

Színház- és Filmművészeti Egyetem
Doktori Iskola

A rendszerváltás utáni erdélyi magyar színház

doktori disszertáció

témavezető:

Hegedűs D. Géza, DLA
egyetemi docens

Bodó A. Ottó
egyéni felkészülő

2011

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	4
1. Az erdélyi magyar színház helyzete a rendszerváltás előtt.....	6
1.1. Harag György szellemi öröksége.....	9
2. Az erdélyi magyar színház a rendszerváltás után – általános kitekintő.....	14
2.1. Megváltozott körülmények.....	14
2.2. Létszámhiány – színészképzés.....	16
2.3. Rendezők hiánya, képzésgondok.....	19
2.4. Magyarországi vendégrendezők.....	22
2.4.1. Novák Eszter és Bodó Viktor.....	26
2.5. Színház és közönségének megváltozott viszonya.....	27
2.6. Színházi sajtóviták.....	31
3. Az erdélyi magyar színházi struktúra.....	33
3.1. Földrajzi eloszlás.....	33
3.2. A struktúra kialakulásának történelmi háttere.....	36
3.3. Intézményi felépítés, infrastruktúra.....	38
3.4. Fenntartói viszonyok, költségvetési helyzet.....	39
3.5. Az erdélyi magyar színházak vezetői 1990 után.....	44
4. Román színházi hatások az 1989 utáni erdélyi magyar színházban.....	45
4.1. Magyar rendezők román színpadokon.....	49
4.2. Román rendezők magyar színpadon.....	50
4.2.1. Victor Ioan Frunză.....	51
4.2.2. Vlad Mugur.....	54
4.2.3. Dragoş Galgoţiu.....	58
4.2.4. Alexandre Colpacci.....	59
4.2.5. Mihai Măniuţiu.....	60
4.2.6. Silviu Purcărete.....	63
4.2.7. Andrei Şerban.....	64
4.2.8. Fiatal román rendezők.....	66
5. Az erdélyi magyar színházak rendszerváltás utáni művészi profiljának alakulása.....	69
5.1. Kolozsvári Állami Magyar Színház.....	69
5.2. Nagyváradi Állami Színház Szigligeti Ede Társulat.....	74
5.3. Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Tagozat.....	75
5.4. Temesvári Csiky Gergely Színház.....	77
5.5. Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulat.....	79
5.6. Újonnan alakult színházak: Csíki Játékszín és Székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház.....	81
6. Figura Stúdió Színház – az avantgárdtól a repertoárszínházig.....	85
6.1. Ős-Figura.....	85
6.2. Hivatásosodás.....	87
6.3. Átmeneti időszak.....	89
6.4. Kőszínház.....	90
6.5. Fesztiválok.....	94
7. Egy színház újjászületése – a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház 1990 után.....	96
7.1. A nyolcvanas évek második felének sepsiszentgyörgyi színháza.....	96
7.2. Színjátszás a kilencvenes évek első felében.....	98
7.3. Fordulópont – paradigmaváltás.....	99

7.4.	Bocsárdi László színháza – a modern ritualitástól a multimedialitásig.	102
7.5.	Barabás Olga színháza	113
7.6.	Kövesdy István, Török Viola és Zakariás Zalán szerepe a színház arculatának alakításában	119
7.7.	Vendégrendezők	121
7.8.	A műhelyteremtés egyéb aspektusai	124
7.9.	Színházi fesztiválok Sepsiszentgyörgyön	126
7.10.	Rövid interjú Bocsárdi Lászlóval.....	127
Függelék.....		132
	Az erdélyi magyar színházak repertórima 1990-2010 közt	132
	Erdélyi magyar előadások és alkotók rangos magyarországi szakmai díjai	175
	Magyar érintettségű Uniter-díjak és jelölések 1990-2008 közt	178
	A Figura Stúdió Színház színészei 1990-2010 közt	189
	A Tamási Áron Színház színészei 1990–2010 közt.....	192
	Bibliográfia	194

Bevezető

Dolgozatomban az erdélyi magyar színházi élet alakulását vizsgálom az 1989-es rendszerváltás utáni időszakban. Erdély és az erdélyi magyarság esetében nem csupán földrajzilag determinált területről és egy történelmi helyzetről van szó, hanem egy sajátos kisebbségi társadalmi létről is – ez a kisebbség azonban nem egy kis területen élő csoport rezervátumi jellegű kultúrával, hanem országnyi területen (Temesvár és Csíkszereda közt a távolság 550 km) élő majdnem kétmillió populáció, saját kulturális (inkluzíve színházi) intézmény-hálózattal.

A XX. század második fele Európa-szerte a rendezői színház korszaka. A román színház az európai színház élvonalába tartozik. Paradox helyzet alakul ki: miközben az ország színjátszása kiemelkedő művészi eredményeket bír felmutatni, az erdélyi magyar színházi élet fokozatosan kezd elsatnyulni. Ennek egyik oka a politikai nyomás (és a politikai jellegű felszámolása a kisebbségi kultúrának), másik pedig épp a rendezők hiánya. Vizsgálatom céljának tekintem, hogyan tud (próbál) ebből a helyzetből kilábalni az erdélyi magyar színjátszás, s ebbéli kísérlete mennyire járt sikerrel. Azt is meg kívánom vizsgálni, hogyan alakul az erdélyi magyar és a román színház közti viszony.

Minden színház történetének monografikus leírása, az egyes színházakban lezajlott folyamatok részleges vizsgálata, az egyes rendezők életművének (avagy e két évtizedet érintő pályaszakaszának) alapos elemzése túllépne e dolgozat keretein. Ehelyett egy átfogó képet óhajtok rajzolni az erdélyi magyar nyelvű színjátszás közelmúltjáról (jelenéről), ismertetve a legfontosabb jelenségeket, kiindulási alapot teremtve későbbi kutatások számára.

A művészi fejlődés szempontjából a különböző színházak fejlődése közti részleges átfedések, közös vonások ellenére sem találunk olyan tipikus esetet, melynek egyéni bemutatásával és részletes elemzésével demonstrálni tudnánk általánosan az erdélyi magyar színházi élet művészeti fejlődésének sajátosságait. Az atipikus esetek közül részletes vizsgálatom tárgyául a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színházat választottam, mint a jelenkori magyar színjátszás egyik legfontosabb műhelyét, s egyben mint egyetlen olyan 1989 előtt alakult erdélyi magyar színházat, melynek történetéről mindeddig nem jelent meg részletes elemzés, avagy kötet. Dolgozatomban azt a folyamatot kívánom megvizsgálni, ahogyan egy tradicionális,

logocentrikus színjátszást folytató, legyengült társulattal rendelkező színházból sokrétű jelhasználattal operáló, érvényes színpadi világot teremtő, a teatralitást előtérbe helyező színházzá válik.

A Tamási Áron Színházhoz kapcsolódva vizsgálom meg a gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színházat, mint a jelenlegi sepsiszentgyörgyi színház szellemiségének bölcsőjét. Ugyanakkor azt is meg kívánom vizsgálni, hogy ez a színház legjelentősebb alkotói Sepsiszentgyörgyre szerződésével gyakorlatilag társulat nélkül maradván milyen átalakulásokon ment keresztül, és hogyan fogalmazta újra magát. Ezzel együtt azt a folyamatot (és velejáróit) is bemutatom, ahogyan egy amatőr társulat hivatásos repertoárszínházzá vált.

A dolgozat függelékeként el kívánom készíteni e húsz év repertoárját, hogy a különböző forrásokban elérhető részleges és hiányos adatok egységes, áttekinthető és teljes adatbázissá váljanak, melyek további kutatások alapjául szolgálhatnak.¹ A dolgozat keretein belül maradván a függelékben szereplő repertórium jelenléte megkímél attól, hogy a dolgozatom különböző fejezeteiben említett előadásokat vagy rendezőket minden esetben lábjegyzetben kelljen pontosítanom. Ezek az adatok leolvashatók a repertóriumából, akárcsak azoknak a tendenciáknak jó része, amelyeket dolgozatomban említek.

Dolgozatom megírásakor a témához kapcsolódó megjelent tanulmányokra, színházi monográfiákra, visszaemlékezésekre éppúgy támaszkodom, mint személyes emlékeimre. Felhasználom a sajtóban megjelent különböző műfajú írásokat és az oral history módszerét is.

¹ Kérésemre Kiskéri Lajos programozó elkészítette az általam használt formátumban a repertórium internetes sablonját. A hostingot biztosító Theater Online adatbázisának az általam gyűjtött adatokkal való kiegészítése folyamatban van, a repertórium részlegesen (az utóbbi tíz év teljesen) elérhető már a még nem nyilvánossá tett <http://erdelyirepitorium.theater.hu> webcímen.

A jövőben ezt a repertóriumot felajánlom (a címek románra fordítását is vállalva) a román Kulturális Emlékezet Intézetének (Institutul de Memorie Culturală – www.cimec.ro), az erdélyi magyar színházokról szóló, töredékes adatbázisának kiegészítésére.

1. Az erdélyi magyar színház helyzete a rendszerváltás előtt

Ahhoz, hogy a rendszerváltás utáni erdélyi² magyar színházról beszélhessek, bár egy rövid fejezet erejéig ismertetnem kell az azt megelőző színházi életet. Nem összehasonlítási alapot kívánok ily módon teremteni, csupán jelezni szeretném, hogy a színház nem egy térben és időben hermetikusan izolálható, külső körülményeitől független, hagyománytalan entitás, hanem egy olyan művészet, melyben minden pillanat egy (ok-okozati vagy épp tézis-antitézis, netán tézis-antitézis-szintézis típusú) fejlődési folyamat része. Ahhoz tehát, hogy megérthessük a kiindulási alapnak tekintett 1989-es állapotot, meg kell néznünk, az a maga során milyen fejlődési ív mentén alakult ki.

A mindenkori diktatórikus rendszerek sajátossága, hogy a kultúrát önnön ideológiáik terjesztésének céljára kívánja felhasználni, a propagandagépezet részévé próbálja tenni, sajátos eszközökkel rendelkező politikai szócsővé akarja formálni. A színház oktató-nevelő hatását már a középkor végén felismerte a katolikus egyház, hiszen épp a tömegekre gyakorolt hatása (és ennek következtében a dogma terjeszthetősége) miatt alakította ki a vallásos drámát és színjátszást. A későbbiekben a történelem folyamán ugyanezt a hatásmechanizmust figyelembe véve különböző ideológiák képviselői önnön ideológiai propagandaeszközükké próbálták tenni a művészetet. Ennek során nem egyszer épp az alkotás szabadságát korlátozták (gondoljunk csak a különböző korok különböző ideológiái által vezérelt Bach-korszakra, Goebbels rendeleteire vagy Zsdanov cenzori munkásságára). *„A színház gyakran volt beláthatatlan következményekkel járó, lázas társadalmi jelenségek forrása. Olykor valóságos népi forrongást is keltett, a legtöbb esetben azonban megelégszik azzal, hogy fenntartson egyfajta lappangó készenléteket. A hatalom megértette, ezért kiemelt hangsúlyt fektetett a bemutatott szövegek ellenőrzésére, és ezt a cenzúrát – habár másfajta gyakorlatokra is alkalmazta – a színház esetében érvényesítette a legnagyobb hajthatatlansággal. (...) A totalitárius hatalmak – csakúgy, mint az előadásra szánt szövegek esetében – mindig fenntartották maguknak a jogot, hogy belenézzenek és beleavatkozzanak a rendezésbe (...) a módosításokat*

² Dolgozatomban Erdély/erdélyi alatt a történelmi Erdély-Partium-Bánság területet értem.

egy hivatalos kulturális programra hivatkozva, illetőleg a jövőbeli közönség feltételezett reakcióinak jegyében követelik meg.”³

Az 1989 előtti erdélyi magyar színházi életre valami abszurd, abnormális módon nyomta rá bélyegét a politikum. Ceaușescu 1971-es kínai és észak-koreai útját követően a kommunista párt szigorúan ellenőrzése alá vont minden kulturális intézményt, rendezvényt, a cenzúrát minden művészeti és művelődési megmozdulásra kiterjesztette, még a repertoárra tűzhető darabok listája is központilag volt meghatározva. A kínai típusú kultúrpolitika meghonosodása élen érintette a romániai színházi életet is. *„A cenzúra folyamatának megvolt a logikája: az elbátortalanítás, kifárasztás, aláaknázás politikájával akarták elérni, hogy az előadás végül megadja magát az egyre irritáltabb cenzoroknak. A bizottság magatartása változatosnak bizonyult, kezdve a tekintélyelvű, intoleráns attitűdtől az elnézőbbig, engedékenyebbig. A színház szakmai kérdéseinek megvitatása csak porhintés volt, amiről az utolsó években a cenzorok unottan le is mondtak. Victor Rebengiuc így emlékszik vissza: «Már nem is követték az előadást, csakis az ideológiai szempontokat figyelték: nem mondanak-e benne valamit a pártról, az államfőről, a Központi Bizottságról, ilyesmikről. A többivel nem törődtek.» A kritériumok, bár ismertek, mégis zavarosak voltak, növelték a bizonytalanságot, és félelmet keltettek a «megtekintésektől». Az aktuális ideológiai programnak, olykor pedig a cenzorok szeszélyeinek megfelelően változhattak, de a valóság metamorfózisai is hatást gyakoroltak rájuk: az afféle banális szavak, mint «hús», «kávét», «hideg», «sötét», tiltottá váltak a színpadon csak azért, mert a mindennapi életben nem volt hús, se kávé, a lakások pedig fűtetlenek voltak és sötétek.»⁴ Az említett távolkeleti „baráti látogatások” hatására végbement negatív változások következtében a román színház elveszíti akkori legjelentősebb rendezőit: Liviu Ciulei, Vlad Murgu, David Essrig, Radu Pengiulescu, Andrei Șerban, Lucian Pintilie szerre emigrálnak.*

A kor színháza e politikai meghatározottsághoz kettős viszonyulást alakított ki: vagy beállt az ideológiák szolgálatába, azok egyszerű szócsovévé degradálódva, a központilag meghatározott esztétikai és etikai követelményeket és formákat (értsd: sémákat) követte, vagy (és ez volt az „intellektuálisabb” magatartásforma) felerősítette a metakommunikációt színpad és nézőtér közt azon szavak és jelek által,

³ Georges Banu: A felügyelt színpad – Koinónia, Kolozsvár, 2007. – 138-140. o.

⁴ Liviu Malița: Ceaușescu színházba megy – In: Színház, 2009. május

amik átcsúsztak az éber cenzori ellenőrzésen, s amelyek egyféle „ellenzéki” jellegét biztosították.

A totalitárius rendszerben a színház társadalmi szerepe is más volt, annál is inkább, hogy a magyar nyelv egyik utolsó védelmező bástyájává, s nem utolsó sorban egyetlen szórakozási lehetőséggé is vált. 1989 előtt a színház a magyarság találkozási fóruma, megmaradásának jelképe, gyakorlatilag egyetlen kulturális bázisa volt.

A nyolcvanas évekre a romániai kommunista rezsim fokozatosan sorvasztotta el a valódi kultúrát, s éltette a Megéneklünk Románia fesztivál égisze alá rendelt rendszerdicsőítő propagandát. Ceaușescu személyi kultusza minden addiginál erősebbé vált, a kultúra hivatása is a „Nagy Vezér” zsenijének és megvalósításainak dicsőítése volt. A kisebbségi kultúra elsorvasztása a román nyelvűnél is fokozottabb volt, a könyvkiadás (és ezzel párhuzamosan a kisebbségek nyelvén kiadott könyvek importja is) szinte teljesen megszűnt, a sajtó csupán a rendszer ajnázását hivatott ellátni, miközben e csatornán keresztül is módszeresen folyt a kisebbségek identitásának felszámolása (pl. a helységnevek román nyelvű használatának kötelezővé tételével – színházi téren pedig az egyre több kötelezően műsorra tűzendő román darabbal). Ilyen körülmények között, a homogén egynemzetiségű állam megteremtésének kísérlete, az „együttélő nemzetiségek” „magyar eredetű románokká” történő átnevezése és a teljes asszimilációra való törekvés miatt a színház az egyház mellett az anyanyelv ápolásának utolsó bástyája maradt (az iskolák a magyar nyelvű oktatás fokozatos felszámolása következtében ebbéli szerepüket már kezdték elveszíteni).

Ezek a tendenciák fokozatosan eltávolították a színházat normális esztétikai kritériumaitól és a nemzeti összetartozás jegyében kialakult a „kikacsintások színháza”. A társadalmi (politikai oktató vagy ellenálló, illetve nemzeti identitás-őrző) szerep túlzott felerősödésével a színház immár elsősorban nem művészeti intézményként, hanem társadalmi fórumként működött, a társadalmi szolidaritás és az előadásokban kódolt rejtett üzenetek által a politikai feszültség levezetésének helyeként. Ez a színház rendkívül erős közösségi élményt tudott nyújtani – itt ugyanis a nézők és a játszóik közt nem csupán a bemutatott előadás kapcsán alakulhattak ki

nézet- vagy érzésazonosságok, hanem a színpad és nézőtér közt mindennél erőteljesebb sorsközösség volt⁵.

Üdítő kivételek voltak ebben az időszakban is. Taub János Romániából való távozása előtti időszakáról, Szabó József vagy Rappaport Ottó egyes előadásairól és mindenekelőtt Harag György munkásságáról vagy Tompa Gábor pályakezdéséről és kibontakozásáról vétek volna megfedkezni. Míg Harag és Tompa munkásságáról több kötet is napvilágot látott, Taub, Szabó és Rappaport munkásságának feldolgozásával még adós a színháztörténet – s ha utóbbi kettő jelentőségér még rá is fogható az, hogy helyi jellegű csupán, Taub János életművéről ez már semmiképp se mondható el. Annál is érdekesebb a helyzet, mert a koncentrációs táborból hazatérve teljesen egyedül maradt fiatal Harag Györgyöt Taub János családja fogadta be Nagyváradon, így ők afféle fogadott testvérekként éltek ifjúkorukat, majd épp Harag hatására jelentkezett Taub is a kolozsvári színművészetire. Bár a közös kolozsvári albérlet után pályájuk elvált, őket színházilag nem csupán az köti össze, hogy mindketten a színészet helyett végül a rendezést választották, vagy hogy színházat alapítottak, hanem az is, hogy a kisrealista játékmóddal szemben a színes, fantáziadús teatralitásra törekedtek.⁶ Elsősorban ők azok az alkotók, akik minden politikai meghatározottság ellenére a színházat próbálták megtartani önnön esztétikai kritériumai közt, művészetként – még akkor is, ha olykor az ő előadásaikban is megjelent a burkolt ellenzéki véleménynyilvánítás.

1.1. Harag György szellemi öröksége

Pillanatnyi kétség nem fér ahhoz, hogy az erdélyi magyar színházművészet alakulására legnagyobb hatással Harag György volt, az a rendező, akinek szelleme messze kiragyogott nem csupán kortársai, hanem utódai közül is, színházi munkássága messze túlhaladta korát és azokat a földrajzi kereteket, melyben élt és alkotott.

⁵ Erre a működésre jellemzően utal az a gesztus, hogy 1990-ben a változás utáni egyik első előadáson a nézők 2-3 méter hosszú transzparenst feszítettek ki a Kolozsvári Állami Magyar Színház nézőterén ezzel a felirattal: „Köszönjük, hogy velünk maradtatok” – Panek Kati elmondása

⁶ 1. Rendezte: Harag György (szerk. Nánay István), OSZMI, Budapest, 2000, 287–289. o.

Huszonegy évesen, a lágerből hazatérve⁷ kezdi el tanulmányait előbb színész, később rendező szakon. Néhány évig Kolozsváron rendező és tanársegéd, majd az 1953-ban végzett színészfolyamhoz csatlakozva elindul színházat alapítani Nagybányára (1957-ben a színház áttelepült Szatmárnémetibe, ahol ma a magyar tagozat az ő nevét viseli). Nem csupán intézménytörténeti jelentőségű ez a színházalapítás. Talán ennél fontosabb az, hogy ezekből a fiatalokból olyan csapat kovácsolódott össze, mely Harag szellemi (és később intézményes) vezetésével valódi műhelyt tudott létrehozni, s ebből a nagyrealista műhelyből a későbbi időszakok számára meghatározó színészek nőttek ki: Ács Alajos, Csíky András, Elekes Emma, Köllő Béla...

A szatmári időszakot Ploiești és Marosvásárhely követte. Pályáján a nagy fordulópontra az *Özönvíz előtt*⁸ 1971-es megrendezése. Ebben az előadásban szakít a realista-naturalista konvenciókkal, s ezt a hagyományt beágyazza egy olyan teátrális formába, amelyre a képiség és a metaforikus gondolkozásmód jellemző. Nagy kritikai realista drámája (amely, lássuk be, nem egy világirodalmi rangú alkotás) abszurd dimenzióinak felerősítésében segítségére volt Florica Mălureanu labirintust idéző fehér díszlete, mely ugyancsak szakít a darabban szereplő polgári szobabelső terével, ám korántsem arról van szó, hogy egy remek díszlet inspirálta volna „szerencseszerűen”. Programszerű, tudatos megújulásról van szó Harag művészetében, erre bizonyítékot jelentenek egyfelől az előadás előtt és kapcsán írt jegyzetei⁹, másfelől (és ez a fontosabb) ezt követő teljes rendezői pályája.

Az *Özönvíz előtt* színrevitelét követően készülnek azok a kiemelkedő előadásai, melyek Haragot nem csupán a magyar, hanem a román színházi szakma élvonalába is emelik. A marosvásárhelyi *Szerelem* polgári belsője helyett ugyancsak egy üres térben játszódott, a málló vakolatú kör alakú szobában mint ráccsal körülvett cirkuszi porondon vergődtek a kitörni képtelen Szalay-lányok. A szereplők belső drámája kivetül, nem apró realista gesztusokban, hanem egy rendkívül intenzív teátrális formában jelenik meg. Ez a nyelv már egy megújult, expresszív színházi idióma. Az a látványra és gondolatra fókuszált, intenzív színészi jelenlétet

⁷ 1944 májusában deportálták, Szilágysomlyón, Auschwitzben, Mauthausenben és Ebenseeben volt fogoly, 1945-ben tért haza

⁸ Nagy István darabját Marosvásárhelyen vitte színre, bemutató 1971. március 20.

⁹ Harag György: Töredékek – In: Harag György színháza (szerk. Nánay István), Pesti Szalon Könyvkiadó, 1992, 107–119. o.

megkövetelő formavilág¹⁰, ami színházi remekművekben köszön vissza további életművében. A szintén marosvásárhelyi *Az ember tragédiája* teatralitását a tömeg főszereplővé avanzsálása teszi. „*Ami Harag György rendezését – szűkebb színháztörténeti eseménnyé teszi, az a tömeg szerepeltetése. A tömeg a színpadon (de már a sok szereplő is) eddig megoldhatatlan formai problémának látszott; most a rendező és a koreográfus – Kelemen Ferenc – közös munkájával: színészek, diákszínháziak és a műszaki személyzet változatos és jól szervezett összeműködésével sikerült az előadás legplasztikusabb, legkifejezőbb és legmozgalmasabb elemévé tenni. (...) Ez a megduzzadt tömeg, amely itt tolong a tág, de neki mégis szűk színpadi térben, követ hord és névtelenül épít, aztán vágyának és akaratának nem tud nevet adni, amely a vérével esküszik fel egy „i”-re, de vak nyúlkalással tapogatózik valami jobb hely után a nap alatt, hatalmat gyakorol és testvériséget áhít, a tudomány ígéretébe kapaszkodik és az élet bizonyosságát félti, ez a tömeg se nem rút, se nem szép, olyan, amilyen: ez maga az emberiség.*” - írta az előadásról a kor egyik kiemelkedő kritikusa, Kacsír Mária¹¹. A monumentalizmus fellelhető a szereplők már-már extatikus kitörései által meghatározott ritmusú kolozsvári *Éjjeli menedékhelyben* is. A szürkésben játszó, málladó freskók által díszített hatalmas körfüggöny és a gömbszelet formájú padlóból kiépített játéktér már önmagában túllép a gorkiji szűkös, zárt, naturalista világon, univerzálissá teszi a szereplőket és a történetet. Anna temetése egy hatalmas haláltánc, aminek során a körbe-körbe járó szereplők valósággal a földre döngölik a holttestet, elemi erejű rituálé. Harag teatralitásának illusztrálása végett a felsorolás még bőven folytatható, említhető a többször színre vitt *Tarelkin halála*, az újvidéki produkciók, az *Édes Anna*, a Csehov-trilógia, a finom rezdülésekből és nagy csendekből felépített *Buszmegálló*. De említhetők akár a dogmatikus-transzilvanista Sütő drámáknak az irodalmi művet messze meghaladó színvonalú színpadi interpretációi is. Ehhez a látványszínházi formához olyan tervezőkkel sikerült együtt gondolkoznia, valódi

¹⁰ Erről a színházi nyelvről maga Harag így vall az Új Élet 1981/2. számában Marosi Ildikónak: „Az én jelenlegi szándékom a látvány olyan módon való felhasználása, hogy az lehetőleg kerülje a külsőséges, darabtól idegen elemeket – és színészcentrikusabb legyen. A színész állapota legyen sokkal összetettebb, bonyolultabb, ne pedig a színész körüli látványorgia pótolja az emberi elem jelenlétét, kifejezőeszközeinek gazdagságát. Tehát új minőségű színház annyiban, hogy fantáziáló képességekkel ruházza fel magát a színészt, s a régebben elfogadott *csak* hitelességen túl, magában hordoz egy csomó más jelentést is.” – Marosi Ildikó: A látvány színháza – In: Marosi Ildikó: Kis/Harag/könyv. Emlékpórá – Riportok, jegyzetek, interjúk Harag Györggyel, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005.

¹¹ Kacsír Mária: A paradicsomon kívül – In: Kacsír Mária: A varázslat elemzése, Kriterion, Bukarest, 1985. 118-121. o.

alkotói találkozásokot létesítenie, mint Romulus Feneş, Kölönte Zsolt, Doina Levința, Florica Mălureanu vagy Tóth László.

Utolsó előadása és színházi végrendelete a marosvásárhelyi román társulatnál rendezett *Cseresznyéskert*, az időalagút-szerű díszlettel (tervezője Romulus Feneş), s a záróképben a színpad elején öklével a deszkákat verő magára maradt Firsszel (Aurel Ștefănescu játszotta), aki zokogva üvölti: „Én itt maradok!” „*Harag előadása a sápadt színek felkavaró világa. Minden vagy fehér, vagy fehérben játszó, vagy sápadt tónusú, mint egy elmúlt századi fényképalbumban, ahol az árnyalatok elmosódnak. A színpadi látvány visszaemlékezésként hat (...). Ez a visszaemlékezés nem felidézés: a bemutatott sorsok nem másodlagosak, előtérbe állításuk időszerűvé teszi őket, csak ontológiai valóságuk emlékszerű, időérzékünk különös játéka szerint. (...) Harag Cseresznyéskertje A melankólia kézikönyve alcímet kaphatná, mert csupa költészet, csupa metafizika.*”¹²

Miközben Erdélyben és a Vajdaságban olyan előadásokat rendezett, melyek legendaként élnek mindmáig a színházi köztudatban, Magyarországon Harag számára nem sikerül az áttörés¹³. A Nemzetiben 1977-ben kiváló szereposztással (Bodnár Erika, Kálmán György, Kállai Ferenc, Sinkovits Imre, Raksányi Gellért...) újra megrendezi az *Özönvíz előtt-öt*, s a közönség is fokozatosan rákap eme új színházi formanyelvre, az előadás – a hivatalos verzió szerint Kálmán György betegsége miatt, Bodnár Erika akkori levelei szerint azonban az igazgató Marton Endre döntése következtében – váratlanul lekerül a repertoárról¹⁴. Ezt követően Budapesten csupán egyszer, a Vígszínházban rendez, Móricz Zsigmond *Úri murija* egyben utolsó magyarországi rendezése is. Ezek közt rendez három előadást a perifériákon: a *Caligula helytartóját* Gyulán, egy bergmani mélységeket felvonultató Osztrovszkij: *Vihart* és egy Kisfaludy kollázst Győrben. Előbbi kettőről tévéfelvétel is készült, így a

¹² Alecsandru Paleologu: A melankólia kézikönyve – In: Harag György színháza (szerk. Nánay István) – Pesti Szalon Könyvkiadó, Budapest, 1992. 298-299. o. (a cikk eredeti megjelenése: Secolul XX. 1985. 295-297. szám)

¹³ Nem Harag az egyetlen romániai rendező, akinek nem sikerül a magyarországi áttörés. Az elmúlt két évtizedben Vlad Mugur, Victor Ioan Frunză vagy Tompa Gábor Magyarországon rendezett előadásai nem egyszer értetlenkedésbe vagy szürkéségbe fulladtak, mi több, Silviu Purcărete Katona József Színház-beli Troilus és Cressidája az elnyert díjak dacára is megosztott fogadtatásban részesült, miközben ugyanezen rendezők Erdélyben rendezett előadásait nem egyszer lelkesedéssel fogadta a színházi szakma és közönség egyaránt. Az okok minden bizonnyal a különböző színházi megközelítésmódokban, munkamódszerekben keresendők.

¹⁴ A történetről bővebben Nánay István: Harag és a Nemzeti – In: Beszélő, 1998. szeptember, valamint Marton Endre levele Harag Györgyhez – In: Harag György színháza (szerk. Nánay István), Pesti Szalon Könyvkiadó, 1992, 123. o. És Bodnár Erika levelei Harag Györgyhez – In: Harag György színháza (szerk. Nánay István), Pesti Szalon Könyvkiadó, 1992, 124–126. o.

bennük játszó színészek vallomásain túl az utókor is meggyőződhet korszakos voltukról.

Előadásaiban Haragnak a varázsló ügyességével és tökéletességével sikerült szintetizálnia a román és magyar színház esszenciáját, egy nagyon sajátos, rendkívül erős színházi formát hozva létre. Ez tette őt európai rangú rendezővé úgy, hogy közben előadásaival a vasfüggöny mögé volt kényszerítve. Ez az ő (és egyben az erdélyi magyar színháztörténet) nagy paradoxona – európainak lenni elzárva Európától. Jobb társadalmi-politikai konstellációban minden bizonnyal Harag munkásságát ma nem csupán a magyar (és ha őszinték akarunk lenni, jobbára csak az erdélyi magyar), hanem az egyetemes színháztörténetben vizsgáljuk/vizsgálják.

Harag György nem csupán egy egykori rendező, hanem egy színházi mítosz. Jelentősége nem az emléke előtti tisztelgésként tartott rendezvényekben nyilvánul meg, hanem abban a szellemiségben, amit ránk hagyott, visszavezetvén a színházat művészet voltához, s egyben beemelve az európai rangú román színház gondolkozásmódját és formavilágát az erdélyi magyar színházba, oly módon, hogy közben megőrizte ennek hagyományait.

2. Az erdélyi magyar színház a rendszerváltás után – általános kitekintő

2.1. Megváltozott körülmények

Az 1989-es rendszerváltás után a korábban vázolt társadalmi-politikai helyzet javarészt megszűnt (vagy átalakult). A cenzúra nyomása alól felszabadult színház azzal a helyzettel találta szembe magát, amiben a politikai hovatartozás (azaz a rendszerrel való szembefordulás – mert a rendszert kiszolgáló előadásokat a színházak és alkotók igyekeztek azonnal elfeledni) már nem minősül kritériumnak, az anyanyelv ápolása pedig egy velejárója (ez természetes is mindaddig, amíg egy előadás egy adott nyelven játszódik), de nem meghatározó, elsődleges követelménye. Előállt tehát egy új társadalmi helyzet, amit a színháznak le kellett reagálni. „...*A tegnapi tabuk, ha már egyszer nem tabuk, ma nem sokkíroznak többé senkit. (...) Az allegorikus beszéd nem allegorikus többé, hisz mindenki tudja, mire utal.*”¹⁵

Ilyen körülmények közt természetes lenne, hogy a színház visszataláljon művészet voltához, megszabadulva a kényszer szülte járulékos feladatoktól, s elsődleges meghatározói az esztétikai kritériumok legyenek. Ez azonban nem történt meg azonnal az erdélyi magyar színházzal, jó ideig még kulturális/esztétikai értéknek minősült a kisebbségi léte való hivatkozás – sőt, néha még a mai napig is annak minősül. Ebben közrejátszottak az 1990. márciusi marosvásárhelyi események, amelyek a rendszerváltás utáni Románia legsúlyosabb nemzetiségi konfliktusát jelentették. A mindmáig tisztázatlan eredetű és lefolyású román-magyar összecsapás következményeként a romániai magyarság még friss szabadság-érzésébe a veszélyeztetettség, a kiszolgáltatottság és az ezekből fakadó dacos ellenállás érzése vegyült. A Ceaușescu-diktatúra asszimilációs törekvései, a román nyelv és kultúra kötelezővé tétele már korábban azt eredményezte, hogy a magyarság szemében kialakult egy román ellenségkép, egy erőteljes elutasítása mindannak, ami román, beleértve a kulturális értékeket is – ez az ellenségkép a marosvásárhelyi etnikai összecsapások eredményeként felerősödött. A feléledő kollektív veszélyeztetettségérzés a rendszerváltás utáni időszakban tovább élte a színháznak egyféle politikai – immár nem a rendszerrel szemben, hanem a kisebbségi lét felől

¹⁵ Pályi András: *Fordul a kocka*, In: *Egy ember kibújik a bőréből*, HungAvia Kráter Kiadó, Budapest, 1992.

történő¹⁶ – meghatározottságát. Kialakult az új képlet, mely szerint magyarnak lenni = a nemzeti megmaradásért harcolni.

A rendszerváltás utáni időszakban nem csupán az ország, de a kultúra és a színházak is rendkívül rossz gazdasági helyzetben voltak. Ez fokozottan igaz a kisebbségi színházakra. A nyolcvanas évek végén a költségvetésük jelentős hányadát jegybevételeikből kellett megtermelniük, a finanszírozásuk minimálisra esett vissza, így infrastruktúrájuk is elévült, leromlott. A rendszerváltás után a nézőszám drasztikusan visszaesett, s bár a szubvenció mértéke megnövekedett, a színházak a túlélésért küzdöttek, a napi működés bizonytalanságában egy-egy meghívott gázsijának felvállalása erejüket meghaladó teherterhelés volt.

A diktatúra nyelv- és nemzetölő törekvései után a magyar kultúra iránti szomj végre csillapíthatóvá vált, s az évek alatt összegyűlt igény és a határ megnyitásának eredményeként a kilencvenes évek legelején válogatás nélkül özönlött be a magyar nyelvű kultúra Erdélybe, s ott azonnal fogyasztóra is talált. E téren ebben az időszakban reális értékorientációról nem beszélhetünk, az egyetlen meghatározó kritérium a „magyar”.

A színházi életet vizsgálva megállapítható, hogy a rendszerváltást követő közvetlen időszakban a repertoár is erőteljesen a magyar drámák fele billent: az 1990/1991-es évad harmincegy bemutatója közül húsz magyar szerző műve, a szatmárnémeti színház pedig magyar évadot tart (sőt, a következő két évadban is mindössze két nem magyar szerző művét mutatja be).

Az éveken át a magyar színházakra kényszerített silány román darabok¹⁷, a magyar kisebbség kulturális, nyelvi és fizikai megsemmisítésére tett kísérletek következtében kialakult egy, a román kultúra irányába gyanakvó viszonyulás. Ezek a reflexek az 1990. márciusi marosvásárhelyi pogrom után még inkább felerősödtek.

¹⁶ Egyszerűsítve és némiképp sarkítva a helyzetet, eddig a politikai üzenetben az ellenség a rendszer, Ceaușescu, a szekuritáté, az 1990-es marosvásárhelyi események utáni időszakban pedig az ellenség egy megfoghatatlan és megnevezetlen entitás, a „minket megsemmisíteni akaró románok”

¹⁷ Egy kis kimutatás a rendszerváltás előtti utolsó három évad román szerző által írt bemutatóiból:

	1986/87	1987/88	1988/89
Kolozsvár	1	1	-
Nagyvárad	4	2	2
Marosvásárhely	2	2	1
Sepsiszentgyörgy	2	2	1
Szatmárnémeti	1	2	1
Temesvár	-	2	3
Összesen (három évad)			29

A román–magyar viszony ilyen polemizálásán alapuló mentalitáson a színházak vezetőinek túl kellett volna lépni, s a szakmai érdekeket szem előtt tartani. Erre azonban részben talán ők sem voltak képesek, másrészt pedig a közönség is ellenszenvvel fogadta volna. (Nem véletlen, hogy a legrégebbi székelyföldi színházban, a sepsiszentgyörgyiben mindössze négy előadást – ebből hármat az ezredforduló után – rendezett román rendező.) Mielőtt azonban a nemzeti önérték szerepét túlhangsúlyoznám, és bárki azt a téves következtetést vonná le, hogy a rendezőhiány következtében fellépett toporgást kizárólag annak számlájára írható, feltétlenül tisztázni szeretném, hogy itt egy teljesen természetes és érthető folyamat zajlott. A nyílt elrománosításnak kitett erdélyi magyar kultúra (és egyben színház) a nyomás elmúlt (vagy enyhülése) után értelemszerűen a magyarságban kereste önmaga definícióját, a magyar kultúra fele próbálta megerősíteni formális és informális, tartalmi és formai kötődéseit. Ebben az időszakban az erdélyi magyar színház nem az interkulturalitás, a határmezsgyén létezés és a szintézis felől közelít önmagához, hanem a magyar voltát kívánja felerősíteni¹⁸. Időnek kellett eltelnie, amíg – teljesen természetes módon – ez a színház fel tudta vállalni és ki tudta aknázni a kulturális interferenciákban rejlő lehetőségeket, ez által sajátos arculatot építve magának.

2.2. Létszámhiány – színészképzés

Intézményes működés szempontjából is sajátos helyzettel találta szembe magát a színház a rendszerváltáskor. A nyolcvanas évek végének nagy exodusában az erdélyi magyarság elveszítette értelmiségeinek jelentős részét. Ebben a hullámban színészek, rendezők is szép számmal távoztak, miközben ugyanezen időszakban a kisebbségek oktatásának elsorvasztása a színházi képzésben is érvényesült: 2-3 tagú évfolyamok végeztek a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben¹⁹, mi több ezen időszak beiskolázási számai miatt a végzősök kis létszáma a rendszerváltás után még néhány évre „biztosítva” volt.

¹⁸ Ez alól kivétel a Kolozsvári Állami Magyar Színház, ahol Tompa Gábor folyamatosan halad a haragi szintetizáló úton. Egyebek mellett ez is magyarázza, az általa vezetett teátrum miért emelkedhetett színvonalában olyan rövid idő alatt mindenik más erdélyi magyar színház fölé.

¹⁹ Az intézmény neve 1991-től Marosvásárhelyi Színművészeti Akadémia, 1998-tól Színházművészeti Egyetem, 2009-től Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem – a névváltások az időközben végbement intézményi változásokat s jelzik. Az elnevezések és az ezeket rögzítő

Jelentős létszámhiánnyal küzdöttek tehát a színházak, mind a színészek, mind pedig a rendezők tekintetében. Ezt a problémát segédszínészek alkalmazásával és vendégrendezők meghívásával próbálták orvosolni, ám a kaotikus időszakban (ne feledjük, nem csupán egy gyökeresen más társadalmi rendszert kellett felépíteni, hanem egy új gondolkodási rendszert is!) egyik sem volt igazán sikeres megoldás. A zömmel fiatal, képzetlen segédszínészek egy része sikerrel felvételizett a színművészetire, így őket folyamatosan ismét tapasztalatlan segédszínészekkel kellett pótolni, akik pedig nem jutottak be, bizony nem tartoztak a legtehetségesebbek közé. A kilencvenes évek elején az erdélyi társulatok összetétele semmilyen szempontból nem nevezhető rózsásnak. A szakképzett és amatőr színészek arányát nem egy egészséges színházi működés, hanem a kényszer határozta meg, ugyanakkor az életkorok szempontjából is egy erős aránytalanság volt érezhető: épp a képzés korábbi visszasorvasztása és a korábban említett exodus miatt (amikor jellemzően főleg a fiatalabbak és kora-középkorúbbak próbálkoztak más országokban új élettel) egy-két generációnyi színész bő egy évtizeden át hiányzott az erdélyi magyar színjátzásból.

A rendszerváltás után a beiskolázási számok a színművészetin is jelentősen megnöttek. Már az 1989 őszen indult évfolyamra behívtak januártól néhány, a felvételin a vonal alá került hallgatót, az 1990-ben indult évfolyamra pedig már több mint tíz jelentkezőt vettek fel. Ez az évfolyam (évfolyamvezető Kovács Levente) mindmáig kiemelkedő, a korábbi évek alacsony helyszámai, valamint a pálya reménytelen volta miatt a korábbi években kiesett vagy nem is felvételizett, rendkívüli tehetségű hallgatók gyűltek össze. Ezen az évfolyamon végzett Balázs Attila, Bogdán Zsolt, B. Fülöp Erzsébet – hogy csak az időközben már Jászai díjat kapottakat említsem – és ez az évfolyam nyerte el két végzős vizsgaelőadásukkal, a Victor Ioan Frunzã által színre vitt Tom Paine-nel és a Tompa Gábor rendezte Tartuffe-fel az Uniter legjobb színművészeti előadásnak járó, azóta már megszűnt díját.

Részben a színészhiány pótlására tett kísérletként, részben pedig az egykori kolozsvári színészképzés újjáélesztési kísérleteként jött létre 1992-ben a BBTE Bölcsészkarán belül működő színházi tanszék magyar tagozata²⁰. Attól fogva Erdélyben két magyar nyelvű színházművészeti felsőoktatási intézmény működik, mindkettő saját, jól körülhatárolható arculattal és sajátos hiányosságokkal. A

kormányhatározatok az egyetem honlapján <http://www.uat.ro/index.php?pg=page&pgid=24> (letöltve 2010. szeptember 17.)

²⁰ 2005-től immár a BBTE Színház és Televízió Kara

marosvásárhelyi mögött sajnos az utóbbi jó néhány évben nem állt egy igazán színvonalas színház (néhány előadástól eltekintve), a kolozsvári viszont hosszú időn keresztül (gyakorlatilag az önálló karrá alakulásáig) krónikus infrastrukturális problémákkal küzdött. „*A kolozsváriak másfajta színházat játszanak. (...) A vásárhelyieknél merészebben, kísérletezőbben a főiskolai színjátszás másik alternatíváját jelzik, azt, amelyet kevésbé lehet majd folytatni az itteni „nagyszínházi” gyakorlatban.*” – írta Margitházi Beja az 1996/1997-es évad végzős főiskolás előadásait elemezve.²¹ E különbség azonban stiláris, nem minőségi – felelőtlenség lenne egyik vagy másik javára dönteni. Annál is inkább, hogy a főiskolákon belüli különbség is nagy, az évfolyamvezető tanárok, valamint az azt alkotó diákok tehetségének függvényében. A tanári testület átalakulásával ugyanakkor az iskolák arculata is megváltozik – az egykoron Csíky András és Spolarics Andrea által fémjelzett kolozsvári iskola akkori jellegéből mára már csak nyomok észlelhetők.

Az évek során a színházak létszám szempontjából fokozatosan telítődtek, a társulatok feltöltődtek, a színházi felvevőpiac – a közben megalakult színházak társulataival együtt is – beszűkült. Az utóbbi évek végzőseinek szakmán belüli elhelyezkedési statisztikai rendkívül rosszak, egyértelműen jelzik, a diploma megszerzése korántsem jelenti a színházi pályán való maradást. Ez a jelenség előbb-utóbb reakcióra készíti a színészképző felsőoktatási intézményeket is, hiszen nekik egy megváltozott közegben kell tovább működniük. Úgy tűnik, ebben a marosvásárhelyi intézmény lépett hamarabb a képzési skála bővítésével, egy erősödő PR-ral, valamint az Akadémiai Műhely beindításával. Ugyanakkor a színművészeti képzés iránti érdeklődés is érezhetően csökkent (az utóbbi évek átlagát számítva a jelentkezők aránya nem éri el a meghirdetett helyek kétszeresét), mely jelenség ugyancsak nehéz helyzetbe hozza az iskolákat. Az elmúlt néhány évben ugyanakkor érezhető egy olyan tendencia, hogy a két erdélyi főiskolára egyre több magyarországi jelölt jelentkezik, ilyen módon ezek az iskolák az ottani tanodák²² konkurenciájává váltak.

²¹ Margitházi Beja: Tablókép, vizsgabáj, In: Színház, 1997. szeptember

²² Zömmel olyanok jelentkeznek – akárcsak a különböző magyarországi színtanodákba -, akik már sikertelenül felvételiztek (néhányan többször is) a budapesti Színház- és Filmművészeti Egyetemre.

2.3. Rendezők hiánya, képzésgondok

Míg a XX. századi kortárs színházművészeti törekvések meghatározói a kiemelkedő rendezőegyéniségek és azok alkotásai, addig ezen a területen az a kilencvenes évek erdélyi magyar színházi életében jelentős hiány mutatkozik.²³ Ez elsősorban a rendező- és a rendezőképzés hiányának tudható be.

Az 1989. előttről Erdélyben maradt, és a rendszerváltás után tovább dolgozó rendezők közül mindössze Tompa Gábor méltó Harag György szellemi örökségére. A kilencvenes évek elején ez még elmondható volt Parászka Miklósról is (mindenekelőtt *A viharra* és a *Kulcskeresőkre* gondolok), ám az elmúlt egy-másfél évtized alatt a közönségbarát és közérthető előadások népszínházi eszméje mögé bújó Parászka már egy elfáradt iparos rendező képét mutatta. A náluk valamivel idősebb Balogh András, Kincses Elemér és Kovács Levente kiemelkedőt az elmúlt húsz évben nem alkotott, utóbbinak rendezői tevékenységénél ezen időszakban jóval fontosabb a marosvásárhelyi színházművészetin végzett színészpédagógusi munkássága. A legidősebb generációból a kilencvenes évek elején néhány előadást jegyzett még Cseresznyés Gyula Temesváron, Hunyadi András pedig Marosvásárhelyen. A szatmárnémeti Kovács Ferencet is meghívták Nagyváradra és Temesvárra, s a Székely Színház alapítója, Tompa Miklós is megrendezte Kolozsváron a *Bernarda Alba házát*, Sepsiszentgyörgyön pedig Tamási *Boldog nyárfalevelét*. Ez a rendezői gárda kevés volt egy megannyi problémával küszködő, elavult színházi élet revitalizálásához.

A rendszerváltás utáni első tíz évben szerencsére bőven végeztek kiemelkedő tehetségű fiatal színészek, akik nagyon rövid idő alatt színházuk meghatározó művészegeivé váltak, ám a rendezőképzés helyzete sokáig megoldatlan maradt. A kilencvenes években a marosvásárhelyi Színházművészeti Akadémia Szentgyörgyi István Tagozatán mindössze hatan végeztek rendezői szakot: 1995-ben Tompa Gábor osztályvezetésével négyen (Barabás Olga, Bocsárdi László, Kövesdy István, Rusz Mónika), 1996-ban egy Kovács Levente és Kincses Elemér által vezetett osztályban pedig ketten (Nagy Ágota és Pápai Márta) szereztek rendezői diplomát. E

²³ Ez a kijelentés csak látszólag van ellentétben azzal, hogy a fontosabb erdélyi magyar színházi előadásokon az erőteljes rendezői látásmód nyomai látszanak. Ezek az előadások ugyanis csak az elitet jelentik, míg a rendezőhiány a szélesebb színházi rétegeket érintő probléma. Egyszerűbben fogalmazva, Kolozsvár és Sepsiszentgyörgy szakmailag sokszor díjazott előadásaival szemben ott vannak a nagyváradi, szatmárnémeti vagy csíkszeredai egész évadok – s ez még akkor is így van, ha színházesztétikai és –történeti szempontból vitathatatlanul fontosabbak az előbbieket.

hat rendező közül négyen²⁴ maradtak a pályán, s igazán meghatározó előadásokat csupán kettőnek (Barabás Olgának és Bocsárdi Lászlónak – róluk a következőkben bővebben szólok) sikerült létrehozni.

Rusz Mónika és Pápai Márta Temesváron, illetve Nagyváradon rendezett diplomaelőadásával (Collodi-Litvai: Pinokkió, illetve Georg Büchner: Woyzeck) egyben búcsúzott is a rendezői pályától. Nagy Ágota (később Márk-Nagy Ágota) a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György társulatánál dolgozott beosztott rendezőként, (a gyermeknevelési szabadsága éveit miatti kihagyását leszámítva) főleg a színház gyerekelőadásait állítván színre.

Náluk jelentősebb a főiskola előtt amatőr rendezőként a kolozsvári Zsebszínháznál tevékenykedő Kövesdy István pályája, bár az igazi áttörés neki sem sikerült, annak ellenére, hogy ő az egyetlen rendező, aki a kilenc erdélyi magyar színház közül nyolcban dolgozott. A Kolozsvári Állami Magyar Színházban kezdett beosztott rendezőként, néhány érdekesebb előadás (*Tévedések vígjátéka*, *Ibusár*) mellett több jelentéktelent vagy épp kínosat (*Rosencrantz és Guildenstern halott*, *Koldusopera*) rendezve. Innen a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színházhoz szerződött, ahol legfontosabb előadása – elsősorban a színészek munkájának köszönhetően – a *Nők iskolája*. Néhány év szabadúszás után, mely időszakban rendezett Temesváron és Gyergyószentmiklóson, a 2008/2009-es évadtól a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház művészeti igazgatója, a Tompa Miklós Társulat vezetője. Első évadaiban színházvezetőként se bizonyult jelentősebbnek, mint rendezőként, színháza látványos áttörést nem ért el – igaz, a színház szerkezeti felépítése szerint a művészeti igazgató keze sok szempontból eléggé meg van kötve.

Az említett két évfolyamot követően Bukarestben a Nemzeti Színház- és Filmművészeti Egyetemen²⁵ indult egy évfolyam, amelyen négy helyet fenntartottak magyar anyanyelvű hallgatók számára, közülük hárman végeztek²⁶. Erről az évfolyamról csupán Béres László maradt a rendezői pályán, előbb Nagyváradon dolgozva (az itt színre vitt *Müller táncosai* volt a diplomaelőadása), később Szatmárnémetiben, majd Gyergyószentmiklóson rendezett, jelenleg a Gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház igazgatója. Évfolyamtársa Szabó Attila

²⁴ Közülük a Szatmárnémetiben dolgozó, jelentőset egyelőre még nem alkotó Márk-Nagy Ágota a 2008/2009-es évadban (ideiglenesen?) elhagyta a pályát

²⁵ Universitatea Națională de Teatru și Film

²⁶ Béres László, Lengyel István, Szabó Attila, a negyedik hallgató még első éven átiratkozott színháztudomány szakra a kolozsvári BBTE Bölcsészkarára

ugyancsak megpróbálkozott a rendezéssel, ám egy kolozsvári meseelőadáson (*Együgyü Misó*) kívül egy csíkszeredai munkát kezdett el, ám a próbafolyamat problémássága miatt a színház bemutató nélkül szerződést bontott vele.

Szintén a rendezőhiány enyhítésére tett kísérletként a budapesti Színház- és Filmművészeti Egyetemen is külön fenntartott helyen²⁷ végeztek erdélyi magyar rendezők. Székely Gábor évfolyamán egy diák²⁸, később Babarczy László osztályában ketten²⁹ végeztek. Ez a konstrukció se bizonyult nyerőnek. Dézsi Szilárd ugyan hazajött, előbb Nagyváradon, majd Székelyudvarhelyen és Gyergyószentmiklóson dolgozott, de meghatározó előadást nem sikerült létrehoznia. Ezután Békéscsabán, a Jókai Színház mellett működő Színitanház tanára volt, a 2010/2011-es évadtól ismét a Figuránál dolgozik. A Babarczy-évfolyam végzősei közül, bár mindketten rendeztek Erdélyben is, sokáig senki nem tért vissza. Csáky Csilla az egyetem elvégzése után kevés előadást hozott létre, inkább különböző színházi jellegű projekteken tevékenykedett, míg a Kézdivásárhelyi Városi Színház indulásakor hazatért szülővárosába. Béres Attila egri és pécsi társulati tagság után jelenleg a Budapesti Operettszínház főrendezője.

Elmondható tehát, hogy ezek a próbálkozások nem voltak teljességgel sikeresek, a rendezőhiány terén tatóngó űröket nem sikerült betömni, a probléma orvosolása még váratott magára. Talán ennek is köszönhető – bár az sem elhanyagolható, hogy minden egyetemnek anyagi szempontból is érdeke növelni a beiskolázási számait, valamint a képzési szakok számát –, hogy a marosvásárhelyi egyetem újabb rendezőszakos képzést indított, mind alapképzésen, mind pedig mesteri szintű képzésen. A Kincses Elemér és Kovács Levente által vezetett évfolyamok közül egy már végzett, egy évfolyam pedig jelenleg végzi tanulmányait. A végzettek közül Török Viola már főiskolás korában elkezdte a rendezést a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színházban, diploma után szabadúszóként Sepsiszentgyörgy mellett Temesváron, Nagyváradon és Marosvásárhelyen is rendezett. Munkái közül egyértelműen kiemelkednek Tamási rendezései, a *Boldog nyárfalevél* és a *Hullámzó vőlegény*. Ezekben folytatja a Bocsárdi-féle Tamási-érdelmezések útját: nem a népiesség, hanem a primér rítusok és az egyéni belső

²⁷ Ezekre a helyekre a felvételt is külön szervezték, első esetben Kolozsváron, másodsor Marosvásárhelyen. A második évfolyam esetében az elvégzett első év zenés színházi rendező szakról az erdélyi hallgatók harmadév prózai színházrendezőire léptek át.

²⁸ Dézsi Szilárd

²⁹ Béres Attila (egy- színlapokon Béres G. Attila vagy Béres Günther Attila) és Csáky Csilla

drámák felől közelíti meg a szerző világát. A korábban már Békéscsabán színészi diplomát szerzett Csurulya Csongor a Székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház művészeti vezetője – jellemző az erdélyi rendezőhiányra, hogy Csurulya már diplomázás után azonnal művészeti vezető lehetett – és a 2010/2011-es évadig a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulatának beosztott rendezője. A korábban szintén – Marosvásárhelyen – színészi diplomát szerzett Harsányi Zsolt Marosvásárhelyen rendező, Király István ugyancsak a Tompa Miklós Társulatnál dolgozik, a Székelyudvarhelyre szerződő Patkó Éva pedig marosvásárhelyi, temesvári és sepsiszentgyörgyi rendezései után Amerikában tanult, jelenleg a marosvásárhelyi színművészetin tanít. Szilágyi Emese és a korábban már Marosvásárhelyen színháztudomány szakos diplomát szerzett Kovács István nem maradtak a pályán.

Az említetteken kívül meg kell említenem azon rendezőket is, akik egyénileg román tagozaton szereztek diplomát. Közülük legfontosabb a Székelyudvarhelyen, majd Temesváron művészeti vezető Szabó K. István, aki a 2008/2009-es évadtól inkább román színházakban dolgozik, valamint a legifjabb generációba tartozó Zakariás Zalán, aki a sepsiszentgyörgyi M Stúdióban színre vitt *Zűrzaravos éjszaka* és a Tamási Áron Színházban rendezett *Figaro házassága, avagy bolond 1 örült nap!!!* előadásaival jelezte, olyan rendező, akivel a jövőben feltétlenül számolni kell.

2.4. Magyarországi vendégrendezők

A kultúra egyéb ágazataihoz hasonlóan az erdélyi magyar színház is Magyarországról várta a megváltást (anyagilag és művészileg egyaránt). A hátrányos helyzetű határon túli magyar színházi élet fellendítését a magyar állam is támogatta, különböző módokon magára vállalva a ide érkező anyaországi alkotók honoráriumát. Az eredeti tervek szerint a kilencvenes évek elején a magyar színházi szakma kiemelkedő alkotóit kívánták megszólítani a projekttel – ám sajnos a felkérés többnyire válasz nélkül maradt. Ilyen módon ez a támogatás nem kötődött semmilyen művészi kontrollhoz, így – a jó szándék ellenére – ez is gyakran visszajára fordulva a minőségtelenséget erősítette.

A vázolt rendezőhiányos konstellációban hosszú éveken át a Magyarországról meghívott második-harmadik, sőt sokadik vonalba tartozó rendezők silány előadásai árasztották el az erdélyi színpadokat. A rendszerváltás előtt a színházaknak a

magyarországiakkal való kapcsolata, az azokról való információja minimális volt, így gyakran a meghívott rendezőket egymástól hívták tovább vagy épp önkéntes bejelentkezés alapján érkeztek azok. Arról sem feledkezhetünk meg, hogy a rendszerváltás időszakának leszegényedett, önnön avíttóságát tradícióként értelmező erdélyi magyar színjátszáshoz közelebb állt ezen rendezők realista-illusztratív megközelítésmódja.

Az eltelt húsz évad alatt több mint kétszáz előadást állított színre magyarországi vendégrendező, ugyanakkor a második évtizedben körülbelül húsz százalékos visszaesés tapasztalható a számukban, úgy, hogy közben két új színház nyitotta meg kapuit. E második évtizedben a rendszerváltáskor létező színházak közül mindössze Szatmárnémetiben és Gyergyószentmiklóson rendezett többet magyarországi vendégrendező, mint az elsőben. Ennek magyarázata a Harag György Társulat esetében Parászka Miklós távozásában és a színész-rendezők visszaszorulásában keresendő, a Figura esetében az ok pedig a Bocsárdiék távozása utáni átalakulása a színháznak.

A fordulat után munkákra hazatértek az immár pályájuk alkonyán levő, Erdélyből elszármazott rendezők. Több színházban állított színre előadást a Sepsiszentgyörgyről emigrált Seprődi Kiss Attila, újra rendezett itthon Szabó József és lánya, Szabó Ágnes is, ám fontos előadást már nem tudtak létrehozni. Tömöry Péter Németországból, Bokor Péter pedig Kanadából tért haza pár előadás erejéig.

A kilencvenes évek (mindenekelőtt azok első felének) helyzete azonban ennél jóval súlyosabb. Pályája csúcsán túl, nyugdíjasként kezdett el rendezni Erdélyben Miszlai István. Ebben az időszakban tört be az erdélyi színjátszásba – és rendezett az évek folyamán több mint tíz előadást – Merő Béla, aki temesvári, marosvásárhelyi és nagyváradi produkciók színrevitele után Székelyudvarhelyen még alapító színházigazgató is volt. Ugyancsak gyakori vendég Marosvásárhelyen és Nagyváradon Gali László, szintén több mint tíz felejtető és mielőbb felejtendő produkció rendezője. Ugyancsak Nagyváradon volt visszajáró vendégrendező Seregi Zoltán és Barbinek Péter. Gergely László szintén Nagyváradon rendezett először Erdélyben, később – már jóval a rendszerváltás után – Székelyudvarhelyen több előadást is színre állított.³⁰ Számos előadást rendezett Horányi László is, aki szintén nem tartozik a szakma élvonalába. Észrevehető, hogy ezeknek a rendezőknek a

³⁰ 2009-ben Kézdivásárhelyen az önkormányzat által megbízott művészeti igazgatóként alapítója a Városi Színháznak, ám nem egészen fél évad után távozott is onnan.

meghívásában Nagyvárad jár az élen. Ennek oka egyfelől a színház vezetőinek mentalitásában, torz ízlésvilágában (nem véletlenül lett a nagyváradi színház az erdélyi színházi élet sereghajtója), másfelől a határ közelségében – ezen rendezőknek kényelmesebb volt minél közelebbi színházban dolgozni – keresendő. De – mint látható volt már az eddigiekben is – a jelenség nem állt meg a határnál. Sepsiszentgyörgyön a pályája csúcán rég túllevő Szőke István rendezett egy érdekes, a népszínművet abszurdba hajlító *Piros bugyellárist* és egy minden szempontból kidolgozatlan, poros, értéktelen *Nebáncsvirágot*, de rajta kívül az említett kategóriánál maradván dolgozott ott a Hollandiából érkezett Jeney István, valamint a tévérendező Ditzendy Attila is³¹.

A felsoroltaknál vitathatatlanul értékesebb rendező a hat erdélyi színházban tizenhét előadást jegyző Árkosi Árpád és az öt helyen is produkciót színre állító Pinczés István. Előbbinek sikerült is néhány valóban fontos előadást létrehoznia (mindenekelőtt a kolozsvári *Rendőrségre* és *Az imposztorra, valamint a temesvári Éjjeli menedékhely/A mélyben-re* gondolok), ám sajnos legtöbb előadására mégsem ez az értékesség jellemző. A kilencvenes évek első feléből említett munkáit költői realista megközelítésmód, tiszta színpadi viszonyok és erőteljes színészi alakítások jellemezték. Ezek a produkciók nem csupán előadásként értékesek, de a kolozsvári és temesvári színházban szervesen hozzájárultak egy erős csapat kialakulásához.

Pinczés erdélyi munkái jóval sekélyesebbek, ezek esetébe nem beszélhetünk azokról a pozitív hozadékokról, mint Árkosi egyes rendezései kapcsán. Színháztól függetlenül, mintha nem is ugyanaz a rendező állította volna színre ezeket az előadásokat, aki a debreceni *Ibusárt* vagy *Gézagyereket*. Néhány musical-rendezésének a megcsináltságán túl sok pozitívum nem mondható el itteni munkáiról.

Ha a magyarországi helyzet és színházi értékrend nem ismerete meg is magyarázza, hogy a kilencvenes évek elején hogyan kerültek a korábban felsorolt rendezők Erdélybe egy-egy előadásra, teljességgel megmagyarázhatatlannak tűnik, hogy miért hívták őket újra és újra vissza. A kialakult kapcsolatok nem szolgálhatnak magyarázatként, ismételt meghívásuk egy teljesen felborult színházi értékrendre vall. A kényszerhelyzet (?), a krónikus rendezőhiány sem lehet magyarázat erre, különösen

³¹ Természetesen nem csupán a név szerint felsorolt és az említett kategóriájú magyarországi rendezők dolgoztak két évtized alatt Erdélyben, ennek ellenére a jelzett probléma reális, tünetszerű, s bár napjainkra lényegesen enyhült (ennek legfőbb oka, hogy az elmúlt pár évadban jelentős változások történtek a színházak vezetése terén, megjelent egy fiatal igazgatógeneráció), teljes egészében nem tűnt el, s újabb felerősödése bármikor bekövetkezhet (elég csak a korábban említett okot „megszüntetni”).

nem az örökösen a talpraállás ígéretével kecsegtető marosvásárhelyi színház esetében, ahol az ezredforduló környékén két Gali László-meghívás közt meghívják Novák Esztert, Bodó Viktort és Alexandre Colpacit.

Megjegyzendő, hogy a 2000-2010. közti időszakban a meghívott magyarországi rendezők terén némi javulás tapasztalható. Bár továbbra is dolgozik Erdélyben Gali, Pinczés, Gergely vagy Vas-Zoltán Iván, ebben az időszakban már a színlapokon találkozhatunk Babarzi László, Bodó Viktor, Rusznyák Gábor, Kiss Csaba, Mohácsi János vagy Balázs Zoltán nevével is.

A rendszerváltás utáni időszakban az anyaországi szakma legkiemelkedőbb rendezői közül a 2009/2010-es évadig senki nem állított színre egyetlen előadást sem Erdélyben³². Nem csupán az egy társulathoz kötődő rendezők (például Zsámbéki Gábor, vagy rendezői visszavonulása előtt Székely Gábor) nem jöttek, hanem azok sem, akik az elmúlt húsz év alatt több társulatnál megfordultak vagy épp szabadúszóként dolgoznak. Ennek magyarázata részben lehet az is, hogy ezeknek a rendezőknek nem jelent semmiféle kihívást a gyenge vagy közepes erdélyi színházakban dolgozni, ez a magyarázat azonban nem érvényes Kolozsvár és Sepsiszentgyörgy estében. S ha a kolozsvári színház kapcsán a válasz lehet Tompa Gábor (különösen 2003, a Vígszínházbeli utolsó rendezése után felerősödő) arroganciája a magyarországi színjátszással szemben, Sepsiszentgyörgy esetében valami egyébről lehet szó. A földrajzi távolság a marosvásárhelyi repülőtér nemzetközivé válásával nem lehet reális akadály. Bocsárdi László, a Tamási Áron Színház igazgatója többször nyilatkozta, hogy következő évadra meghívja/meghívta Ascher Tamást, illetve Zsótér Sándort, ám az együttműködés mindeddig nem valósult meg. Az okokat valószínűleg csak az érintettek tudják.

A közép- és idősebb generáció legnagyobb rendezőivel ellentétben az ezredforduló környékén az újabb generáció kiemelkedő képviselői viszont rendeztek a romániai magyar színházak színpadán. Novák Eszter Marosvásárhelyen 1998 és 2001 közt három évadon át visszajáró vendég, társulatépítő tényező volt. Rusznyák Gábor ugyancsak Marosvásárhelyen rendezett egy említésre méltó *Gömböc urat* (A hecc címen), majd Kolozsváron egy kevésbé sikerült Komédiaszínházat. Bodó Viktor Marosvásárhelyen létrehozott *Boldogtalanokja* a színház utóbbi két évtizedének egyik

³² Ekkor Ascher Tamás a Kolozsvári Állami Magyar Operánál állítja színre Verdi álarcosbál című művét, Mohácsi János pedig a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulatánál rendez meg (újra) a *Vesztett fejszét*.

legkiemelkedőbb előadása, 2004-ben a Román Színházi Szövetség (Uniter) díjára négy kategóriában jelölték.

2.4.1. Novák Eszter és Bodó Viktor

Novák Eszter első marosvásárhelyi rendezése a *Chiggi ai csetepaté* olyan darab, ami nem egy főszereplő köré épül, hanem több fajsúlyos szerepet, s az egyéni kis történetekből összeálló viszonyhálót vonultat fel, s mint ilyen kiválóan alkalmas egy csapat építésére. Az előadás nem a tulajdonképpeni történet, a tényleges olasz élethelyzetek elmesélésére törekszik, sokkal inkább a szenvedélyek, indulatok bemutatását helyezi a középpontba. Ezek a felfokozott energiák az előadás fizikai síkján is megjelennek: „*A szereplők egy határozott dobbantással érkeznek a házak előtti terecskére – a jelenetbe. Az ugrás vakmerősége, pillanatszerűsége határozza meg a szereplő viselkedését is: az érkezés pillanatának állapotát őrzi meg a szereplő további cselekvéseiben: ez a forrása legtöbbször a jelenetek bohózatosságának is: a pillanat kimerevítése ritkán (s gyakran csak erőszakos beavatkozás árán) változik csak veszekedésből beszélgetéssé, a sértődéseibe belefeledkezett szereplőt igen nehéz észhez téríteni, a civakodást beszélgetéssé, vagy valamiféle béküléssé alakítani.*”³³

A *Szentivánéji álomban* a tündérek világa volt a főszereplő, mindent varázslataik határoztak meg. A rendező különböző színházi jelrendszereket játszatott egymásba, az élő zene, a koreografált mozgások, a rituális hangzások, Hyppolita primér törzsi táncokra emlékeztető mozgása és maga a játéktér eltávolították az előadást a realitás síkjától, s a színpadi varázslat közegébe helyezték. „*Az előadás bármelyik ötletét (és a belőle kibomló jelenetet) idézzük, rendre folytatás nélkül maradó hatáselemekre ismerünk. Mintha folyton stílust, nyelvet, fogalmazásmódot váltana az előadás. Követhetjük ugyan a darab lineáris történetét, de nem ez a lánc az igazán érdekes, hanem a róla lelógó díszek, azok a különféle ötletek, amelyek izgalmassá, hatásossá teszik a produkciót. Mintha úgy játszanák végig a marosvásárhelyiek a Szentivánéji álmot, hogy nem a darab egészét teszik plasztikussá, hanem a részleteihez kapcsolódó asszociációkat. Ezek az asszociációk azonban hasonló irányba mutatnak...*”³⁴

³³

Czegő Csongor: Csak egy csetepaté – In: Fügöny, 2000/1

³⁴

Sándor L. István: Változatok a színházi hatásra – In: Ellenfény, 2000/5-6

A különböző stílusok és nyelvek egymásbajátszását folytatta a *3-1 a szerelem javára* rendezésében is. Az előadás igazi stílus-egyveleg, ingázik a tradicionális operettől a paródia különböző formáig. Realizmus és harsány bohózat éppúgy jelen volt, mint a népszínmű-paródia és az intellektuális irónia. Mindezt az előadásban az eltartás és a játék elve szervezte egységes egésszé. A produkció nem kívánt magvas mondanivalót tömködni a néző fejébe – a butácska történettel, az előrelátható happy end-del ez nehéz is lett volna –, csupán néhány órányi igényes és profi szórakoztatást kínált nem annyira tartalmi, mint inkább formai megoldásaival, színpadszerűségével, ötletes megoldásaival, színporkáival, ritmusával, és mindenekelőtt kiemelkedő csapatjátékával.

Bodó Viktor szabadon kezelte Füst Milán szövegét, az előadás számára hozott létre egy olyan adaptációt, melyben megjelenik Beckné, egy, a színész nevét viselő (Korpos András) figurában Húber barátja és áttételesen rossz énjé, és a vidékre adott gyerek is mindvégig a színen van. Ez a gyerek nem kétéves kisfiú, hanem huszonéves debil lány, aki sírva-visítva-nyüszítve követi a színen zajló veszekedéseket és verekedéseket. Ebben az előadásban ártatlanságnak nyoma sincs, a szereplők már-már véglények, világukban nincsenek pozitív érzelmek.

A marosvásárhelyi Boldogtalanok expresszív előadás, erős képekkel, agresszív hanghatásokkal, valahol a reális és szürreális határán egyensúlyozva. Bodó egymás mellé helyezte a tragikumot, a groteszket és a komikumot, nyers, az érzékekre és az érzelmekre egyaránt ható előadást hozva létre.

„Egyrészt lucokban, mocokban fetrengő véglények, fizikai kín, szélsőséges gesztusok, üvöltés, hörgés és visítás (már-már szenvedésparódiának tetszik, ahogy kórusban ordítanak). Egy-egy alapérzelmet erőteljes cselekvéssel mutatnak meg: dulakodnak, ölelnek, szédülten pörögnek, támolyognak. Az akciók intenzitása fontos, nem jelentése. A főszereplő, a téma, a forma maga az indulat. Az önpusztítás nagy rituáléjának lehetünk részesei. “³⁵

2.5. Színház és közönségének megváltozott viszonya

Korábban már szoltam arról, hogy a rendszerváltás előtt a színház nem pusztán művészi intézmény volt, hanem a kisebbségi magyarság egyik legfontosabb

³⁵

Perényi Balázs: Boldogtalanságok – In: Ellenfény, 2005/4

társadalmi fóruma is. Ugyanakkor az áramszünetek és Ceaușescu-beszédekkel teli polcú könyvesboltok és propagandaízű mozifilmek Romániájában a színház szinte egyetlen szórakozási lehetőséggé vált.

Annak következtében, hogy a '90-es évektől a színháznak megszűnt a szinte kizárólagos nemzeti identitás-őrző szerepe, elveszítette közönségének egy széles rétegét. Színházba járni immár nem számított a nemzeti megmaradás melletti gesztusnak. A mozgásszabadság, a határok megnyitása Magyarország felé új perspektívákat teremtett.

A rendszerváltás után Romániában is felvirágzott (sőt, a kilencvenes évek elején mondhatni túlbujánzott) a magyar nyelvű sajtó, a piacon megjelentek a magyar nyelvű könyvek, mi több, robbanásszerűen jelentek meg a különböző televízióadások (ebből a szempontból különösen fontos a belső-Erdélyben sokáig egyedüli magyar nyelvű csatornaként elérhető Duna Televízió). A magyar nyelvű könyvek – színvonalától függetlenül – ugyancsak beözönlöttek, korábban soha nem remélt kínálatot teremtve. A szabadidőpiacon jelentkező egyéb termékek és szolgáltatások számának jelentős megugrása (elég, ha csak a mozik és a kereskedelmi televíziók kínálatára gondolunk, de ugyanide tartoznának a városokban gombamód elszaporodó szórakozóhelyek, diszkók, bárók, pubok is) kihatottak a színház és közönség viszonyára, és sajnálatos módon az erdélyi magyar színházak nézettsége a kilencvenes évek közepére jelentősen csökkent.

A film és színház, a televízió és színház viszonyában rejlő (vagy nem rejlő) konkurenciáról különböző vélemények léteznek. Alapvetően azt tartják, hogy a személyes jelenlétet, az élő mivoltot a felvétel tökéletessége nem pótolhatja, így az előbb említett médiák soha nem lehetnek a színház konkurensei. A hivatkozási alap az, hogy ha a színház túlélte a film (később a hangosfilm) megjelenését, akkor hasonlóképp a televízió sem jelenthet számára veszélyt. Ez azonban – bármilyen szépen is hangozzék – csak részben igaz. Bizonyos körülmények közt (és Erdélyben a korábban említett társadalmi helyzet és annak átalakulása miatt épp ezek a bizonyos körülmények érvényesek) a televízió határozottan veszélyezteti a színház nézettségét. A színházba korábban szórakozni vágyásból járó nézőnek immár otthonába szállítja a szórakozást, sokkal kényelmesebb, ráadásul interaktív módon. Ezt a kényelmet állítja szembe a néző a fizikai jelenlét mágiájával – és dönt sok esetben előbbi javára. A színház csodája nem hasonlítható a televízió csodájához, mégis a néző egyénileg igen gyakran olyan – reális vagy kreált – választási helyzetet állít fel magának, melyben e

kettő közül kell döntenie. Bár a jelenség nem egészen azonos, mégse feledjük, a film megjelenésével a XX. század elején az Egyesült Államokban sorra zárták be a színházakat és alakították át mozivá termeiket.

Az új társadalmi-politikai rendben a színházi előadások immár nem egy etnikai közösség társadalmi életének meghatározó eseményei, és nem is az egyetlen kvázi-kulturális szórakozási lehetőség, így a nézők között, úgy tűnik, csupán a (valamilyen) művészetre vágyókat találjuk (persze, nem szabad megfeledkezni a sznobságból színházba járókról, a bemutatók maga- és ruhamutogató rétegéről sem, de számuk arányaiban elenyésző). A kilencvenes években a produkciók jelentős hányadának silánysága épp a valóban színházat nézni akarók körében vezetett további néző-vesztéshez.

A közönségvesztés harmadik tényezője – melyről általában kevés szó esik – szintén a társadalmi átalakulások következménye. Ismeretes, hogy a múlt rendszerben a szocialista nevelés égisze alatt a dolgozók kulturális tevékenységét is penzumszerűen megszábták, így a különböző gyárak, üzemek dolgozói bizonyos százalékának szinte kötelező volt színházbérletet váltani. Ennek a kötelezettségnek a megszűnte újabb nézővesztéshez vezetett.

Az 1990/1991-es évadban még kitartó magas nézőszám (Sepsiszentgyörgy 73954 néző, Nagyvárad 70247) néhány év alatt 30 százalékára esett vissza. Legmagasabb nézőszám Szatmárnémetiben van: 37627 a 2007/2008-es, 38194. A 2008/2009-es évadban, a korábban említett színházak nézettsége: Sepsiszentgyörgyön 22464 néző a 2007/2008-as, 21803 pedig a 2008/2009-es évadban, Nagyváradon pedig 16162 néző a 2007/2008-as, 14374 a 2008/2009-es évadban (mivel ezekben az évadokban a színház átépítése folyt, relevánsabb a 2005/2006-os évad 18577 nézőjét számolni).³⁶ Sajnos, pontos statisztikák és evolúciós görbék készítése nem lehetséges, a színházak egy része ugyanis nem rendelkezik a szükséges adatokkal (Temesvárról, Szatmárnémetiből nem kaptam adatokat a kilencvenes évek első feléről, Kolozsváron pedig – a többi színház tapasztalata szerint épp az utolsó nagy nézőszámú – 1990/1991-es évről nincsenek adatok.)³⁷ Ugyanakkor a kapott és/vagy sajtóban megjelent adatok hitelessége sem ellenőrizhető, a kolozsvári színház esetében például az általam kapott 18159 néző a 2007/2008-as, 26812 a 2008/2009-es évadra

³⁶ Az adatok a színházaktól származnak.

³⁷ Ezen adatok hiánya jelzi a színházak archívumaiban és kimutatásaiban – valószínűsíthetően az ezzel foglalkozó irodalmi titkárok és referensek gyakori cserélődése következtében (is) előálló – állapotokat.

körülbelül megfelel a sajtóban megjelent³⁸ 22427 (2007-ben) illetve 25996 nézőnek (2009-ben), ám távol áll a Kulturális Minisztérium honlapján elérhető menedzseri értékelő jelentésben szereplő 12697 (2007/2008) illetve 11697 nézőtől (2008/2009).³⁹ Ilyen körülmények közt meg kell elégednünk a jelenség általános felvázolásával, átfogó és pontos számításokra nincs mód.⁴⁰⁴¹

Tapasztalható, hogy a kilencvenes évek végétől ez a tendencia átváltott egy stagnálásba: a közönség újra megszilárdulásának lehattunk tanúi egy újabb néző-generáció megjelenésével. A nyolcvanas évek száz-as-százötvenes teltház-as szériái ma már megismételhetetlenek, épp a társadalmi helyzet (és a színház szerepének) megváltozása miatt. Az új, megfiatalodott, kicserélődött közönség nem ismeri azt a fajta színházat, amely a nemzeti identitás problematikáját feszegetve kovácsolta közösségé a közönséget, ugyanakkor korából fakadóan sokkal nyitottabb befogadói magatartással bír, így érzékenyebben reagál a kortárs színházi törekvésekre is.

Mindezt ismét csak megfigyelés jelleggel tudom megállapítani, hiszen egyetlen erdélyi színház sem kezdeményezett és publikált a vizsgált időszakban a közönsége igényeinek megismerésére irányuló komoly szociológiai felmérést. Ennek szükségessége egyre inkább körvonalazódik, de érthető az a félsz is, amely a színházigazgatók részéről érezhető, mert felmerül a kérdés, hogy meg tudnak-e, meg kell-e felelniük az új (?), minden bizonnyal széles és sokrétű igénykálának. Mennyiben kell azt kiszolgáltatniuk? Akár minisztériumi, akár városi vagy megyei önkormányzati fennhatóság alá tartozik egy színház, jellegében közintézmény, amelynek definiálnia kell viszonyát közönségéhez, és az adott városban élő közösséghez. Erre – kétélű fegyver lévén, mellyel a politikum bármikor visszaélhet –, úgy tűnik, ebben a formában egyik színházvezetés sem vállalkozik. Az egyes színházakban divó évadonkénti szavaztatása a közönségnek minden szociológiai alapot nélkülöz, jobbára a működést és repertoárt legitimizáló, populista ízű gesztus a nézők (és társulat) felé.

³⁸ Több színházlátogató Kolozsváron és Vásárhelyen – Krónika, 2010. január 28.

³⁹ Raport final 2006-2009 <http://www.cultura.ro/uploads/files/RaportFINAL2006-2009-TMSCIuj-Napoca-GaborTOMPA.pdf> - 16. oldal – letöltve 2010. szeptember 1.

⁴⁰ A részleges adatok megértéséhez elengedhetetlenül szükséges lakosság szám dolgozatomban következő fejezetében külön táblázatban található.

⁴¹ Összehasonlításképp néhány magyarországi város lakossága/színházának nézőszáma 2008-ban: Békéscsaba 63787/47983, Debrecen 206073/76997, Győr 126529/122200, Eger 55673/56505, Kaposvár 67460/92235, Pécs 154886/74069, Szeged 164617/78722 – forrás: http://www.pecsinemzetiszinhas.hu/letoltes/razga_miklos_palyazata.pdf – letöltve 2011. március 20.

2.6. Színházi sajtóviták

Ugyanezen időszakban fel-felbukkantja fejét egy fiktív entitás, „a közönség”. Különböző időszakokba, különböző helyeken, különböző színházak kapcsán különböző emberek „a közönség” nevében fogalmazzák meg ellenérzéseiket vagy épp követeléseiket. Ezekben az esetekben alighanem a szocialista „mi, a nép” és a forradalmi „a nép” fogalmának transzponálásával van dolgunk – a kifejezés működtetésének módja legalábbis erre utal, s maga a kifejezés ritkán szelídül „a közönség egy része”-vé.

Sepsiszentgyörgyön a Nemes Levente – Bocsárdi László féle színházat nem egyszer támadta a város polgármestere Albert Álmos a közönségre, a közönség igényeire hivatkozva. Polgármester és színház viszonya szinuszoidálisnak mondható, a fel-fellángoló támadásokat csendesebb, békésebb időszakok követik. Szatmárnémetiben *A senák* bemutatója kapcsán jelentek meg a sajtóban tiltakozások a darab nyelvezte ellen, ugyancsak a közönségre hivatkozva. A legszélsőségesebb példa mégis a Kolozsvári Állami Magyar Színházé. Először a kilencvenes évek elején izzott fel egy sajtóbeli polémia Páll Árpád és Tompa Gábor, illetve a Szócs István és Tompa közt. A pengeváltások során a számonkérő fél a közönségcentrikus népszínházat kérte ugyan számon a sétatéri direktortól utóbbi esetben határozottan személyeskedő hangvételben.

Ennél a levelezésnél azonban jóval súlyosabb volt a 2001. október – 2002. június közti időszakban lefolyt hetvenhárom cikket felölelő sajtóvita. Ennek kiindulópontjául Jancsó Miklós, a kolozsvári teátrum volt színészeinek *Moszkva téri színház* című, a helyi Szabadság 2001. október 20-i számában megjelent cikke⁴² szolgál, amire öt nap múlva Sebesi Karen Attila, ugyancsak volt színész reagál durva hangnemben: a *Tisztelt Jancsó Miklós, kedves alapító komám* című cikk⁴³ direkt, minősíthetetlen támadás a társulat vezetője, valamint tagjai ellen. Ugyanebben a lapszámban, hasonló demagógiával fogalmazza meg Sebesi a nézőkhöz szóló kiáltványát⁴⁴, melyben egyebek mellett a kolozsvári színház műsorpolitikáját „nemzetközösségellenes”-nek nevezi. Sebesi írására másnap 2001. október 25-én

⁴² Jancsó Miklós: Moszkva téri színház – Szabadság, 2001.okt. 20.

⁴³ Sebesi Karen Attila: Tisztelt Jancsó Miklós, kedves alapító komám – Szabadság, 2001. okt.

25.

⁴⁴ Sebesi Karen Attila: Hogyan tovább, Állami Magyar Színház – 2001. okt. 25.

Sebesi Bing Lágyen címmel válaszol Tompa Gábor⁴⁵ meglehetősen agresszív, lekezelő hangnemben, a felső státusz retorikáját használva⁴⁶. Ezek a cikkek nem várt írás-ömlenyt indított el, mindenekelőtt a Szabadságban. Nézők, de még inkább egykori nézők fejtették ki véleményeiket, hogy miért rossz Tompa színháza, túltengtek az indulatok, miközben a színház két korábbi igazgatója, Kötő József és Senkál Endre is határozottan kiállt a jelenlegi vezetés és műsorpolitika mellett. Megjelennek közben a sajtóban a Tompát védő hangok is, jellemző módon elsősorban a szakma részéről. A másik oldalon a kiáltványok aláírói közt találunk parlamenti képviselőt (Vekov Károly) valamint három püspököt is (Mózes Árpád, evangélikus püspök, Dr. Czírják Árpád, pápai prelátus, érseki helynök, Dr. Szabó Árpád, unitárius püspök). Ezekben a színházat támadó cikkekben folyamatosan beszélnek a nézőszám csökkenéséről. Minden esetben az összehasonlítási alap a Tompa igazgatósága előtti időszak – azaz a rendszerváltás előtti évek. Az előbbieket tükrében láthatjuk, hogy ez az összehasonlítás ilyen módon megfogalmazva és kizárólag ebbe a kontextusba helyezve félrevezető csúsztatás. Bármennyire teljhatalmú vezetője is Tompa a színháznak, a politikai változásokat és az átalakult társadalmi rendet (annak minden velejárójával és színházra gyakorolt hatásával együtt) mégsem varrhatjuk egyedül az ő nyakába...

Érdemes megfigyelni, hogy mind a sepsiszentgyörgyi, mind a kolozsvári színházak, mind pedig *A senák* esetében olyan intézményekről, illetve előadásról van szó, melyek komoly szakmai sikereket értek el. Létrejött tehát egy szakadás a szakmai elismerések, és a cikkek megfogalmazóinak (és implicita a közönség egy rétegének) elvárásai közt.

⁴⁵ román nyelven az ő aláírásával, magyarul a Kolozsvári Állami Magyar Színház Művészeti Vezetősége kódos szignóval jelenik meg a szöveg

⁴⁶ Sebesi és Jancsó e szöveg alapján becsületsértési pert is indítottak Tompa ellen, melyet azonban elveszítettek

3. Az erdélyi magyar színházi struktúra

Az erdélyi magyar színházi struktúrát a kilenc költségvetési intézményként működő magyar nyelvű prózai színház (vagy tagozat) mellett a szintén költségvetési intézményként működő Kolozsvári Állami Magyar Opera, a 2009-ben alakult sajtósági hibridkonstrukciójú Kézdivásárhelyi Városi Színház⁴⁷, a Háromszék Népi Együttes égisze alatt létrejött és működött, majd intézményi struktúra szempontjából 2010-től a Tamási Áron Színházhoz került M Stúdió mozgásszínházi műhely, különböző profilú magánszínházak, bábszínházak⁴⁸, valamint az önálló repertoárral és saját játszóhellyel rendelkező marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem és a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Színház és Televízió Kara alkotja. Ehhez adódnak hozzá az állandó vagy egy-egy előadás erejéig összeálló amatőr és diákszínjátszó csoportok.

3.1. Földrajzi eloszlás

Jelen dolgozatomban csupán a költségvetési intézményként működő hivatásos prózai színházakkal foglalkozom. Ezek tekintetében az erdélyi magyar színházi sűrűséget vizsgálva érdekes megállapításokra juthatunk. Jelenleg Erdélyben 160.441 magyar anyanyelvű lakosra jut egy színház⁴⁹. Összehasonlításként Romániában országos szinten vizsgálva ezt az arányt, 416.942 lakosra jut egy (bármilyen nyelvű) prózai színház.⁵⁰ Amennyiben a színházi sűrűséget nem lakosságárányosan, hanem területarányosan számoljuk, a magyar színházak és az országban működő színházak sűrűségének aránya megfordul. Míg Erdélyben (Erdély területével számolva) 11.143 négyzetkilométerre jut egy magyar nyelvű színház, Romániában átlagosan 4.584 négyzetkilométerenként van egy színház.

⁴⁷ A színház a helyi városi tanács támogatásával és költségvetéséből, ám alapítványként működik a helyi Vigadó Művelődési Ház égisze alatt.

⁴⁸ Közülük a marosvásárhelyi Ariel Gyermek- és Ifjúsági Színház repertoárján több felnőttnek szóló előadás is szerepelt

⁴⁹ A lakosság számánál a 2002-es romániai népszámlálás adatait vettem figyelembe – forrás: <http://nepszamlalas.adatbank.transindex.ro> (letöltve 2010. szeptember 10-én)

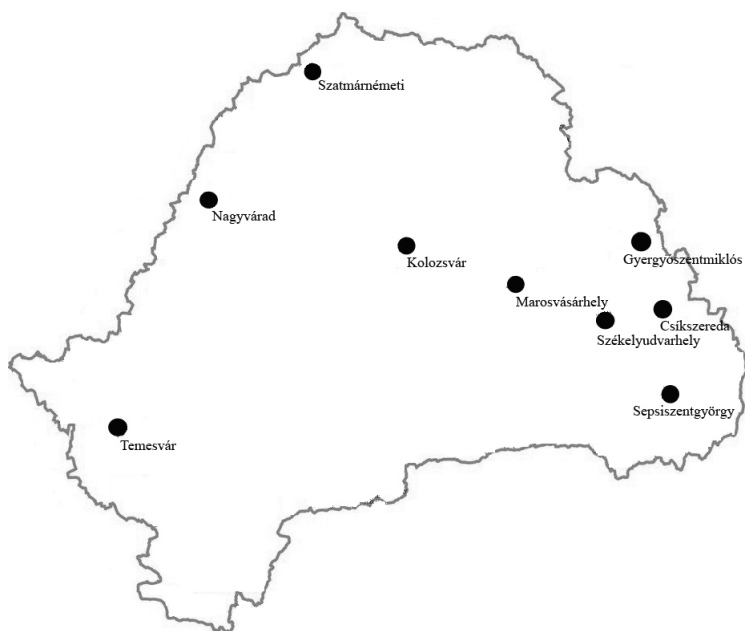
⁵⁰ A számításhoz az Uniter által használt, Doina Lupu programkoordinátortól kapott színházlistát használtam.

város	összlakosság	magyar lakosság	magyarság aránya
Kolozsvár	317953	60287	18,96 %
Marosvásárhely	150041	70108	46,72 %
Nagyvárad	206614	56985	27,58 %
Sepsiszentgyörgy	61543	46113	74,92 %
Szatmárnémeti	115142	45298	39,34 %
Temesvár	317660	24287	7,64 %
Gyergyószentmiklós	20018	17524	87,54 %
Székelyudvarhely	36948	35353	95,68 %
Csikszereda	42029	34359	81,75 %

A magyar nyelvű színházzal rendelkező városok lakossága és a magyar lakosság részaránya⁵¹

A magyar nyelvű színházak földrajzilag értelemszerűen olyan helyen találhatóak, ahol nagyobb a magyarság részaránya, ez aló egyetlen kivétel a történelmi hagyományokkal rendelkező, ma is sajátos multikulturális jelleget képviselő Temesvár. Bár az állandó turnézás és vidékjárás 1990 után fokozatosan megszűnt, a színházak a vonzáskörükbe tartozó nagyobb – és megfelelő színházi infrastruktúrával rendelkező – városokban mindmáig rendszeresen fellépnek, így például a temesvári színház Lugoson és Aradon, a szatmárnémeti Nagybanán, Nagykárolyban, Tasnádon, a sepsiszentgyörgyi Brassóban. Az elszórványosodott dél-erdélyi és északkelet-erdélyi megyékben (Szeben, Fehér, Hunyad, Krassó-Szörény illetve Beszterce-Naszód és Máramaros keleti fele) rendszeres hivatásos magyar nyelvű színjátszásról ma már nem beszélhetünk.

⁵¹ A számok a 2002-es népszámlálás adataiból valók – forrás: <http://nepszamlalas.adatbank.transindex.ro> (letöltve 2010. szeptember 10-én)

Az erdélyi magyar színházak földrajzi elhelyezkedése

	Sepsiszentgyörgy	Csíkszereda	Székelyudvarhely	Gyergyószentmiklós	Marosvásárhely	Kolozsvár	Nagyvárad	Szatmárnémeti	Temesvár
Sepsiszentgyörgy	X	67	120	125	201	308	459	481	482
Csíkszereda	67	X	53	55	154	261	412	416	550
Székelyudvarhely	120	53	X	108	102	209	359	381	509
Gyergyószentmiklós	125	55	108	X	146	253	403	360	544
Marosvásárhely	201	154	102	146	X	107	257	280	407
Kolozsvár	308	261	209	253	107	X	157	175	326
Nagyvárad	459	412	359	403	257	157	X	132	170
Szatmárnémeti	481	416	381	360	280	175	132	X	302
Temesvár	482	550	509	544	407	326	170	302	X

Az egyes színházak közti távolság (km-ben)⁵²

⁵² A távolságokat közúton számoltam, a Via Michelin útvonaltervező (www.viamichelin.com) által ajánlott útvonalat véve figyelembe

3.2. A struktúra kialakulásának történelmi háttere

Az Erdélyben működő hivatásos prózai színházak megalakulásának idejét figyelve megállapítható, hogy ezeket három csoportba sorolhatjuk: az elsőbe tartoznának a legrégebbi, még a XIX. században vagy a XX. század legelején alakult színházak, a másodikba az 1940-es és 50-es években létrejöttek tartoznak, míg az utolsó csoportba sorolhatóak azok a színházak, amelyek 1990 után alakultak vagy intézményesültek. Természetesen magyar nyelvű színjátszás e dátumok előtt is volt Erdélyben, több városban (köztük olyanokban is, ahol jelenleg nincs magyar nyelvű színház, mint például Brassó) folyamatos színjátszásról is szólhatunk, ám a jelenlegi intézményekről beszélve a színházak megalakulási időpontjaként a saját, stabil működési hellyel rendelkező állandó társulat megalakulásának időpontja tekinthető, mely időpont korántsem esik egybe az adott városban a színjátszás kezdetével.

*„A magyar nemzeti színjátszásnak Kolozsvár állított először hajlékot. A kolozsvári közönség, a gubernium, az erdélyi megyék már 1813-ban hozzáfogtak egy állandó kőszínház emeléséhez, de az – még így is elsőnek a magyar nyelvterületen – csak 1821-re készült el.”*⁵³ Legrégebbi kőszínházunk a Farkas utcában nyitotta meg kapuit, s mint intézmény, többszöri névváltoztatás mellett kisebb megszakításokkal azóta is működik; így módon a mai Kolozsvári Állami Magyar Színház 2010/2011.-es évada immár a 218. A második legrégebbi színházi intézmény a nagyváradi. Szinte száz évvel a helyi színjátszás kezdetei után *„az 1895. jan. 14-én tartott közgyűlés elfogadta Fellner és Hellmer cég tervét...”*⁵⁴, majd 1900-ban *„a fényesen kivilágított belső bejárat legfelső lépcsőjén a cementtel kirakott üreg mellett várt az utolsó kalapácsütésre a vörös márványlap, a színház záróköve. Rajta aranyozott betűkkel a felírás: 1900. október 15.”*⁵⁵ Az intézménynek mai napig az akkor felavatott épület ad otthont, ekképp – jóllehet két régebbi színházépület is működik Erdélyben⁵⁶ – ez az a színház Erdélyben, mely a legrégebb működik jelenlegi színhelyén.

A következő színház-alapítási hullám a második világháború utánra tehető. Ebben a folyamatban legfontosabb lépés a marosvásárhelyi Állami Székely Színház (e néven 1948 őszétől) elődjének létrehozása. *„A helyi Salamon Ernő Athenaeum 1945.*

⁵³ Hont Ferenc (szerk.): Magyar színháztörténet – Gondolat, Budapest, 1962.

⁵⁴ Náményi Lajos: A váradi színészet története – Nagyvárad, Láng József Könyvnyomdája, 1898.; reprint: Bihari Napló Kiadó, Nagyvárad, 1998.

⁵⁵ Nagy Béla: Színház születik – Bihari Napló Kiadó, Nagyvárad, 1998.

⁵⁶ A szintén a Fellner és Helmer által tervezett temesvári színházépületről (1875.) és a Voita Adolf által tervezett szamárnémeti színházépületről (1892.) van szó.

*június 21-i határozata Tompa Miklós kolozsvári rendezőt és Kemény János író bízta meg a gazdasági és művészeti előkészítéssel, a társulat összetoborozásával. Kemény János színházzervezői és Tompa Miklós rendezői tapasztalata már 1946 őszére sikert hozott...*⁵⁷ Ugyanezen időszakban a kolozsvári Dolgozók Színháza és az államosítással megszüntetett színházak tagjaiból megalakul a Sepsiszentgyörgyi Állami Népszínház (1948., Állami Magyar Színház néven 1949-től). Pár évvel később alakul a Temesvári Állami Magyar Színház (1953.) és a nagybányai színház magyar tagozata (1953.), mely 1956-ban Szatmárnémetibe költözik, ahol önálló színházzá válva azóta is működik.

A harmadik etapja a mai színházi struktúra kialakulásának az 1990-es évekre tehető. Ebben az időszakban Erdélyben három újabb színház alakul – mindhárom Hargita megyében, így a kilencvenes évek legelején még saját színház nélküli megye az évtized végére Erdély színházilag legnagyobb sűrűségű régiójává vált. Közülük az első a gyergyószentmiklósi Figura már a 80-as évek közepétől létezik amatőr színjátszó csoportként, ám a társulat hivatásosodására csupán 1990-ben került sor. Paradox módon a színház hivatalos bejegyzése Csíkszeredai székhellyel történt, így a megye központjának éveken át egy más városban működő színháza volt. Ez a helyzet egészen az 1998/1999-es évadig állt fenn, amikor a szatmári direktor Parászka Miklós vezetésével hivatalosan megalakul a tulajdonképpeni működését csak egy évaddal később kezdő Csíki Játékszín. A zalaegerszegi rendező Merő Béla 1998. augusztus 16-i keltezéssel írta meg a harmadik Hargita megyei színházat megalapító pályázatát.⁵⁸ „*Székelyudvarhely Székelyföld közepén helyezkedik el, jószerint 100 km-es körzetben színmagyarság lakik, akik többsége jelenleg alig vagy egyáltalán nem láthat magyar nyelvű színházi előadást.*” Naivság lenne azt gondolnunk, hogy mind a pályázó, mind a városatyák megfélemedtek volna a Figuráról és nem tudtak volna a már beindult csíkszeredai kezdeményezésről – sokkal valószínűbb, hogy a három város közti hagyományos konkurencia (is) hallatta szavát a színházalapító döntésben. E három színház megalakulásánál érdemes felfigyelni arra a közös vonásra is, hogy mindhárom a helyi amatőr színházak hagyományából nőtte ki magát – csak míg a Figura saját kísérletező hagyományait kívánja folytatni, addig a másik két színház esetében népszínházi tendenciákat figyelhetünk meg.

⁵⁷ Kántor Lajos - Kötő József: Magyar Színház Erdélyben 1919–1992 – Kriterion, Bukarest, 1994.

⁵⁸ Merő Béla: Színház – Székelyudvarhelyen – kézirat, 1998.

3.3. Intézményi felépítés, infrastruktúra

Intézményi felépítésüket tekintve az erdélyi magyar színházak két nagy csoportba sorolhatók: egy részük önálló intézmény, a többi pedig egy intézménynek csupán része. Előbbi csoportba tartoznak a kolozsvári, a sepsiszentgyörgyi, a temesvári, gyergyószentmiklósi, csíkszeredai és székelyudvarhelyi színházak (utóbbi megalakulása után egy ideig még csupán részintézménye volt a helyi Művelődési Háznak⁵⁹, vezetője annak igazgatója volt, s csupán a szakmai vezetést végezte önálló művészeti vezető). A marosvásárhelyi Tompa Miklós Társulat csak önálló művészeti igazgatóval rendelkező tagozat a Nemzeti Színház keretein belül, akárcsak a nagyváradi Szigligeti Ede Társulat, melynek anyaintézménye a Nagyváradi Állami Színház⁶⁰. A Szatmárnémeti Északi Színház két egyenrangú társulattól épül fel, az önálló művészeti igazgatóval rendelkező Harag György Társulatot az intézmény fenntartótól kapott költségvetésének fele illeti meg.

Látható, hogy az említett intézmények zömmel viszonylag nagy autonómiát élveznek. Függetlenségüket azonban lényegesen korlátozzák infrastrukturális feltételeik. Ezek közül a legszembetűnőbb a működésük helyszínéül szolgáló ingatlan problémája: a kilenc színház közül egy sem rendelkezik csak általa használt saját épülettel.

A temesvári színház esete ilyen szempontból egyedülálló nemcsak Erdélyben, de egész Európában: egyetlen épületben négy színház működik: egy fedél alatt van a Csíky Gergely Színház, a Temesvári Nemzeti Színház, a Temesvári Román Opera, valamint a Temesvári Német Színház. Ezen intézmények közül a két román társulat az épület fő részében található, a német és magyar társulatok pedig egyik mellékszárnnyban kaptak helyet, ekképp kettőnként használva közös színpadot és színpadi infrastruktúrát.

⁵⁹ 2004. január 13-án a 2004/14 sz. Önkormányzati Határozat rendelkezik a Tomcsa Sándor Színház önálló jogi személyiségű intézmény megalakulásáról. Gyakorlatilag a következő pénzügyi évtől, 2005. január 1-től vált teljesen önálló intézménnyé

⁶⁰ 2011 februárjában a fenntartó Bihar Megyei Tanács meghozta a határozatot, mely a nagyváradi színházat két külön önálló intézményre tagolja, a magyar nyelvű Szigligeti Ede Színházra és a román nyelvű Iosif Vulcan Színházra. Ezt a határozatot Bihar megye prefektusa a törvényszéken megtámadta, így az még nem jogerős

A térhiány az erdélyi színházak esetében krónikusnak mondható: közös épületben működnek a kéttagozatos színházak (a Szatmárnémeti Északi Színház, a Nagyváradi Állami Színház, a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház) mellett a két sepsiszentgyörgyi színház (Tamási Áron Színház és Andrei Mureșanu Színház), akárcsak a Kolozsvári Állami Magyar Színház és a Kolozsvári Állami Magyar Opera. A Hargita megyei színházak helyzete e szempontból is sajátosnak mondható: a Csíki Játékszín önálló intézményként a városi művelődési házban működik, együtt a Hargita Népi Együttessel, az udvarhelyi Tomcsa Sándor Színház ugyancsak a városi művelődési házban létezik, a színpadon az Udvarhely Táncműhellyel osztozva. A gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház hosszas huzavona után költözött a városi könyvtárnak is helyet adó székhelyéből a helyi városi művelődési házba.

3.4. Fenntartói viszonyok, költségvetési helyzet

A színház a világon mindenütt a költséges művészetek közé tartozik. Önmagát eltartani csupán a gazdasági érdekek által vezérelt, sikerorientált szórakoztató tömegszínház (ami egyébként rendkívül nagy befektetésekkel jön létre) tudja – a művész-színházak mindenütt szubvencióra szorulnak. Így van ez az erdélyi színházak esetébe is, melyeknek elsődleges eltartójuk a román állam, illetve a helyi önkormányzatok.

A román kormány közvetlen hatáskörébe a Művelődési és Nemzeti Örökség Minisztériumának⁶¹ alárendelt (amely, akárcsak más központi intézmények esetében, még az igazgató kinevezéséről is dönt⁶²), központi költségvetésből finanszírozott nemzeti színházi státusú intézmények tartoznak⁶³. E téren sajátos helyzetben van a kolozsvári színház, mely állami színházként rendelkezik az előbb említett státussal. E

⁶¹ A minisztérium neve kormánystruktúra függvényében változik, jelenleg (2010.) ez a hivatalos megnevezés (Ministerul Culturii și Patrimoniului Național)

⁶² Ennek módjáról az önkormányzati hatáskörben levő kulturális intézményekhez hasonlóan a 26/2005 számú Kormányrendelet, majd a módosításait és kiegészítéseit is tartalmazó 114/2006. számú Törvény és a 87/2006 számú Kormányrendelet, később pedig az ezek helyébe lépő 189/2008. számú Sürgősségi Kormányrendelet és az ezt jóváhagyó, ennek módosításait és kiegészítéseit tartalmazó 269/2009 számú Törvény, valamint a 1301/2009 számú Határozat rendelkezik

⁶³ 2010-ben hét minisztériumi alárendeltségű prózai színház van: Bukaresti I. L. Caragiale Nemzeti Színház, Kolozsvári Lucian Blaga Nemzeti Színház, Jászvásári (Iași) Vasile Alecsandri Nemzeti Színház, Temesvári Mihai Eminescu Nemzeti Színház, Krajovai (Craiova) Marin Sorescu Nemzeti Színház, Marosvásárhelyi Nemzeti Színház, Kolozsvári Állami Magyar Színház – <http://www.cultura.ro/page/15> (letöltve 2011. március 23.)

tény kettős okból fakad: egyrészt az intézmény az elmúlt két évtizedben sokszorosan bizonyította, hogy nemcsak a romániai, de az európai színházi élvonalhoz tartozik (s mint ilyen, presztízs-kérdés, hogy a központi hatalom saját hatáskörében tartsa), másrészt viszont a művelődési intézmények decentralizációjakor létező helyi politikai kontextus, a rendkívül erőteljes funari nacionalizmus nem jelentett volna túl nagy létbiztonságot az intézmény számára annak önkormányzati hatáskörbe utalása esetén.

A másik hasonló státusú magyar színház a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata, azzal a különbséggel, hogy – mint fentebb említettem – az csupán egy intézményen belüli társulatként létezik. A 2000/2001-es évad végétől néhány éven át a színház helyi hatáskörbe került – a történet akár tipikus balkáni vesszőfutásnak is nevezhető. Az illetékes minisztérium lemondott róla, az önkormányzatok hatáskörébe helyezve kezdődött a huzavona a Maros Megyei és a Marosvásárhelyi Városi Tanács közt: egymás hatáskörébe tologatták a költségvetés nélkül maradt intézményt, törvényes előírásokra és saját prioritásaikra hivatkozva. A megyei tanács saját hatáskörébe fogadta volna, ám a rendelkezések ezt nem tették lehetővé, a városi önkormányzati képviselők ugyancsak óhajtották volna az intézményt, ám Dorin Florea polgármester megakadályozta ebbéli törekvéseiket. E játszmák oka természetesen pénzügyi jellegű: a kérdés nem az volt, hogy ki rendelkezik a színház felett, hanem az, hogy ki tartja fenn azt saját költségvetéséből. 2002. februárra ez az abszurd helyzet odáig fajult, hogy a színház művészei a helyzet tarthatatlanságára való tekintettel éhségstrájkba kezdtek. 2002. március 13-án a kormány 256/2002-es Határozatával⁶⁴ a színházat a Maros Megyei Tanács hatáskörébe utalta, ugyanakkor a 2. paragrafus arról is rendelkezik, hogy a Megyei Tanács által biztosított költségvetés mellett a Művelődési és Vallásügyi Minisztérium és a Marosvásárhelyi Városi Tanács is finanszírozza a színház programjait és projektjeit. A 2004. november 24-i OUG 126/2004 számú Sürgősségi Kormányrendelet⁶⁵ az intézményt nemzeti fontosságú intézménynek nyilvánította és visszahelyezte a Művelődési és Vallásügyi Minisztérium közvetlen alárendeltségébe, megszüntetve ezáltal a több éven át tartó bizonytalanságot, huzavonát és átláthatatlan helyzetet.

⁶⁴ <http://www.legestart.ro/Hotararea-256-2002-stabilirea-unor-masuri-functionarea-Teatrului-National-Targu-Mures-%28NjQ2NTM-%29.htm> (letöltve 2010. november 14.)

⁶⁵ <http://www.legestart.ro/Ordonanta-de-urgenta-126-2004-trecerea-Teatrului-National-Targu-Mures-judetul-Mures-subordinea-Ministerului-Culturii-Cultelor-%28MTMzNTAw%29.htm> (letöltve 2010. november 14.)

Az említett két intézmény kivételével a többi a megyei vagy városi önkormányzatok hatáskörébe tartozik. Egy részük a kilencvenes években lezajlott decentralizáció eredményeképp került oda, az 1990 után alakultakat meg már az adott önkormányzat hozta létre. Az intézmények és fenntartóik közötti viszony nem mindenütt felhőtlen. Ennek leggyakoribb oka a romániai civil társadalom fejletlenségében keresendő, nevezetesen, hogy a fenntartó önkormányzat nyíltan vagy burkoltan érvényesíteni kívánja saját – nem annyira esztétikai, mint populista – elképzeléseit a neki alárendelt színház művészeti irányultságában. A sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház vezetőségét számos alkalommal⁶⁶ támadta a város vezetése, nem csupán a helyi tanács ülésein, de a sajtóban is. Székelyudvarhelyen arra is volt példa, hogy a színház két politikai alakulat csatározásának áldozatává vált: 2002-ben a RMDSz és az Udvarhelyi Polgári Egyesület közti helyi politikai csatározások egyik következményeként a színház a minimális működéséhez szükséges költségvetés csak kis hányadát kapta meg, s ezáltal a megszűnés szélére sodródott (egy későbbi költségvetés-kiegészítés mentette meg ettől).

Jelentős különbségek figyelhetők meg a színházak költségvetése terén is. Általában véve elmondható, hogy a minisztériumi finanszírozású színházak összehasonlíthatatlanul magasabb összegből gazdálkodnak, mint a helyi önkormányzatok hatáskörébe tartozók. Kolozsvári Állami Magyar Színház fenntartói támogatása 2009-ben 6.355.000 RON. A Marosvásárhelyi Nemzeti Színház (a kéttagozatos intézményről van szó) minisztériumtól kapott költségvetése 2009-ben 8.572.106 RON, 2010-ben pedig 8.561.000 RON.⁶⁷ A költségvetés tekintetében a központi költségvetésből fenntartott magyar nyelvű színházak szervesen

⁶⁶ Legutóbb 2010 júniusában Bocsárdi László mandátumértékelő jelentésében az értékelő bizottság 8,92-re értékelte menedzseri tevékenységét, ami új igazgatói versenyvizsga kiírását eredményezte volna. (A román törvények szerint, ha a menedzseri értékelés során a vezető megkapja a 9,00-t, a kiírandó tenderen egyedüli jelöltként vesz részt – ez gyakorlatilag olyan mandátumhosszabbítást jelent, ahol újratárgyalják a szerződési feltételeket –, 7,00 minősítés alatt pedig a kiírandó menedzseri versenyvizsgán az értékelt vezető nem vehet részt.) Az eredmény, és annak látható politikai manipuláltsága erős szakmai és sajtóbeli reakciókat váltott ki, aminek (és az értékelés néhány apró, de bíróságon támadható formai hibájának) következtében a fenntartó új értékelő bizottságot jelölt ki, amely Bocsárdi mandátumát 9,49-re értékelte.

⁶⁷ http://www.tntgm.ro/fileadmin/user_upload/CLR/descopera/Infopublice/OMCPN_2079-2011_Caiet_de_obiective.doc (letöltve 2011. március 23.)

integrálódnak a minisztérium költségvetésébe, semmiféle hátrányos megkülönböztetésben nem részesülnek.⁶⁸

Ezeknél az összegeknél jóval kevesebbet, nem egy esetben ezen összegek csupán töredékét kapják a helyi önkormányzatok által finanszírozott színházak. A Nagyváradai Állami Színház 2010-es költségvetése (a két tagozat összesen) 6.750.000 RON, a Csíky Gergely Színházé ugyanarra az évre 2.950.000 RON, a Tamási Áron Színház költségvetése 2.600.000 RON⁶⁹, míg a Csíki Játékszíné 1.360.000 RON⁷⁰, a Tomcsa Sándor Színház 603.000 RON-t⁷¹, a legkisebb költségvetéssel⁷² rendelkező Figura Stúdió Színház pedig 611.000 RON-t⁷³ kapott a fenntartótól ugyanarra az évre.

Látható, hogy nincs kizárólagos összefüggés a költségvetés nagysága és a színházak művészi színvonala között (még akkor sem, ha a fenti számok színházanként különbözőképp oszlanak, intézményenként változik az alkalmazottak száma, az épület fenntartásának költségei stb.). A pénz elköltésének módja viszont erőteljesen függ az adott színház művészeti programjától és vezetőjétől – a megközelítően azonos összegből gazdálkodó színházak közel sem hasonló színvonalú előadásokat hoznak létre. Ugyanakkor az is tény, hogy a szegényebb színházak hátrányban vannak, az előadások elkészítése tekintélyes összegekbe kerül, s a rangosabb meghívott vendégalkotók honoráriumai szintén nem kevés – ez pedig egy újabb részleges magyarázat lehet a korábban tárgyalt magyarországi vendégrendező-problémára.

A fenntartótól kapott támogatás mellett a színházak költségvetésüket szponzorizációkból (sajnos, a gazdasági szféra részéről igazán jelentős támogatásról nem tudok), jegybevételekből és pályázati forrásokból egészítik ki. Ezek közül kiemelkedően fontosak a magyarországi állami forrásokból (minisztérium, illetve Nemzeti Kulturális Alap) megnyerhető pályázati pénzek, annál is inkább, mert

⁶⁸ Összehasonlításképp a Kolozsvári Lucian Blaga Nemzeti Színház költségvetése 2009-ben 5.006.000 lej (forrás a *Művelődési és Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma honlapja* – <http://www.cultura.ro/Files/GenericFiles/RaportFINAL2006-2009-TNCluj-Napoca-IonVARTIC.pdf> – letöltve 2010. augusztus 7.), a Krajovai Marin Sorescu Nemzeti Színházé ugyanarra az évre 8.310.400 lej (forrás a *Művelődési és Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma honlapja* – <http://www.cultura.ro/Files/GenericFiles/RaportFINAL2006-2009-TNCraiova-MirceaCORNISTEANU.pdf> – letöltve 2010. augusztus 7.)

⁶⁹ A színházaktól származó információ

⁷⁰ Parászka Miklós igazgató közlése

⁷¹ Nagy Pál igazgató közlése

⁷² Az összeg látszólag nagyobb, mint a Tomcsa Sándor Színház esetében, ám az épület fenntartási költségeit Székelyudvarhelyen a Művelődési Ház, Gyergyószentmiklóson pedig 2010-től kezdődően a Figura állja.

⁷³ Béres László igazgató közlése

Romániában az állami alapokból megpályázható összegek nagysága igen alacsony. Két fontos kulturális pályázati alap létezik, a Román Kulturális Intézet⁷⁴ és a Nemzeti kulturális Alap Igazgatósága⁷⁵. Előbbi főleg nemzetközi programokat és projekteket finanszíroz, utóbbi pedig a különböző kulturális területek számára évente egy alkalommal ír ki pályázatot. A román Nemzeti Kulturális Alap Igazgatása által 2010-ben szétosztott finanszírozás összege 1.900.000 RON⁷⁶, ami a következő területek közt oszlott meg: színház, múzeumi tevékenység, vizuális művészetek és építészet, tánc, kulturális sokszínűség, kulturális nevelés, kulturális menedzsment, zene, nemzeti kulturális örökség, immateriális szellemi örökség és színház. Bár a magyar pályázók semmilyen hátrányos megkülönböztetést nem szenvednek az elbírálás során, az itt elnyerhető támogatás mértéke színházi mércével elenyészőnek mondható. A jegy- és bérleteladásból származó bevétel sem tud meghatározó tétel lenni a színházi költségvetésben, a belépőjegyek meglehetősen olcsók, a kultúrának még nincs valós ára Romániában.⁷⁷ A felsorolt költségvetési tételek jó esetben egy-egy színház összköltségvetésének 10-20 százalékát teszik ki – a kisebb költségvetésű színházak viszont kizárólag ebből tudják fedezni előadásaik produkciós költségét.

⁷⁴ Institutul Cultural Român (ICR) – www.icr.ro

⁷⁵ Administrația Fondului Cultural Național (AFCN) – www.afcn.ro

⁷⁶ <http://www.afcn.ro/media/interior%20Raport%20ACFN%20-%202007%20februarie%202011.pdf> (letöltve 2011. március 23.)

⁷⁷ Referenciaként: egy színházjegy átlagára megegyezik körülbelül 3-4 kiló kenyér árával.

3.5. Az erdélyi magyar színházak vezetői 1990 után

Évad	K-vár	Mv-hely	N-várad	Sepsisztgy	Szatmár	Temesvár	Figura	Sz-udvarhely	Csikszereda				
90/91	Tomba Gábor ⁷⁸	Kincses Elemér	Hajdu Géza	Dali Sándor	Parászka Miklós	Makra Lajos	Árus Zsolt						
91/92										Gyórfy Kálmán			
92/93										Nemes Levente	Bocsárdi László		
93/94												Szekerny és János	
94/95													Demeter András István
95/96												Pázmán Attila	
96/97										Szabó Tibor			
97/98										Kovács András Ferenc	Fazakas Márton Erzsébet		
98/99										Béres András		Merő Béla ⁷⁹	Parászka Miklós
99/00													
00/01													
01/02	Meleg Vilmos	Szabó K. István ⁸⁰											
02/03			Kovács Levente										
03/04	Kárp György		Kolozsi Kilián										
04/05			Szabó Tibor										
05/06	Kövesdy István		Bocsárdi László	Béres László	Nagy Pál								
06/07						Czintos József							
07/08			Balázs Attila										
08/09													
09/10	Dimény Levente		Keresztes Attila										

⁷⁸ A színház igazgatását 1990. november 1-től veszi át Kötő Józseftől

⁷⁹ A színház adminisztratív szempontból a Művelődési Házhhoz tartozik, annak igazgatója Bencze László, 2000. január 1-től pedig Elekes Gyula, Merő Béla a színház művészeti vezetője

⁸⁰ A színház adminisztratív szempontból a Művelődési Házhhoz tartozik, annak igazgatója Elekes Gyula, Szabó K. István a színház művészeti vezetője

4. Román színházi hatások az 1989 utáni erdélyi magyar színházban

A magyar színházzal és annak realizmusával ellentétben a román színjátszás (részben épp a román nép neolatin mivolta következtében) sokkal játékosabb, szabadabb formákat alakított ki. A hatvanas évek rendezői színháza (Liviu Ciulei, Lucian Pintilie, David Esrig, Radu Penciulescu, Vlad Mugur) a lírai realizmust honosítja meg, egy olyan stílust alakítva ki, ahol a helyzetek realizmusát folyamatosan átlengi egyfajta színpadi költészet. Ez a színház az élethez való hasonlóságtól és imitatív jellegtől eltávolítva egy felvállaltan reteatralizáló tendenciát mutat. Ezt az iskolát követve a román színház visszatér a rituális jelleghez és a vizualitáshoz.

A magyar színház erőteljesen kötődik a szöveghez: annak titkait, rejtett összefüggéseit próbálja feltárni és az előadás aktusában a nézőknek bemutatni. Az előadás szövevényének legfontosabb eleme a szöveg – ebből fakadóan a szó gyakran a többi színház jel fölé helyeződik, az előadás elsődleges meghatározójává válik. A színészi alakítások is a drámai szövegből indulnak ki. *„A magyar színész mindenekelőtt sokkal kifinomultabb kapcsolatban áll a színpadi szöveggel, néha a színész a szöveg konkrét szavaihoz kötődik, nem csupán jelentéséhez. Ezen kívül egyes színészeknél olyan elkötelezettséget tapasztaltam, amely a bukaresti színházakban az utóbbi időben kiveszőben van.”*⁸¹

A román színház a dráma életre keltéséhez hangsúlyozottan teátrális eszközöket használ, nem a valóság utánzására, hanem egy önálló színpadi valóság megteremtésére törekszik. E színházi formában nem a darab bemutatása az elsődleges cél; a szöveggel legalább egyenrangú komponens a látvány, a mozgás és maga az akusztikus közeg is. A realista megközelítésmódtól eltávolodik, a merész képzettársítások sem idegenek e stílusból. A színész a rendezői diskurzusból indul ki, a rendező által meghatározott formát tölti meg tartalommal.

A román színház fokozott figyelmet fordít a metafizikus aspektusra (a metafizikus gondolkodásmód és a transzcendenciára való fokozott figyelem a román kultúra permanens velejárója), a gondolati megszerkesztettségre; az előadások nem

⁸¹ Dragoş Galgoţiu mondja egy interjúban Sebestyén Ritának – Sebestyén Rita: Három rendező – In: Világszínház, 2000/4

ritkán filozófiai esszéivel érnek fel. Az érzelmi befogadás mellett az intellektuális recepcióra és az érzéki hatásokra is apellál.

Az erdélyi magyar színjátszás a magyar és román színház metszéspontjában helyezkedik el. „Magyarok és románok [...] csupán színek egy palettán. A színskála természetesen nagyon gazdag, egy-egy koloriton belül is számtalan árnyalat létezik, s ha e színek keverednek egymással, csak még izgalmasabb tónusok keletkeznek. Ugyanakkor, ahogy léteznek <<tiszta spektrum-színek >>, az egyes nemzeteknek szintén van néhány olyan jellegzetes, általánosítható vonása, amelyet a klíma, a történelem, a tradíciók keverték ki az évszázadok folyamán.”⁸² Az erdélyi magyar színház a két hagyomány ötvözéséből látszik tehát egy harmadik vonalat követni, amely – Iulia Popovici kritikust idézve – értékeiben: „mindkét színházi hagyomány fölé helyezhető, pontosan ezen különleges kölcsönhatás eredményeként.”⁸³

Az erdélyi magyarság két kultúrába ágyazva él, mindennapjaira (a székelyföldi tömbmagyarságot kivéve) a kétnyelvűség jellemző. Az erdélyi magyar színjátszásban a román–magyar kulturális interferencia azonban nem csupán az alkotók és intézmények két kultúrában való létezéséből fakad. Aktív, színházi jellegű formálói közt különböző tényezőket említhetünk.

Egyik ilyen tényező a közös színházi iskolák léte. Nem csupán a bukaresti, marosvásárhelyi vagy kolozsvári román nyelvű egyetemeken vagy szakokon végzett magyar rendezőkre gondolok – kezdve Tompa Gáborral –, hanem a magyar nyelvű színházi képzésnek a román nyelvűvel való együttlétezésére is. Mind a marosvásárhelyi, mind pedig a kolozsvári egyetemen mindkét nyelven folyik színházi képzés, s a diákok folyamatosan szembesülnek kollégáik munkáival, mi több, a tanárok is inspirálódnak egymástól. Nem egy esetben – főleg rendezőhallgatók vizsgaelőadásiban – a magyar és román hallgatók együtt dolgoznak.

Másik meghatározója ennek az interferenciának a színészi átjátszás. Ennek a lehetősége (és előfordulása) viszonylag redukált, a nyelvi akadályok értelemszerűen erőteljesebben érvényesülnek. Mint tudjuk, nem ugyanazt jelenti beszélni egy nyelvet, avagy színpadon, saját közegében beszélni azt a nyelvet. A magyar színészek román

⁸² Darvai Nagy Adrienne: *Megkönnyezett szabadság* – Argumentum Kiadó, Budapest, 2000.

⁸³ A szerző kijelentése a 2003-ban rendezett bukaresti Országos Színházi Találkozón részt vett három magyar nyelvű előadás, a Bocsárdi rendezte *Rómeo és Júlia* (Sepsziszentgyögyi Tamási Áron Színház), a Tompa rendezte *Játék* és a Maniutiu által rendezett *Doktor Faustus tragikus históriája* (utóbbi kettő a Kolozsvári Állami Magyar Színház előadása) kapcsán született – Iulia Popovici: *Három kérdés és másik három előadás*, *Observator Cultural*, 2003.11.11. (ford. Kelemen Kinga)

filmekben való jelenlétének könnyítő tényezője az utószinkron, amely lehetővé teszi az akcentusbeli hibák korrigálását. Ennek hagyományai a rendszerváltás előttig nyúlnak vissza, elég csak Kovács György román filmekbeli szerepeire, Csíky Andrásnak a Ciulei-filmekben nyújtott alakításaira gondolnunk vagy felidézni azt., hogy a maga korában Széles Anna román filmsztárnak (is) számított. A rendszerváltás után hasonló státust vívott ki magának Kézdi Imola.

A nyelvi nehézségek dacára példákat magyar színészek román színpadokon való jelenlétére is sorolhatunk. Balázs Attila kapcsolata Victor Ioan Frunzával már az egyetemi éve alatt elkezdődött, amikor az évfolyamon rendezett *Tom Paine* mellett a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház magyar tagozatán színre vitt *Gyerekkeresztesek* és a román tagozaton bemutatott *Satyricon* című előadásokban is játszott. Ez a munkakapcsolat tovább folytatódott, minden bizonnyal ennek is szerepe van Frunzã temesvári rendezéseiben. A magyar nyelvű előadások mellett a színész a rendező számos román nyelvű előadásában is játszott. A Bukaresti Nemzeti Színházban Calyphas volt Marlowe *Nagy Tamerlán* című művében, a Kolozsvári Nemzetiben V. Henrik a *Falstaffban*, Puck a *Szentivánéji álomban*, Tom Paine az azonos című darabban.⁸⁴ Demeter András első román nyelvű szerepe a Temesvári Nemzeti Színházban a Keszég László által rendezett *Ördögökben* volt, ezt követte az Elie Malka által színre vitt *Bent*, de játszott Konstancán a Beatrice Rancea⁸⁵ rendezte *Cigánytáborban*. Legutóbbi román alakítása a Kerényi Miklós Gábor Kero® által a Bukaresti Operettszínházban megrendezett *Romeo és Júlia* musical Lőrinc barátja. Bács Miklós Bukarestben nőtt fel, vegyes házasságban él, így komolyabb nyelvi problémái nem lehettek se Mugur bukaresti *Velencei ikrekjében* (ugynazt a Leliot játszotta, mint a kolozsvári magyar nyelvű előadásban), se a Kolozsvári Nemzetiben játszott szerepei esetében. Szintén Mugur-előadásban, annak krajovai Pirandello-rendezésében (*Így van, ha így tetszik*) játszott Bartalis Lázár Gabriella. Bogdán Zsolt Vlad Mugur utolsó rendezésében, a kolozsvári román *Hamletjében* felejthetetlen Claudiust formált meg, később Tompa Gáborral a Szebeni Radu Stanca Színházban dolgozott Ionesco *Rinocérosokjában*. Hatházi András Andrei Șerban *Megtisztulásában* egyik főszereplő a Kolozsvári Nemzeti Színházban, s ebben a Sarah

⁸⁴ A marosvásárhelyi előadásban Balázs XVI. Lajos szerepét játszotta
⁸⁵ korábban Beatrice Bleonț

Kane műben nyújtott alakításáért az Uniter legjobb férfi főszereplője díjára jelölték⁸⁶. Tokai Andrea szintén játszott Şerban román nyelvű előadásában. A bukaresti Odeon Színház égisze alatt több társulat színészei közreműködésével létrejött *Gyónás Tanacuban*⁸⁷ című előadásért a temesvári Román Dráma Fesztiválján és egy Lodz-i fesztiválon is alakítási díjat kapott Ramona Dumitreannal megosztva. Tokainak nem ez volt az első román szerepe, ő már 2007 óta másodállásban a Temesvári Nemzeti Színház színésznője. A román színház fenegyereke, Radu Afrim által színre állított *Krum Dupa* szerepéért a legjobb női mellékszereplőnek járó Uniter díjra is jelölték⁸⁸. Bocsárdi László rendezői irányítása alatt játszott román színházban Pálffy Tibor és Mártay László. Előbbi a Plojesten bemutatott *Don Juan* Sganarelleje volt, utóbb pedig a bukaresti Metropolis Színházban színre vitt *Hamlet* Laertese. Rajtuk kívül egy-két román előadásban más magyar színészek is felléptek. Említhetem Váta Lorándot vagy Szabó Tibort, mindketten a Tamási Áron Színház vezető színészeiként⁸⁹, Lőrincz Ágnes és Rappert Gábort a szatmári színházból, s a sor még tovább is folytatható.

Jóval ritkább a fordított eset, az, amikor román színész magyar előadásban lép fel. A magyar nyelv nehézsége miatt ezek a fellépések leginkább néma (vagy nagyon kevés szöveges) szerepben történtek. Három román színháznál játszó színész játszott több magyar előadásban is teljes értékű, lényeges szerepet, ám mindhárman egyes családból származnak. A ma Bukarestben élő, az Odeonban dolgozó, kiemelkedő színésznek számító Pavel Bartos a Temesvári Csiky Gergely Színházban játszott többször is emlékezetesen, a sepsiszentgyörgyi Andrei Mureşanu színházban dolgozó

⁸⁶ Az Uniter-díj Románia legrangosabb színházi szakmai díja, 1990 óta adják át a Román Színházi Szövetség (Uniter) éves gáláján. A díj értékét növeli, hogy a Román Színikritikusok Szövetsége e gálán belül csupán egyetlen díjat ad át, a Nemzeti Színházi Fesztiválon (200-ig Caragiale Fesztivál) pedig 1997. óta egyáltalán nem adnak díjat. Az Uniter-díj odaítélésének procedúrája a következő: az évad/év színházak által ajánlott előadásait megnéző válogató zsűri (általában színkritikusok) minden kategóriában 3 jelöltet állít. A döntő zsűri (öt tagja közt két kritikus, egy rendező, egy színész és egy tervező van általában) ezek közül választja ki az azévi nyerteseket. A díjak átadása díszes gálán történik, az átadók közt nem csupán a kulturális élet jeles személyiségei, hanem a királyi család tagjai (ők maguk finanszírozzák a Legjobb új román dráma kategóriát), Bukarestben dolgozó magasrangú diplomaták, a gazdasági szféra képviselői is jelen vannak. Maga a gála 3,5-4 óra hosszú, a TVR1 közszolgálati televízió élő adásban közvetíti.

⁸⁷ Spovedanie la Tanacu – az előadás a nagy port kavart, egy apáca halálával járó ördögűzési rítust dolgozza fel.

⁸⁸ Érdekességként érdemes megjegyezni, hogy a kategória díját végül Rodica Mandache kapta a bukaresti Odeon Színházban ugyancsak Radu Afrim által rendezett Thúróczy Katalin darabban, a Csütörtökünnepeben (román címe joi.megaJoy) nyújtott alakításáért. Afrim ugyanezen előadásért a legjobb rendezőnek járó kitüntetést kapta.

⁸⁹ Szabó a 2008/2009-es évtől a Jordán Tamás vezetésével indult szombathelyi Weöres Sándor Színházhoz, Váta a 2009/2010-es évtől a Kolozsvári Állami Magyar Színházhoz szerződött)

Kozma Dávid⁹⁰ pedig a gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színháznak (ahol a színművészeti elvégzése előtt is dolgozott) volt többször meghívottja, akárcsak Mirela Bucur. Ciugulitu Csaba pályája érdekesen alakult: Bukarestben a Hyperion egyetem színművészeti szakát román nyelven végezte, majd alapítótagként a Csíki Játékszínházhoz szerződött, különleges alkatával, kiváló mozgásával karakterszínészként a társulat egyik erősségévé vált. Két magyar filmben is játszott kisebb szerepet (*Dallas Pashamende* és *Az érsek látogatása*.) Nyolc év után átszerződött a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Liviu Rebreanu Társulatához, azóta ismét román nyelven játszik.

A tárgyalt jelenség harmadik tényezője a magyar rendezők román színházakban, illetve román rendezőknek magyar színházakban létrehozott munkái. Mindkettőre számos példa sorolható, épp ezért dolgozatomban csupán a fontosabbakkal foglalkozom.

4.1. Magyar rendezők román színpadokon

Az elmúlt húsz évben Tompa Gábor – aki rendezői tanulmányait is román nyelven végezte Bukarestben – több román színházban is dolgozott. Bukarestben a Bulandra Színházban Büchner *Woyzeck*jét rendezte 1996-ban, majd a Komédiaszínházban 2004-ben rendezett két előadást (*Ó, azok a szép napok* és *Leláncolt Übü*). A legjobb rendezőnek járó Uniter-díjat kapta a Krajován 1997-ben, még a színház nagy korszakának végén rendezett *Hamlet*ért. Az előadásban olyan olyan remek színészek játszottak, mint Adrian Pinteá, Oana Pellea, Mihai Constantin, Ilie Gheorghe és Valer Dellakeza. A *Hamlet*et játszó, 2007-ben elhunyt Pinteá 2002-ben írt doktori dolgozatában (*Hamlet, avagy a józan színész*⁹¹) pályája meghatározó élményének nevezi az előadást. A Szebeni Radu Stanca Színház román tagozatán⁹² 2003-2006. közt három előadást rendezett⁹³, melyek közül kiemelkedik a *Ház a határon*. Két előadást rendezett a kolozsvári Lucian Blaga Nemzeti Színházban is, a *Lear királyt* és a *Kopasz énekesnőt* egyaránt színre állította már korábban is. Általános

⁹⁰ Román színpadokon David Kozma vagy Cătălin David Kozma. Jelenleg Finnországban él.

⁹¹ Adrian Pinteá: *Hamlet sau actorul lucid* – Editura All, 2002.

⁹² A színháznak van német tagozata is.

⁹³ Witkiewicz: Svábbogarak, Mrozak: Ház a határon, Ionesco: Rinocéroszok

tendenciaként észrevehető, hogy a szebeni előadásait leszámítva Tompa olyan műveket állított színre román nyelven, amelyekkel már korábban dolgozott.

Tompa tanítványától, Bocsárdi Lászlótól sem idegen a román színpad. Első román előadása a krajovai *A nyugati világ bajnoka* 2001-ből. Ugyancsak krajován készítette *A fősvényt* 2004-ben. Egy évvel később Bukarestben a Nottaraban Pirandello *Nem tudni, hogyanját*, az Odeonban pedig Shakespeare *Cymbelinejét* vitte színre. A bukaresti Komédiaszínházban 2008-ban rendezte meg Nádas Péter *Temetését*. Ugyanezen évben a plojesti Toma Caragiu Színházban Molière *Don Juanját*, majd az év vége fele, immár a 2008/21009-es évadban a bukaresti Metropolis Színházban a *Hamletet* állította színre. Ha Bocsárdi első román előadásai estében (akárcsak más, nem az általa vezetett színházban színre vitt produkcióinál) még erős is volt az a gyanú, hogy „idegen” társulattal messze nem tud úgy dolgozni, mint sajátjával, *Don Juanjával* és *Hamletjével* cáfolja e véleményt. Ezt egyértelműen jelzik nem csupán az előadások kritikai visszhangjai, hanem a *Don Juan*ért kapott legjobb rendezői Uniter-díj jelölése. Sepsiszentgyörgyi rendezései mellett ezeknek az előadásoknak is köszönhető, hogy jelenleg a román szakma Bocsárdit az ország egyik legjobb rendezőjének tartja.

Közhelynek számít, hogy a színház csapatjáték, a színházi munkafolyamat interaktív. Minden esetben hatnak az alkotók és alkotói módszerek egymásra (még akkor is eljutnak a rendezőhöz a színészek reakció ha netán ellentmondást nem tűrően „lediktálja” az előadást.). Az eddig felsorolt együttműködések a magyar színházi alkotók részéről pusztán egyéniek, ám épp az előbb említett interaktivitás folytán hatásuk továbbgyűrűzik. Ők ugyanis ezeket a tapasztalataikat beépítik későbbi, a magyar társulatokban létrehozott munkáikba, közvetítve ez által ottani kollégáik felé is.

4.2. Román rendezők magyar színpadon

Az erdélyi magyar színjátszás alakulásában a román színházi hatás szempontjából legjelentősebb a román rendezők jelenléte.

Ha a kilencvenes évek elején a magyar színház még ódzkodott is a román rendezők meghívásától⁹⁴, a későbbiekben meghívták a román színház élvonalába tartozó rendezőket (is). Megfigyelhetjük, hogy míg az elemzett időszak első öt évadában összesen Erdély-szerte 11 előadást rendezett román rendező (ebből négyet a temesvári színház román nemzetiségű társulati tagja, Laurian Oniga – nevéhez fűződik Göncz Árpád, akkori köztársasági elnök *Rácsok* című művének magyar nyelvű ősbemutatója⁹⁵), addig az utóbbi két évadban 13 ilyen előadásról beszélhetünk. Az is megfigyelhető, hogy a kilencvenes évek közepétől a román rendezők jelenléte rendszeresebbé válik, nem csupán esetenkénti, hanem folyamatos, műhelyszerű, a társulatok életét jelentősen befolyásoló munkát végző alkotókként vannak jelen. Olyan kiemelkedő – gyakran nem csupán a román kultúrában jegyzett – román rendezők jelennek meg az erdélyi magyar színháztársulásban, mint Victor Ioan Frunză, Vlad Mugur, Dragoş Galgoţiu, Alexandre Colpacci, Mihai Măniuţiu, Silviu Purcărete, Andrei Şerban...

4.2.1. Victor Ioan Frunză

A rendszerváltás utáni első fontos előadás, amit román rendező magyar színpadon rendezett a Victor Ioan Frunză által a Marosvásárhelyi Nemzeti Színházban színre állított Blaga-mű, a *Gyermekkeresztesek*. Az előadást legjobb előadás, legjobb rendezés⁹⁶ és legjobb díszlet kategóriákban jelölték az Uniter-díjak első kiadásán.

Kolozsváron a *Vizkeresztet* állította színre, a rá és állandó tervezőjére (aki egyben felesége is) Adriana Grandra jellemző grandiozitással, színpompássággal, a történet helyszínét egy nagyon stilizált balkáni tengerpartra helyezve. Frunză első magyar nyelvű rendezései mér magunkon viselték a rendező legfőbb stílusjegyeit, a látványcentrikusságot és a színpadi tömegjeleneteket és azok mozgását.

A több mint egy éven át készült *Lorenzaccio* Frunză talán legellentmondásosabb előadása. Az reneszánsz és romantikus motívumokból építkező élőzene (melynek alapja egy nyolctételes szvit) által kísért előadás mindenekelőtt

⁹⁴ A jelenségről és okairól dolgozatom korábbi fejezetében írok. Röviden: a rendszerváltás után a romániai magyar kultúra felszabadult az elrománosítási tendenciák alól, így épp a korábbi nyomás következtében kialakult egy ellenállás mindennel szemben, ami román. Másfelől a magyar állam jelentősen támogatta az Erdélyben dolgozó magyarországi rendezőket

⁹⁵ I. Darvay Nagy Adrienne: *Megkönnyezett szabadság – Argumentum*, Budapest, 2000, 53. o.

⁹⁶ E kategóriában egyik riválisa Tompa Gábor volt a Kopasz énekesnő színreviteléért. A díjat végül Silviu Purcărete kapta karajovai Titus Andronicusáért.

már-már operai, pszichedelikus látványvilága, hosszas, pontosan megkoreografált némajelenetei és Balázs Attila rendkívül intenzív Lorenzo di Medici alakítása miatt emlékezetes. A Zappe László által korszakosnak nevezett⁹⁷ előadás a XX. század végének dekadenciáját, egy skizoid (nem véletlenül van mindvégig a színen a Lorenzót néma árnyékként kísérő hasonmása) kortárs világot sűrít egyetlen négyórás manierista látomássá. Felkavaró, beteg vízió egy torz világról. A záróképben az addig széles grimaszokat, eltorzult, megkoreografált mozdulatokat és a román színpadokon bevált, ám a magyar nyelvtől idegen hangsúlyozást (az utolsó szótagot nyomja meg) Balázs a néző szeme láttára „ég el”. Az öngyilkosság (a rendkívül erős dramaturgiai beavatkozás következtében Lorenzacciót hasonmása öli meg rituális kéjjel) előtti vergődés már zsigerekből jövő, önemésztő lélektani játékmód, miközben a teatralitást ezúttal az eddig nem használt mikroport viszi tovább. A világok összefolynak, a kísérőzene mindvégig Lorenzo fejében szólt, s hogy elhallgattassa végre, erőszakkal csavarja ki a karmesternő kezéből a pálcát.

A Lorenzaccio Frunză és a Csíky Gergely Színház hétéves kapcsolatának első produkciója volt. Ezt követte a *Lorenzaccio* két főszereplőjével megrendezett két monodráma, a *Sonkastratégia/Gyermekszemmel*⁹⁸. A szabad téren, egy belső udvarban játszott előadás fortéja a második monodráma volt, ahol Frunză víziói, Grand rendkívül igényes díszlete és kellékei⁹⁹ és Balázs (ezúttal sokkal inkább a lélektani realizmusból merítkező) játéka találkoztak egy barátját elveszített gyermek történetében. A megrázó produkcióban monumentalitás és az apró részletek, rezzenésnyi finomságok szervesültek egésszé.

A stúdióban rendezett A lecke díszlete egy iskolai osztályterem. A kis padokban szorongó közönség ily módon nem nézője, hanem a szereplőkkel egy térben levő szemtanúja a gyilkosságnak. A naturalistának tűnő díszlet az előadás során kitágul, a rendező bepillantást enged a szereplők lelkébe. A hátsó falon nyíló ablak mögött felnagyított írott szövegtöredékek futnak, havazást látunk, zenészeket a hóesésben, s itt jelenik meg a végén a megölt diáklány is. Frunzăra jellemző metafizikus törekvés, hogy képeivel megmutatja a láthatatlant, a valóságon túlit,

⁹⁷ Zappe László: Új romantika kora – Népszabadság, 1998. december 31.

⁹⁸ A Cousse darabokból álló előadásnak eredetileg Utazás gyászokosin – Sonkastratégia/Gyermekszemmel volt a címe, később azonban csupán a két monodráma címe maradt

⁹⁹ Adriana Grand a 2000/20001-es évadban az Uniter legjobb díszlettervezőnek járó díjat kapta A gyermekszemmel/Sonkastratégia és A lecke című produkciókért

előadásában összemosódik a reális és az irreális, egyfajta transzcendens elegyet alkotva.

Temesváron rendezett öt előadása közül a *Hamlet* volt az első, amiért nem jelölték az Uniter legjobb rendező díjára¹⁰⁰. A dán királyfi történetét az Osztrák-Magyar Monarchia végnapjaiba helyező előadás tere az átépítés alatt álló színházterembe berendezett semmibe vezető vasúti holtvágány. „*A vasút (...) fizikálissá vált lelki terep, amely nemcsak arra szolgál, hogy elszállítsa a szaporodó halottakat, vagy pamfletírozza a száműzetést (Hamlet és a két diáktárs odakint, az ajtók előtt sínautózik el "Angliába"), hanem brutális, mechanikai akadályt állít ember és ember közé, ezáltal testi energiát visz a pszichológiai kapcsolatokba.*”¹⁰¹ – írja Koltai Tamás, egyszerre jelezve az előadás teatralitását, és az intenzív testiség jelenlétét.

Eddigi utolsó temesvári előadása *A kommunizmus története elmebetegeknek* már inkább a körötte folyó színházi balhékról híresült el. Az előadás bemutatója késett, többszöri halasztás után félkészben mutatták be, a rendező, a tervező, a zeneszerző és a főszereplő beszédben protestált ez ellen. A bemutatót sajtóbeli polémiák, bírósági perek követték, Frunză és Grand távoztak a színháztól.¹⁰²

Ez a botrány nem volt előzmények nélküli. Előadásainak ára nem egyszer a hosszas próbafolyamat, a színház működésének részleges vagy teljes megbénítása, a belső feszültségek felerősödése volt. A *Lorenzaccio* munkafolyamata közben és után a társulat több tagja épp Frunzára és a próbafolyamatra hivatkozva szerződött el.

A hangos elválást követően néhány előadást rendezett Magyarországon, majd a 2008/2009-es évadban a Csíki Játékszínben állította színre Maetterlinck *A kém madár* című darabját¹⁰³, ezúttal is a rá jellemző erőteljes dramaturgiai beavatkozásokkal, teatralitással és képiséggel. „*A kemény kontúrokkal ki- és átrajzolt történetben ugyanis nem a didaktikus vonatkozások a meghatározók, hanem a sokféle – szemet gyönyörködtető vagy éppen elrettentő – képből, mozgáskompozícióból, fényekből, hangokból, dobogásokból és élőzenéből szőtt színpadi világ*”¹⁰⁴ – írja az előadásról Dömötör Adrienne.

¹⁰⁰ A gyermekszemmel/Sonkastratégia és A lecke című előadásokért együtt jelölték

¹⁰¹ Koltai Tamás: Dán királyi pályaudvar – In: Színház, 2004. január

¹⁰² A 2009/2010-es évadban ismét dolgoznak ott – ebben annak is van szerepe, hogy a 2008/2009-es évadtól a temesvári magyar színházat Balázs Attila igazgatja

¹⁰³ A 2009/2010-es évadban ugyancsak a Csíki Játékszínben vitte színre Molnár Ferenc Liliomját

¹⁰⁴ Dömötör Adrienne: Kemény kontúrok – In: Kisvárdai Lapok, 2009. június 23.

4.2.2. Vlad Mugur

Frunzã Vízkereszt-rendezését leszámítva Vlad Mugur volt a Kolozsvári Állami Magyar Színházban az első román rendező¹⁰⁵. Odajötté már önmagában színházpolitikai fegyverténynek számított, hiszen az 1971-ben emigrált rendező a rendszerváltás után hazatért, rövid ideig a bukaresti Odeon vezetője volt, majd, midőn a politikum félreállította, „végleg” szakított Romániával. Kolozsvári „hazatértével” Mugur előadásainak kiemelkedő szerepe volt a román rendezők irányába tanúsított távolságtartás feloldásában.

1996 ősze és 2000 ősze közt öt előadást – az utolsót már betegsége utolsó stádiumának tudatában, ám azt a színészek előtt gondosan titkolva – rendezett a színházban, s tervezte hatodik előadását is – ám az élet, pontosabban a halál közbeszólt. *A velencei ikrek* és a *Cseresznyés kert* az év legjobb előadásának járó Uniter díjat kapta (a *Székek A velencei ikrekkel* egy évadban készült), az 1998/1999-es évadban a *Lourcine utcai gyilkosságért* „csak” Bogdán Zsolt kapott jelölést a legjobb színésznek járó díjra – a díjat végül Valer Dellakeza kapta a krajovai *Két úr szolgálja* címszerepéért, melynek rendezője az év rendezője díjban részesült. Az előadást – természetesen – Vlad Mugur rendezte. Az *Így van, ha így tetszik* kolozsvári előadása a 2000/2001-es évadban nem kapott jelölést. Egy évvel korábban több kategóriában jelölték a krajovai előadást – bár Mugur ahhoz képest néhány lényegi változtatást eszközölt az előadásban, a színészi alakítások is más regiszterűek voltak, az előadás mégsem volt radikálisan más. Az évad legjobb előadása Mugur utolsó előadása, a Kolozsvári Nemzeti Színház *Hamletje* lett.

Vlad Mugur kolozsvári előadásairól csak felsőfokban lehet beszélni. Olyan nemes találkozás történt meg közte és a társulat közt, amilyen csak ritkán adatik. Pályája (és élete) utolsó szakaszának előadásai, köztük a kolozsvári magyar társulattal rendezett öt produkció alighanem a legnagyobbak közé tartoznak – s nem csupán Mugur életművében. Európai rangú előadások ezek, egy, a színház minden csínját és titkát ismerő, nagy tapasztalatú művész mesterművei.

„Vlad Mugur színháza a bölcsesség színháza. A bölcsesség Vlad Mugur számára nem fennkölt komolykodást, kinyilatkoztató fölényt, száraz tárgyyszerűséget jelent, hanem a Játék időtlen lényegét. (...) »A színház: mesterség.« – ezt a kijelentést

¹⁰⁵ Mugurtól nem volt teljesen idegen a magyar színház: emigrációja előtt egy előadást rendezett Marosvásárhelyen, kettőt pedig Kolozsváron, a kilencvenes évek elején pedig két előadást Budapesten állított színre.

is gyakran hallani a Vlad Mugurtól próba alatt. A részletek nem alábbvalóak a célul kitűzött Nagy Egésznél: a mesterember finom, türelmes és felelős bibelődése a tárggyal – leginkább talán ehhez hasonlítható Vlad Mugur alkotói magatartása.”¹⁰⁶ – írja Visky András *A velencei ikrek* műsorfüzetében.

Mugur színházi világának alapeleme a játék. Játék maga a színház is, s az előadások színház voltát egyetlen pillanatig sem tagadja a rendező, a teatralitás erőteljes jelzéseként van jelen mindenik produkcióban. A hangok és tárgyak saját életet élnek (*A székekben* a csengők zenéje, a székek berepülése, *A Lourcine utcai gyilkosságban* a horkolás és hörgés kierősített hangjai, az ajtók tánca), a gépezetek felvállaltan meg vannak mutatva (*A velencei ikrekben* a kellékekkel teli batyu a zsinórpadlásról ereszkedik alá, *A székekben* a látszólag realiztikus-naturalisztikus teret fentről a falakra eresztett trélerok és a rajtuk függő reflektorok határolják, a *Cseresznyéskertben* a fák és a bőröndök egyaránt a zsinórpadlásról ereszkednek alá), nemegyszer találkozunk maszkos vagy maszkolt arcokkal (*A velencei ikrek* karneváli álarcai, *A székek* fehérre sminkelt mindhárom szereplője, az ugyancsak fehérre festett arcú inas *A Lourcine utcai gyilkosság*ból, az *Így van ha így tetszik* maszkos szereplőiről és utóbbi terében is szétszórt maszkokról nem is szólva).

Többször keretjátékként jelenik meg a színház a színházban jelenség. *A velencei ikrek* kezdőképében a színpad hátsó falára vetülő árnyjátékon alakok közelednek, majd a a színre belépő színészek a fentről aláereszkedő hatalmas vászonbatyuból kellékeket, ruhadarabokat szedegetnek elő, és ezeket próbálgatva lassan változnak át az előadás szereplőivé. (Vlad Mugurnál nem megy újdonságzásba az ilyenszerű megoldás. Másik fontos Goldoni-produkciója, *A hazug* is hasonlóan kezdődött.) A Pirandello-előadás kezdésekor egy bíbor libériás inas jön be a nézőtérrel, s az ugyancsak bíbor előfüggönyről lekaszt egy maszkot. Felmegy a függöny, s a kinyíló teret egy, az előbbivel azonos háttérfüggöny zárja le, benne néhány kerekeken gördülő állványra szerelt nézőtéri székekkel. Az előfüggöny mintha egy virtuális tükröt rejtene, nézőtérré válik a színpad, s a kijárások meg a közönség soraiból felszólaló szereplők által játéktéri státust kap a nézőtér is. Test és kép viszonylagosságát tovább fokozzák a nézők mögött és a portál két oldalán elhelyezett, valamint a háttérfüggöny mögül előbb csak fel-felsejlő, majd az előadás második

¹⁰⁶ Visky András: A bölcsesség színháza – In: *A velencei ikrek*, műsorfüzet, KÁMSZ, 2006/2007

részében már egészükben felfedett tükrök. A mennyezet is tükörré válik a róla fejjel lefelé alácsüngő szék által.

Ezeknek az előadásoknak a szereplői mindvégig szerepet játszanak. Lételemük az állandó szerepjáték, ez a színházasdi életük alapösszetevője.

Valódi énünket elfedik, vagy legalábbis lefátyolozzák, s a külvilágnak egy – legalábbis részben – más egyéniséget mutatnak. Az identitás egyidejű felbomlásával és megszűnésével van dolgunk, egy olyan jelenséggel, ahol a személyiség darabokra törik, s ezek a részek – akár a skizofrénia esetében a meghasadt én elemei – szerre jelennek meg, anélkül hogy az esetleges fúzióknak akár a legcsekélyebb esélyt is adnák.

A *velencei ikrek* Pancrazioja túlzott nyájasságával, sikló mozgásával mindvégig valami kiismerhetetlen, rejtélyes alak, aki előbb a nézőknek, majd halála előtt a színen levőknek is tesz ugyan egy vallomást, de ekkor is csupán szándékait, célját árulja el, valódi kiléte mindvégig rejtve marad. Ehhez járul még a figura darabból eredő kétszínűsége, s hogy a helyzet még tovább bonyolódjon, a bemutatón (és az előadás első évadában) e szereplőt nő alakította.

A *Lourcine utcai gyilkosságban* a figuráknak meg nemiségük is viszonylagos, elmosódott: Lenglumé férfi létére női fűzőt visel, Mistingue egyformán lelkesedik férfi és nő iránt, az inas hófehér maszkjával és már-már gépies mozgásával elveszti nemiségét (is), akárcsak teljes személyiségét (ezzel magyarázható, hogy bár ő adja az ebédnél a többiek kezébe a régi újságot, mégsem jön rá, hogy a gyilkosságot, amiről a gazdájáék félőrirűlten fecsegnek, csupán másnapos elméjükben követték el), a cousine magassarkú cipőben piperkőcködik. A figurák egymás előtt is szerepet játszanak: Lenglumé előbb éjszakai kalandját, majd felszedett egykori osztálytársa foglalkozását is titkolja felesége elől, ez meg a maga során szemmel láthatólag nem a legerényesebb viszonyban van leendő komájával.

A *Cseresznyés kertben* Ranyevszkaja egy szenvedélytől túlfűtött, és ugyanakkor magabazárkózott nő, akinél soha nem lehetünk biztosak abban, mi az, amit érez, ami igaz, s mi az, ami csak a nagy játék része. (Érkezésekor „felismeri” Dunyasát – miután Ánya óvatosan a fülébe súgta annak nevét) A figura egy erőtlen, fáradt, megtört bohóc – aligha véletlen, hogy a báli jelenetben épp egy bohócorrot visel maszkként.

A *székek* párja is mintha egy bohóc-kettős lenne, fehérre maszkolt arccal, akik számára az életük értelmét jelentő játék úgy lesz egyre komolyabb, ahogy a festék

mosódik le arcukról. A mindennapi életük részét alkotó játékokból, a hónapok utánzásából, az „azt a ne-ve-zetes...”-ból, a párizsosdiból egyre inkább lovallják magukat a nagy kinyilatkoztatás örült játékába, mígnem kontrollt veszítve belső realitássá válik számukra a tömeg, az apokaliptikus kor nem létező embereinek jelenléte, s hajszolják magukat a pusztulába.

Az *Így van, ha így tetszik*ben a pirandellói elbizonytalanítás jegyében a szereplők egyenként prezentálják a maguk – természetesen egymásnak sarkalatosan ellentmondó – igazságvariánsát, anyós és vej egymást vádolja örülettel, miközben a többek előtt „alájátszanak” a másik állítólagos rögeszméinek. A bohócjelenet ebből az előadásból sem hiányozhat: Bogdán Zsolt Lamberto Laudisi alakítását megszakítva a prefektust is eljátssza. Ez utóbbi figurában részeg, csak az itatra gondoló dülöngélő és székről lefolyó alakot prezentál, időnként vigyorgó maszkot emelve arca elé, miközben a félrecsúszó vagy épp panyókára vetett rizsporos parókája alól előtűnik maga Laudisi. Az előadás nemcsak felvállalja, hanem egyenesen hangsúlyozza a szerepjátszósdit

E játék által dominált (ám korántsem könnyed) előadásokban frekvensen van jelen a halál problematikája. Goldoni darabjaira nem jellemző a szereplők halála, *A velencei ikrek*ben mégis két hulla van a színen. Az előadásban ennek a súlya még inkább megnő azáltal, hogy az élők mintha tudomásul se vennék e tény, minden megrendülés nélkül (kivéve az egy Rosaurát, akinek messze fölénőnek az események) intézkednek az új helyzetben: házasságokat szönek, pénzről egyezkednek a ravatal előtt, a Dottore pedig az épp meghalt Pancraziót is lelöki a székről, hogy megírhasa az új házassági szerződést.

A székek idején kipusztult már az világ (a Szónok figurája is meglehetősen vizihullaszerű, mint ahogy a székek is ár-hozottnak tűnnek), így a két szereplő öngyilkosságával az apokalipszis teljes lesz. Haláluk nem csupán egyéni tragédia, hanem az emberiség végének univerzális beteljesülése. E két figura nem a szerző által indikált öreg pár, középkorú voltukat semmi nem tagadja: az előadásban nem a két alak, hanem az emberiség jár élete utolsó szakaszában.

A *Cseresznyéskert* zárójelenetében a kiürült színen a gyerekágy elkezd lassan befele mozogni, megáll, majd feltápáskodik belőle Firsz. Végig bent volt, az elutazók szeme előtt, csak táskahalom borította. Senki nem vette észre – igazából már csak ennyit ér a túlmisztifikált hagyományos érték, a cseresznyéskert. Az öreg szolga feláll, körülnéz, majd visszamászik a kiságyba, közben mondja a zárómonológót.

Amint befejezi mondókáját, egy pillanatnyi csend, majd minden eddiginél jobban kezd hullni a falakról és mennyezetről a mész és vakolat.

A Lorcine utcai gyilkosság története csupa képzelt gyilkosság körül forog. Előbb a sok évvel ezelőtt megfojtott szenesasszony halálát veszik lelkiismeretükre a szereplők (a delírium utáni ébredésben enyhén irreális tudatállapotba kerülnek – erre vall a többször elhangzó „mekkora űr van a létezésben” kijelentés is), majd újabb hallucinatórikus jelenetben a színpalak mögött a házigazda „meggyilkolja” az inast és leendő komáját, hogy a végén kiderüljön, egyetlen gyilkosság sem történt, csupán a macska nyakát tekerte ki. A finálé nem nagyon emlékeztet a vígjátékok záróképére, s ebben elsősorban a groteszk zene a ludas. Miközben a szereplők arról énekelnek, hogy szerencsére vége a bajoknak, kinyílik egy ajtó, s belép rajta a feketeruhás halál – egyike azoknak a figuráknak, akik mindvégig a színpalak mögött énekeltek, mozgatták az ajtókat, determinálták a színen levők életét.

4.2.3. Dragoş Galgoţiu

Dragoş Galgoţiu a középgenerációs román rendezők egyik kiemelkedő képviselője, három alkalommal dolgozott magyar társulattal. Mindhárom előadása megosztotta a szakmai és civil közönséget.

A Kolozsváron rendezett *A vihar és Vadásztársaság* egyaránt erős, festmény- vagy álomszerű képei, filozofikus töltete által marad emlékezetes, ugyanakkor lassú ritmusuk, kitarított jeleneteik vontatottá tették eme produkciókat. „*A Dragoş Galgoţiu által rendezett kolozsvári előadás erős hatású képeivel olyan, mint egy álom, amelyből nem szívesen ébredünk, amelyen utólag nevetünk vagy sírunk, és amelyet visszavágyunk.*”¹⁰⁷ A látványszínház kategóriájába sorolható előadások varázslatos élő képeskönyvként hatottak, sűrített intellektuális töltettel – csak épp a színészekkel (vagy legalábbis egyes, fontos szerepet játszókkal) való találkozás nem sikerült teljes mértékben.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Imreh István: Kis életünk álomba van kerítve – In: Fügöny, 2000/1

¹⁰⁸ Csíky András így vallott erről: „az a Prospero, amivel jókor /alálkoztam, s mégis rossz lett, mert egy olyan közegben kellett volna ezt megélnem-megfogalmaznom, ahol számomra egyszerűen lehetetlen volt. Holott a Prospero-szellem a lehető legközelebb áll hozzám... (...) Anélkül mondom ezt, hogy elmarasztalnám Dragoş Galgoţiut, csak épp az olvasata idegen volt számomra.” – I. Bodó A. Ottó: Csapat-játék – In: Világszínház, 2005/5-6. 41. o.

A kolozsvári előadásokkal ellentétben a Csíki Játékszín produkciójaként futott *Részegek* puritán térben, a nézők közvetlen közelségében játszódott. A monológok szövevényéből felépített előadás elsősorban a színészi jelenlétre helyezte a hangsúlyt. Az erőteljesen epikus jegyeket magán viselő produkció nem egy egységes történetet mutatott be, hanem a szereplők hol párhuzamos, hol egymásba csavarodó történeteit. A színház felmutatása a színen levő figurák narrátor-szereplő váltásaiban történt, s az intenzív színészi jelenlétnek köszönhetően következtelenségei (vagy követhetlenségei) dacára is megrendítő előadás született.

Galgoțiu magyar nyelvű előadásai nem érték el román produkcióinak szintjét. Az ok talán a túl elvont színpadi gondolkodásban, a dramatikus helyett magyar befogadó (és gyakran színész) számára túlzottan esszéisztikus megközelítésben és építkezésben keresendő.

Galgoțiu nincs ezzel egyedül, Mona Chirilănek ugyancsak a Kolozsvári Állami Magyar Színházban rendezett mélyen szimbolisztikus jellegű előadásai sem érték el a – feltételezhetően – kívánt és előzetesen elvárt hatást és értéket. Úgy tűnik, hogy a magyar színházban – még az előzetes román „iskolák” és létező kulturális interferenciák ellenére sem – a dramatikus jelleg nem cserélhető fel a szimbólumokra, intellektuálisan bármennyire is izgalmasak legyenek ezek.

4.2.4. Alexandre Colpacci

Alexandre Colpaccitól¹⁰⁹ emigrációja előtt nem volt idegen a magyar színház, Franciaországból hazatérve Marosvásárhelyen négy előadást – *Két nő között*, *Negyedik nővér*, *Yvonne, burgundi hercegnő*, *Szeget szeggel* –, Nagyváradon az *Antigoné New Yorkbant*, Szatmárnémetiben pedig Eduardo da Filippo *Belső hangok* című művét vitte színre. Ezen előadásai közül az első három marosvásárhelyi produkció mind formájában mind pedig a színészi munka szempontjából kiemelkedő a társulat életében.

Marivaux *Két nő közt* című művét Colpacci merőben szokatlan megközelítésben tálalta¹¹⁰. Az erősen formalista megközelítés, az előadás határozott strukturái különös feszességet adtak az amúgy könnyed műfajba sorolható drámának.

¹⁰⁹ Egyes helyeken Alexandru Colpacciként szerepel. A rendező az Alexandre írásmódot alkalmazza.

¹¹⁰ Colpaccit a legjobb rendezésért, Labancz Klárát pedig a legjobb díszletért jelölték Uniter-díjra ezért az előadásért.

A pontos színészvezetéssel a harsányan kifestett figurákat az elembertelenedett abszurdum fele billenti el, s az érdekek és ösztönök vezérelte szereplők nevetségességük mellett így válnak egyben ijesztővé is. Mindez azonban nem csupán rendezői malőr, afféle agyalgás – Colpacci gondosan odafigyel arra is, hogy színészeiből a maximumot hozza ki.

A *Negyedik nővérben* – akárcsak a szerző Glowaczki – groteszk-ironikus módon ábrázol egy mai világot, szereplőinek magányát egy precízen szótt hazugsághálóba rejtve. Fegyelmezett, intellektuális előadás (néha talán túlságosan is az), ám nem feledkezik meg a történetmesélésről sem, s mindez, akárcsak a Marivaux-mű esetében, precíz színészvezetéssel, s ebből (is) fakadóan kiváló alakításokkal társul.¹¹¹

Colpacci a rá jellemző formalizmus jegyében állította színre Gombrowicz *Yvonne, burgundi hercegnőjét* is, melyben kihúzza a kopaszon megjelenő Yvonne összes szövegét, így a szereplő megalkotását is egy erőteljes testi jelenlétre és a finom színészi rezdülésekre alapozza.

*„Alexandre Colpacci rendezése egyértelműen a forma, a formák felől közelít Gombrowicz drámájához: a színes kavalkád, mely látszólag sok formát kebelez be, maga a megtestesült formátlanság. Mint ahogy Yvonne is formátlan, csak éppen máshogyan; belőle mindaz hiányzik, ami az udvari látszatvilág lényege: nem beszél, nem vonaglik, nem öltözködik látványosan, nemhogy hajkoronája, de haja sincs, nem végez értelmetlen kényszercselekvéseket. Jórészt nem tesz semmit. (...) A formák tündöklésének és bukásának játékát Colpacci erőteljes képekkel, markánsan megteremtett – Delia Serban színpadi zenéjére is építő – atmoszférával és kitűnő játékötletekkel meséli el.”*¹¹²

Formalizmus és precíz színészvezetés, intellektuális konstrukció és a lélektani realizmus eszköztárának találkozásai ezek az előadások. Colpacci rendezései – Novák Eszter, Rusznyák Gábor és Bodó Viktor munkáival egyetemben – jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy az egykori Székely Színház művészi hagyományaitól messze került marosvásárhelyi színház nem süllyedt el a szellemi posványban.

4.2.5. Mihai Măniuțiu

¹¹¹ Bodolai Balázst Uniter debüt-díjra jelölték, Darabont Mikold pedig több fesztiválon is alakításdíjat kapott.

¹¹² Urbán Balázs: Formák tükre – In: Kisvárdai Lapok, 2007. június 22.

Mugur halála után a Kolozsvári Állami Magyar Színház a magyar nyelvterületen ismeretlen, Mugurral ellentétben magyar nyelven korábban nem dolgozott¹¹³ – Mihai Măniuțiu személyében találja meg azt a nagyformátumú román rendezőt, akinek előadásai meghatározók lesznek a társulat – és egyben az egész erdélyi magyar színjátszás – szempontjából.

Mihai Măniuțiu előadásai ugyancsak a máról szólnak, megközelítésükben, problémakezelésükben és formájukban egyaránt maiak. Az aktualitás viszont nem a társadalmi-politikai aspektusok bemutatását jelenti. Măniuțiu színháza erőteljesen filozofikus jellegű, egyaránt apellál az intellektuális és érzéki befogadásra; a rendező előadásában a történetet és a számára fontos problémát univerzálisként fogja fel. Amikor a történetet eredeti közegéből átemeli egy másik, de látszólag ugyancsak konkrét közegbe, az így megjelenített helyszín nem önnön mivoltában jelenik meg, hanem elsődleges funkciója egy gondolatsor elindítása.

Így lesz Marlowe *Doktor Faustus tragikus históriájának* helyszíne az elmeegógyintézet, s az emberiség és a kultúra története egy pszichodrámaként lejátszott ritualisztikus csoportterápia. Az örültekházaként értelmezett világ egyetlen kijárata a pokolba vezet. Faustnak valójában nincs választási lehetősége, ő csupán végigmegy a steril, szűk folyóson.

„Magával-ragadó előadás, tele az elviselhetőség határaiig fokozott mély színpadi pillanatokkal (lásd: Faustus „megtestesíti” rendre a Hét Főbűnt, amelyek a szabadulásra irányuló hasztalan vergődésben megtört istenek bábujaként fellépő Belzebub hangja alatt születnek meg; Faustus újra Faustus lesz, de ugyanakkor a halál ölelése során teljesen lemond önmagáról), ahol a zenei aláfestés és a mozgás jelentős szerepet kap a szereposztásban helyet kapó igencsak expresszív színészek munkája mellett.”¹¹⁴

Szintén a mában, vagy inkább a ma és a sci-fikből ismerős futurisztikus jövőkép elegyéből összeálló közeljövőben játszódik Măniuțiu *Woyzeckje*. A tér ezúttal üres, a díszletet néhány favágáshoz használatos bak, egy időnként leereszkedő vetítövászón és hat, ugyancsak időnként leereszkedő, hintán lógó óriásbáb alkotja. Ez a tér egyszerre színházi és valóságos, egyszerre jelez reális és lelki tereket. Ebben a

¹¹³ Anca és Mihai Măniuțiu szóbeli közlése szerint a kilencvenes években szó volt arról, hogy Budapesten a Művész Színházban fog dolgozni, erről tárgyalások is folytak Töröcsik Marival, a színház igazgatójával, ám a színház megszűnte miatt a közreműködés elmaradt. A rendező Magyarországon azóta sem dolgozott.

¹¹⁴ Iulia Popovici: Doktor Faustus, lenyűgöző történet az élet hiábavalóságáról – In: Ziua, 2003. április 1. (a KÁMSZ fordítása)

hol kaszárnját, hol börtönt, hol cirkuszt idéző térben járja végig poklát vízióktól űzve Woyzeck, s jut el a megaláztatottságtól a gyilkossáig, az állati vagy gépi léttől addig, hogy az őt eddig is kihasználók médiaeseményként szórakozzanak rajta még egy utolsót. Akárcsak Faustusnak vagy Măniuțiu későbbi előadásában Dantonnak, Woyzecknek sincs választási lehetősége: ő csupán végrehajtja önnön sorsát.

„A Mihai Măniuțiu rendezte, vizuális és akusztikai hatásokra egyforma súllyal építő előadás a drámában foglalt kisszámú, jórészt stilizált színpadi történés szolgai elővezetése helyett a bemutatott tablókkal való minél teljesebb érzelmi-érzéki azonosulásra hív – beleértve és lehetővé téve akár e képek, képsorozatok ösztönös elutasítását is. Az előadás ugyanis nézőnek és színésznek egyformán megfeszített tempót diktáló érzéki élmény, s nem egyszerűen a sokadik adaptáció: a fülnek és a szemnek felkináltak mélyebb szinten lépnek működésbe, zsigerileg hatnak a darab befogadójára.”¹¹⁵

Bár értékeik nem vonhatók kétségbe, ezeket követő kolozsvári előadásai nem érik el az első kettő szintjét. Közülük az *Énekek éneke* képek sorozataként épül fel, melyekben a fizikai színház eszközeinek erőteljes használatával jelenik meg Szulamit/Sophia harca a rosszal, Az éj várfalainak őrei bohócnak öltöztetett kórusával. Az előadás legerősebb pillanatában Az öreg¹¹⁶ ebből a formából kiemelt, realista játékmóddal adja elő monológját („Erős a szerelem, mint a halál”) – a szeretet megjelenése és ereje a formai ellenpontosítás miatt is hat sokkolóan.

Ezeknél az előadásoknál sokkal fontosabb Măniuțiu sepsiszentgyörgyi rendezése – mégha a Doktor Faustus vagy a Woyzeck szintjét ez sem éri el. Nemes Levente és Bocsárdi László meghívására a Tamási Áron Színházban állította színre Euripidész *Médeiáját*. A semleges, szinte üres térben, hangsúlyozottan teátrális (román népviseletből derivált) jelmezekben játszódó előadás az idegenség problematikáját járja körül, középpontjában a másság és a mássággal szembeni intolerancia áll. Az önidentitásához ekképp is ragaszkodó Médeia szinte mindvégig idegen nyelven (eszkimóul) beszél, szavait a dajkák – az előadásban kettő van – fordítják, s csupán amikor Iászón kérlelve hajlandó megalázkodni, s idegen akcentussal, töredezetten megszólalni annak nyelvén. Bosszúját végrehajtva leveti gyerekeinek a többi szereplőéhez hasonló köpenyét, felfedvén az alatta viselt, az övével azonos ruhájukat: titokban mindvégig vigyázott arra, hogy gyerekeit a saját

¹¹⁵ Jászay Tamás: A töredék teljessége – In: Criticai Lapok, 2005/7-8

¹¹⁶ Senkálzky Endre hátborzongatóan szép alakítása

kulturális identitása szerint (is) nevelje. A záróképben Médeia búcsúzik a dajkáktól, majd gyerekeit kézenfogva elmegy – talán haza.

Általános jellemvonásként¹¹⁷ elmondható, hogy a drámák szövegét Măniuțiu rendszeresen minimálisra húzza, csupán a (számára) fő cselekményszál vonalát hagyja, s ennek mentén építi fel előadásait. A főszereplőket egyfajta tömegként veszik körül a többiek, előadásaiban egyén és köz, sőt, még inkább egyén és önmaga viszonyát boncolgassa. Măniuțiu színpadi világa a magára maradt XXI. századi ember tehetetlenségeinek és vívódásainak világa – egy olyan világ, melyben az értékekkel együtt maga a humánus is relativizálódott. A darabjaira hullott világ mozaikjaiból nála nem állhat össze más, mint a posztmodern tragikum.

4.2.6. Silviu Purcărete

Silviu Purcărete első kolozsvári rendezése, a *Pantagruel sógornője* a Kolozsvári Állami Magyar Színház, a szebeni Radu Stanca Színház és a lyoni Compagne Silviu Purcărete koprodukciójaként jött létre. Az előadás eredeti szereposztásában hat kolozsvári színész szerepelt, utólag fellépett benne még kettő¹¹⁸.

A színészek improvizációin alapuló, laza történetek soraként felépülő, precízen megkomponált előadásból szinte teljesen hiányzik a szöveg. A rendező rendkívüli fantáziájára valló képek sorából az ételt istenítő hedonista ember képe bomlik ki. A táplálék megszerzésének és elfogyasztásának rítusa egyszerre lehet játékos, erotikus és tragikus.

„Silviu Purcărete előadása nem írható le szokványos kritikusi módszerekkel, hiszen magát a diskurzust utasítja el – akár a rendező, aki nem szeret beszélni a képzelethez tartozókról, mert reduktívnek tartja. Az előadás egy különleges „gasztronómiai improvizáció”, melyben a témafelvetés egységekre csoportosul, mindegyik egység jól körülhatárolt identitású és zseniális rendezői invenciókra építve mutatja be az étkezés okozta örömeik ellenállhatatlanságát.”¹¹⁹

¹¹⁷ Ez Măniuțiu nem csupán magyar, hanem román előadásaira is érvényes

¹¹⁸ Fontosnak tartom megjegyezni a kolozsvári magyar színészek számát, mert ebből látható, hogy nem csupán egy-két színész vendégszerepléséről van szó koprodukció címszó alatt, hanem olyan munkáról, amely valóban kihathat nem csupán a fellépők, hanem rajtuk keresztül a társulat további munkáira is.

¹¹⁹ Mihaela Michailov: *Előétel egy fesztiválműhöz* – In: Observator cultural, 2003. június 17. – a KÁMSZ fordítása

Mintegy az epizódokat összefűző narratív szálként jelenik meg egy alaknak a története, aki az előadás elején a búzahalom alól születik, hogy a végén majd kenyértésztába csomagolva feláldozzák, ember formájú kenyeret süssenek belőle. Ebben a megközelítésben az emberi lét a táplálékból való születéstől a táplálékká válásig tart.

Purcărete szakít a hagyományos színház formájával, hogy annak eszközeit újragondolva alakítsa ki előadásának formáját. Az akrobatika, zene, tánc, képek és színészi elegyéből különleges, az érzéki befogadásra apelláló produkció született.

Második kolozsvári rendezéseként a prózai társulatot két operaénekesssel megerősítve¹²⁰ olasz nyelven játszott Puccini-operát vitt színre. A *Gianni Schicchi* hosszas előjátékkal indul. A gyászoló rokonság a nézőtéren keresztül érkezik, hatalmas asztalt terítenek, esznek-isznak, miközben a zenekar hangol. A bohócjátékok néha a morbiditás határát súrolják, a tragikum feloldódik a játékban.

Kevés kivételtől eltekintve a szereplőket megkettőzi-megháromszorozza, többen játszanak-énekelnek egy-egy szereplőt, a család valóban népevé válik, tömeghatást nyer, ugyanakkor a szólók helyét átveszik a duettek és kórusok. A csapatjáték mindvégig aprólékosan kidolgozott, az ötletek sokasága egy nagy egészzé szervesül.

„Színházi játék ez, tiszta teatralitás, amelyben eleven vér csörgedez. Nem elmélet, nem spekuláció, nem agytorna és nem felolvasóest, már csak azért sem, mert minden szavát éneklik. Még ha prózai színészek vannak is – jó sokan – a színpadon. Silviu Purcărete rendező világa azért olyan lenyűgözően vonzó – rendezzen bármit, klasszikus drámát, szavak nélküli színpadi játékot vagy most éppen klasszikus vígoperát –, mert végtelenül emberi, játékos, szeretetteli, bölcs, finoman ellenpontos hangulatot, színt, komolyat-vidámat, életet-halált, ugyanakkor olyan eredeti színházi nyelven szólal meg, amelyben kép, mozdulat, hang és színészi játék a dráma egészében összeforr.”¹²¹

4.2.7. Andrei Șerban

¹²⁰

A címszerepet Sándor Árpád játssza, Rinuccio pedig Pataki Adorján

¹²¹

Tompa Andrea: Összhangzattani lecke holtakkal és élőkkel – In: Színház,

Az Amerikában élő Andrei Șerban csupán egyetlen magyar nyelvű előadást¹²² rendezett, ám kolozsvári *Ványa bácsija* nem csupán kiemelkedő produkció¹²³, hanem a színházról való gondolkodást felforgató műalkotás. Ebben az előadásban semmi nem úgy van, ahogy elvárnánk, ez az előadás semmiben nem kötődik a korábbi Csehov-interpretációkhoz. Ez az előadás a színházról szól, miközben a hagyománnyal, sablonnal és kánonnal szakítva közvetíti a *Ványa bácsi* világát. Ez a világ a mi világunk, a néző világa, ám Șerbannál nyoma nincs az aktualizálásnak. Ő teatralitásában teszi a problémát univerzálisan emberivé, s ezáltal hozzánk közelállóvá.

Az előadás bejártssza az egész színháztermet. Bejártsszák a nézőteret, zsöllyéken és zsöllyék közt zajlik a történet, karzaton és korlátan, a páholyok mellvértjén, majd a nézők közvetlen közelében a színpadon, hogy aztán a színpadra épített színpadot vagy épp a zsinórpادلás hídját és az oda vezető vaslépcsőt is bevonják. A nézőnek nincs ideje megnyugodni és megszokni helyzetét, minduntalan újabb és újabb perspektívába helyezik. A térnek erre a bejátszására mondja Cristina Modreanu, hogy az előadás egyben egy esszé is a színházépületnek szentelve.¹²⁴

Ebben a folyton változó helyre tett játéktérben a színészek egyszerre a szereplők és a színészek, kétséget sem hagyva a nézőben afelől, hogy ez a világ az itt és most világa. A színész permanens jelenléte – mert a nézőre nem Bogdán Zsolt civil kacsint és a nézővel nem Kézdi Imola civil incselkedik, hanem Bogdán Zsolt, a színész és Kézdi Imola, a színésznő - ebben a produkcióban nem csupán a színházzal, hanem az aktualitással is szembesít.

„Azaz Șerban és színészei nemhogy vállalják, de brutálisan üvöltik ráink: ez itt színház, itt színjáték zajlik, és éppen ez, a teatralitás kimondása engedi meg azt, hogy semmit ne kelljen álcázni-mímelni, minthajlmezbe-minthadísletbe-minthajátszásba bújtatni. A legjobb színház a végletekből építkezik (hogy e törvénynek tetsző közhely-bölcsességet most azonnal szétrúgjam: a legrosszabb is), kitett-kipakolt teatralitás és

¹²² E dolgozat megírása után mutatta be a Kolozsvári Állami Magyar Színház Ingmar Bergman *Suttogások és Sikolyok* című művét Andrei Șerban rendezésében.

¹²³ Az előadás elnyerte az Uniter legjobb előadásának járó díját, Șerban ugyanott a legjobb rendező, Hatházi András a legjobb színész díját kapta, Carmencita Brojboiut a legjobb díszlet, Pethő Anikót pedig debüt-díjra jelölték. Ugyanakkor a Magyar Színikritikusok Céhe a legjobb előadásnak járó díját szintén a kolozsvári Ványa bácsinak ítélte.

¹²⁴ Cristina Modreanu: Andrei Șerban redescoperă teatrul la Cluj – In: Gândul, 2007. december 14. (a cím magyarul: Andrei Șerban újra felfedezi a színházat Kolozsváron)

*civil-személyes őszinteség a végtelenben találkoznak, s e végtelen most a kolozsvári színház tere.*¹²⁵

A *Ványa bácsiban* elmondnak egy történetet a színházban, a színház eszközeivel, s ez a történet paradox módon épp attól lesz igaz, hogy csupán felvállaltan színház. Nem úgy tesznek, mintha valóságot játszanának a színpadon, hanem valóságos színházat csinálnak, melyben az elmesét/bemutatott/eljátszott történet épp a megjelenítés intenzitása miatt válik igazzá.

Şerban a lehetetlennel próbálkozik: radikálisan másképp játszani Csehovot, úgy, hogy közben ez ne váljon görcsös modernkedéssé, üres blöffé. Sokkolni Csehovval, anélkül, hogy pusztán üres hatásvadászat lenne. Hogy ez sikerül neki, abban nagy szerepe van a társulatnak (mindenekelőtt az első szereposzásnak, Kézdi Imolával Jelena, Pethő Anikóval Szonya, Kató Emőkével Mamon, Orbán Attilával Tyelegin és Varga Csillával Marina szerepében): az eseményszerű alakítások, a rendkívül intenzív színészi jelenlét működteti az előadást.

4.2.8. Fiatal román rendezők

A felsorolt nagy rendezők mellett a román rendezői iskola új generációjának néhány kiemelkedő tagja is dolgozott magyar színházban.

Anca Bradu előadásaira expresszionista törekvések jellemzők. Díszletének meghatározó eleme gyakran egy sokszorosára felnagyított tárgy (zongora *A tavasz ébredésében*, elefánt alakú nipp a *Mesél a bécsi erdőben*), mely nem csak képileg határozza meg az előadást, hanem a teatralitás alaphangját is megadja, ehhez társul az erős állapotokat megteremtő, ám apró átmenetek, rezdülések nélküli intenzív színészi játék.

Pályája legnagyobb sikerét a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatával érte el: *A tavasz ébredése* című előadásáért az 1999/2000-es évad legjobb rendezőjének járó Uniter-díjat kapta. Alice Georgescu így ír az előadásról: „*Tény, hogy ritkán éreztem – bocsánat az impresszionista terminusért – ekkora harmóniát a mű belső rezdülési és a színpadi alkotók emberi és művészi személyisége közt, mint Anca Bradu A tavasz ébredése előadása esetében. (...) Azt mondhatjuk, ezzel az előadással Anca Bradu megtalálta azt a szakmai útját, amit követnie kell. Nem csupán*

¹²⁵

Bérczes László: Boldog-boldogtalanok – In: Ellenfény, 2007. 12.

a sokat hangoztatott expresszionizmusról van szó, hanem arról, amit a rendezőnő ezen túl mutat: az élet szelid-fájdalmas rezzenései iránti érzékenység.”¹²⁶

Az említett előadáson kívül Marosvásárhelyen Giraudoux *Elektráját* és *Az ember tragédiáját* vitte színre. Kolozsváron Brecht *Kispolgári nász* című egyfelvonásosát rendezte, nem túl nagy sikerrel.

Sorin Militaru az elmúlt években igencsak közeli barátságba került a magyar színjátszással. A jelenleg a konstancai színház művészeti igazgatója rendezett Székelyudvarhelyen, Gyergyószentmiklóson, Marosvásárhelyen, de Szolnokon és Kecskeméten is. Legkiemelkedőbb előadása a Székelyudvarhelyen rendezett *Sirály*, melynek Nyinája Szalma Hajnalka, remek alakításáért Uniter debüt-díjat kapott. A produkció a látvány felől közelít Csehov darabjához, annak margójára épít hatásos színpadi képeket.

Radu Alexandru Nica Uniter debüt-díjas rendezőként érkezett Kolozsvárra, s ez akkor is igaz, ha a díjazott szebeni *Nórája* kínosan hasonlított Ostermeier berlini Schaubüchne am Lehniner Platz-beli *Nórájához*, csupán a díszlet volt más – az Thalheimer Deutsches Theater-beli *Emilia Galottijának* díszletéhez hasonlított. Kolozsváron Aki Kaurismäki filmforgatókönyve alapján állította színre a *Bohéméletet*. Az ironikus, németesen fegyelmezett játéktílusúnak szánt előadás következtelenségek sorát vonultatta fel, a szerepösszevonások ezúttal nem a teatralitást mutatták fel, hanem a színpadi események követhetőségét nehezítették, így néhány színészi alakításon túl igazi erénye nem volt a produkciónak.

Bradu és Nica kudarcából úgy tűnik, az új generációs román rendezők termékeny találkozása a kolozsvári trupppal egyelőre elmarad. Vagy ezek a rendezők vannak a társulat profiljához nem megfelelően kiválasztva, vagy ezek a rendezők díjaik dacára nem épp generációjuk legkiválóbbjai, vagy a társulat nyitottsága plafonálódott az évek során.

Természetesen nem csupán az említettek dolgoztak e húsz év alatt az erdélyi magyar színpadokon, ám ők azok a kiemelkedő rendezőegyéniségek, akiknek a jelenléte meghatározó volt e színház fejlődésében, akinek munkája és színházról való gondolkodása révén nem csupán az erdélyi, hanem az összmagyar színház is gazdagodhatott.

¹²⁶ Alice Georgescu: Dincolo de expresionism (Túl az expresszionizmuson) – In: Scena, 2000. június – BAO fordítása)

Ezek a rendezők, akárcsak a korábban említett más lehetőségei az átjárásnak a két színházi világ közt, hozzájárulnak az ezredforduló környéki erdélyi magyar színjátszás stílusa és arculata kialakulásához. Ezen interkulturalitás kapcsán rendkívül fontosnak tartom megjegyezni, hogy a román színháznak az erdélyi magyar színjátszásra gyakorolt hatása s az ennek következtében létrejövő stílusjegyek nem a nemzeti kulturális identitás elvesztését jelentik. Épp ellenkezőleg, szervesen hozzájárulnak a színháznak egy sajátos, markáns, egyszerre erdélyi és magyar kulturális identitása kialakulásához.

A román rendezőknek nem csupán egy formanyelv kialakításában avagy egy társulat fejlődésében van fontos szerepük, hanem – mint jó esetben bármely rendezőnek – egyes színészek szakmai fejlődésében is. Balázs Attila Frunză előadásaiban lett román és magyar nyelvterületen egyaránt elismert színész. Bogdán Zsolt Mugur keze alatt lett nagy színésszé (bár előtte is voltak kiemelkedő alakításai). Kézdi Imola Măniuțiu rendezéseiben érett be (dacára annak, hogy legjobb női alakításért járó Uniter-díjat korábban, a *Fehér tűz, fekete tűz (Dybbuk)* Leájáért kapta), Hatházi András szakma általi elismerésében szintén fontos szerepet játszott. Dimény Áron Galgoțiu-nak köszönhet sokat. Nagy Dorottya Alexandre Colpacci előadásaiban érett kiváló színésznővé. Az időközben Pécsre távozott Darabont Mikold marosvásárhelyi pályája alatt legemlékezetesebb alakítását szintén Colpacci-rendezésben, a *Negyedik nővér*ben nyújtotta. A sor természetesen tovább folytatható – de ennyi is bőven elég ahhoz, hogy rávilágítsak a tárgyalt jelenségnek erre az aspektusára is.

Az erdélyi magyar színháznak a román színjátszásba való szervesülésére vall az a számos Uniter-díj és jelölés, amit e színházak és alkotóik kaptak az elmúlt két évtizedben. Ezek, valamint a román lapokban megjelent méltatások és kritikák is jelzik, hogy a román szakma az erdélyi magyar színjátszást kissé kuriózumként, ám rendkívül elismerően – helyenként talán valós értékei felett – kezeli, nem izolálódik tőle, hanem gyakran etalonnak tekinti, követendő példának állítja.

A román színház sokrétű hatása arculatformáló tényezője az erdélyi magyar színjátszásnak. Olyan tényező, amely aktívan befolyásolta e színház alakulását, amely egyszerre motorja és következménye annak a paradigmaváltásnak, amely az elmúlt húsz év alatt végbement.

5. Az erdélyi magyar színházak rendszerváltás utáni művészi profiljának alakulása

A rendszerváltás után az erdélyi színházak különböző művészi utat jártak be. E téren csak egyéni evolúciót említhetünk, általános érvényű tipikus esetről nem beszélhetünk. Az egy-egy színházra jellemző sajátos művészi fejlődést több tényező befolyásolja, köztük az adott színház helyzete és állapota a rendszerváltáskor, a fenntartóval való viszonya a két évtized során, a gazdasági helyzete éppúgy, mint a társulat összetétele, a vezető(k) társulaton belüli autoritása, művészi és szellemi értékrendje, a társulat hangadó művészeinek értékrendje, avagy a színház és közönsége közti viszony és kommunikáció.

Van olyan színház, ahol az eltelt két évtized kapcsán egyenletes fejlődésről beszélhetünk, van, ahol különböző irányú fejlődési szakaszokat észlelhetünk. A felfedezhető tendenciák szintén különböznek: egyes színházak a művészszenházi irányt célozták meg, mások arra törekedtek, hogy minél nagyobb közönségbázist építsenek ki maguknak. Stíláris szempontból is éles különbségek figyelhetők meg: van, ahol a realista hagyományoktól való eltávolodás, egy teátrálisabb színházi nyelv kialakításának útját követik, míg máshol épp a realista hagyományok folytatásának lehetünk tanúi.

Minden egyes színház arculata alakulásának részletes és mélyreható elemzését e dolgozatban már csak terjedelmi okokból sem vállalhatom. Ebben a fejezetben röviden vázolom a különböző színházak művészi profiljának evolúcióját, a következő fejezetekben pedig részletesebben is elemzem a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház és a jelenlegi szellemisége elődjének tekinthető gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház elmúlt két évtizedét, ily módon bemutatva az egyik legfontosabb – és mindmáig kötetben vagy hosszabb tanulmányban le nem írt – színházi műhely kialakulását és konszolidálódását, illetve azt a folyamatot, amint egy szellemiség egyik színházból átranzponálódott egy másikba, ott annak korábbi hagyományaitól független (sőt, azokkal ellentétes) fejlődést eredményezve.

5.1. Kolozsvári Állami Magyar Színház

A Kolozsvári Állami Magyar Színház 1989 előtt is kiemelkedő művészeti intézmény volt, a rendszerváltás utáni két évtizedben pedig mind a magyar mind a román színjátszás egyik legrangosabb központja és egyben egyik legerősebb társulata lett. Folyamatos felemelkedése három jól definiálható etapra osztható: az elsőt Tompa Gábor rendezései jellemzik, a második korszak meghatározója Vlad Mugur, a harmadik pedig a folyamatos nemzetközi jelenlét időszak.

A rendszerváltás utáni két évtized első időszakának meghatározó előadása Tompa Gábor *A kopasz énekesnő*-rendezése. Bár kiemelkedő produkciók ezt megelőzően is születtek – elég ha csak a Tompa által színre vitt *Caligula helytartójára* vagy Árkosi *Rendőrség*-rendezésére gondolunk – a Ionesco előadás lesz az, ami jelzi azt az irányt, amerre ez a társulat halad s amely ugyanakkor nemzetközileg is ismertté teszi a kolozsvári színházat és rendezőjét. A kilencvenes évek első kétharmadában Tompa erőteljesen a látványszínház felé fordul. Ekkor születik *A kopasz énekesnő* mellett a *Szentivánéji álom*, *A félreértés*, a *Képmutatók cselszövése* és az *Operett* – olyan előadások, melyekben közös elem a színpadi kép primátusa. Ugyanakkor ebben az időszakban megkezdődik a társulat fiatalítása is – elkezdődik az az átalakítási folyamat, melynek eredményeképp a jelenlegi társulatban alig néhányan vannak az 1989 előtti társulattól.

Az 1998/1999-es évad végén a kolozsvári színház két vezető színésze is távozott: Spolarics Andrea Budapestre, Bíró József Debrecenbe szerződött (utóbbi, mint később kiderült, csak átmenetileg). Úgy tűnt, a kolozsvári színház nagy korszaka lecsengőben van, következik a leszállóág. A színház dramaturgja, Visky András az 1999. júniusi, színházi tematikájú Korunk számban így ír: „*Színházi berkekben gyakran hallható vélekedés, hogy egy színházi társulat, a legfontosabbak közül való is, hét, legfennebb nyolc évig dolgozik együtt, utána szükségszerűen szétválnak az utak. Markáns, egymástól látványosan elkülönülő színházesztétikák, de akár a színházi intézmény működésének másként való – látványosan és szenvedélyesen történő – megítélése újabb társulatokat hoz létre, kezdetben érdekes, később figyelemre méltó, aztán majd, szerencsés esetben, jelentős előadások, eseményszámba menő szövegértelmezések születnek, hogy „végül” a színház belépjen a maga megteremtette színvonal szürke zónájába, ahol az egyenletesen magas színvonal, az elismerő – alkalmanként nagyobb inerciával működő – (szak)sajtó ellenére sem születik tevelatív előadás. Az egész társulatra jellemző kreatív felfokozottságot előbb*

megkísérte, később kikezdi a rutin...»¹²⁷ Írásában Visky egyszer sem említi meg a kolozsvári színház nevét, mégis valószínűnek tűnik, hogy annak apropóján írta.

Hogy nem következett be a színvonal esése, abban legnagyobb szerepe a színház következő korszakát fémjelző Vlad Mugurnak van. Itt rendezett öt előadása nem csupán a társulat hanyatlásának elkerüléséhez járult hozzá, hanem ezeknek köszönhetően ettől az időszaktól kezdve a Kolozsvári Állami Magyar Színházat Románia egyik legjobb színházaként jegyzik.

1996/1997 és 2000/2001 közt Tompa mindössze három előadást rendezett Kolozsváron, ebben az időszakban (és az ezt követő néhány évben) elsősorban nemzetközi karrierjének építésére fókuszált. Itthoni előadásai közül az elsőt a *Troilus és Cressidát* Dieter Dorn előadása nyomán az intertextualitás jegyében létrejött posztmodern citátumként határozta meg¹²⁸, *A játszma* végében a főpróbahéten László Gerő helyett beugorva ő maga játszotta Ham szerepét. Harmadik rendezése, *A mizantróp* a főszereplő figurája köré és az azt játszó Bogdán Zsolt színészi jelenlétére épül, teatralitása pedig nem a hideg formai konstrukcióból, hanem a színháziság felmutatásából, a szinte üres színpad játéktérként való használatából fakad.

Ha a kilencvenes évek első felében rendszeresen dolgoznak magyarországi vendégrendezők, ebben az etapban fokozatosan eltűnnek a kolozsvári színházból. Csizmadia Tibor és Csiszár Imre még rendez egy-egy előadást, ezek után azonban magyarországi vendégrendező mindössze egy alkalommal dolgozik a Kolozsvári Állami Magyar Színházban a fiatal Rusznyák Gábor személyében.

Ugyanebben az időszakban lesz a színház rendezője a fiatal Keresztes Attila – egy olyan alkotó, aki a kolozsvári színművészetin végzett, szakmailag a kolozsvári színház előadásain nőtt fel, így tehát ennek az iskolának a folytatója. Elsősorban a könnyű műfaj előadásait rendezi, jelentősen hozzájárulva ahhoz, hogy a színház nézettsége növekedjen. Előadásaiban keveredik a komikum és tragikum, átjárja őket a maró (ön)íronia és az állandó színházi önreflexió – minden produkciója a történet elmesélésén és kommentálásán túl legalább olyan mértékben magáról a színházcsinálásról is szól. Demény Péter Keresztes színházáról így ír: „...*képzavarral élve, mint egy folytonosan alakuló tükröz, amely egyszerre mutatja a dolgok színét és visszáját, a komolyságot és a komolykodást, a pátoszt és az érzelgősséget, az*

¹²⁷ Visky András: A rejtőzködő színház – In: Korunk, 1999, június, 6. old.

¹²⁸ Elhangzott az előadás budapesti turnéja előtt a produkció és Dieter Dorn videóról vetített Troilus és Cressida rendezés kapcsán a Mátyás szülőházban szervezett, Visky András és Selyem Zsuzsa által moderált beszélgetésen.

őszinteséget és a demagógiát. S ha jobban belegondolunk, ilyen Keresztes Attila egész eddigi munkássága, *A fátyol titkaitól A szabin nők elrablásán és a Kövekkel a zsebében* című darabon keresztül a mesemusicalig. A rendező a *Romeo és Júliában* is azt látta meg, mennyire eltávolodtunk attól a kortól, amikor még érvényes volt a gyűlölet és a szerelem, s az egyik ölni, a másik halni lett volna képes a nevükben! Emlékezzünk, hogy Capulet bőrszivarozva vívott Montague-val, s Tybalt nevetve Mercutioval! Ettől még Mercutio meghalt ugyan, de mennyire más ez a halál, mint az, amelyet Shakespeare kortársai láthattak!”¹²⁹ Keresztes színháza az évek során az ötletek tobzódása és az improvizáción alapuló játékosság felől a fegyelmezett színészi jelenlét és a pontosan szerkesztett forma felé mozdul el.

Vlad Mugur halála után újabb etap kezdődik. Ezt az időszakot a nagy román rendezők munkái és a különböző külföldi vendégrendezők jelenléte jellemzi, s ennek az időszaknak színházpolitikailag a deklarált célja az Európai Színházi Unióba való belépés.

Stilárisan ez az időszak széles skálát ölel fel. David Grant *Fordítások*-rendezésében finoman stilizál és emel el a színpadi realizmustól, a közösség sorsát egyéni sorsokon keresztül mutatva be, s a társadalom-politikai problémák tárgyalásában olyan mélységesen emberi problémák boncolgatását ágyazza, mint például az identitás és az ahhoz való viszonyulás kérdése, a kommunikációs szakadék, vagy az eleve kudarcra ítélt szerelem. Formailag és színésztechnikailag is lényegesen különbözik David Zinder *Fehér tűz, fekete tűz (Dybbuk)* színrevitele: a rendező teljesen eltávolodik a realista konvencióktól, színészvezetésében a Mihail (Michael) Csehov módszerre alapoz, az előadást pedig érzéki hatásokra és rituális elemekre építi fel. Szakít a lineáris konstrukcióval, a különböző színpadszinteken szimultán történések zajlanak, a reális és virtuális sík egyenrangúként jelenik meg a színen. Elie Malka ismét más színházi megközelítést követett, amikor markírozott díszletekben, bohócjátékok sorozataként állította színre a *Jákobi és Lájdentált*.

A kolozsvári színház 2001 utáni korszakára legnagyobb hatással a nemzetközileg is jegyzett román rendezők vannak. Mihai Măniuțiu, Silviu Purcărete és Andrei Șerban rendez emlékezetes előadásokat, melyek különböző módon ugyan, de a színpadi létet definiálják újra. Măniuțiu bohócai mintha bohócfóbiások rémálmaiból lépnének ki, a színpad erőteljes teatralitását pedig a gyötrődő test fizikai

¹²⁹

Demény Péter: A rendezői csodatorta – In: A hét, 2004. október 28.

valóságával egyensúlyozza. Hármuk közül Purcărete távolodik el leginkább az írott szövegtől. Improvizációkra épít, a színészek tematikus játékait képekké fogalmazva hozza létre az előadást. Şerban az előadás helyének kötöttségére kérdez rá midőn a produkció közegévé nem a díszletekkel határolt színpadot, hanem a színház által kínált architekturális teret teszi.

A meghívott rendezők mellett újra nagyobb szerep jut Tompa előadásainak, Visky András pedig a színház háziszerezőjévé válik. Drámái olyan szövegek, amelyek eltávolodnak a realista hagyományoktól, magukban hordozzák a teatralitást – irodalmiságukon túl színpadi szövegek, amelyeket a (valós vagy virtuális) színpadi játék hoz működésbe. A szerzője által barakk-dramaturgiaként meghatározott működési elv szerint felépülő textusok a szabadság elvesztését, mint a játékosok és nézők közös élményét helyezik középpontba. Tompa Gábor ezek színrevitelekor egy erőteljes vizuális konstrukción belül a szó erejére apellál, mely a teatrális színpadi helyzetben a maga igazságában különleges súllyal hat.

Ebben az időszakban a sikerek mellett történtek olyan, külföldi rendezőkhöz fűzhető bukások is, mint a 2005/2006-os évad első bemutatójaként egyetlen zártkörű főpróbáig eljutó *Kabaré Európa* (rendező Aleksandar Dundjerovic), az azt megelőző évad utolsó prömierjeként pár előadást megélt *Feketeszemű rózsák* (rendező Alan Lyddiard), David Zinder két utolsó kolozsvári előadása, a *Bakkhánsnők* és a *Peer Gynt* vagy Elie Malka markírozottságában már diákszínházszászásra emlékeztető *Téli temetése*.

A társulat tovább épül, nem csupán friss végzősök, hanem más színházak fiatal vezető színészei (Kézdi Imola Marosvásárhelyről, Váta Loránd és Péter Hilda Sepsiszentgyörgyről, Szűcs Ervin és Kató Emőke Szatmárnémetiből) is Kolozsvárra szerződnek. A jelenlegi kolozsvári társulat vitathatatlanul Erdély legerősebb társulata.

A színház túllép a magyar és román kultúra határain, számos nemzetközi fesztiválon vesz részt Ázsiától Dél-Amerikáig. A legfőbb törekvés a létrejövő előadások egyetemes érvényűsége, ami gyakran azok fesztiválképességét jelenti, miközben a színház érezhetően elveszíti kapcsolatát azzal a közösséggel, amiben létezik.

Az eltelt húsz év alatt a kolozsvári színház sikerei nem csak önmaga számára fontosak, jelentőségük túlnő az intézményen: kimondva-kimondatlanul követendő, avagy elkerülendő (a közönség kegyeit kereső színházak számára) példaként szolgál a többi színház számára. Ugyanakkor előadásai, friss szelleme és sikerei révén

hozzájárult ahhoz, hogy mind a magyar, mind a román színházi kultúrkör figyelme az erdélyi magyar színjátszás felé forduljon, hogy arra már ne csupán egy kisebbség vagy egy nehéz körülmények közt létező kultúraszelet idegen vagy avított színházi próbálkozásaiként tekintsenek.

5.2. Nagyváradi Állami Színház Szigligeti Ede Társulat

A kolozsvárral teljesen ellentétes irányú a Nagyváradi Állami Színház Szigligeti Ede Társulata által bejárt út. Ebben az esetben is folyamatos ívről beszélhetünk, ám ez lefele ível: létrejön Erdély leggyengébb színháza, a közérthetőség jegyében történő, rosszul értelmezett hagyományos színjátszás fellegvára, melynek elsődleges célja az irodalmi szöveg illusztrálása. Az előadásokban a színészi játék legfőbb meghatározója a pátosz.

A kilencvenes években az előadásokat színész-rendezők és (főleg magyarországi) vendégrendezők állították színre, Szombati Gille Ottó nyugdíjba vonulása után a színháznak állandó rendezője nem volt. 1998-tól a színház vezetését Hajdú Gézáról F. Márton Erzsébet művészeti- és Meleg Vilmos ügyvezető igazgató vette át. Ettől fogva a színház két rendezőt is szerződtetett: Kovács Levente folyamatosan, Parászka Miklós a 2000/2001 és a 2001/2002 évadok kivételével társulati tag, előbbi évadonként rendezett legalább egy előadást, utóbbi ez időszak alatt összesen hat produkciót állított színre. Közös bennünk, hogy mindketten másod- vagy harmadállásban vállalták a nagyváradi rendezőséget, így a színház az általuk színre vitt produkciók ellenére gyakorlatilag továbbra is a művészi irányít meg határozó, a társulattal folyamatosan dolgozó, azt építő rendező nélkül volt. Mellettük a társulat tagja frissen végzett rendezőként két évadon át Dézsi Szilárd, majd a 2004/2005-ös évadtól Vadas László, de egyikük se elég markáns alkotó ahhoz, hogy megváltoztassák a színház tradicionalista arculatát, véget vessenek a mélyrepülésnek vagy legalább egy-két kiemelkedő, kortárs színházi értékeket felmutató előadást állítsanak színre.

Az elmúlt két évtized alatt Nagyváradon is lezajlik a társulat részleges fiatalításának folyamata, ám a társulatépítés terén is néha a kontraszelekció elve működik: a fiatal végzősök számára a Szigligeti Ede Társulat csak utolsó lehetőségek közt jöhet szóba. Ennek ellenére ebben az időszakban ebben a színházban is

dolgoznak kiemelkedő színészek mind az idősebbek, mind a fiatalabbak közt: Bányai Irén, Csíky Ibolya, Kardos M. Róbert, Orbán Attila vagy Tóth Tünde alakításai bármely más társulat színpadán megállnák a helyüket.

A kilencvenes évek közepén a nagyváradi szinkronstúdió (2001-től Zone Studio) beindulása új lehetőséget teremtett a színészek számára – a színházi munka helyett immár a sokkal jobban jövedelmező szinkron kerül az első helyre. Ez az egyéni gazdasági tényező szintén hozzájárul a nagyváradi színház két évtizedes művészi agóniájához.

2009-ben az erdélyi magyar színházi életben eladdig példátlan módon a társulat folyamodványban fordult a színház vezérigazgatójához és a fenntartó önkormányzathoz Meleg Vilmos eltávolítását szorgalmazva. A konfliktusos helyzetbe egyik megszólított sem kívánt beavatkozni, ám a helyzet elmérgesedése következtében végül a művészeti igazgató beadta felmondását. A társulat új vezetője Dimény Levente lett, s ezzel Nagyváradon is elkezdődött a generációs- és szemléletváltás.

5.3. Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Tagozat

Az erdélyi magyar színjátszást évtizedeken keresztül egy erős Kolozsvár-Marosvásárhely rivalizálás jellemezte. Ez a rendszerváltás után véget ért, a Tompa Miklós nevét viselő társulat utóbbi húsz esztendejének színvonala messze elmaradt a névadója által vezetett legendás Székely Színház színvonalától. A színház történetének alighanem legrosszabb korszakát éli, a kilencvenes évek első kétharmadában egyáltalán, azután csupán évadonként egy-egy elszigetelt előadás erejéig megvillanva kecsegtetett a feltámadás hiú reményével. Ezek az előadások rendkívül fontosak, mert egyértelműen jelzik, a társulatban a többszöri változások dacára is bőven vannak energiák, a mélyrepülés okai nem a színészi erők gyengeségében keresendők.

E két évtized alatt a társulat élén egymást váltották az igazgatók: Kincses Elemért szakmai inkompetenciára hivatkozva menesztette a fenntartó minisztérium, az őt követő Kovács András Ferenc alig kilenc hónap után önként mondott le. Béres András a színművészeti rektoraként összeférhetetlenség miatt kellett, hogy lemondjon, őt az igazgatói székben az egyetem dékánja, Kovács Levente követte.

Természetesen rövid idő után neki is le kellett mondania ugyanazon összeférhetetlenség miatt. Ezután a társulat művészeti vezetése Kárp György színészre, a színház gazdasági aligazgatójára maradt, nem egészen tiszta jogi körülmények közt, Ezeket a jogi (és, vélhetően, művészi – hiszen Kárp se nagyobb művészi egyéniség Kincsesnél) problémákat megoldandó a fenntartó minisztérium újra pályázatot írt ki, melyet másodsorra (először a pályázat eredménytelen volt) Kövesdy István nyert meg. Természetesen a sok vezetéváltás, a folytonos bizonytalanság, és mindenekelőtt az ezzel járó markáns és következetes művészi program hiánya nem tett jót a színháznak.

A színház gazdasági (és négy évadon keresztül művészeti) igazgatója, Kárp György több más színművésszel együtt tagja a Gruppen-Hecc nevű magán kabarétársulatnak – ez pedig komoly érdekellentétet eredményez. A Gruppen-Hecc honlapján szereplő adatok szerint 2011. január 14.–március 22. közt 34 előadást tart (!)¹³⁰, ez a szám éves szinten jóval nagyobb – ezeken a napokon (jobb esetben, Marosvásárhelyi vagy közeli előadásokkor csak estén) az érintett színészek a színházi munkából kimaradnak.

A marosvásárhelyi színház abban a kiváltságos helyzetben volt a rendszerváltás után, hogy Kincses Elemér és Kovács Levente személyében két állandó rendezővel is rendelkezett. Utóbbi előadásai kisrealista megközelítésűek, előbbinél észlelhető a teatralitásra való törekvés, ám egyikükre se jellemző egy koherens rendezői diskurzus, és tudatos társulat- és stílusépítő törekvések se fedezhetők fel náluk. Kincses igazgatása alatt rajtuk kívül mindenekelőtt a román tagozat rendezői és néhány magyarországi meghívott vendégrendező dolgozik.

Kovács András Ferenc frissen kinevezett igazgatóként friss szellemiséget próbált a társulatba hozni, és szinte a teljes 1997-ben végzett évfolyamot leszerződtette. Ez a radikális fiatalítás (mely egyértelműen emlékeztet a Figura vezetőjének és hat színészének Sepsiszentgyörgyre szerződésére és arra, hogy Tompa Gábor 1994-ben nyolc marosvásárhelyi, majd 1996-ban hat kolozsvári végzőst szerződtetett Kolozsvárra) új lehetőséget jelentett a fáradt, kiégett társulat képét mutató színház számára, és az első eredmények következő évben jelentkeznek is. 1998-ban kezdődött el Marosvásárhelyen Novák Eszter három előadásos sorozata,

¹³⁰

<http://www.gruppen-hecc.ro/eloadasok.html> – letöltve 2011. március 10.

mely nem csupán a társulatépítés szempontjából volt fontos, hanem egy új színházi megközelítésmódot is megjelenített.

1998-tól kezdődően mintha kettészakadna a színház: a korábbi kisrealista és patetikus hagyományokat folytató előadások közt megjelennek Novák Eszter, Anca Bradu, később pedig Alexandre Colpacci és Bodó Viktor rendezései, melyek másképp ugyan, de friss, élő színházi nyelveken szólnak. E kettősség által meghatározott tíz-tizenkét év ismét egy határozott művészi irányvonal hiányáról tesz tanúbizonyságot. Annak részletes és pontos felderítése, hogy e mögött a kettősség mögött az említettek túl milyen okok húzódnak meg túlmutat jelen dolgozatom keretein. Az azonban biztosnak látszik, hogy mindaddig, míg ezt a felderítést és az okok megszüntetését a színház nem végzi el, esélye sincs arra, hogy újra a kolozsvári teátrum konkurensévé válhasson.

A Kovács András Ferenc által elkezdett és Béres András által folytatott társulatépítési folyamat sem volt zökkenőmentes: az 1997-ben szerződötett évfolyam zöme 2002-ben Budapesten Novák Eszter vezetésével megalapította a Honvéd Színházat, közülük Viola Gábor a később végzett Katona Lászlóval ugyanakkor a Krétakörhöz, a szintén később diplomázott Kézdi Imola pedig Kolozsvárra szerződött. Három évvel később a közben vezető fiatal színésszé vált Zayzon Zsolt és Darabont Mikolt szerződött Pécsre.

5.4. Temesvári Csiky Gergely Színház

A kilencvenes évek első felében a társulat nyolc színészre fogyatkozott, Cseresnyés Gyula mellett színészrendezők és néhány meghívott dolgozott. 1989 novemberében a *Köszöntünk dicső korszak* című műsort ugyanaz a színész rendezte, aki 1990 februárjában *A művész ne legyen fuvola* címmel vitt színre előadást. Az 1991/1992-es évadtól ideszerződik Laurian Oniga, s ha csak részlegesen is, de a színházi megközelítés mellett megjelenik egy a szöveget teátrális kontextusba helyező színházi gondolkozás.

1993-ban a fiatal Demeter András István lett az igazgató, aki egy évvel később négy frissen végzett színészt, majd a következő években újabb végzősöket szerződötett szerződötett. Ezzel elkezdődött egy társulatépítési folyamat, amelynek

első eredménye Árkosi Árpád *A mélyben* rendezése volt, Szatyin szerepében a vendég Hunyadi Lászlóval.

A következő kiemelkedő előadás a több mint egy éven át készülő *Lorenzaccio* volt – a formátumos előadás korántsem feszültségektől mentes létrehozási folyamata negatívan hatott a társulat egy részére, többen elszerződtek. Ennek következtében a következő évadban visszaesés tapasztalható, majd ezt követően Frunză megrendezi Cousse két monodrámáját. Az ezt követő időszakot Victor Ioan Frunză előadásai határozzák meg, melyeknek főszereplője Balázs Attila. Ezen előadások és a színház többi produkciója közt a különbség óriásai, érezhető, hogy a színház legfőbb erőforrásait (beleértve a pénzügyieket is) ezeknek a produkcióknak a létrehozására fordítja.

Frunză távozása után az ismertebb román rendezők közül Beatrice Rancea és Alexander Hausvater dolgozott Temesváron, Székelyudvarhelyről pedig a társulathoz szerződött Szabó K. István. Ez az időszak ismét visszaesést jelentett a temesvári színház életében – a nagy hanyatlás azonban Szász Enikő igazgatói kinevezésével kezdődött. Az új direktor szakított a korábbi években kialakult formavilággal, a hagyományos színjátszás irányába próbálta terelni a színházat. Ezt a tervét nem sikerült véghezvinnie, az igazgatói versenyvizsgán vesztes Szabó K. István megfellebbezte a döntést, majd bírósági úton kereste igazát. A versenyvizsga egy részét megismételték, egyik jelölt sem kapta meg a szükséges pontszámot, így a fenntartó új pályázatot írt ki, amit Balázs Attila nyert.

Az új igazgató olyan rendezőket hívott meg, mint Balázs Zoltán, Victor Ioan Frunză vagy az *Amor omnia*-t jegyző Peter Pashov – Zheni Pashova páros. Ezekkel az alkotókkal és az általuk rendezett produkciókkal a színház visszatér ahhoz az irányvonalhoz, mely Demeter igazgatói korszakában jellemezte: a verbalitástól eltávolodva sokrétű jelrendszerrel építkező, erőteljes teatralitású produkciókat hoznak létre.

Az elmúlt években a temesvári színház a határmentén szoros kapcsolatot alakított ki az Újvidéki Színházzal, mely kapcsolat azért is érdekes, mert két különböző országban létező és két különböző többségi kultúrába ágyazott magyar színház közt épül ki. Ennek a kapcsolatnak köszönhetően a 2007/2008-as évtől kezdődően évadonként rendez Temesváron egy-egy előadást László Sándor, 2009/2010 és 2010/2011-ben pedig Puskás Zoltán is. Utóbbi a temesvári színházban a repertoáron szinte minden évben jelen levő évadonkénti egy musical-előadást jegyzi.

A temesvári színház elmúlt két évtizedére jellemző a pályakezdő rendezők meghívására irányuló nyitottság: Rusz Mónika, Kövesdy István, Radu Tempea, Ionuț Totu Anghelescu, Csáki Csilla, Szilágyi Emese, Patkó Éva, Király István itt készítik diplomaelőadásukat. Ebben a meghívásban azonban nem látszik megnyilvánulni semmilyen értékorientáció: a meghívott végzősök közül Rusz, Totu Anghelescu és Szilágyi temesvári előadása után semmit nem rendezett, a többiek pedig nem tartoznak generációjuk élvonalába.

5.5. Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulat

A rendszerváltáskor a szatmári színház az élvonalbeli erdélyi színházak közé tartozott. Az 1988-ban Parászka Miklós rendezésében bemutatott Shakespeare *A vihar* című műve a korszak kiemelkedő előadása volt, mely a diktatúrában túlélni próbáló értelmiségi attitűd metaforájaként Tompa Gábor majdnem egy évvel későbbi *A buszmegálló*-rendezésével együtt eme időszak előadásai közül a legélesebben és legpontosabban mutatta fel „maga az idő, a század testének tulajdon alakját és lenyomatát”¹³¹. A rendszerváltás után 1990. elején Kovács Levente rendezésében bemutatják a cenzúra által letiltott *Egy lócsiszár virágvasárnapját*, mely *A vihar*hoz hasonlóan fogalmazza meg a kisebbségi lét és hatalom viszonyát: az előadás zárójelenetében az addig gerendás szerkezetnek tűnő díszlet elemei befordulnak a tér belseje felé, s megannyi bitófaként emelkednek Kolhaas Mihály felett.

„Prospero, Ariel, Miranda és Caliban történetében a rendező a kultúra végveszélyéről, a zsarnokságnak áldozatul eső civilizációról, a művész, a az értelmiségi, a színház felelősségéről szolt. A színpadon felállított kis színpad keretet adott annak az értelmezésnek, amelynek középpontjában a színház, a művészet kerül, s ezen belül hangsúlyozódott a humanista értékek elvesztése miatti fájdalom s egyben figyelmeztetés. Ács Alajos kivételes Prospero-alkítása a szerep félelmetes mélységeit tárta fel. Az 1990/91-es szezon kiemelkedő bemutatója volt a stúdiószínházi körülményekhez adaptált Kulcskeresők, Örkény István drámája. A nézők is ugyanazon az ajtón léptek be a terembe, amelyen a szereplők, amelyen csak be lehet menni, ki nem. Parászka Miklós rendezésében össze lettünk zárva játékosok és nézők. Játékba

¹³¹

Shakespeare: Hamlet – III. felv. 2. szín, Arany János fordítása

oldva élhettük át azt a bezártságélményt, amely oly hosszú idei véres valóság volt. Brechtrel szólva: nevetve búcsúzhattunk a múltunktól.”¹³²

Kövesdy István Csirkefej-rendezésekor még úgy tűnik, Szatmárnémetiben egy fontos színházi műhely konszolidálódik, mely még hosszú éveken keresztül meghatározó lesz Erdélyben. Sajnos nem ez történik, hanem az eddigi művészi fejlődésből nem következő hanyatlás veszi kezdetét. A *Kulcskeresők* által elindított stúdiószínházi sorozat Bérczes László rendezései révén még pár évadon keresztül részben átmenti a szatmári színház egykori értékorientáltságát értékorientáltságát, néhány előadásban (*Ősvígasztalás, Lear király*) még fel-felbukkannak a rendszerváltás időszakának értékes színházának nyomai, ám a hanyatlás nem áll meg.

A közönségbázis megtartásának és erősítésének kísérlete olyan népszínházi tendenciákhoz vezet, melyek a minőség rovására mennek. A repertoárt a könnyű műfaj dominálja. Elkezdődött a szatmárnémeti színház teljes művészi leépülése: a realista iskola egykori fellegvára az olcsó szórakoztatás, a közönségsiker stratégia nélküli hajszolásának központjává vált, majd Czintos József igazgatása alatt történetének mélypontjára jutott.

A Csíki Játékszín megalakulása után a két színház sajátos szimbiózisban létezett: bár a színészek különböző helyre voltak leszerződve, a társulat gyakorlatilag közös volt, egy évadon keresztül még az igazgató személye is azonos volt. Ebben a sajátos konstrukcióban a két színház gyakorlatilag közösen alakította ki repertoárját, az egyik helyen bemutatott előadások zömét a másik színházban is játszották.

Parászka kiválásakor a vendégrendezők jelenléte megnövekszik (ezzel magyarázható az erdélyi szinten általánossal ellentétes tendencia, hogy míg 1990–2000 közt 10, 2000–2010 közt 21 előadást állít színre magyarországi meghívott rendező), ám kiválasztásuk mögött nem áll egy koherens színház- és társulatépítési szándék.

A szatmárnémeti színház másfél évtized alatt Erdély egyik jelentős társulatából egyik leggyengébb színházává vált. E folyamat kiinduló és végpontját tekintve a rendszerváltás utáni időszak erdélyi magyar színjátszásának legnagyobb hanyatlása, melyben a marosvásárhelyi színházzal ellentétben még időnként se születnek olyan kiemelkedő produkciók, melyek nem csupán a színház többi előadásának kontextusában tekinthetők értékesnek.

¹³²

Nánay István: Szubjektív szatmári színháztörténelem – In: Világszínház, 2000/3-4 38. o.

2009-ben Keresztes Attila vette át a színház művészeti vezetését. Meghirdetett művészeti programjának alapja a szatmári színház visszaemelése az erdélyi magyar színjátszás élvonalába. Ennek érdekében radikális változtatásokat eszközölt: megnövelte az évadonkénti bemutatók számát a társulat kondíciójának javítása érdekében, rangos vendégművészeket hívott, ugyanakkor – részben a Bocsárdi László által Sepsiszentgyörgyre szerződésekor alkalmazott módszerhez hasonlóan – a közös színházi nyelv kialakítása érdekében a repertoár jelentős hányadát maga rendezte, s a társulat frissítése és motiválása céljából korábbi állandó színészei közül Bíró Józsefet egy szerepre, Galló Ernőt pedig előbb egy szerepre, majd társulati tagnak szerződtette. Első lépésként egy évad alatt sikerült a szatmári színházat kiemelnie a kátyúból, ám egy értékes és sikeres műhely kialakításához ennél több időre van szükség.

5.6. Újjonnan alakult színházak: Csíki Játékszín és Székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház

A két 1990 után alakult színház történetében közös vonás, hogy mind a Csíki Játékszín mind pedig a Tomcsa Sándor Színház megalakulásakor egyaránt a városban létező műkedvelő színjátszás alapjaira kívánt építeni. Ennek megfelelően mindkét intézmény népszínházi célokat fogalmazott meg és próbált követni. Ugyancsak közös vonás, hogy mindkét színház alapítója tapasztalt színházvezető: Parászka Miklós¹³³ Szatmárnémetiben, Merő Béla Zalaegerszegen vezette a színházat.

A Csíki Játékszín első bemutatója lényegében még a tulajdonképpeni első évad kezdete előtt jött létre. A Dragoş Galgoţiu által rendezett *Részegek*-et inkább egyféle producerként vállalta fel, ez az előadás még nem az alakuló színház profilját jelzi. „Az alakítások ereje, a színészi játék szépsége, a megragadott hangulatok, képek annyira erős hatásúak voltak, hogy túlragadták a produkciót a racionális dedukció határain, és segítettek egy másfajta kulcs megtalálásában (...) Félelmetes erejű érzelmi töltés ketyeg a produkcióban hipnózisként, kábítószerként hat az emberre – a felidézett érzelmi töltetek személyessé válnak.”¹³⁴

¹³³ A színházalapításban rajta kívül tevékenyen vesz részt a korán elhunyt Hunyadi László
¹³⁴ Valádi István: Sokadnapos vallomás – In: Függyöny, 1999/2.

A színház valódi irányultságát a színházavató *Doktor úr* jelezte. Parászka Csíkszeredában folytatta a kilencvenes évek második felének szatmári tendenciáját: széles közönségrétegeket megszólító, minél nagyobb nézettségre törekedő közérthető népszínházat hoz létre.¹³⁵ Az előadásokat rendszeresen játsszák a környező falvak kultúrházaiban, akár hiányos díszlettel és világítással is. Mindezt a Harag György Társulattal kialakított testvérszínházi viszony megszűnése után egy rendkívül fiatal társulattal – Hunyadi László halála után egyetlen középkorú színész Fülöp Zoltán.

Ezt a színházi irányt pontosan jellemzik Parászka Miklósnak egy beszélgetésen elhangzott szavai: „*Természetesen nem, de ha egy színház gazdaságilag jól működik, az nem azt jelenti, hogy az intézmény nyereséges, s azt sem, hogy önfenntartó. Azt jelenti, hogy aki adja a pénzt, az meg tudja fogalmazni, hogy mit vár el, és aki a színházcsinálást vállalja, az meg tud egyezni a mecénatúrával, és az adott pénzből azt a színházat hozza létre, amelyben közösen megegyeztek. Egyszóval, a színházak a pénzt célirányosan költik el – ezt nevezzük jól működő gazdasági struktúrának. Akkor van baj, ha egyebet akarunk, mint amire pénzünk van.*”¹³⁶

A nem realista megközelítésű színház a Csíki Játékszínben elsősorban a korábban Szatmáron is rendezett Gavriil Pinte rendezései által van jelen. Ezek az előadások azonban másfajta formanyelvük dacára sem alkotnak koherens egységet.

A csíkszeredai színház eddigi bemutatói közül kiemelkedik Keresztes Attila Szerelem-rendezése és Victor Ioan Frunză Liliomja. Előbbi maximálisan letisztított, az abszurd határán egyensúlyozó csehovi világot teremt, valahol a realitás és vízió határán. Frunză a látvány felől közelít, erőteljes színpadi képekben fogalmazza meg a Liliomot. A helyszín Hollunderné műterme, mint valami az élet és a túlvilág közötti mágikus határterület: a két világot elválasztó fehér lepelre vetítve jelennek meg az előhívott fotók.

A Székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház szintén a népszínházi vonalon indul: első produkciójában még a helyi Népszínház amatőrjei is játszottak. A töredékévadot követő első évadban már a Népszínház tagjai nélkül (a hiányos társulatot vendégszínészekkel egészítve ki), de ugyancsak szélesebb közönségrétegeket megcélözva, közérthető, a drámai illusztrációként működő előadásokat mutattak be.

¹³⁵ Emiatt az első évad végén a színház művészeti tanácsából ki is lép Ferenczes István költő, a színházalapítás egyik támogatója

¹³⁶ Múlt! Jelen. Jövő? Vitafórum Gyergyószentmiklóson – In: Világszínház, 2004/6

Szabó K István előbb rendezőként szerződött a színházhoz, majd annak művészeti vezetője, később megbízott igazgatója volt. Székelyudvarhelyre szerződésével megjelenik egy igényesebb, összetettebb jelrendszert használó színházi nyelv, ám a fő irányvonalat továbbra is a népszínházi töltetű produkciók jelentik. Az őt követő művészeti vezető, Csurulya Csongor szintén a közérthető, könnyen befogadható színházat részesíti előnyben.

A Tomcsa Sándor színházban megalakulása óta mindössze négy¹³⁷ román rendező dolgozott, mindannyian a fiatal rendezőgenerációt képviselik: Sorin Militaru, Marius Oltean, Alexandru Berceanu és Anca Bradu. Közülük Militaru Sirály-rendezése a színház történetének egyik legkiemelkedőbb, és legrangosabb díját¹³⁸ elnyerő előadása. A román színház hagyományainak megfelelően a rendező erőteljes látványvilággal és erőteljes teatralitással operál. A történetből kiemeli Medvegyenkót, s egyféle zenebohócként az előadás ikonikus figurájává teszi: a helyzet megfordul, a többiek az emberi drámák hordozói, s Medvegyenko figurájában sűrűsödik össze a művész esendősége, kiszolgáltatottsága és egyben kívülállósága. *„Sorin Militaru rendezése a Trepljov darabjában megnyilvánuló hidegjelős világszemléletet kiterjeszti Kosztya valóságára, azaz a Sirály szereplőinek világára is – vizuálisan és a színészi játék stílusát tekintve egyaránt. A negyedik felvonásban, a lottójáték színteréül szolgáló nagy asztalról fehér sirályszárnyakként csügg alá a viasz – elfogyott gyertyákra, időkre, életekre utalva a pislákoló lángok fényében. Más-más mértékben, de szinte mindenki stilizált, elemelt tónusban beszél az előadásban, erősen a hamisság, a kimódoltság érzetét keltve (az illúziókeltő öncsalás itt nem pusztán a művészvilág sajátja), amitől aztán különös jelentőséget, hangsúlyt kap egy-egy egyszerűen, őszintén hangzó mondat.”*¹³⁹

Az erdélyi magyar színházak esetében általánosan elmondható, hogy az egy intézményben létrejövő előadások művészi színvonala nem egyenletes, a kiemelkedő és a sikerületlen (gyakran tömeg-) produkciók közt igen nagy színvonalbeli eltérés figyelhető meg. A különbség e téren abban áll, hogy az adott

¹³⁷ Ebben minden bizonnyal szerepet játszik az is, hogy a színházzal rendelkező városok közül Székelyudvarhelyen a legnagyobb a magyarság részaránya – ennek következtében a román kultúra iránti nyitottság szinte teljesen hiányzik

¹³⁸ Szalma Hajnalka Nyina szerepéért Uniter debüt-díjat kapott

¹³⁹ Szűcs Katalin Ágnes: Sirály irány –In: Criticai Lapok, 2005/1

színház esetében a két végpont közt mekkora a különbség, hogy a színházra (vagy annak egy korszakára, évadára) melyik véglet (vagy épp egy köztes színvonal) a jellemző, és hogy az adott színház esetében összességükben vizsgálva az előadásokat, a mérleg nyelve melyik oldalra billen. Az elemzett húsz éves időszakot nézve szinte minden színház esetében találhatunk kiemelkedő előadásokat – különbözik viszont ezek frekvenciája az adott időszakon belül.

6. Figura Stúdió Színház – az avantgárdtól a repertoárszínházig

6.1. Ős-Figura

A gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színháznak már megalakulása is egyedi, minden más színházalakulástól élesen különböző. Hátterében nem állt se politikai szándék, se hosszú időn át működő amatőr színházi mozgalom, sőt, hangsúlyozottan manifesztálódó közönségigényről se beszélhetünk. Tekinthejtük ugyan előzményének a temesvári Thália egyetemi színjátszó csoportot, ám ennek hatása inkább a Figura alapítóinak egyéni gondolkozását, színházi látásmódját és színházigényét befolyásolta. Akár a sors különös véletlenjének is tekinthető, hogy néhány frissen végző reál-értelmiségi, aki tagja volt a Tháliának, épp Gyergyószentmiklóstra kerül.

Nem tekinthető véletlennek viszont az a tudatos szellemiség, ami őket jellemzi. Nem a létező és elérhető színházi hagyományokból kívánnak építkezni – ezért is utasítják vissza a kisvárosban már működő színjátszó körökbe való betagozódást – hanem valami általuk közvetlenül nem tapasztalt szellemi töltetet keresnek. Az a színház, amit ők akartak, számukra csupán olvasmányaikban (virtuálisan) létezett – s ennek a konkrét minta nélküli színháznak a létrehozása sajátos szellemiséget kölcsönöz színházuknak. Olyan színház jön létre tehát, mely nem a színházi gyakorlatból és létező tradícióból, hanem egy intellektuális éhségből és szellemi készletéből fakad. A Figura születésekor független mind az Erdélyben létező színházi hagyománytól, mind pedig az itteni színházi iskolák tanította irányvonalától.

Az alakuló színház szellemisége szempontjából nem elhanyagolandó tény az, hogy a létrehozók fiatalok, akikben még él a lázadás szelleme. Ez a lázadás, mely előadásaik szempontjából is meghatározó, esetükben nem politikai jellegű, hanem inkább szellemi: egy intellektuálisan sivár környezetbe nem beolvadni próbálnak, hanem – mégha társadalmilag ez lehetetlennek is tűnik abban a korban – létrehozni saját oázisukat. Színházat játszanak a végeken, ám esetükben – lényeges különbség – ez nem anyanyelvőrzést, hanem szellemi megmaradást jelent! *„A Figura keletkezése pillanatától az elvárt, a kötelező diszciplínák ellenében határozta meg magát. Ez a szellemi magatartás abban a nagyon bezárt világban valóságos oázissá tette*

Bocsárdiek vállalkozását. Gyergyó szinte zarándokhellyé vált, a Korunk-csoporttal rendszeresen jöttünk a Figura előadásaira, hogy feltöltődjünk.”¹⁴⁰

Az ős-Figura¹⁴¹ első produkciója a La Fontaine *A tücsök és a hangya* című meséje és Örkény István *A nagy menetelés* című egypercese alapján készült *Tutyi-Mutyi Móka* című gyerekelőadás¹⁴² volt. Ebben az improvizációra is erőteljesen építő előadásban nyoma sem volt a műkedvelőkre jellemző pátosznak, ehelyett már magán viseli a későbbi munkák meghatározóit, az intenzív testi jelenlétet, sok mozgást, kollektív játékmódot. Ezt a játékhagyományt folytatja következő bemutatójuk, az *Übü király is*. Itt a közönség is a zsákvászonnal borított és zsákvászon függönyök által határolt térben foglal helyet, részes mind az előadásnak, mind pedig az übüi világnak – a ceaușescui diktatúrában egyszerre teremtődött meg a színházi- és sorsközösség. A fergeteges tempójú előadás ötvözte a komikus és drámai elemeket, groteszk világot hozva létre. Az *Übü király* már egy markáns arcélú, karakteres színházat mutat, aminek része az avantgárd iránti kíváncsiság éppúgy, mint társadalom (a világ) problémáival szembeni értelmiségi attitűd.

A következő két előadásukban eltávolodtak a groteszktől, s a *Vérnászban* és a *Manole mesterben* a rituálészínházi elemek erősödtek fel. Puritán eszközhasználat és a korábbi előadásokból már ismert rendkívül intenzív színészi jelenlét és arcjáték jellemezte, a mozgás mellett a zene és az akusztikus közeg kapott kiemelkedő szerepet. „*Bocsárdi László rendezése eloszlat minden arra vonatkozó nézői-, színészi-illúziót, hogy kívül maradni... Itt még a színész néző, és a néző színész. Ugyanitt, ugyanott. Mindkét csoport kívül van a szavakon, kívül a jelentésen. Aminek történnie kell az a transzszubsztanciázó misztériuma... az egész előadás magát az esszenciára lecsupaszított mítoszt játszotta el, vitte véghez, s ha egyszer felvillan a teljesség a maga vakító világosságával, fölöslegessé válnak a szavak...*”¹⁴³ Ezekben az előadásokban a tragikum elemi erővel jelenik meg.

¹⁴⁰ Múlt! Jelen. Jövő? Vitaforum Gyergyószentmiklóson – In: Világszínház, 2004/6

¹⁴¹ Bocsárdi László (vegyészmérnök), B. Angi Gabriella (informatikus), Fodor Csaba (ékszerész), Gergely Katalin (könyvtáros), Katyi Antal (elektromérnök), Madaras Attila (üzemmérnök), Simon Emília (óvónő), Török Zoltán (informatikus) és Varga Ilona (vegyészmérnök)

¹⁴² Az előadás külön érdekessége, hogy Bocsárdi pályája elején gyerekelőadást rendez, később, Sepsiszentgyörgyön pedig a repertoárról eltűnnek a gyerekelőadások, a kicsiknek szóló színházat kizárólag a bábtagozat szolgáltatja.

¹⁴³ Visky András: A tiszta tragikum vigasza – In: Utunk, 1989. szeptember 22.

6.2. Hivatásosodás

A rendszerváltást követően Bocsárdi László már 1990. január 27-én kérvényezte a Művelődési minisztériumtól, hogy a Figura önálló félhivatásos színházzá válhasson. A kérvény mellé Cristian Ioan¹⁴⁴, Kötő József¹⁴⁵, Oláh Tibor¹⁴⁶ és Parászka Miklós ad szakmai ajánlásokat. A minisztérium szeptember 2-i keltezéssel jóváhagyta a társulat hivatásossá válását¹⁴⁷, azzal a feltétellel, hogy a színház finanszírozását Hargita Megye Tanácsa és a Gyergyószentmiklósi Városi Tanács közösen vállalja.

A hivatásosodás után a Figura versenyvizsgát hirdetett nem hivatásos színészek számára. Ekkor csatlakozik a társulathoz többek közt Albu Annamária, Diószegi Imola, Pálffy Tibor és Szabó Tibor is¹⁴⁸. Bár ezt az időszakot hagyományosan a Figura első korszakához kötik, azon belül innentől fogva ez már egy új korszak az önmagát a minisztériumnak címzett folyamodványban kísérleti és ifjúsági színházként meghatározó Figura életében.

Ugyanebben az évben Bocsárdi a marosvásárhelyi főiskolán megkezdte rendezői tanulmányait – ennek következménye az is, hogy az elkövetkezendő években két évfolyamtársa, Kövesdy István és Barabás Olga a gyergyószentmiklósi színháznál rendezett egy-egy előadást. Ezzel együtt azonban a Figura közösségi színházi formája kezdett átalakulni.

Felújították az *Übü királyt*, s ez az előadás már komoly szakmai sikereket ért el a hivatásos színházi fesztiválokon is, jelezve, a Figura beérett. A harsány gesztusokkal, torz mimikákkal, erőteljes, az énekbeszéd fele hajló dikcióval operáló előadás immár nem kísérletezés, hanem egy beérett formanyelv. Ez a formanyelv teljesen új volt az erdélyi magyar színházi életben – itt ugyanis nincs az alternatív színjátszásnak hagyománya.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Rendező, a Szatmárnémeti Északi Színház vezérigazgatója

¹⁴⁵ Színháztörténész, a Kolozsvári Állami Magyar Színház igazgatója

¹⁴⁶ Kritikus, színháztörténész, a marosvásárhelyi Szentgyörgy István Színművészeti Intézet tanára

¹⁴⁷ Mint korábban jeleztem, az alapító okiratban a színház csíkszeredai székhellyel van bejegyezve, a kilencvenes évek elején a mostoha működési körülmények miatt Bocsárdiék meg is próbáltak átköltözni a megyeszékhelyre, sikertelenül.

¹⁴⁸ Az új társulat művészei: Albu Annamária, Árus Katalin, B. Angi Gabriella, Bocsárdi László, Csák Zsolt, Diószegi Imola, Makai András, Pálffy Tibor, Pázmán Attila, Szabó Jenő, Szabó Tibor, Szakács László, Vadas László, Vincze Csilla, Zorkóczy Zenóbia

¹⁴⁹ Magyarországgal ellentétben, a román színházi életben nem volt erőteljes alternatív avagy egyetemi színházi jelenlét, a román színházban az alternatív megközelítésmód és formanyelv a hivatásos kőszínházakon belül létezett.

Első vendégrendezőként az akkor szabadkai író-performer Lantos László (Triceps) két előadást rendez. A *Pöszmekör* improvizációkra, színésztréningekre épült, a *Koponyatorony* pedig Beckett *A játszma vége* című darabjának átíratáértelmezése. Lantos a performance eszközeivel a rituálészínház felől közelít az előadáshoz, melynek meghatározó eleme az akusztikus közeg. A produkció teljes ideje alatt a színpadon különböző ritmusokat dobolnak, egyféle sámánisztikus közeget teremtve, s a magnóról bejátszott beckett-i szöveg is furcsán artikulálva, visítva-nyüszítve, akusztikus jelként és nem verbálisan értelmezendő szöveggként hangzik el. A mellé rendelt mozgáskód a keleti harcművészetek lelassított, néha kimerevített elemeire épült. Az előadás időtartama több mint négy óra volt – a nézők először mentek el a Figura előadása közben.

Talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy a társulat ne újabb és újabb utakat próbáljon, hanem a saját maga által megtalált ösvényen folytassa útját. Bocsárdi László rendezői tanulmányai úgyszintén egy köszínházibb forma felé vitték a színházat, úgy, hogy közben tovább folytassa saját hagyományait.

A *Játék a tékozló fiúról* Bocsárdi vizsgarendezése a misztériumjáték műfajához híven templomban játszódik, az előadás meghatározója ezúttal is az élőzenei kíséret (ezúttal nem a színészek játsszák a zenét, hanem a székyudvarhelyi Juvenalis együttes), a képi megfogalmazás és a mozgás.

Ennek a társulatnak az utolsó produkciója Barabás Olga *Szép magyar komédia*-rendezése. A szintén rendezői vizsgaként létrejött, játékra alapozó előadás egyszerre beszél a színházról és a szerelemről – itt már érződik az a lírai emberközpontú megközelítés és finom teatralitás, ami Barabás Olga későbbi előadásainak lesz sajátja. A reneszánsz és a kortárs világ találkozásában jön létre az előadás, jelezve, az ember legalapvetőbb kérdései és érzelmei, a társban való és társa általi kiteljesedési vágya állandó, időtől és tértől független, akárcsak maga a játék, a színház.

Amint az törvényszerű volt, a Figura az évek során kinőtte az infrastrukturális háttér nélküli működés kereteit, előadásaik egyre komplexebbek lettek. A város részéről nem kapják meg a szükséges támogatást (ma is a legkisebb költségvetéssel működő színház – és Gyegyószentmiklós a legkisebb színházzal rendelkező város Romániában), ezért egyetlen további fejlődési lehetőségként Bocsárdi László úgy

döntött, elfogadja Nemes Levente meghívását és Sepsiszentgyörgyre szerződik. Feltételként szabja, hogy magával viszi társulatának egy részét is¹⁵⁰.

6.3. Átmeneti időszak

A Sepsiszentgyörgyre szerződést követő időszakban közös produkciók jöttek létre a két színház közt¹⁵¹ – ezek a produkciók azonban Sepsiszentgyörgyön születtek, a szereplők immár a Tamási Áron Színház művészei voltak, az előadásokat csak jóval bemutatásuk után játszották el Gyergyószentmiklóson¹⁵². Ez a konstrukció hosszú távon nem volt fenntartható, bár a két színház közt azután is találhatunk számos kapcsolódási pontot. A Filléres komédia a 2002/2003-as évadban ismét közös produkcióként jön létre, a Figurát éveken át igazgató Szabó Tibor pedig ez idő alatt a Tamási Áron Színház színésze is volt.

Bocsárdiék távozásával a Figura léte veszélybe került: a társulat szétesett, a fejlődés megtört. Az átmentés a színház árnyékában működő Maszk diákszínjátszó csoportnak köszönhető – ők azok, akik megpróbálják valamilyen formában továbbvinni a kísérletező szellemiséget előbb diákszínjátszókként, majd a Figura új társulatát alkotva.

Sajátos hibrid-időszak ez, és egyben a Figura legrosszabb korszaka, valahol a kísérletezés és a diákszínjátszás közt: ezek az előadások (bár egy részük csupán egy-két ünnepi alkalomra szóló) többek a hagyományos értelemben vett diákszínjátszó produkcióknál, de kiforrottságukban, formanyelvükben, intenzitásukban távol állnak a Figura korábbi bemutatóitól. A rendező a korábban a Figurában háttérbe szoruló, csak kisebb szerepeket kapó Vadas László.

Az 1996/1997-es évadtól a színház igazgatója Árus Zsolt helyett a korábban Sepsiszentgyörgyre szerződött Szabó Tibor lett¹⁵³, aki megpróbálja a színházat újraéleszteni. A két évadon át tartó átmeneti időszak végét jelző előadás Árkosi *Az örült és az apáca*-rendezése. Árkosi az első hivatásos rendező, aki a Figuránál

¹⁵⁰ „Laca (Bocsárdi László) minden figurást összehívott egy beszélgetésre. Bejelentette, hogy a társulat át megy Sepsiszentgyörgyre. Ekkor kitört a botrány. Nagyon összevesztünk. A színházunk pedig színész és rendező nélkül maradt. Könyvelő, díszletes, titkárnő, szervező volt, aki deszkákra lépjen, az nem.” – Török Zoltán: *Ide nézz a Figurára 2.* – In: *Szabadság*, 2010. október 31.

¹⁵¹ A függelékben található repertóriumban mindkét színház előadásai közt fel vannak tüntetve.

¹⁵² Ebben az időszakban egyenesen fuzionálásról lehetett hallani.

¹⁵³ Közben megtartja Sepsiszentgyörgyi színészi státuszát is, ingázik a két város közt.

dolgozik, Witkiewicz darabját korábban már hasonló koncepcióban és formában állította színre Kecskeméten. A három oldalról lyukacsos falak, alulról és felülről átvilágítható plexilapok által határolt térben kukucskálószínpadon játszódó produkció. Ironikus felhangok járják át a rémálomszerű vízióként megjelenő színpadi világot.

Ez volt a kezdete egyébként a repertoárszínházi működésre való átállás folyamatának is. Ez a működés szempontjából azt eredményezi, a bemutatóknak kötött idő alatt kell elkészülniük, a kísérletezés pragmatikus határok közé szorul – a Figura pedig még egy aspektusban elveszti korábbi arculatát.

Az 1996/1997, 1997/1998 és 1998/1999-es évadok fiatal társulataiból az elkövetkező években tizenketten színművészetit¹⁵⁴, ketten színházelmélet szakot végeztek, Vadas László pedig rendezői szakon szerzett diplomát. Közülük Barabás Árpád, Bálint Éva Boros Mária, Kolozsi Kilián, Tamás Boglár és egy évad erejéig Blénessy Enikő a diploma megszerzése után visszaszerződött a társulathoz, Galló Ernő, Flórián Szabolcs és Kozma Dávid pedig szerepre-szerepekre tért vissza. Ez az évenként megismétlődő vérvesztés a stabil társulat kialakulását akadályozta rövid távon, közép távon viszont épp ennek lesz az eredménye a hivatásos színészekből álló Figura.

Az 1999/2000 és a 2000/2001-es évadban két-két előadás készül a marosvásárhelyi, illetve a kolozsvári színművészetivel közös produkcióként¹⁵⁵. Ezek a koprodukciók már egyértelműen jelezték, Szabó Tibor a közsínházi működési forma fele haladva képzelel el a színház jövőjét, a kényszerű évenkénti cserélődések helyett egy fiatal, de stabil csapatot próbál létrehozni. A 2000/2001-es évadban született koprodukciókban már olyan végzősök játszottak, akik közül páran a következő évadtól a gyergyószentmiklósi társulathoz szerződtek (vissza).

6.4. Közsínház

A 2001/2002-es évadtól ismét új fejezet kezdődött a Figura életében. Az egykori fiatal társulattól hazaszerződött néhány friss diplomás színész (Barabás

¹⁵⁴ Barabás Árpád, Bálint Éva, Blénessy Enikő, Boros Mária, Flórián Róbert, Galló Ernő, Kolozsi Kilián, Kozma Dávid, Molnár Levente, Nagy Alfréd, Ördög Miklós Levente, Szabados Emő, Tamás Boglár

¹⁵⁵ Mockinpott úr szenvedései, Egy szerelem három éjszakája, „... nem bírtok játszani rajtam...” és Születésnap

Árpád és Kolozsi Kilián az elsők), s egyre több profi, hivatásos színházi körülmények közül érkező rendező és koreográfus állított színre előadásokat. Ugyanettől az évadtól kezdődően kezdett el itt dolgozni az akkor még a bukaresti rendező szakon tanuló gyergyószentmiklósi Béres László¹⁵⁶, aki diplomázás után hazaszerződött rendezőnek, s a 2005/2006-os évadtól kezdődően igazgatója a színháznak. A további csapatépítést hátráltatta, hogy a Figura Erdély legkisebb költségvetéssel rendelkező színháza, infrastruktúrája ebben az időszakban a többi erdélyi színház infrastruktúrájának szintjén volt, s maga Gyergyószentmiklós (egyben Románia egyik leghidegebb helysége) kisvárosi infrastruktúrája is elmaradt állapotban leledzett – olyan körülmények, amik nem jelentenek túl vonzó perspektívát egy frissen diplomázott színész számára. Ezzel is magyarázható, hogy elsősorban korábbi figurások szerződnek az egyetem után vissza, illetve a többi ideszerződő fiatal színész esetében igen nagy fluktuáció tapasztalható. Mindezek ellenére az állandó rendező leszerződése jelentős javulást eredményezett a csapatépítés terén – még akkor is, ha esetében mindmáig a legkisebb létszámú erdélyi magyar színházról beszélhetünk..

Béres előadásain nyomon követhető a kolozsvári színház és a bukaresti iskola hatása: nem irodalmi, hanem teátrális megközelítésűek, nem csupán bemutat egy történetet, hanem a színház sajátos eszközeivel reflektál rá és napjainkra. Nem a történet reális miliójét akarja megteremteni, hanem teátrális formába helyezi az.

Agamemnónjában a rituálékhoz nyúlt vissza: a tűz és a víz állandó jelenléte, valamint a szereplők viszonyulása ezekhez, a megkoreografált mozgások mind ennek eszközei. Számára a nyelv nem csupán a közlés eszköze, hanem akusztikus elem is, így a megvágott szövegek közt gyakran hangzanak el ógörög részletek Aiszkülosz drámájából. Az akusztikus szféra rituálé jellegét tovább erősítik a színen elhelyezett dobokon játszott ritmusok (zene: Könczey Árpád). A perspektivikusan szűkülő zárt fehér teret hátulról egy kapu határolja, melynek ornamentikája egyaránt utal harci és színházi maszkra, a rendező pedig a mozgásokat a szűkített nézőtér hátsó részéig tágítva mintegy a nézőt is e tér (és egyben e világ) részesévé teszi.

Béres László előadásainak, mindenekelőtt a klasszikus vígjátékoknak gyakran maga a színházi játék a legfontosabb rendezőelve. *Scapin furfangjaiban*, akárcsak Barabás Olga Sepsiszentgyörgyi rendezésében, a helyszín egy stilizált

¹⁵⁶ Béres pályája némileg hasonlít a Figura történetéhez: szociológus hallgatóként a kolozsvári Maszkura diákszínházi csoportnál kezdett el rendezni, közben a Puck bábszínháznál bábszínészként többek közt Kovács Ildikóval, Rumi Lászlóval és Pályi Jánossal is dolgozott, majd sikeresen felvételizett a bukaresti rendezői szak (dolgozatomban korábban már tárgyalt) „magyar” csoportjába.

tengerparti/kikötői közeg, s a színpadi térben különböző edényekben álló víz mintha egy rituálészínházi előadás beidézett kelléke lenne. A játékra kihegyezett előadás a végén önmagára reflektál: az egyedül maradt Scapin kis papírhajókra írva kiosztja a szerepeket a többi színésznek. A *Rókajáték*¹⁵⁷ esetében már maga a cím is jelzi a szöveg adaptáció mivoltát, melyben a társulat összetételének megfelelően nem csupán kihúznak szereplőket, hanem férfi szereplőket át is alakítanak nőivé. A színpadon groteszk játék, mely a nevetés és keserűség határán egyensúlyoz, s melyben a negatív szereplőkben is van valami tartás: Volpone a megszokottól ellentétben elegánsan veszt és méltósággal viseli ennek következményeit. Megvalósításában mindkét előadást egyetlen színészi teljesítmények jellemzik – ez egyébként a Figura előadásainak gyakori jellemvonása.

Szintén a játék lesz a kerete Jevgenyij Griskovec *Tél* című darabja színrevitelének. Az előadás kezdete előtt Hópelyhecske a nézők közt sétál, megszólítja őket, beszélgetést kezdeményez velük (gyakran épp a Figuráról), zongorázik és közben fecseg. Ennek lesz ellenpontja a dobozszerű kis fehér térben zajló csendes tragédia, ahol két katona magára maradtan várja a fagyhalált. Álmodások és valóság keveredik éppúgy, mint ahogyan a játékmódban ötvöződnek a realista elemek a koreográfiákkal

A Figura Stúdió Színház utóbbi tíz repertoárjában két irányvonalat fedezhetünk fel: a szélesebb (a 2005/2006-os évtől már bérletes) közönségnek szóló, repertoárszínházi előadások, illetve az önmaga hagyományait folytatni (vagy felidézni) kívánó előadások. Előbbieket részben a színház házirendezője vagy színészei, részben pedig olyan vendégrendezők állítják színre, a már említett Árkosi Árpád, Kövesdy István, vagy a színész-rendezők közül Florin Vidamski és Anger Zsolt is.

A Figura különböző módokon próbálja életben tartani bár részben egykori szellemiségét. Repertoárjában minden évben találhatunk mesejátékot, meghívott alkotói közt találhatunk fiatal rendezőket vagy az alternatív színházakból érkezőket s előadásaiba próbálja beemelni a román színház formavilágát is. A 2001/2002-es évtől elindul egy mozgásszínházi sorozat, mely során előbb András Lóránt majd Uray Péter, Vava Ștefănescu, Gemza Péter és Bozsik Yvette rendez előadásokat. Bár ezek az előadások lényegesen különböznek a kezdeti időszak produkcióitól, a fizikai

¹⁵⁷

Ben Jonson Volpone című művének átirata

színházi előadások megjelenését mégis a színház hagyományaihoz való visszatérésként is értelmezhetjük, hiszen különböző stílusuk és színvonaluk ellenére a repertoárszínházi léten belül talán ez ezek képezik azt a vonulat, ami legközelebb van a hajdani Figura másszínházi gondolkodásához.

Uray rendezései a kontakttánc elemeire épülő szituációs mozgásszínházi produkciók, melyek ha nem is könnyen követhető történetként, de történettöredékeként megjelenő helyzetek soraként épülnek fel. Mindkét előadás archaikus gyökerekhez nyúl vissza, a *Malom* balladákra, a *Szaggató* mitikus elemekből indul ki. Szerelem és halál köré épül mindkét előadás, előbbi egy haláltánc etapjait, utóbbi pedig egy beavatástörténetet jelenít meg. *„Színházi nyelvében is hasonlít egymásra a két előadás: mindkettő alapvetően a kontakt elemeire épít, de nem táncként, hanem színházként értelmezi önmagát, hiszen a helyzeteket és a kapcsolatokat felerősítő gesztusokkal és mozdulatokkal egészíti ki a posztmodern technikát. Így az előadásban nem a mozgásfolyamatok a meghatározóak, hanem a szituációk és a bennük alakuló-változó viszonyok.”*¹⁵⁸

Bozsik Yvette korábbi *Playground* című előadását rendezi újra *Játszótér* címmel. A produkcióban a játszótér és az elmeagyintézet világa mosódik egybe, a szereplők a hetvenes évek fehér inges-sötétkék szoknyás/térdradrágos egyenruhás gyerekei és az örültek házának hálóinges lakói. A hatalmi viszonyok megfélemlítődnek egymásnak, ami egyik síkon a szülők világa, az másikon az ápolóké lesz. Bozsik Yvette groteszk, humoros elemekkel átszőtt előadásába kegyetlen pillanatok vegyülnek: a felvetett kérdések – mindenekelőtt a kiszolgáltatottságé és az emberi idomíthatóságé – pedig felkavaró, mély drámai töltetet kölcsönöz a produkciónak, melyben a pantomim, a bábjáték, a bohócjáték és a maszkos játékok elemei ötvöződnek egységes mozgásnyelvvé. *„A Katona József Színházban játszott Playground és a Figura Játszótere testvérei egymásnak, mégis két autonóm darabról beszélhetünk. Már csak azért is, mert míg a Katonában a hálóingben balettozó, korpulens főhős, Elek Ferenc komikusabbra vette a főszereplő, Freddie alakját, addig a Figurából Barabás Árpád furcsaságát csupán szódásüveg szemüvege jelzi. Ő is más, ő is kiközösített, de ő introvertáltabb, szomorkásabb módon nézi végig saját*

¹⁵⁸

Vaszó Vera: Uray Péter: Szaggató – In: Ellenfény, 2006/6

negligálását. *Én itt sem vagyok, ne is zavartassátok magatokat – jelzi.*” – írta erről az előadásról Tóth Ágnes Veronika¹⁵⁹.

6.5. Fesztiválok

Az elmúlt két évtizedben a Figura különböző minifesztiválokkal és fesztiválokkal igyekezett kiegészíteni kulturális kínálatát. 1994-től ötévente rendezvénnyel ünneplik meg a színház születését, sőt, 2000-ben hivatásosodásának tízéves évfordulóját is.

Az egykor Sepsiszentgyörgyön működő, majd elhalt *Kisebbségi Színházak Kollokviumát* a Figura kelti újra életre 2001-ben, s ettől az évtől kezdődően két évente rendezik meg Gyergyószentmiklóson. A rendezvény előválogatás nélküli zsűrizett seregszemle, ahol az erdélyi magyar színházak mellett rendszeresen részt vesz a nagyszebeni és a temesvári német színház (illetve előbbi esetében tagozat) valamint a Bukaresti Zsidó Színház.

Nagy hiányossága a fesztiválnak, hogy nincs egy jól definiált identitása, a műsorban gyakoriak az átfedések a Kisvárdai Határon Túli Magyar Színházak Fesztiváljának¹⁶⁰ felhozatalával. Ugyanakkor a gyergyószentmiklósi városi és színházi infrastruktúra a kisvárdaihoz hasonlatosan hiányos (az első három kollokviumon elő-előfordult előadások közben áramkiesés is), ez pedig szintén szűkíti az eljátszható előadások körét. A szakmai érdeklődés szempontjából további devalváló tényező, hogy a Kollokvium újjászületését is pártfogoló kormányhivatal, az Etnikumközi Kapcsolatok Hivatala kezdeményezésére 2002-ben elindult egy újabb két évente megrendezett színházi találkozó, az Interetnikus Színházi Fesztivál, melynek minden kiadására más és más városban kerül sor.

Kezdetben a gyergyószentmiklósi közönség se fogadta túl jól a fesztivált, az első három kollokvium nézettsége alacsony volt, a német nyelvű előadások esetében a nézőszám pár tíz emberre korlátozódott. A bérletrendszer bevezetése e téren is éreztette pozitív hatását, a 2007-es kiadástól kezdődően a nézőszám ugrásszerűen megnőtt.

¹⁵⁹ <http://www.revizoronline.com/hu/cikk/2844/bozsik-yvette-jatszoter-figura-studio-szin haz/> – letöltve 2011. január 11.

¹⁶⁰ 2010-től Magyar Színházak Kisvárdai Fesztiválja

2006-ban a Figura útjára indított egy sokkal jobban profilált, a Kollokviumok közti években megrendezett fesztivált *dance.movement.theatre* névvel. A háromnapos rendezvény programjában fizikai színházi előadások és koncertek mellett színházi és mozgásszínházi tematikájú előadások is elhangzanak.

A *dance.movement.theatre* fesztivál megjelenésével a fesztiválok tekintetében is megjelenik a Figura repertoárjában következetesen jelen levő kettősség: a repertoárszínházibb jellegű fesztivált egy kísérletibb jellegű egészíti ki.

Az elmúlt két és fél évtizedben a Figura sajátos utat járt be. Míg az erdélyi magyar színházakra általában az jellemző, hogy a szószínházi/klasszikus színházi formák felől próbálnak elmozdulni teátrálisabb színházi formák felé, Gyergyószentmiklóson a folyamat fordított: az elmozdulás egy kísérleti színház felől történt a kőszínházi lét és a klasszikusabb formák felé. Bár izgalmas kísérletek, értékes próbálkozások vannak, a Figura jelen pillanatban nem tartozik a magyar (vagy akár erdélyi magyar) nyelvű színjátszás legerősebb társulatai közé, de sajátos karaktere miatt egyedi és értékes színfoltja, megkerülhetetlen jelensége az erdélyi magyar színházi életnek.

7. Egy színház újjászületése – a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház 1990 után

A sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház napjaink erdélyi magyar – de akár összmagyar vagy akár összromániai is mondható – színjátszásának egyik legfontosabb tényezője. Olyan társulat, amelynek előadásai szakmai berkekben eseményszámba mennek, díjak és díjjelölések sorát gyűjtik be, nemzetközi fesztiválok programjában szerepelnek.

Mindeközben paradox módon az 1990 előtt alakult erdélyi magyar színházak közül az egyetlen, amelynek történetéről még nem jelent meg monográfia vagy tanulmánykötet.¹⁶¹ Történetének legfontosabb időszaka, az elmúlt húsz év és az ezalatt e színházban végbement stílus- és paradigmaváltás szintén feldolgozatlan. Dolgozatom jelen fejezete ezt a hiányosságot próbálja bár részben pótolni.

7.1. A nyolcvanas évek második felének sepsiszentgyörgyi színháza

A rendszerváltás utáni színház vizsgálatokor elengedhetetlen néhány szót ejtenünk az ezt megelőző időszakra, mindenekelőtt a szocialista éra utolsó éveire. A nyolcvanas években – Erdélyben utolsóként – a sepsiszentgyörgyi színházat is elérte a tagozatosítás problematikája: a román tagozat megalakításával a korábbi Állami Magyar Színház már az Állami Színház magyar tagozataként működött tovább. A beolvasztó politika megtette az első lépést abba az irányba, aminek végcélja kétség kívül a magyar színház teljes felszámolása volt.

Ebben az időszakban Székelyföld teljesen izolálódott a magyar kultúrkörtől, ide a magyar televízió adása nyomokban se ért el, a rádió is csak zajosan. A hatvanas-hetvenes évek fordulóján épp az izoláltságnak és a belőle fakadó viszonylagos nyugalomnak (zaklatásmentességnek) köszönhetően Sepsiszentgyörgyön egyféle

¹⁶¹ A sepsiszentgyörgyi színjátszás XIX. századi és XX. század eleji történetét megírta Sombori (Salamon) Sándor, a színház egykori irodalmi titkára, több részletben jelent meg az *Alutában* és *A Hét évkönyvében* (Salamon Sándor: *Színjátszás Sepsiszentgyörgyön a 19. században* – Aluta, A Sepsiszentgyörgyi Múzeum évkönyve, 1970., 163-218 o.; Salamon Sándor: *Színjátszás Sepsiszentgyörgyön a 20. század elején* – Aluta, a Sepsiszentgyörgyi Múzeum évkönyve, 1971, 547-570 o.; Salamon Sándor: *Thália szekerén (1812-1912)* – *A Hét évkönyve*, 1981., 259-279 o.), a tanulmányok kötetben szerzői jogi problémák miatt (egyik örököse mindmáig nem adta beleegyezését) nem jelentek meg.

értelmiségi sziget képződött, ám ez kulturális prosperitás a nyolcvanas évek közepére már a múlt. A színház 1978-ban és 1980-ban megrendezte a Nemzetiségi Színházi Kollokviumot, 1980-ban Tompa Gábor vizsgálóadásaként bemutatta a *Woyzecket*, Seprődi Kiss Attila rendezésében a *Nagypapa látni akar benneteket* című Csíky László művet, ám az ezekben jelzett markáns irány helyett a nyolcvanas években elkezdődött a csendes mélyrepülés.

Ennek okait részletesen elemezni nem e dolgozat témája, így csupán röviden és részlegesen vázolom azokat. A kollokviumot a kommunista hatalom betiltotta. A társulat markáns alakját, a *Woyzecket* is játszó Visky Árpádot a szekuritáté letartóztatta, börtönbe csukta, majd szabadulása után nem engedte játszani (a színész végül öngyilkos lett). A társulat további markáns színészeit baleset érte¹⁶². A diktatúra erősödése és kultúra- valamint kisebbségellenes magatartása következtében a törvényszerűen bekövetkező exodus elérte a sepsiszentgyörgyi színházat is: a színház alkotói közül sokan – zenészek¹⁶³, színészek (elsősorban a fiatal- és középgeneráció tagjai), és a rendező Seprődi Kiss Attila is – elhagyták az országot¹⁶⁴. Az országból távozókon kívül Dobos Imre 1988-ban Nagyváradra szerződött.

Mindemellett, ha a nyolcvanas évek elejéig még viszonylag folyamatosan érkeztek frissen végzett színészek a színházba, 1982 után¹⁶⁵ mindössze az 1984-es és az 1985-ös promócióból helyeztek Sepsiszentgyörgyre egy, illetve négy friss diplomást¹⁶⁶. Közülük is Andorjáni Zsuzsa és Csapó György 1987-ben átszerződött Kolozsvárra, majd onnan egy év után Kaposvárra távozott¹⁶⁷.

¹⁶² Krizsovánszky Szidóniát egy részeg szekuritátétiszt elgázolta, a színésznő maradandó lábsérülést szenvedett, éveken át nem léphetett színpadra, s sokadik műtétje után se nyerte vissza teljesen az egészségét és játszóképességét. Győry András ugyancsak közlekedési baleset áldozata lett, az ő esetében a fáma szerint a kórházban a belügyesek a szakszerű orvosi ellátást tiltották meg.

¹⁶³ Ebben az időszakban a színházaknak még saját (nem egyszer kiváló) zenekara volt.

¹⁶⁴ A teljesség igénye nélkül néhány név: Harkó Csaba, Horváth Károly, Márkus (Barbarossa) János a zenészek közül, Bálint Péter, Darkó Éva, Incze Ildikó, Nászta Katalin, Simon András, (Székely) Szabó Zoltán, Vásárhelyi Katalin színészek, Seprődi Kiss mellett Tömöry Péter rendező

¹⁶⁵ A friss végzősök hiánya tíz éven át, egészen 1995-ig tart, amikor Váta Loránd a főiskolát befejezve Sepsiszentgyörgyre szerződik

¹⁶⁶ Darkó Éva, illetve Adorjáni Zsuzsa, Csapó György, Gazda Zoltán, Tóth J. Tamás

¹⁶⁷ Csapó és Adorjáni időközben otthagyták a színészi pályát, majd 2009-ben a Kézdivásárhelyi Városi Színházhoz szerződtek, melynek Csapó társulatvezetője, majd igazgatója lett. 2010 októberétől 2011 márciusáig Csapó a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház megbízott ideiglenes vezérigazgatója.

7.2. Színjátszás a kilencvenes évek első felében

A rendszerváltás meglehetősen rossz állapotban találta tehát a sepsiszentgyörgyi színházat. A társulat meggyengült, markáns vezéregyénisége nem volt, ráadásul fogyatkozási tendencia tovább tartott. A kilencvenes évek elején előbb Csergőffy László és Szabó Mária, majd Balázs Éva és a zeneszerző-zenekarvezető Csíky Csaba is Marosvásárhelyre szerződött, Rozsnyai Júlia, majd István Márta és Várady Mária Magyarországra távoztak. Az egyre súlyosabb létszámhiányt¹⁶⁸ egyetlen lehetőségként segédszínészekkel, illetve a színpadi személyzet kisebb szerepekben való felléptetésével próbálta pótolni a színház vezetősége.

Ezzel a hiányos társulattal az előrelépés lehetetlen volt. A színház folytatta a korábbi népszínházi hagyományokat, a társadalomban végbement változások semmilyen következménnyel nem voltak a színház mentalitására – továbbra is az intézményesült megmaradás jelképeként próbált létezni. Ennek formája pedig nem is lehetett más, mint egy logocentrikus színház, annak is egy avított, illusztratív formája.

A repertoárban az egyetlen változás, hogy megjelentek az eddig betiltott szerzők, ám ezek is főleg említett népszínházi vonulat erősítéseképp. A diktatúra éveinek elszakítottságérzetét ellensúlyozandó 1990. január 1. és 1992. december 31. közti három év alatt tizenhét bemutatóból mindössze négy nem magyar szerző által jegyzett mű került színre, közülük is az 1990. január 7-én bemutatott *Philoktétész* már a decemberi események előtt elkezdődött próbafolyamat eredményeképp. Jellemző az is, hogy ebben az időszakban más színházakhoz hasonlóan a sepsiszentgyörgyi színház is bemutatta Ionesco egy darabját, s itt a társadalmi parabolaként legegyszerűbben értelmezhető *Rinocéroszok* kerül színre.

Erre a stagnálásra a legjobb példa talán a *Hit és szülőföld* című darab. Az áthallásokkal teli XIX. századi német dráma színrevitele is mintha a múltból érkezett volna – mégis a produkció igazságát, fontosságát és értékességét még az újjáélesztett sepsiszentgyörgyi Kollokviumon is védte a főszereplők egy része, amikor a jelen levő szakma (ne feledjük, a sepsiszentgyörgyi színház előadásait régóta nem látta a magyarországi kritika) az előadás avíttóságát és hiányosságait róta fel. Azon a Kollokviumon, amin a kolozsvári színház *A kopasz énekesnő*vel vett részt.

¹⁶⁸ 14 színész és 1 rendező – forrás: Nemes Levente: Tervezet a Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház tevékenységének hatékonyabbá tételére (2001. jan. 1. - 2003. jún. 30. időszakban) – kézirat

7.3. Fordulópont – paradigmaváltás

A változást Nemes Levente igazgatói kinevezése hozta.¹⁶⁹ A színház 1985-től vezető Dali Sándor nyugdíjba vonulása után az 1992/1993-as évadtól hivatalba lépő új igazgató¹⁷⁰ remek érzéssel mérte fel, hogy színháza válságban van, a jelenlegi út olyan szakadék mélyére vezet, melyből a visszatérés bizonytalan és nagyon hosszú időbe telik.

„Arra kell törekednünk, hogy színházi előadásainkkal műalkotásokat hozzunk létre. Amelyben minden a helyén van, mint egy versben a kötőszó. A sugallatnak, a mondanivalónak egyetemesnek kell lennie. Az új (vagy máshol már régi) változatos színházi formák érvényesülésének teret kell adni. A kreativitást, a művészet szabadságát, a művész alkotó fantáziáját támogatni kell. Igényesen és komolyan kell venniük és végezniük feladatunkat. A színpad szent, az előadás a színház „terméke”. Mindenki munkája anyit ér, amennyit a mindenkori előadás érdekében tesz.” – írja Nemes erről az időszakról 2000-ben kelt újabb igazgatói pályázatában¹⁷¹.

Egyetlen megoldásnak a gyors vérátömlesztést találván, kockázatos lépésre szánta el magát: előbb koprodukciós előadást készített, majd az 1994/1995-ös évadtól kezdődően leszerződte a gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház vezetőjét, a Marosvásárhelyen rendezői tanulmányokat folytató Bocsárdi Lászlót és az általa választott hat figurás színészt: Albu Annamáriát, Bocsárdi Angi Gabriellát, Diószegi

¹⁶⁹ Nemes Levente a rendszerváltás után 1990. legelején másfél hónapig még vezette a sepsiszentgyörgyi színházat, akkor azonban másfél hónap elteltével az őt megválasztó társulat megvonta tőle a bizalmat, s a színház élére visszahívta a korábbi igazgató (időközben a Kovászna Megyei Kulturális Felügyelőség élére került) Dali Sándort – Nemes Levente szóbeli közlése (2010. december 7.)

¹⁷⁰ „A sepsiszentgyörgyi színház munkájában többen – köztük jómagam – radikális változást sürgettünk. Dali Sándor felszólított: ne csak kritizáljam őket, segítsek is a megújulásukban. Az igazgató és a társulat egyaránt úgy látta: vezetőváltás hozhat megoldást bajaikra. Nekem is volt némi szerepem abban, hogy sikerült megtörni Nemes Levente ellenállását, s végül 1992-től közakarattal őt választották meg igazgatónak. Az első években időnként még szüksége volt jó szóra, tanácsra, hiszen Erdélyben alig dolgozott magyar rendező, nehézkesen lehetett hozzájutni új drámai szövegekhez, s katasztrófálisan lepusztult a technikai háttér. Közvetíteni kellett a magyarországi rendezők, intézmények és hivatalok meg a Szentgyörgyiek között. Kedvet csinálni egymáshoz egy sikeres szentgyörgyi közös munkához.” – írja erről Nánay István – Nánay István: Bocsárdi – In: Színház Online,

http://www.szinhaz.net/index.php?option=com_content&view=article&id=35097:bocsardi&catid=13:szinhazonline&Itemid=16 (letöltve 2010. március 23.)

¹⁷¹ Nemes Levente: Tervezet a Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház tevékenységének hatékonyabbá tételére (2001. jan. 1. - 2003. jún. 30. időszakban) – kézirat

Imolát, Pálffy Tibort, Szabó Tibort, Szakács Lászlót. Az új művészeti vezető társulatába hívta évfolyamtársát, Barabás Olgát is¹⁷².

Nemes Levente első igazgatói évada nem hozott – nem is hozhatott – alapvető változást, mégis évad végén kevés hiányzott ahhoz, hogy a társulat egy gyűlés keretén belül megvonja tőle a bizalmat. A Háromszék tudósítása szerint¹⁷³ végül épp az öt bírálók egyike hívta fel a figyelmet arra, hogy az eltelt idő nem elegendő ahhoz, hogy a társulat irányítójának tevékenységét érdemben értékelhessék.

A változást a következő évad hozta. Az évad elején Schlanger András állította színre a *Hegedűs a háztetőn*t Zsoldos Árpáddal Tevje szerepében. A színészi pályáját jószerevével már lezáró színész már fizikailag se volt jó kondícióban – nem csupán a daloknál volt gyenge a hangja, de beszéde megértéséhez is figyelni kellett a hátsó sorokban – ám színészi jelenléte, kisugárzása, gesztusainak igazsága kiemelkedővé tették nem csupán az alakítást (amely Zsoldos életművének csúcsa is), hanem az előadást is. „*Zsoldos madárcsontú, hófehér hajú és szakállú, az elmúlt évtizedek megpróbáltatásaitól megkínzott ember. Megkeseredett, a színházi munkától elfordult, elidegenedett színész volt. De a rendező benne látta meg a maga ideális tejesemberét. És Zsoldos újjászületett. Igaz, a hangja megkopott, dalait elnyomja a zenekar, mégis a színház racionálisan le nem írható csodája születik meg. A színész félrebiccentett fejjel, felfelé, valahová a bal oldali külső reflektorok irányába pislogva szólítja meg az Istent, majd ugyanilyen test- és fejtartással néz le ránk, a közönségre, amikor a hagyomány erejéről és hatalmáról énekel. Mozdulataiban egyszerre van jelen a zsidó és a székely emberek gesztusvilága. Mint ahogy egész viselkedésében is ez a kettősség figyelhető meg. Hiszen az a rafinéria, ahogy Tevje megpróbálja kijátszani az isteni törvényeket, ahogy egyezkedik az Úrral, ahogy igyekszik megtalálni az összhangot a parancsolatok követeléseit és az élet természetes rendje között, az mindkét népcsoportra jellemző; mondhatni azt is, a kisebbségi létből fakadó, a túlélést biztosító technikákról van szó. Zsoldos Árpád saját életét, sorsát is eljátssza Tevje figurájában, ettől olyan hiteles és egyszerű minden megmozdulása.*”¹⁷⁴

Az évad második felében került színre a *Kasimir és Karoline*, a Figura és a Tamási Áron Színház koprodukciója, s ezzel kezdetét vette mind a társulat mind

¹⁷² Őket követte hamarosan Nagy József és Pál Attila – előbbi néhány év statisztálás után bábszínészi diplomát szerezve a sepsiszentgyörgyi színház bábtagozatának színésze, ugyanakkor jópár előadásban karakterszínészként játszik, utóbbi pár apró szerep után 2010 áprilisáig a színház gazdasági igazgatója lett.

¹⁷³ Domokos Péter: Minden terítékre került – In: Háromszék, 1993. június 23.

¹⁷⁴ Nánay István: Cédulák – In: Színház, 1994/8.

pedig a színház stiláris megújulása. Akkor talán kényszermegoldásnak tűnt egy hivatásos színházat „amatőr” színészekkel beoltani, tizenöt év távlatából azonban látható, ez az a fordulópont, amikor elkezdődik a sepsiszentgyörgyi színház felemelkedése.

A Figura társulata magjának Sepsiszentgyörgyre szerződése a gyergyószentmiklósi színház történetének egy más jelentőséget is kölcsönöz: életre keltett egy rutinba fulladt, improduktív hivatásos társulatot. Ez a csapatos átszerződés veszélybe sorolta a Figura létét, ám beindította azt a folyamatot, mely során a sepsiszentgyörgyi színház az összmagyar színjátszás egyik kiemelkedő műhelyévé nőtte ki magát.

A figurások Sepsiszentgyörgyre szerződésével megindul az itteni társulat részleges kicserélődésének folyamata is. 1995-ben hosszú idő után friss végzős színész is szerződik a társulathoz, majd Váta Lorándot az elkövetkező években többen is követik. A leszerződött fiatalok egy része ugyan rövid idő után elszerződött: bár főszereppel debütált, Győry András Botond, Nagy Csongor-Zsolt és Török-Illyés Orsolya egyaránt nagyon rövid idő után keres más társulatot, Bartha Boróka és Benő Kinga ugyan hosszabb ideig marad sepsiszentgyörgyi színésznő, ám ezen időszak zömét gyermeknevelési szabadságon tölti. Az ideszerződő fiatalok zöme viszont marad a társulatnál, s az évek során annak meghatározó színészévé válik – elég csak Mátray Lászlóra, Kicsid Gizellára vagy Nagy Alfrédre gondolnunk. A 2008/2009-es évad társulatának összetételét vizsgálva láthatjuk, hogy a tagjai közül tizenheten szerződtek 1994 után, tizenegyen előtte (utóbbiak közül heten aktív nyugdíjasok, Bicskey Zsuzsa pedig bő két évtizedes vajdasági és németországi kitérő után tért vissza néhány éve). A társulat kicserélődése kapcsán fontos elmondani azt is, hogy ennek során egyetlen színésszel se bontottak szerződést, a távozók önként távoztak vagy idővel nyugdíjba mentek. Ezen átalakulás során – a színház megújulásának elkerülhetetlen velejárójaként – a régiek egy része viszont alig kapott szerepeket, a társulaton belüli erőviszonyok átalakultak. A kilencvenes évek elején fiatalok nélküli, elfáradt társulat helyett ma már egy fiatal, energiákkal teli dinamikus társulat van itt.

7.4. Bocsárdi László színháza – a modern ritualitástól a multimedialitásig

A Tamási Áron Színháznál Bocsárdi folytatja a Figurával kikísérletezett utat, ám tovább is lép. Már első itteni előadásában megjelenik az erőteljes vizualitás, a hangsúlyos teátrális képek. Ennek egyik magyarázata az, hogy immár (bármennyire is elmaradott ekkor még az erdélyi színpadtechnika) professzionális színházi körülmények közt dolgozik, messze jobb színpadi viszonyokkal, mint a gyergyószentmiklósi szegényszínházi közeg. Másik magyarázat alighanem az, hogy egyetemi évfolyamvezető tanára Tompa Gábor, a színpadi képek valódi mestere – ráadásul a kilencvenes évek elején épp egy erőteljesen képszínházi meghatározottságú korszakában.

Az intimitás és a vizualitás nem zárja ki egymást Bocsárdinál. Bár előbbi főleg stúdió-, utóbbi nagyszínpadi előadásaira jellemző, ezek közt vannak átfedések: az erőteljes színpadi képek megjelennek a stúdióelőadásokban (elég a *Vizityúk* képi világát, *A csoda* számos jelenetét, az Ilja próféta képeit vagy épp az *Yvonne, burgundi hercegnő* jeleneteit említeni), a nagyszínpadi előadásokban pedig megjelenik az a meghittség, ami általában a kisterű produkciók sajátja (itt is sorolhatjuk a példákat bőven Iphigeneia monológiától a *Romeo és Júlia* haláljelenetéig.)

A kilencvenes évek második felében a Tamási Áron Színházban megszokott áthallásos aktualizálást felváltja egy másik típusú, amelyben már nem a történet megfeleltethetősége a meghatározó, hanem a szellemi töltet teszi a produkciót rendkívül aktuálissá. Bocsárdi maisága nem politizáló jellegű. Nem a társadalom aspektusából, hanem az egyén felől közelít az aktualitáshoz. Előadásában az attitűd a kortárs, azt vizsgálja, a mai ember hogyan látja a világot és hogyan viszonyul hozzá.

Első sepsiszentgyörgyi rendezése, a *Kasimir és Karoline* már egyértelműen új utakat jelzett a színház számára. A színpadra épített nézőtér, az így kialakított stúdió is újdonságszámba ment Sepsiszentgyörgyön, ahol addig a stúdióteremben játszott előadások is a kukucskálósínpad modelljének megfelelően, frontálisan jól leválasztott játszó- és nézőtérrel zajlottak. Bocsárdi (és a díszlettervező Bartha József) azonban egy cirkuszi sátrat épít a színpadra, s ezen belül ülteti le a nézőket, hangsúlyozva, ezúttal játszó és nézők egy térben, ugyanabban a világban vannak.

A sátor tetején a csillagképek stilizált rajza, köztük időnként felgyulladó égőrács, a falakon pedig század eleji reklámok: a helyszín a világ-cirkusz. A nézőket fehér ruhás cilindres alak, a direktor tereli helyükre, ezáltal történik meg a produkció

világába való beavatás első gesztusa. A porond helyett hármás kifutó, ezen játszódik a történet. A szerelmi sztori(k) a 30-as évek Münchenéből már a tér által is áttevődik egy cirkuszi környezetbe, a szereplők önmaguk karikatúráiként bohócokká lesznek. A cirkusz-lét tovább hangsúlyozódik amikor a Kikiáltó kezében Kasimir és Karoline babákkal játssza el az udvarlást, majd Juanita, a majomlány Karoline öltözetével azonos jelmezben énekel. Az előadás azonban nem áll meg ezen a szinten: a Kikiáltó műsorát a szereplők is a nézők közül nézik, ekképp ők hol játszó, hol csodáló, e világnak, s ez által a néző státusa is átértékelődik. A cirkuszbeli cirkusziakat mindössze az különbözteti meg a többiektől, hogy ők maszkot viselnek, melyet lelevéve elárulják magukat. Bocsárdi nem csupán cirkuszból vagy a századelő Németországról, hanem napjaink világról beszél.

Ebben a világban minden pillanatról pillanatra változhat, már viszonylagos biztonság sincs jelen, itt a pillanatnyi helyzet követelte érdekek dominálnak. Bocsárdi előadása az emberi kapcsolatok törékenységét, az egyéni érdekeknek a mindenkifelettségét emeli ki. Ebben az egyénekre hulló világban végül csak a kényszerhelyzetek diktálta kapcsolatok maradtak, a szerelem helyett az egymásrautaltság köti egymáshoz a szereplőket. A kezdeti harsány vígjátékiség a fináléra elkomorodik, úgy, ahogy az első felvonásban még harsány kísérezene is csendesebbé válik a későbbiekben.

A produkcióban – akárcsak az ezt követő *Iphigeneia Auliszban* című előadásban – vegyesen játszottak figurás és a régebbi sepsiszentgyörgyi színészek, s ez néhol disszonanciát is eredményezett a játéktílus szempontjából.¹⁷⁵ Mégis ez az a produkció, amiben Sepsiszentgyörgyön megjelent egy új színészi játéktílus, egy olyan megközelítés, amiben nem a pszichorealista megközelítésmódnak, hanem a színészi jelenlétnak, a gesztusoknak, a test és az energiák tudatos használatának van prioritása.

Ezt a színészi frissességet segítette, hogy a figurások nem rendelkeztek akadémiai tanulmányokkal¹⁷⁶, így játékukat nem befolyásolta a színházi hagyományokra épülő realista meghatározottságú egyetemi oktatás. (A paradoxon csak látszólagos, a színháztörténetben számos újító alkotó verbuvált magának

¹⁷⁵ Ez is az egyik oka annak, hogy a 2001-es, felújított változat sokkal egységesebb, érettebb volt. Az időközben eltelt évek alatt a társulat erősen különböző színházi tapasztalattal rendelkező tagjai összeforrtak, stílusban közelítették egymáshoz, közös színházi nyelvet alakítottak ki.

¹⁷⁶ Később bürokratikus okokból – legalábbis formálisan – a Sepsiszentgyörgyön maradtak elvégezték a marosvásárhelyi színművészetit. Ennek tudható be az a színháztörténeti unikum, hogy 2006-ban Szabó Tibor első éves hallgató Jászai-díjat kapott.

amatőrökből társulatot épp amiatt, hogy berögződésektől mentes színészekkel dolgozhasson – elég, ha csak Antoine Théâtre Libre-ére vagy Sztanyiszlavszkij Művész Színházára gondolunk.)

Ez az intenzív jelenlétre, koncentrációra és az előadás egészének tudatára (a színész itt szerves része a formának) alapozó játéktípus csiszolódik tovább a következő előadásokban – különösen az erre leginkább alkalmas stúdióelőadásokban, mint a *Vizityúk* vagy a Bocsárdi által rendhagyó módon komédiának olvasott *Alkésztisz*. Ennek a játéktípusnak szerves része a magyar színpadokon nem annyira megszokott testtudat, valamint a hang rendkívül tudatos használata. Az alakítás gyakran él az elrajzolással, tovább erősítve az előadások groteszk jellegét. Ugyanakkor azt is jogosan vetik e társulat szemére bírálói, hogy a színészek beszédtechnikája kifejezetten rossznak mondható.

A stílusalakításhoz az is hozzátartozik, hogy a figurások leszerződése után a sepsiszentgyörgyi színházba folyamatosan, de nem tömbben érkeztek fiatal színészek, így ők a meglévő stílust vették át, abba idomultak bele, azt vitték tovább, s nem valami mást ütköztettek vele erőteljesen. Ennek a társulatépítési tudatosságnak is köszönhető az, hogy az immár másfél évtizede tartó színházteremtés (és itt a szót nem intézményépítés értelemben használom) folyamatos és szinte zökkenőmentes.

A Bocsárdi által rendezett előadásokban helye van a nézőnek. A néző immár nem egy fiktív, az előadás valóságától függetlenül létező entitás, hanem a produkció szerves része még akkor is, ha csupán elszenvedője annak. Ezek az előadások hangsúlyozottan tudomásul veszik a néző jelenlétét, felé orientálódnak, nem a negyedik fal elmélete szerint önmagukba zárulnak. Egyes előadásokban a játékosok direkt módon meg is szólítják a nézőt. Az *Alkésztisz* címszereplője fényképeket mutogat a nézőknek, tárgyakat bíz rájuk, más szereplők pedig a nézők széke alól szedik ki kellékeiket, *A csoda* Tamásija pedig az előadás valós idejét mondja be. Az *Yvonne, burgundi hercegnő*ben a szereplők ugyanazt a *Gazetta* című újságot olvassák, ami a nézőket is várja székeiken, s ami nem más, mint az előadás műsorfüzete. De említhetünk példákat nagyszínpadi produkcióiból is, hiszen a *Romeo és Júliában* Mercutio a nézők közt táncolva haldoklik, a *Szecsúáni jólélekben* pedig az istenek a nézők közül jönnek és arra is mennek el.

1997-ben a színház névadójának centenáriuma alkalmából a *Vitéz lélekkel* elkezdődik a színház Tamási-ciklusa, amellyel megpróbálják Tamásit kiemelni a székely író kliséjéből, a rítus, az univerzálisan archaikus és a szürreális világ felől

közelítve hozzá. E ciklus keretében Bocsárdi a már említett mű mellett megrendezi az *Ősvígasztalást* és az Énekes madár nyomán *A csoda* című előadást is, Török Viola pedig a *Boldog nyárfalevél* című darabot viszi színre.

Az erdélyi színházak történetében példa nélküli módon a ciklus indításakor a színház és a háttérintézményeként működő Jókainé Laborfalvi Róza Alapítvány *Színház és rítus*¹⁷⁷ címmel kiad egy tanulmánygyűjtemény-kötetet, mely elméleti szinten ugyanezt az újraértelmezést próbálja elvégezni. A teória és színházi praxis programszerű találkozásának vagyunk tanúi egy szerző életműve kapcsán.

A Tamási-ciklusnak van egy másik érdekessége is: a Bocsárdi-rendezté előadásokban pályakezdő, az egyetemet frissen végzett színész játszott fiatal főszerepeket. A *Vitéz lélek* Balla Pétere György András Botond, az *Ősvígasztalás*ban Gálfy Bence Nagy Csongor-Zsolt, *A csoda*ban Kömény Móka Nagy Alfréd, Gondos Regina Péter Hilda (Gondos Magdó pedig az egy évvel korábban végzett Benő Kinga).

A ciklus legkiemelkedőbb darabja Bocsárdi *A csoda*-ja, mely egyben a rendező életművében is kiemelt helyet foglal el. A megváltoztatott cím jelzi az olvasat irányát, azt, hogy számára nem az allegória, hanem az ebben a világban rejlő fantasztikum a fontosabb. Az alcím ugyanakkor kettős megközelítésre enged következtetni: Játék Tamásival két részben az Énekes madár című színmű alapján – e megfogalmazásban Tamási egyaránt lehet játszótárs, avagy a játék eszköze. Bocsárdi előadásának ugyanis aktív szereplője Tamási Áron. A kezdőképben kifeszített népi motívumokkal díszített függöny felirata szerint e játékot „álmoggya Tamási Áron”, s e felirat előtt jelenik meg először a szerző-szereplő¹⁷⁸. A szerző-álmodó figurájának sajátos helye és szerepe van az előadásban. Ő az, aki afféle játékmesterként elindítja a játékot, utána rezonőrként követve nyomon annak alakulását Néha aktívan is beleavatkozik a történetbe: előbb Magdónak ő segít eltolni (illetve megfordítani) a falat, majd a lámpába kapaszkodó Mókát kötéllel emeli, így potenciális gyilkosai számára elérhetlenné téve a fiút, mígnem fáradtan visszaengedi. Ekkor szólnak először hozzá: Magdó „Áron bácsi”-nak szólítva kér tőle segítséget, ám a szereplő-Tamási már tehetetlen az általa beindított játék kegyetlenné vált mechanizmusával szemben, már a sötét erők uralják a színt.

¹⁷⁷ Visky András (szerk.): *Színház és rítus – Tamási Áron Állami Magyar Színház – Jókainé Laborfalvi Róza Színházpártoló Alapítvány, Sepsiszentgyörgy, 1997.*

¹⁷⁸ Az alakítás kedvéért Nemes Levente még több évtizedes, már-már ikonikus szakállát is levágatta. A hasonlóság a színész és a szerző közt döbbenetes.

Az előadás két részre tagolódik: az első rész a szerelem, a második pedig a halál jegyében zajlik. Az első részben úgy tűnik, mintha a világban rend volna, mintha minden a maga rendjén folyna, a ki-kipattanó konfliktusok inkább csak aprócska afférok. Ez a rend azonban megtörik, a történet evolúciója bicsaklik egyet, s elszabadulnak az eddig csak jelzett indulatok. A Móka és Magdó által átélt éteri szerelem és annak makulátlansága szüli az ezt nem ismerők (talán soha nem is volt részük ebben) irigységét. Magdó felnőtté válása ez: nővé válik, mert szeret, s ha már nőként nézhető, hát kívánható is (Lukács és Máté által). Ettől fogva lassan beindul a Móka elpusztítására irányuló gépezet, a színen már a gyilkos indulatok uralkodnak.

Bocsárdi László olvasatában a csoda nem a fizikai valóságban történik, nem a természet törvényeinek ellentmondó jelenségekben nyilvánul meg. Maga a vége sem egyértelműen a fantasztikum általi győzelem: a fehér lepellel beborított szerelmes párt elnyeli az ágy¹⁷⁹, ám ez a kép nem feltétlenül a megmenekülésről szól – egyazon pillanatban jelentheti akár mindkettejük halálát is; de mindenképpen a találkozás beteljesülésekor magukra maradottságot jelzi. A csoda így a szereplők bensőjébe költözik: a szerelem, az egymásra találás csodája ez. Nem az emberfeletti, hanem az emberből fakadó erők mozgatják a színpadi világot, melynek középpontjába így nem a fantasztikus, hanem maga az ember kerül.

A produkció teatralitását erősíti a darabbeli varjak helyett megjelenő maszkos kórus – álarcaik groteszkek és erőteljesen redukáltak, csupán a szem-orr-száj helye van rajtuk jelezve) megjelenése, mely visszatérő motívumként szövi át a jeleneteket. A kezdő jelenetben fehér maszkos férfiak táncolnak: a stilizált legényes a patriárchális világ első megjelenése. Közülük válik ki maszkjukat levetve Bakk Lukács és Préda Máté, az a két szereplő, akik ezt az öntörvényű férfi-indulatot beviszik a színpadon kibomló világba. Ugyancsak fehér álarcokkal kísérik e figurák Magdó színrelépését, ezúttal mintegy a lány tükörképeiként fehér pendelyt viselve. Az előadás második részére azonban e kar maszkot cserél, s az Ismeretlen nő megjelenésétől (amelyet ugyancsak e figurák jeleznek elő, ezúttal jelmezzük a nőét imitálva) a végéig immár fekete álarcot viselnek. A halál princípiuma általuk is rányomja bélyegét e világra: Móka betegágyánál (halálos ágyánál) fekete ruhás öregasszonyokként jelennek meg.

¹⁷⁹ „Az átváltozás, az állandó átalakulásban levés, a fluid állapotban levés a dolgok és személyek sajátossága is. Az *Énekes madár*-ban az ágy a beteg számára pihenőhely, az üldözöttek számára a menny kapuja.” – írja Keszeg Vilmos a már említett Tamási tanulmánykötetben (Keszeg Vilmos: A színjátékok világképe, In: Visky András (szerk.): Színház és Rítus – Tamási Áron Állami Magyar Színház – Jókainé Laborfalvi Róza Színházpártoló Alapítvány, Sepsiszentgyörgy, 1997., 52. o.

A finálébeli visszatérésük első megjelenésük ellenpontja, ismét férfiak, akik töredezett, rituális tánc jellegű mozgásokat végeznek, ám arcukon a kezdeti fehér helyett a fekete álarc jelzi a változást.

A fináléban Bocsárdi ironikusan reflektál a mára és oldja fel a drámaiságot, idézőjelbe teszi a történetet¹⁸⁰: az emelvényen megjelenik az Ismeretlen nő, kezében I love Transilvania felirat, a színre bejön az ágyban eltűnt ifjú pár, ám ezúttal már feltűnő turista-öltözetben, hazatérő idegenbe szakadtként távolságtartón viselkedve. A színpadon egy pincér pezsgőt osztogat a szereplőknek. Mindez csupán turisztikai látványosság, de mindez ugyanakkor ünnep is. A giccs világa ide is betör – Bocsárdi a közletről való, boncolásig menő megmutatás után ismét eltávolít. A néző ismét szembesül önnön helyével, s csupán ekkor zárul a függöny: a kezdeti népi motívumok vannak rajta, a felirat, „vége”, jelzi az álom és az előadás végét.

Ebben az előadásban – akárcsak más előadásaiban – erőteljes dramaturgiai beavatkozásnak veti alá a szöveget. A dráma elveszti primátusát, nem neki rendelődik alá a többi teátrális eszköz, hanem az előadás saját belső törvényszerűségeinek rendelődik alá maga a szöveg is. A történet bemutatása se a legfőbb cél, hanem – ahogyan a rendező mondja – „*ürügy arra, hogy a jelen idejű attitűdjeinkről beszéljünk, hogy mintegy leleplezve magunkat, megfogalmazzuk viszonyunkat az alapértékekhez.*”¹⁸¹

Bocsárdi színházában kiemelkedő szerepe van a rituálénak, ami nála gyakran népi rítusokként jelenik meg. A Tamási-előadásokéval rokon formavilág jelenik meg Lorca-rendezésében is. A tradíciók – és a bennük rejlő archaikus tudás – lesznek az alappillérei a Háromszék Népi Együttessel közösen létrehozott *Vérnásznak*. Erről írta Bíró Béla, hogy „*a Bocsárdi László rendezte előadás úgy volt hű a lorcai koncepcióhoz, hogy szinte minden vonatkozásban „elárulta” azt. A történetet Bocsárdi Lorca cigánydalainak hangvételéhez igazított: a tánc és a zene eszközeivel próbált a sorstragédia mélységeibe behatolni. (...)Bocsárdi az utóbbi években fokozatosan a színház legősibb hatás eszközeihez próbál visszatérni, a színpadi cselekvés lényegi elemeinek belső logikája foglalkoztatja: a ritmus, a látvány szerkezete, a jelenetépítés statikája és dinamikája. S e tisztán színpadi logika minél erőteljesebb érvényesítése érdekében sokszor hajlandó lemondani olyan*

¹⁸⁰ A 2008-ban felújított előadásban ez az ironikus lezárás már nincs, az előadás drámaiban végződik – ez a legfontosabb változtatás az előadás két változata közt.

¹⁸¹ A titok érzékeltetése – Kisvárdai lapok, 2002. 5. szám (Bodó A. Ottó beszélgetése Bocsárdi Lászlóval)

hatásezközökről, melyeket a hagyományos szövegszínház a színi előadás sine qua non-jának tekintett. A lorcai szövegből az előadásban viszonylag kevés marad. Ami viszont megmarad, a koreográfia, a zene és a tánc tökéletes interferenciája révén olyan intenzitásra tesz szert, amilyennel ritkán találkozhatunk. Bocsárdi szuverén módon értelmez át alakokat, jeleneteket, de minden változás az előadás szigorú kompozíciójába illeszkedik.”¹⁸²

Nincs szó azonban se népieskedésről, se romantikus archaizálásról, Bocsárdi előadása hangsúlyozottan mai, a választott cigány-közeg pedig – patriárhális mentalitása miatt – majdnem ugyanannyira székely is. A kontextusváltás közelebb hozza a történetet a nézőhöz, s a kontakt- és néptánclemekből felépített fizikai színház eszközeit is elfogadhatóbbá teszi számára.

Az előadás fináléjában itt is megpróbál továbblépni a haláltól. A záróképben a két egymást gyűlölő nő találkozását látjuk, amiben, ha megbékélés nem is történik, az életbe való továbblépés igen: az Anya cigarettát ad a gyász mellett már a nikotinéhségtől is láthatóan szenvedő Menyasszonynak. A kép értelmezhető akár ironikusan is, hiszen az élet nagy drámáinak pandantjaként a kis szenvedéseket mutatja be.

A rituálé és a bohócjáték szervesül egységes formanyelvvé *Antigoné*-rendezésében. A több más előadásához hasonlóan az élet és halál problémáját boncolgató előadás különböző szereplői különböző játékkódokat képviselnek: míg *Antigoné* minden megnyilvánulása egy nagy rítus apró része, a mellékszereplők (mindenekelőtt az Ór) mintha egy burleszki bohóctréfából érkeztek volna.

A *Vérnászszal* (és Barabás Olga ugyanabban az évadban bemutatott *Peer Gyntjével*) a Tamási Áron Színház története egyik csúcsára jutott. Ezek az előadások már végtelenül letisztult színházi formákat és teljes stiláris egységet hordoznak, az ezt követő évadokban pedig a színház sorra vonultatja fel a kiemelkedőbbnél kiemelkedőbb produkciókat. A *Kasimir és Karoline* felújított (és érettebb) változatára, az *Ilja prófétára*, *A csodára*, a *Romeo és Júliára*, a *Partok, szirtek, hullámokra*, *Antigonéra*, *Jóembert keresünkre*, *Othellóra*, *Médeiára*, *Godot-ra várásra*, *Csárdáskirálynőre*, *A nyugati világ bajnokára*, vagy újabban az *Yvonne, burgundi hercegnőre*, *A csoda* felújított és drámaibbá tett változatára vagy a *Mizantrópra* és a *Karnebálra* bármelyik színház büszke lehetne. Ezek a produkciók már egy érett

¹⁸²

Bíró Béla: Kísérlet és vidéke – In: Világszínház, 2004/4 22-25. o.

rendező és egy érett társulat képét mutatják – még akkor is, ha Bocsárdi a továbbiakban sem hagy fel a kísérletezéssel, épp ezáltal őrizve meg előadásai frissességét.

Az elemzett időszakban a színház hét Shakespeare-drámát tűz műsorára, így Shakespeare-ciklusról is beszélhetünk. Ezek közül az *Ahogy tetszik*-et még Bocsárdiék ideszerződése előtt mutatták be, a többi hatból négyet Bocsárdi¹⁸³, a *Macbeth*-et David Zinder, a *Szentivánéji álmot* pedig Török Viola rendezi.

Bocsárdi *Romeo és Júlia* színrevitele felvállaltan nagyon személyes előadás, mondhatni vallomás, ám a (jó értelemben vett) érzelmessége mögött a rendező által beleszótt világnézeti és színházi struktúrák sejlenek fel.

A kezdőképben a kopottas alapszönyeggel borított színre fekete ruhás alakok jönnek be, s a vasfüggöny előtt kardjukkal táncot járva egyenként vetkőznek fehér ingre.¹⁸⁴ A tánc során szerre jelzik, sebet kaptak, kezükkel a jelzett testrészükhöz kapnak, majd amint elveszik onnan, felbuggyan ingükön a vér. A csatározásjelenet táncos megoldása üti le az előadás teatralitásának alaphangját – a rendező ezúttal is felvállaltan színpadi-, nem fiktív valósághoz kötött mintha-világot teremt.

A Herceg megjelenése után az alapszönyeg alól újabb tér bomlik ki.¹⁸⁵ Az emelvény lepel nélkül zongora (mely hangszernek fontos szerepe van az előadásban, Romeo motívumait azon játssza egy bohóc), a játéktéren pedig újabb szönyeg fedődik fel: a lehullt őszi levelek sokaságából összeálló avar. A tér ezúttal időt is jelez, ám ez az időszak nem annyira konkrét, mint inkább szimbolikus jelentőséggel bír. A produkcióban a mulandóságot idéző ősz és a szerelemben sarjadó fiatalság paradoxona nem éles kontrasztban, hanem egymásba szervesülve jelenik meg. A teret tovább bontva, az avarszönyeg alól fedődik fel a nászágy is. Júlia emeleti szobája lekerül, jeleznén, nem az éteri, hanem a földi szerelemmel van dolgunk. Ugyanakkor a lehullt levelek alól előbukkanó ágy vizuálisan idézi a sír képét¹⁸⁶, azt, hogy ez a szerelem a beteljesüléstől mindhalálig tart (avagy emiatt a szerelem miatt pusztulniuk

¹⁸³ Sorrendben: Szeget szeggel, *Romeo és Júlia*, *Othello* és *Lear király*. A tervek szerint a 2010/2011-es évad első bemutatója *A velencei kalmár*, szintén Bocsárdi rendezésében. Sepsiszentgyörgyön kívül is voltak Shakespeare-rendezései. Bukarestben a *Cymbeline*-t és a *Hamletet*, a budapesti Nemzeti Színházban a *Lear királyt*, a Gyulai Várszínházban a *Titus Andronicust* vitte színre.

¹⁸⁴ Mintha csak a Várnászban lennének.

¹⁸⁵ A díszlettervező ezúttal is Bartha József

¹⁸⁶ Nem kell nagy asszociációs képesség ahhoz, hogy eszünkbe jusson *A csoda ágya*, melyben eltűnnek a szerelmesek. Az előadások szubtilisan játszanak egymásba egy közös előadás-feletti szöveget alkotva.

kell a szerelmeseknek). A játékeret vízszintesen határoló barokk-utánzatú kárpitok ugyancsak függőleges mozgásuk által jeleznek újabb és újabb teret. Kezdetben ezek a képek a magasban lógnak, alattuk át lehet járni. Amikor Júliát Párisnak ígéri apja, a kárpitokat leengedik, aljuk immár a színpadot éri, Capulet szobája Júlia köré záruló térré válik. Később e képeket még alább engedik, s a szereplők immár az ezeket tartó trégereneken egyensúlyozgatnak. Bocsárdi a színpadot is felfedi, számára nem csupán egy reálisra utaló helyszín, hanem maga a színház is tere a játéknak. A színház és a referenciális valóság szervesen egybefonódik.

A fekete dominálta jelmezek közül a vörös inget viselő bohócok képezik a kivételt, ők azok, akik minduntalan felbukkanva a színen zenével irányítják a történetet. Ezek a figurák felülemelkednek a történet valóságán, a szereplők sorsává válnak. A Romeot kísérő zongoramotívum, a Júliát kísérő bőgőakkordok, valamint a tuttikban ugyancsak a színen játszva élőben megszólaló fúvósok nem csupán aláfestő jellegűek, mintegy lelkük rezdüléseiként vezetik a szereplőket. A báljelenetbeli találkozáskor a bohóc-zenészek helyét a fiatal pár veszi át – az avarszőnyeg alól előszedett improvizált ritmushangszerekkel játsszák el az egymásratalálást. A bohócok jelenlétének fontosságát tovább hangsúlyozza a finálé, amikor az ál-mérgezést kitaláló és megszervező Lőrinc barát a fiatalok ravatalánál leveti csuháját, s alóla, mintegy felfedvén valódi énjét, előbukkan vörös bohócinge.

Bocsárdi ezúttal is erősen visszaszorítja, szinte eliminálja a halált a tragédiából: a színen mindössze Tybalt hal meg párbajként járt táncában, a többi leszúrt szereplő egyszerűen lesétál a színről. A finálét is valami már-már földöntúli remény (avagy egy földöntúli élet reménye) járja át, midőn a két szerelmes felkel ravataláról, s kisétál. Az előadás ekképp nem a nagy szerelem véres tragédiája (a rendező kerüli a kegyetlen megoldásokat, helyettük mindent egy líraian szomorkás színpadi nyelvre fordít), hanem a környezetüknek és sorsuknak egyaránt kiszolgáltatott ártatlan fiatalok csendes harca (?) önmagukért, érzéseikért. Nem a végérvényes pusztulás által határolt sorsokat látjuk: az elmúlás előtti pillanatot (ősz) mindvégig átjárja valami halvány reménysugár.

A rendező olvasatában nem kiválasztott, rendkívüli fiatalok tragikus találkozása ez a szerelem, hanem akármilyen, szinte véletlenszerűen egymás mellé kerülő ifjak érzelmé, melynek tisztasága miatt semmi esélye sincs egy etika és morál nélküli világban. Így Romeo és Júlia nem a többi fiatal közül első pillanatban kiváló

fiatal, hanem egyszerűségük, átlagosságuk révén csupán egyik a sok közül; nem rendkívüliségükből fakad a szerelmük, hanem szerelmük emeli ki a többiek közül.

„Bocsárdi színházi nyelvének három markáns összetevője van: az európai modernitás rituális színházi forrásokhoz visszatérő mestereinek „eredményei” (végletekig interiorizált, személyessé tett, a vallásival rokon kérdésfeltevések, stb.); a román színház görcstelen aktualitásélménye (a színházi „van”-nál nincs aktuálisabb mozzanat a színházban); valamint Bocsárdi folyamatos, rendkívüli tudatosságú foglalatossága otthona konkrét kulturális beágyazottságával, a hely még Nyugatról szemlélve mindenképpen archaikusnak tekinthető székely rituális örökségével (a néptánc testszínházi alkalmazása, a humor és a tragikum egyidejű működtetése, a profán és a szent egymásra játszása). Ő az a rendező, akinek módjában áll a színházat nem elválasztani és nem összekeverni az élettel. Az előadásra mint műalkotásra tekint.” – írta az előadásról Visky András.¹⁸⁷

Tamási, a görögök és Shakespeare mellett a lengyel drámairodalom is kiemelten foglalkoztatja Bocsárdit. A *Vizityúk* mellett színre viszi az *Ilja prófétát* és az *Yvonne, burgundi hercegnőt*, mindkettőt stúdiószínházi körülmények között.

Az *Ilja prófétában* elsődlegesen nem a prófétaság vagy felvett prófétaság problematikáját boncolgatja, hanem azt, hogy a világ hogyan viszonyul. A transzcendensre való kétségbeesett igényt taglaló előadásban keverednek a szertartásszínházi elemek a bohócjátékokkal, a vásári játékok stílusa a realista eszközökkel. Az elrajzolt karakterekkel, a vázlatos, néhol szinte improvizatívnak tűnő helyzetek ellenére is rendkívül részletgazdag kidolgozottsággal operáló produkció egy olyan groteszk passiót mutat be, mely a profánt bontja ki a szakrálisban.

Az *Yvonne, burgundi hercegnővel* mintha az *Ilja próféta* tematikájának tárgyalását folytatná Bocsárdi. A világ új megváltókat keres, s a többi szereplő mindkét címszereplőt ártatlansága folytán alkalmasnak tartják arra, hogy megváltás bűneiket.

A másság elutasítása, sőt gyűlölete Măniuțiu Médeiájához köti az előadást. Yvonne ugyanúgy létidegen ebben a világban, s idegensége ugyanúgy provokáló, sőt, elviselhetetlen azok számára, akik itthon vannak. Ez a provokáló másság, ez a rendszer által normálisnak tartott kánontól való különbözőség az, ami miatt a többiek mindkét szereplő sorsát meg akarják pecsételni – csak míg Médeia saját kezébe veszi

¹⁸⁷ Visky András: „Death, lie thou there...’ A halál aktualitása Bocsárdi László Romeo és Júlia-rendezésében – In: Világszínház, 2003/1-2, 20-23, o

az irányítást, Yvonne pedig mintha épp azzal lázadna, hogy nem ellenkezik, szinte önként önként veti alá magát a balesetnek álcázott gyilkosságnak.

A produkció nem csupán a sepsiszentgyörgyi előadások szövetébe és Bocsárdi életművébe illeszthető, hanem a jelmeztervező Yvonne első megjelenése a sárban: torz alak, teste torzzá tömve. A jelmeztervező Dobre-Kóthay Judit mintha egy korábbi Gombrowicz-előadását folytatná: Tompa Gábor kolozsvári Operett-rendezése végén a meztelenséget dicsőítő társaság ledobálja ruháit, s megjelenik a maga „meztelen valójában”, ám ruháik alatt újabb jelmez, testük helyett torzzá tömött ál-testek fedődnek fel.

Az *Yvonne, burgundi hercegnő*ben a multimedialitás jelenik meg erőteljesen. A színen történő események mellett egy képernyő mutatja hol ugyanazt a kamerát kezelő Kamarás nézőpontjából – és ezúttal a nézőpont nem csupán a nézés szögét jelenti, hanem a filmező által szubjektíven kiválasztott közelítéseket is –, hol pedig a színpad mögötti történéseket is, folyamatosan több perspektívából láttatván az eseményeket. Ez a képernyő átjárást jelent a látható és láthatatlan terek közt is: Yvonne monitoron megjelenő szemeivel a figyelő-figyelt viszony megfordul, a kamera által megfigyelt Yvonne lesz az, aki néz.¹⁸⁸ Tekintete valósággal betölti a színpadot, a fizikailag nem itt levő szereplő jelenvalóvá válik. A képernyőnek köszönhetően az előadás a másság és a bűn problematikája mellett a nyilvánosság problematikáját is hangsúlyozza.

„Bocsárdi László színes, gazdag, a különböző hatáselemeket hallatlan magabiztossággal alkalmazó, ambivalens értelmű, igen erős előadást rendezett Gombrowicz drámájából. (...) több értelmezési mezőt is nyit, a szokottól eltérő gondolatokkal és ötletekkel gazdagítja a játékot, eredeti asszociációs lehetőségeket teremtve ezzel a befogadó számára. Bartha József díszlete igen egyszerű: a sötét falak előtt egyetlen kanapé áll, mindvégig ez marad az egyetlen – sokfunkciós – díszletelem. Ám a falak alkalmanként megnyílnak, s mögöttük már az első alkalommal, Yvonne megjelenésekor sáros, iszapos medence tárul fel. A lányra rászárad a sár, melyből a későbbiekben a többiekre is bőven tapad. (A sárból már kivakaródzott második részben ugyanitt bujdokolnak, fondorkodnak majd az Yvonne életére törő királyi összeesküvők.) Ez a színpadi megoldás egy kézenfekvő értelmezési lehetőséget is

¹⁸⁸ A darabban a nézés problematikája többször visszatér. A király folyton szemrehányóan teszi szóra, hogy ne nézzék, a királynő Izától kérdi, nem juttat eszébe valamit Yvonne nézése, Fülöp és Cirill közt pedig a következő replikák hangzanak el a gyilkossági kísérletkor. „Herceg: Valaki néz. / Cirill: Én nézlek. / Herceg: Nem. Valaki néz – és mindent lát.”

megnyit: mivel ebben a térben minden belül van, s Yvonne is a belső, rejtett térben bukkan fel, önmagában is szimbolizálhatja mindazt a csúfságot, elrejtésre ítélt torz világot, mely az udvari pompa mögött rejtezik.”¹⁸⁹

7.5. Barabás Olga színháza

A Tamási Áron Színház átalakulásának Bocsárdi mellett meghatározó rendezője Barabás Olga. A szintén Tompa Gábor osztályában végzett rendezőnő pályája – bár két előadást rendezett Kolozsváron, egyet-egyed pedig Csíkszeredában és Temesváron – Sepsiszentgyörgyhöz és Marosvásárhelyhez (mindenekelőtt az ottani Ariel Gyermek- és Ifjúsági Színházhoz, melynek 2001-2007. közt művészeti vezetője is) kötődik¹⁹⁰. Bár az általa rendezett előadások száma nem nagy – évadonként egy, maximum két előadást rendez –, és az utóbbi néhány évben¹⁹¹ színre vitt előadásainak színvonala elmarad a korábbiakétól, az erdélyi magyar színház egyik legfontosabb, határozott világgéppel és formanyelvvel rendelkező, összetéveszthetetlen rendezője.¹⁹²

Barabás különleges színfoltja színházi életünknek. Előadásaiban rendkívül erőteljes a lírai jelleg – mondhatni, „nőies” előadások, a szó legnemesebb értelmében –, gyakran olyannyira, hogy a líra a dramatikus töltet fölé növekszik. Előadásainak alaptémája az ember (kisember) és annak boldogságkeresése. Sganarelle, Molly Flanders, az *Alexanderplatz* két elvágódó művésze, az *Egerek és emberek* George és Lennieje, a *Puha pihe* két kamasza, Callum és Gussie, de ide sorolható Peer Gynt és Sen Te is. Az ő világukat, álmaikat és sorsukat mutatja be Barabás Olga, emberi viszonyaikat és viszonyulásait helyezve a középpontba. Az emberről beszél, s ahogyan ezt teszi, az maga a költészet.

Barabás Olga előadásai azon a határterületen zajlanak, ahol színháziság és valóságyszerűség egybemosódik. A teatralitás reális, a realitás teatrális – itt minden

¹⁸⁹ Urbán Balázs: Yvonne meg a többiek – In: Színház, 2008/8.

¹⁹⁰ Az előadásoknak a rendező életműve kontextusába helyezése végett nem csupán sepsiszentgyörgyi előadásaira hivatkozom

¹⁹¹ A Valahol Szecsuánban 2005-ös bemutatója óta eltelt időszakra gondolok

¹⁹² Bár Barabás pályája csak részben kötődik Sepsiszentgyörgyhöz, annak érdekében, hogy munkásságát egységében tárgyalhassam, e fejezetben teszem azt. Ennek oka az is – amellet, hogy a sepsiszentgyörgyi színház alakulásában meghatározó alkotó – hogy fontos előadásainak egy részét olyan színházakban hozta létre, melyek elemzése nem képezi dolgozatom tárgyát (Marosvásárhelyi Ariel Ifjúsági- és Gyerekszínház, Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem Stúdió)

megtörténhet színházként is, de akár valóság is lehet, sőt valójában mindkettő: a művész nem tesz különbséget, nem tagad(hat)ja egyiket sem, számára a szintek egyenértékűek.

Gyakori, hogy még a zárókép se oldja fel ezt a kettősséget, épp ellenkezőleg, még inkább felerősíti azt. A megoldásaiban burleszk némafilmre emlékeztető *Scapin furfangjai* végén a színen magára hagyott címszereplő leveszi fejéről az átvért kötet, homlokán sérülésnek nyoma sincs, majd elindul a színpadra ültetett közönséggel ellenkező irányba. Átsétál az üresen álló nézőtéri székeken, a terem hátsó részében szétnyílik egy függöny, s ott égő gyertyák és egy fehér szárnyas angyalka közt eltűnik. A *Don Juan* fináléjában a szereplők már levetették jelmezeiket, bevonult a műszak és módszeresen bontja a színpadot. Sganarelle – aki a címszereplő távozása után még elénekelte a Pim-Pim-Párét – egyedül ücsörög egy sarokban, magába roskadva, teljes magányban. A *Peer Gynt* záróképében az addig púposként megjelenő Solvejg kibontja púpját, s hátáról két angyalszárny lóg alá.¹⁹³ A *George és Lennie* végén Lennie úgy hal meg, hogy egyszerűen állva marad. Megrendítően erős pillanat, mégis, a mozdulatlanul álló színész képe a drámaiságon túl a színháziságot is felmutatja.

Színházát minimalista eszközhasználat jellemzi, s ennek segítségével még inkább középpontba kerül a színész. Egyszerű díszleteket használ, melynek visszatérő elemei a paravánok (*Alexanderplatz*, *Fagyöngyszüret*, *George és Lennie*), festett vagy egyszínű függönyök, leplek (*Példás történet*, *Valahol Szecsuánban*), a jelzésértékű díszletelemek. Utóbbiak közé sorolható a szín két oldalán a két ház váza *A hazugban*, a Theatrum Mundi szimbólumaként is értelmezhető ellipszis alakú tér a csillagjegyekkel a *Scapin furfangjaiban*, a vitorlák és kötelek a *Peer Gyntben*, a jószerével csak emelvényekkel és paravánokkal jelzett fedélzet a *Partok, szirtek, hullámokban*, a kintet és bentet elválasztó kovácsoltvas kapu a *Krimiben*. Ezekben az előadásokban a színpad szinte üres, a kellékhasználat is erősen visszafogott.

Akárcsak Bocsárdi, Barabás is teátrális térbe helyezi az előadást. A korábbi sepsiszentgyörgyi gyakorlattól eltérően, ezek a terek nem imitatív jellegűek, nem egy realiztikus jellegű befogadás megkönnyítésére szolgálnak, hanem egy új gondolati kontextusba helyezik az előadást. Funkciójuk nem az illúziókeltés, hanem a

¹⁹³ Ezt a képet pár előadás után Barabás Olga kivette a produkcióból, elmondása szerint azért, mert túl soknak érezte.

játéktérteremtés, a dráma térbe helyezése – ez azonban nem csak a színészek játékanak terét, hanem a néző szellemi részvételének is virtuális terét is jelenti.

A *Don Juan* meghatározó díszleteleme egy biliárdasztal, melyet egyaránt használnak ágyként, hordágyként, asztalként, ülőalkalmatosságként vagy épp tévéállványként. Univerzális tárgy, mely mindvégig rányomja bélyegét a színre, mintegy ikonként jelezve, itt az élet nagy játszóját, a halál ellen vívottat látjuk. Azt a játszmát, melynek nem csupán Don Juan, hanem mindannyian – más-más módon ugyan – elkerülhetetlenül lejátszunk.

A *Peer Gynt* esetében a játékasztal a kísértés eszköze, a Gomböntő jár egy hordozható rulettasztallal. „*A beolvasztás egyenlő a játékszenvedély erejével, a Gomböntő feladata a játékba való bevonás, a rászoktatás – bűvésztrükkjei után nyugodtan elsétálhat, a gépezet beindult. Már az öntés sem egyéni munka, a Gomböntő nem mesterember, művész, hanem olcsó vásári mutatványossal keresztezett futószalag-felügyelő.*”¹⁹⁴

Barabás Olga történetei elmeséléséhez gyakran használ saját szövegeket, adaptációkat vagy kollázsokat, azokban az előadásaiban, melyekben a színpadi történet alapjául drámák szolgálnak, ezek szövegét rendkívül alapos dramaturgiai munkával dolgozza át az ez előadás követelményeinek megfelelően. A színpadi szövegek megírásakor nem íróként (aligha véletlen, hogy e szövegek zömét a színpadokon nem is jegyzi szerzőként), hanem rendezőként közelít a textushoz, számára nem az irodalom általános szabályai, hanem az általa rendezendő konkrét előadás belső követelményei szolgálnak a szöveg rendezőelvéül. Maguk a megszülető textusok sem hagyományos értelemben vett drámák, hanem egyetlen előadásra született forgatókönyvek, dialógusokká és párhuzamos monológokká tördelt dramatikus szövegek. Ezeknek a más műfajokból – legyenek akár a XX század első felének német írói, Agatha Christie, Chaucer vagy akár ír balladák – adaptált szövegeknek elsődleges célja, hogy az előadás elmesélhesse segítségükkel azt a történetet, aminek színre állítására a rendező vállalkozott. Ez a történetmesélés azonban nem lineáris, hanem szaggatott, maga a történet epizódok összességéből áll össze. Nem egyszer él az epikus narratíva és a dramatikus megjelenítés váltogatásával.

¹⁹⁴

Valádi István: Nem a parancsszavak repítik a hajót – In: Krónika, 1999. december 17.

A két sepsiszentgyörgyi színésszel¹⁹⁵, de független produkcióként, az Arteast Alapítvány égisze alatt létrehozott *Alexanderplatz*-ban két, Müller Rosével találkozni vágyó ifjú történettöredékei követik epizodikusan egymást. Egy-egy epizód elmeséléssel kezdődik, hogy aztán mintegy életre keltve, megjelenítsék a színen az eseményt. Az eljátszásban egyik szereplő önmagát alakítja, míg a másik a történetben épp szereplő másik személyt játssza; a következő epizódban aztán felcserélődik a szereposztás. Így egymás történeteiben lehetnek a fotográfus műhelyébe belátogató kuncsaftok, kétes ügyleteket lebonyolító szobrász, hajbókoló vagy éppenséggel korrupt határőr. A narratív történetmesélést váltja a kreatív, a kulcs maga a játék, az a forma, ami nem az elhitelesítést állítja célként maga elé, hanem önmagából kiindulva mindig új és új valóságot teremt. Nem mintha-helyzetek, hanem játék-helyzetek vannak a színen, s ezekben nem mintha-figurák, hanem eljátszott/felmutatott szereplők. Az alak-változások, illetve ezek jelzése is a néző előtt történik, nem illúziókeltés a cél. „*A két színész pazarló természetességgel vált szerepről szerepre, ontja magából a dalokat és sodródik a (Hesse, Thomas Mann és Rilke írásaiból összemixelt) történet hullámain: kinkeserves vízumszerzéstől hullacipelésig, a híres sztár önbecsmérlő vallomásán át elcserélt életekig és luxusutazásig. Menni vagy maradni, ez az egyetlen kérdés, melyet csodálatra méltó, kesernyés könnyedséggel elevenít ezer formába a színészpáros.*”¹⁹⁶

Hasonló technika jelenik meg a *Példás történetben*, melynek Moll Flanderse egyik pillanatban mesélője önnön történetének, a másikon pedig szereplője a köréje épülő, megidézett színpadi történetnek. A színpadi teatralitás nem kizárólag szerepfelvétellel van felmutatva. Molly terhessége sem titkon, hanem a nézők szeme láttára következik be: a párnát, amely a növekvő magzatot jelzi, nyílt színen kötik fel derekára. A férfit játszó színész szintén nyílt színen vedlik egyik szerepből a másikba.

A *Partok, szirtek, hullámok* forgatókönyvének megalkotásában a korábban megkezdett utat folytatja, prózai töredékekből alkot lírai hangvétellű dramatikus szöveget és előadást. Epizodikus szerkesztésmód, epikus és dramatikus részek váltakozása jellemzi a művet, melyben a Stella nevű hajó partraszállni készülő kapitányának és legénységének flash-back technikával felelevenített közös történetét és mindenikük előéletét ismerhetjük meg. Jim halálának jelenetében az amúgy is megtört linearitást ismét megtöri Barabás Olga, amikor Jim vízbeugrását újrameséli.

¹⁹⁵ Mátray László és Váta Loránd

¹⁹⁶ Tóth Ágnes Veronika: „Zenés színházak” másképp – In: Ellenfény, 2001/4.

A történet változatlanul pereg le újra. A sors elkerülhetetlen, a színháznak csupán rekonstruálására vannak eszközei, megváltoztatására azonban képtelen.

Barabás Olga a szövevényes történet- és kalandmesélés helyett ezúttal is az emberi viszonyokra, a parányi apró rezdülésekre fekteti a hangsúlyt. Ily módon nem a hajó utolsó útjának, hanem a legénységét alkotó emberek kudarcra exponálódik erőteljesebben. *„Hat ember összezártságából, az összezsizolódásból adódó összekoccanások és kibékülések hálója teremődik meg a fedélzeten, ahonnan e tengerészek – ha nem is egy közösség tagjaként, de - régi önmagukhoz képest mindenképpen megváltozva lépnek ismét partra. A színházról, a művészlétről, a közösségről szóló clowniádában szívet melengető emberi pillanatok születnek, Barabás Olga színészre figyelő, színészből építkező munkája nyomán mindenkinek megadatik a megmutatkozás lehetősége, ugyanakkor kiegyenlített közösségi játék teremődik, amelynek emblematikus kifejeződése az együttzenélés..”*¹⁹⁷

George és Lennie című előadása szintén átírat, a rendező John Steinbeck *Egerek és emberek* című regényét adaptálta. Többi előadásához hasonlóan itt is az egyszerű emberek (a címszereplők) kerülnek a történet középpontjába, az ő sorsuk mögött meghúzódó lelki rezdüléseket tárja fel. Olvasata ugyanakkor a vendégmunkáslét, az egyéni gazdasági nehézségek feltárásával közvetlenül reflektál az előadás létrejöttének közegére, az amerikai történet székely történetté válik anélkül, hogy ezt a produkció külsőségeiben jelezné.

Barabás Olga előadásaiban kiemelt helyet foglalnak el a dalbetétek. Ezek a dalok a színpadi történés és az elmesélés közti határt jelzik, az előadás színháziságát hangsúlyozzák. A nézőt kibillentik a történetből, ugyanakkor érzékileg-érzelmileg közelebb is viszik hozzá.

Az *Alexanderplatz*-ban formailag monológok és dialógusokban megírt jelenetek váltogatják egymást közbeékelte dalbetétekkel. Az alapszituáció a levelezés, a kezdeti elválás-jelent után egyik szereplő Berlinbe távozik, másik egy megnevezetlen kelet-európai kisvárosban marad. A jelenetek közt elhangzó dalok szövegeiben megjelenő leírásrészletekből ismerhető fel a kisváros, Marosvásárhely. A két színész mellett a színen mindvégig jelen levő harmonikás kíséretével előadott kuplék mozgásban is leválnak a történetben szereplő két ifjú művész életétől: míg

¹⁹⁷

Nánay István: Jobb mint itthon – In: Színház, 2003/10.

ezek alatt a színészek igazi kuplós lazasággal mozognak, a berlini karrierre készülő szereplők tánca (azaz a helyzeten belüli tánc) feszes ritmikájú, pergő tempójú sztepp.

A *Példás történet*ben egy éneklő angyal van mindvégig a színen. A szereplők a hátán levő kosárból szedik ki kellékeiket, sőt, az előadás kezdetekor a játékteret is az onnan kivett égő gyertyákkal rajzolják körül. Ilyen módon a szereplő, akinek éneke kíséri az előadást egyféle szervezője a színpadi történetnek – jelmeze jelzi, hogy ő nem civil, ám az előadásban elfoglalt helye szerint mégis kívülálló. Magának a művészetnek a megtestesítője – a művész és a művészet problematikájának megjelenítése nem idegen Barabás előadásától.

A *Partok, szirtek hullámokban* a zene magában a történetben is megjelenik. A kapitány terve, hogy az összeverbuvált legénységből az út során profi zenekart kovácsol. Természetesen ezúttal is élőzenét látunk a színpadon, maguk a szereplőket alakító színészek játszanak különböző hangszereken. Ezek a dalok már nem a történetet kísérik vagy tagolják, hanem szerves részei annak. A rendező azonban rafináltan kezeli őket, nem hagyja meg zárt helyzetükben, hanem ezúttal is a színpadi valóság és a színháziság felmutatásának határmezsgyéjére helyezi. *„A történetbeli zenekari próba közönségévé a teremben ülő néző, az előadás közönsége avatódik. Ilyen módon sikerül beléptetnie a dramatikus kontextusba anélkül hogy a néző ezt az előadás részéről a kényelmes elzártság, nézői intimitás ellen elkövetett agresszióként fogná fel. Az előadás során a zene többször válik helyzetábrázoló eszközzé: közös muzsikálás jelzi az együtt mulatókat, magányos hegedülés a lopás miatt kiközösített Bert egyedüllétét, dobolással terelik el a Kapitány figyelmét Bob, Tom és Jim, amikor a mérőeszközöket próbálják ellopni. Az időbeli visszakapcsolást szintén zene kíséri, és a vihart is zenével jelenítik meg. Történetalkotó elemből stilizáló elemmé, az előadás (formai megvalósítás) szintjére emelkedik a zene, a tartalmat is gazdagítva azzal, hogy hallgatólagosan olyan világról beszél, melyben a művészet alkotóereje a természetével egyenrangú.”*¹⁹⁸

A *Fagyöngyszüret*ben ennél is tovább megy. A színen két színész (két bohóc – jelenlétükkel ismét visszaköszönnek Barabásnál a clownok és clowneriek), egy férfi és egy nő, akik mindvégig ír balladákat énekelnek, míg a háttérben vetített képek peregnek vagy három táncos kontaktáncol. Az előadásmód által nem csupán a

¹⁹⁸

Boros Kinga: Egyszavas jellemzések, visszajátszott történet – In: Irodalmi jelen, 2003/10.

balladák története jelenik meg, hanem ezek segítségével elmesélik saját élettörténetüket is.

Mindent egybevetve Barabás Olga előadásai – még a kevésbé sikerültek is – egy határozott színházi gondolkozású, saját formanyelvvel rendelkező szuverén rendezőegyéniségről tanúskodnak. Színháza határozottan rendezői színház, ám ez korántsem jelenti a színész mellőzését, hisz minden produkciója erőteljesen színész-centrikus, mindet a színészre építi. Színészből építkező munkája során a rendezői szándék és a színészi jelenlét szintézisét teremti meg.

7.6. Kövesdy István, Török Viola és Zakariás Zalán szerepe a színház arculatának alakításában

Barabás Olga távozása után¹⁹⁹ helyét Kövesdy István, majd Török Viola vette át²⁰⁰, ám egyiküknek se sikerült a távozott rendezőnéhez fogható produkciókat színre állítaniuk Sepsiszentgyörgyön. Ennek ellenére előadásaik értékes produkciók (Kövesdy *Nők iskolája* és Török *Boldog nyárfalevél* rendezése egyenesen kiemelkedőnek is nevezhető), amik szervesen illeszkedtek a színház immár kialakult arculatába. Az elmúlt két évadban Bocsárdi mellett a színház másik rendezője (2009 szeptemberétől művészeti vezetője) a Bukarestben végzett fiatal Zakariás Zalán. Eddigi előadásai – mindenekelőtt a *Figaro házassága, avagy Bolond 1 őrült nap!!!* – azt jelzik, kiemelkedő tehetségű, szuverén művész.

Kövesdy István első két sepsiszentgyörgyi munkája két kolozsvári előadásának újrendezése volt. A Tamási Áron Színházban rendezett kiemelkedő előadása Molière *Nők iskolája* című műve. A nézőtéren, mint konzervatív falusi protestáns templomban külön ülnek a nők és férfiak, s a színen, mint valami groteszk szószék emelkedik a magasba a főszereplő Arnolphe ágya. Az ágy alatt forgóajtó, szétszórva leplekkel borított tárgyak. A tér valahol valóság és vízió határán mozog. Ez a kettősség lesz a meghatározója az előadásnak, melyet átjárnak Arnolphe visszatérő gyötrő rémálmai.

Kövesdy olvasatában Molière vígjátékába drámai felhangok vegyülnek: az előadás alapkérdése, hol van a határ szerelem és birtoklás közt, illetve mennyire

¹⁹⁹ Fontos megjegyezni, hogy elszerződése után vendégként a rendezőné még két alkalommal is visszatért a Tamási Áron Színházhoz

²⁰⁰ Kövesdy társulati tag volt, Török Viola pedig rendszeresen visszatérő vendégrendező

alakítható más szándékának megfelelően egy emberi lény személyisége. A nevelésnek álcázott emberidomításban végül a gáncstevő válik foglyának foglyává: fekete leples groteszk alakok veszik körül, mint a féltékenység árnyai, s egyre jobban vergődik önnön vízióiban. Monológjai kihangosítva, visszhangosan jelennek meg, mintegy jelezve a szereplő lelkében végbemenő folyamatokat. Pálffy Tibor kiemelkedő alakításában azonban a drámai hangsúlyok komikus pillanatokkal ellensúlyozódnak. Az Ágnes iránti szerelem gyötrelmei közt kilép a szegregált nézőtér női oldalára, ott flörtölve-bájologva a nézőkkel.

Kövesdy Sepsiszentgyörgyi munkái közül ez a produkció szervesül abba a kortárs játéknyelvbe, ami a Tamási Áron Színház ezen időszakát jellemzi.

Török Viola *Boldog nyárfalevél* rendezése szerves folytatása Bocsárdi Tamási-előadásainak, érvényes állomása annak a Tamási univerzalitását felfedezni és bemutatni kívánó kísérletnek, melyre a szerzőről elnevezett színház az elmúlt másfél évtizedben vállalkozott. A kosarakból álló stilizált díszlet, a zene és koreográfia használata, az intenzív színészi jelenlét és Török Viola Tamási-olvasata pontosan jelzi azt az utat, melyet a színház a rendszerváltás óta megtett: 1990. egyik első produkciója volt a *Boldog nyárfalevél* Tompa Miklós tradicionalista, a székely közeget bemutató rendezésében.

Ebben az előadásban a szereplők stilárisan is elkülönülnek egymástól: a főszereplők mély intenzitással jelennek meg, míg az epizódszereplők elnagyoltak, karikírozottak. A fináléban a frontról hazatérő Vaska Gellért úgy robban be a térbe, mint egy amerikai akciófilm világmentő katonája: a gesztus elidegenít, ugyanúgy eltávolít a szereplők drámájától, mint Bocsárdi *A csodája* fináléjában az angol akcentussal beszélő Idegen nő megjelenése az I love Transilvania felirattal.

A Tamási Áron Színház Zakariás Zalán személyében látszik megtalálni azt a fiatal rendezőt, aki szervesen illeszkedik ebbe a műhelybe és előadásaival tovább tudja építeni azt.

A *Figaro házassága, avagy Bolond 1 örült nap!!!* című előadása a különböző stílusok egymás mellé helyezésével él: a szereplők előbb modern ruhában majd rokokó öltözetben jelennek meg, keveredik a barokk és a popzene, az éjszakai jelenetben pedig egyszerre vannak a színpadon a petróleum- és elemlámpák. Zakariás sem historizálni, sem társadalmilag aktualizálni nem akar, a jelek és stílusok egymásbajátszásával a színháziságot hangsúlyozza.

Az előadásban kiemelt fontosságot kap a gesztusok nyelve: a színészek széles mozdulatokkal, erőteljes mimikával dolgoznak. „...a játék vége felé emberi hangok keverednek belé. Amikor kibukkannak az általános stílus alól az emberi vonások, érzelmek, amikor kiderül: a bohóckodás, az idétlenkedés egyfajta társadalmi szerepjáték. Amikor fölismerhetjük, hogy a Zakariás Zalán rendezésében nagy alapossággal, ötletességgel végigvitt játék nem idiótákat, hanem idióta magatartásmintákat ábrázol. A kötelező idiotizmus mögött is emberi arcok rejtőznek. A befejezéskor, a kötelező, de egyúttal ironikusan leleplező boldog kibontakozás közepette a bohócorrok jelentése is megváltozik. A kezdetben általános stílusjel érzésekkel, némi bölcsességgel telítődik. Az idióta bolondok csaknem bölcs bolondokká lesznek.”²⁰¹

7.7. Vendégrendezők

Az 1990 után eltelt időszakban a sepsiszentgyörgyi színházban nem csupán kiemelkedő előadások születtek, hanem – ami legalább annyira fontos – egy rendkívül nívós műhely alakult ki. A műhelyteremtés jegyében az előadások jelentős részét a színház állandó rendezői vagy állandó közreműködői állították színre, az elemzett időszak 109 előadásából mindössze 27 produkciót jegyzett nem állandónak tekinthető vendégrendező. Ez az arány még jobban differenciálódik, ha az időszakot két korszakra osztjuk: míg Bocsárdiék leszerződése előtt 20 előadásból hetet rendezett vendég, a *Kasimir és Karoline* bemutatója óta 89 előadásból 20-at²⁰².

A meghívott rendezők elsősorban a könnyű műfaj előadásainak rendezésére érkeztek, a színház ezzel is biztosítva saját meghatározó rendezői számára a teljes szabadságot, levéve vállukról azt a terhet, amit a közönségigénynek való megfelelés jelent. Az évek során alig néhány olyan vendégrendező érkezett, akinek előadása nem a fentebb említett kategóriába tartozik. A vendégrendezők kiválasztásában erőteljes heterogenitás és minőségbeli differencia érhető tetten: Árkosi Árpád, Tömöry Péter vagy Mircea Cornișteanu sepsiszentgyörgyi előadásai nem mérhetők Tompa Gábor, Mihai Măniuțiu vagy Keresztes Attila rendezéseihez.

²⁰¹ Zappe László: Idétlen és bölcs bolondok – In: Kisvárdai Lapok, 2010. június 23.

²⁰² Mint korábban említettem ezek közül kettőt Barabás Olga állított színre, aki korábban a színház állandó rendezője volt

Mihai Măniuțiu sepsiszentgyörgyi *Médeia*-rendezése magán viseli a rendező munkáinak sajátosságait: a szöveg célirányosan erőteljesen meg van húzva, az előadásban határozott exponált főszereplő története kerül a középpontba, és megjelenik a sokrétű színházi jelhasználat is. A produkcióban a rendező más munkáihoz hasonlóan kiemelt hangsúlyt kap az egyén és az arctalan közösség viszonya.

Măniuțiu előszeretettel fordul a görög tragédiákhoz – ezek a történetek alkalmasak arra, hogy kortárs drámaként, az ember mindenkori problémájaként mutassa be őket, egy olyan színházi formában, melynek egyik legfőbb összetevője a rituálé. A szertartásszínházi elemek jelen vannak a sepsiszentgyörgyi előadásban is. Ebben a produkcióban Médeia nyelve legalább annyira a tánc, mint az általa beszélt nyelvjárás. Jelenléte már önmagában egy folyamatos rituálé, mozgása, gesztusai és tánca által intenzívebben kommunikál az istenekkel, mint beszéde által az emberekkel. Az istenek az övéi – az őt körülvevő emberek viszont számára idegenek, befogadók, akik valójában elutasítják őt. Ebben az előadásban a Médeia az idegenség drámája, központi mozgatórugója az idegenség diabolizálása²⁰³. Médeia időn és téren kívüli, ezt jelzi mint jelmeze, mint az általa beszélt, a nézők számára beazonosíthatatlan nyelv²⁰⁴. Bűne az, hogy más – miközben Médeiát nevezik barbárnak, Măniuțiu előadásában a kar lesz az, aki már-már állatszerűen viselkedik: alantas, sunyi, részegen ordít és hörög.

Beckett *Godot-ra várva* című drámáját sokadszorra rendezte újra Tompa Gábor azonos formában, a sepsiszentgyörgyi előadás erőssége a pontos struktúrán belül a színészi alakítások precizitásában és intenzitásában van. A szereplők keménykalapos bohócok, akik egy-egy viselkedésformát jelenítenek meg. A várakozás Tompánál nem a passzív semmittevést jelenti: szereplői bohóctréfákkal tagolják filozofikus szövegeiket, Beckett ürességről szóló szövegét pedig polifonikus zeneműként adják elő, melyben minden hangsúlynak, minden ritmusnak pontos helye van.

A tér világvégi hangulatot áraszt: fehéres-szürke, kietlen, a színpadot elhordott cipők borítják. Bármennyire is embertelen és túlvilági ez a tér, a színpad és nézőtér

²⁰³ A „diabolizálás” kifejezést maga a rendező használja az előadás kapcsán adott interjújában. „Euripidész Médeiája az én olvasatomban az idegenség története. Példázat az idegen diabolizálásáról, a másik ember és a másság diabolizálásáról.” (Prezmer Boglárka – Czegő Csongor: A másság diabolizálása ellen. Interjú Mihai Măniuțiu rendezővel – In: Háromszék, 2005. január 29.) Aligha véletlen, hogy a fogalomhasználattal a rendező a szakralitás irányába terel.

²⁰⁴ Inuit, egy eszkimó nyelvjárás

világa közt létrejön egy közösség, az által hogy ezeket a cipőket a színház újsághirdetés segítségével maguktól a nézőktől gyűjtötte. Ugyancsak a néző világára reflektál, hogy az üzenet a színpadon levő öreg televízió képernyőjén érkezik, a transzcendenciát felváltja a média: a remény nem más, mint egy tömegkommunikációs manipuláció.

„...*azt hittem, Godot-ügyben nem érhet meglepetés - és ért. A sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház előadása, amely a Zsámbéki Színházi Bázison volt látható, nemcsak perfekt - magyarul tökéletes -, hanem lapidáris ("kőbe véshető"), ellentmondást nem tűrő és ilyen értelemben revelatív is.*” – írta az előadásról Koltai Tamás.²⁰⁵

Az előadás érdekessége, hogy két vendégjáték alkalmával is (Kolozsvár és Zsámbék) Nemes Levente betegsége miatt a rendező Tompa Gábor lépett színre Pozzo szerepében.²⁰⁶

A Tamási Áron Színházban rendezett *Csárdáskirálynő*ben Keresztes Attila szakít az operett-konvenciókkal, s a könnyed, habos történet helyett az emberi (és történelmi) drámákat keresi benne. Kiindulópontja a mű keletkezéstörténete (librettóját 1914-ben írták, a háború kirobbanása miatt Kálmán egy évig nem kezdi el a zenét írni) és a Gábor Andor dalszövegmagyarításában rejlő dekadencia és életszeretet. Keresztes szakít az operett hagyományos amnéziájával, s „az ágyúdörgéstől és a Csárdáskirálynő sikerétől” hangos XX. század elejének világában a *Csárdáskirálynő* zenéjében meghallja és meghallatja az ágyúdörgést. A rózsaszín máz alatt a „gyerünk, mert gyors az élet” világa fut.

A díszlet (tervezője Bartha József) meghatározó eleme egy több tíz négyzetméteres tükörfólia a színpad hátsó és jobb oldali részén, enyhén előredöntve. Ebben jelenik meg az alapszönyegre fejjel lefele nyomtatott három kép: az első felvonásban az orfeum, a másodikban a palota, a harmadikban pedig a park. Ugyanakkor ez a tükör nem csupán megsokszorozza és több szögéből mutatja a színen levő szereplőket, de belátást enged a kulisszákba is. A fólia minden apró – akár a szereplők mozgása által keltett – szélmozgásra finoman remegni kezd, így a benne megjelenő kép még inkább elemelkedik a valóságtól a szürrealitás, az álomszerűség fele. Ez a tükröződés, ez a fajta virtuális világ-képzés és az optika megsokszorozódása

²⁰⁵ Koltai Tamás: Da capo al fine – In: Élet és irodalom, 2006. július 14.

²⁰⁶ Tompa karrierjében van előzménye az esetnek, a Kolozsváron rendezett A játszma vége főpróbahetében ő vette át László Gerőtől Hamm szerepét.

pontosan jelzi Keresztes rendezői szándékát: nem illúziót kelt, hanem reflektál – a történetre, a műfajra, a színházra. A végén a rendező által kreált, a színpadi történetre végig reflektáló bohócfigura hangos durranással kipukkan a harmadik felvonásban végig a színen lebegő léggömböt, s a lufival együtt pukkan ki a szereplők álma, a Monarchia és maga az operett mint műfaj is.

Keresztes később az előadást újrendezte Komáromban és Szatmárnémetiben is, ám ezek egyike sem éri el a sepsiszentgyörgyi színvonalát. Ehhez az előadáshoz kellett a Tamási Áron Színház színészei, az a fajta koncentrált jelenlét és a színházra való ránézésnek az a képessége, amely ezt a műhelyt jellemzi.

Érdekes megfigyelni, hogy az elmúlt húsz év alatt a 27 vendégrendező által színre vitt előadás közül mindössze négyet rendezett román rendező – ez a szám minden más erdélyi magyar színház esetében magasabb –, holott Bocsárdi László szellemisége rokonítható a román színházéval (is). A magyarázat alighanem abban keresendő, hogy a székelyföldi elrománosítási kísérlet emléke még hosszú ideig élesen élt Sepsiszentgyörgyön, s a nézők nehezebben fogadták volna el a román alkotó jelenlétét. A generációk kicserélődésével a probléma oldódik, s ez a színház repertóriumán is tükröződik: az említett négy előadás közül három az elmúlt öt évben került színre, mi több, 2009 végén a rendszerváltás után először (ha Ionescot franciának tekintjük a drámái nyelve nyomán) került színre román szerző (Caragiale).

7.8. A műhelyteremtés egyéb aspektusai

Ez a műhely nem jöhetett volna létre csupán rendezőkből – olyan alkotócsapatot jelent, amelynek egymást inspiráló és meghatározó tagjai egyénileg is kiemelkedő művészek. Nem véletlen, hogy ez a színház adta Erdélyből eddig a legtöbb Jászai-díjast: Bocsárdi László, Barabás Olga,²⁰⁷ Pálffy Tibor, Szabó Tibor, Nemes Levente, Váta Loránd.²⁰⁸ Péter Hilda legjobb női mellékszereplőnek járó Uniter-díjat kapott a *Godot-ra várva*-beli alakításáért, a színház előadásait három

²⁰⁷ 2004-ben, a díj odaítélésekor már nem volt a Tamási Áron Színház társulatának tagja, ám addigi pályája jelentős részét ott töltötte. A díjazáskor a sepsiszentgyörgyi előadásokon kívül az egyetem elvégzése óta mindössze négy színházi és egy főiskolai előadást rendezett.

²⁰⁸ Erdélyi színházi alkotó Jászai Mari-díjat először 2001-ben kapott, azóta összesen 17-en részesültek a kitüntetésben. A felsorolás nem tartalmazza Dobro-Kóthay Juditot, aki soha nem volt a sepsiszentgyörgyi társulat tagja, ám a díj odaítélésekor (2005) már évek óta Bocsárdi állandó jelmeztervezője.

ízben jelölték Uniter-díjra, egyéni jelölések közül pedig Bocsárdit ötször jelölték legjobb rendezőnek, további hét alkotót pedig szintén egyéni díjra jelöltek (Mátray Lászlót kétszer is). Az egyéni elismeréseknél maradva, Kritikusok díját kapott Péter Hilda és Pálffy Tibor a *Godot-ra várva*, illetve az *Yvonne, burgundi hercegnő* című előadásokban nyújtott alakításukért.

A színészeknél tartva meg kell említenünk Botka László nevét. Színháztörténeti kuriózumként Erdély utolsó aktív vándorszínésze volt, hivatásos pályáját még Király László Kollektív Vándortársulatánál kezdi (ezt megelőzően már játszott a szatmárnémeti Vasas Munkásszínpad Műkedvelő Színjátszó Csoportjában és vitéz Jakabffy Dezső színtársulatában). A kiváló komikus immár nyugdíjasként tért vissza és újult meg, Bocsárdi groteszk színházi világának fontos karakterszínészévé válva. Halála előtt néhány nappal még fellépett a kisvárdai fesztiválon az *Yvonne, burgundi hercegnő* Valentinjeként.

A Tamási Áron Színház számára a legfontosabb meghatározó elv a színházcsinálás, a létrejövő vagy létrejött előadás belső törvényszerűsége. Ez néha az intézményes működésre is kihat: ennek jegyében néha a repertoárszínházi működés szabályait is megszegi: előfordulnak elmaradó és csúszó bemutatók, gyakori műsorváltás, későn összeálló műsorrend.

A színház sajátos műhelyszerűsége eredményeként nem tapasztalható egyensúlyra törekvő klasszikus értelemben kiegyenlített repertoár. A repertoár legfőbb kritériuma maga az előadás – nem a közönség vélt vagy valós elvárásai, a különböző igények közti egyensúly megteremtése szabja meg a műsorrendet, hanem elsősorban a társulat belső művészi igénye. Hosszú távon vizsgálva azonban tendenciák: Tamási ciklus, Shakespeare-ciklus éppúgy, mint a kortárs magyar drámák viszonylagos hiánya. Ezeknek a tendenciáknak a magyarázata szintén nem egy külső stratégiában, hanem az alkotók érdeklődésében keresendők.

Az intézményes működés és a műhelyszerű működés közt feszülő ellentétek eredményeként a város önkormányzata és polgármestere többször támadja a színház vezetését. Ugyanezen okból kifolyólag kialakult egy olyan egykori közönségréteg, mely elhatárolódik a színház előadásaitól.

7.9. Színházi fesztiválok Sepsiszentgyörgyön

A Kisebbségi Színházi Kollokvium ugyan az 1992-es rendezvény után megszűnt (illetve később Gyergyószentmiklóson éledt újra), a sepsiszentgyörgyi színház továbbviszi annak hagyományát, illetve azt a szellemi töltetet, amit egykoron hordozott.

Ennek jegyében születtek színházi fesztiválok Sepsiszentgyörgyön – kezdetben ugyan más-más névvel, de alapvetően azonos tartalmi töltettel, majd 2009-ben óriási ugrásként születik meg a teljesen más megközelítést hordozó Reflex Nemzetközi Színházi Biennálé²⁰⁹. A korábbi fesztiválok – Theátrum, Tamási Centenárium – rendszertelen időközönként, egy-egy évforduló kapcsán jöttek létre, s jellegükben megmaradtak regionálisnak, még akkor is, ha érezhető, hogy a gazdasági lehetőségek függvényében kiemelkedő előadásokat igyekeztek meghívni.

A 2009-es rendezvényen nem az romániaiság/erdélyiség/kisebbségiség és nem is a magyarság volt az elsődleges válogatási kritérium – a szervezők ezúttal rangos európai előadásokat kívántak egybegyűjteni. *„Két közép-európai színházi évad legkiemelkedőbb előadásait gyűjti egyetlen rendezvény műsorába a Sepsiszentgyörgyön szervezett **REFLEX Nemzetközi Színházi Biennálé**. Olyan előadások lesznek láthatóak a fesztivál műsorában, melyeket saját színházi kultúrájukon belül rangos szakmai díjakkal tüntettek ki az elmúlt két évben. Magyarország, Románia, Lengyelország és Csehország fontos előadásai mellett a fesztiválon díszvendégként vesz részt a berlini Deutsches Theater. Reprezentativitása, a kortárs színház értékein alapuló válogatási rendszere által a fesztivál kettős céllal jelentkezik. Elsődleges célja, hogy a régió eltérő tradíciójú és értékrendű színházi kultúráiról egy, a színház jelenét tükröző képet nyújtson, célunk azonban emellett az is, hogy olyan, ritka színházi csemegékből álló műsort kínáljunk, melyeket másképpen aligha láthatnának nézőink.”* – állt a biennálé ismertetőjében²¹⁰. E fesztivál keretén belül a székelyföldi kisvárosba korábban soha nem látott európai rangú színházak és produkciók érkeztek, elég csak Michael Thalheimer és a berlini Deutsches Theater vagy Jan Klata és a krakkói Sary Teatr nevét említeni.

²⁰⁹ Sajnos, a jelek szerint a biennálé egyelőre egyedi fesztivál marad – anyagi források híján a 2011-ben esedékes második kiadás jelenleg elmaradni (vagy következő évre halasztódni) látszik.

²¹⁰ <http://tamasi theatre.ro/hu/46.html> (letöltve 2011. január 10.)

A kilencvenes évek közepétől eltelt időszakban a Tamási Áron Színház eltávolodott a színházi hagyományoktól. A realista színjátszás sem cél immár, hanem csupán olyan eszköz, melyet szükség szerint beemelnek előadásaikba. A realitás illúziója helyett az előadásokban egy szuverén színpadi világ születik, saját törvényszerűségekkel és saját jelrendszerrel. A logocentrikus megközelítésmódot felváltja a teatralitás-centrikusság, melyben a látvány, hangzás, színészi jelenlét együttesen eredményeznek egy formai és tartalmi frissességet, melynek egyediségét az adja, hogy szervesen beleépülnek a sajátos hagyományok (mind a színház, mind Székelyföld hagyományai – utóbbi által ezek az előadások behelyeződnek megszületési helyük közvetlen közegébe).

A Tamási Áron Színház fejlődése a többi erdélyi magyar színházéval – mindenekelőtt a Kolozsvári Állami Magyar Színházéval – ellentétben erőteljesen saját belső energiáiból merítkezik. Ez a fejlődés már-már zárt, szinte kizárólag a társulat saját erejére alapozva, nem a meghívott alkotóktól származó megtermékenyítő impulzusokra számítva történt. Ez a befele forduló építkezés még inkább kiemeli a sepsiszentgyörgyi színház műhelyjellegét.

Ennek a műhelynek a létrejöttében és működésében legfontosabb szerepe Bocsárdi Lászlónak van. A színházon belül kifejtett munkássága és a színházra gyakorolt hatása kiváló példája annak, hogyan határozhat meg egy szellemi vezető egy színházat, és mennyire fontos egy színház számára, hogy markáns, alkotó szellemiségű vezetője legyen. A mai Tamási Áron Színház nem azért „Bocsárdi színháza”, mert ő annak igazgatója, hanem azért, mert az ő szellemisége, színházi gondolkodása és ízlésvilága mentén alakult ki.

7.10. *Rövid interjú Bocsárdi Lászlóval*²¹¹

- *Hányan érkeztek Gyergyószentmiklóstra az egykori temesvári Tháliából?*

- Az alapítók közül ketten érkeztünk '84-ben Gyergyóba: Bocsárdi Angi Gabriella és jómagam. Rajtunk kívül még hét alapító tagja volt a Figurának, hozzánk csatlakozott

²¹¹ Kérdéseim írásban küldtem el Bocsárdinak, ő szintén írásban válaszolt. Szerettem volna hasonló, a történések hátterét megvilágító interjút készíteni Nemes Leventével is, kérdéseim el is küldtem neki, aki többször megígérte, válaszol rájuk. Időhiányra hivatkozva halasztotta a válaszadást, majd a válaszok helyett 2000-ben írt igazgatói pályázatának kéziratát bocsájtotta a rendelkezésemre – ezt fel is használtam dolgozatom írásakor.

rövid idő után a szintén tháliás múlttal rendelkező Kulcsár Edit. Az 1990-es hullámban újabb ex-tháliások érkeztek, de az már egy másik történet.

- *Pályakezdő mérnökként Gyergyóba érkezve miért tartottad fontosnak a „színházalapítást”?*

- Ahogyan a kereskedelemben található tárgyaktól személytelenségük, ürességük miatt viszolygok, ugyanúgy – néhány kivételtől eltekintve – a kőszínházban látott előadások is idegenek voltak számomra. Arra vágytam, hogy bebizonyítsam magamnak, létezik egy „másik” színház, amelyik őszinte, elementárisan tragikus és ugyanakkor derűs is tud lenni. Ebből az indulatból táplálkozott színházalapító ténykedésem.

- *Mikor érezted, hogy a Figura keretei kezdenek szűkké válni? Ezért vagy más okból kifolyólag szerződtél Nemes Levente hívására Sepsiszentgyörgyre? Elszerződésedkor mit gondoltál a Figura jövőjéről?*

- 1993-ra egyértelművé vált, hogy a Hargita megyei tanácselnök '90-ben tett ígérete, miszerint a Figura Stúdió Csíkszeredában játszóhelyet, a tagok pedig szolgálati lakásokat kapnak, sohasem fog valóra válni. Egyrészt Gyergyószentmiklós kevés lakosa és ebből fakadóan a kevés potenciális néző miatt, másrészt a városvezetés színházhoz való ellenséges viszonyulása miatt rendkívül bizonytalannak láttam a jövőnket. Amikor a színészek egy része jelét adta, hogy nem marad tovább Gyergyószentmiklóson, lépnem kellett, hogy színházunk számára másik várost és mecénást keressek. Marosvásárhelyben, Udvarhelyben és Csíkszeredában gondolkodtam. Felkerestem például Udvarhelyen az akkor nagyon jól menő Ati kft-t. Hiába. Rá kellett ébrednem, hogy álmodozom, az üzleti világot nem érdekli a kultúra. Ekkor látogatott meg Nemes Levente, aki meghívott Sepsiszentgyörgyre munkatársnak. A figurásokkal folytatott hosszú tanácskozás után azt a feltételt szabtam, hogy vihessek magammal hat színészt és még egy rendezőt. Akik nem vállalták a költözést, illetve akikről úgy éreztem, nem tudnák az új helyzetben megállni a helyüket, Gyergyóban maradtak. A következő egy év alatt a Figura igazgatójaként és a Tamási Áron Színház művészeti vezetőjeként két dolgot oldottam meg: kijelöltem és segítettem utódomat, a gyergyószentmiklósi színház új igazgatóját, hogy életben tudja tartani a vezető színészei nélkül maradt intézményt, miközben Sepsiszentgyörgyön előkészítettem a terepet a figurások átszerződésére és befogadtatására. A döntésem helyességében soha nem kételkedtem, hiszen a célom az volt, hogy a Figura szellemiségét megmentsem – a hely maga másodlagos volt a

számomra. Abban reménykedtem, hogy kőszínházi körülmények között fogom majd megvalósítani, kiteljesíteni színházzal kapcsolatos álmaim.

- *Előbb koprodukciónak születtek a Tamási Áron Színház és a Figura Stúdió közt, később szóba került a fúzió is. Végül a társulat magjának átszerződése lett. Hogyan zajlottak le ezek a lépések?*

- A „házasság”, ahogy ez a köztudatban megjelent, nagyon bonyolult és meglehetősen hosszú folyamat eredményeként valósult meg. Már a művészi vezetőnek való kinevezésem is robbanásig feszítette a sepsiszentgyörgyi társulat hangulatát – sokan követelték Nemes Levente lemondását – ehhez társult azután a felsőfokú szakvégtzettséggel nem rendelkező színészek megjelenése. A „házasság” első próbájaként egy közös szereposztású előadás elkészítését kértem. A sors úgy akarta, hogy a *Kasimir és Karoline* jól sikerüljön – ezután történt a hat színész végleges átszerződése. Innen kezdve (1995.) még legalább négy-öt évig minden munka egy kétségbeesett élet-halál harc kilométerkövének számított. Miközben küszködtünk a szakma megtanulásával, folyamatosan bizonyítanunk kellett, hogy a „házasság” nem volt elhamarkodott, meggondolatlan lépés. A valamelyes biztonság érzése akkor kezdett megszületni bennünk, amikor szaporodni látszottak a pozitív szakmai visszajelzések és fesztiválmeghívások. Ma, 15 év után, egyértelmű sikereink ellenére is még mindig létezik Sepsiszentgyörgyön egy olyan réteg, amelyik nem hajlandó elfogadni színházunkat.

- *Már gyakorló színházrendezőként végezted el a marosvásárhelyi színművészeti rendező szakát. Mit jelentett Tompa Gábor tanítványának lenni? Jelentett-e valami pluszt az egyetem vagy csupán diplomaszerezésre szolgált?*

- A főiskolai hangulattal találkozáva kénytelen voltam felismerni, hogy a „Figura állapot” egy kegyelmi állapot, és a színház világában nagyon sokféle irányvonal, megközelítési mód és – nem elhanyagolható – érdek létezik. Kezdetben, annak ellenére hogy a rendezőszak diákjait Tompa Gábor majdnem teljesen kimentette az intézmény bürokráciájából, nagyon rosszul éreztem magam ebben a számomra új helyzetben. Tompa Gábor színháza jelentette számomra az egyik követendő példát. A rendező szakra miatta is jelentkeztem. Akkoriban túl lévén már egy hatéves egyetemi élményen, nem kívántam újra átélni a tanuló diák szerepét. Ha nem hívott volna, nem valószínű, hogy magamtól jelentkeztem volna a felvételire. Gábor rendkívül jó érzékkel irányított minket. Nem írt elő sémákat, türelmesen kivárt és mindent megtett, hogy a legjobb szakemberek tanítsanak minket. Elintézte, sőt az anyagi

feltételeket is előteremtette ahhoz, hogy eljuthassunk nemzetközi színházi fesztiválokra. Szeretettel viseltetett irányunkban, és megtanított arra, hogy a színházcsinálásban a legfontosabb a végeredmény – ehhez pedig a legmesszemenőbb alkotói szabadságot kell megteremteni a magunk és a velünk együttműködők számára egyaránt. A maga ellentmondásosságában ízig-vérig színházi ember. Nagyon sokat tanultam tőle.

- *Gyergyóban nulláról indulva építettél színházat, Szentgyörgyön viszont létezett egy rossz hagyományokba fulladt működő színház. Milyen különbségeket jelentett ez a stílus- és társulatépítés szempontjából?*

- A célok pontos megfogalmazása bizonyult a legfontosabb feladatnak. Szerencsémre Barabás Olgával erős csapatot tudtunk ehhez alkotni és a figurás színészekkel együtt erős jövőbe vetett hittel kezdtük el a harcot. Egy kortárs művészsínház létrehozásának vágya éltetett, és abban reménykedtünk, hogy elég népes közönséget tudunk kinevelni ahhoz, hogy átalakítsuk a sepsiszentgyörgyi színházi ízlést. Megpróbáltunk a régi szentgyörgyi színészek közül minél többet megnyerni az ügynek, miközben a figurásokat a kőszínházi „profizmus” állapotába kellett juttatnunk. Mindkét tevékenység áldozatokkal járt. Néhány év után, frissen végzett vagy átszerződött új tagokkal megszorodva megszületett egy ütőképes, tetre kész társulat.

- *Milyen célokat fogalmaztál meg magadnak, amikor a Tamási Áron Színházhoz kerültél, s milyen újabb célok fogalmazódtak meg az évek során?*

- Kaposvár, illetve Piatra Neamț színházainak példája lebegett előttünk amikor elkezdtük a sepsiszentgyörgyi kalandot. Sajátos, fiatalos hangvételű színházi nyelvvel rendelkező társulat megteremtését tűztük ki célul. 1997-ben, amikor bemutattuk a Barabás Olga rendezte *Don Juant* és az általam rendezett *Alkésztiszt*, tudtuk, hogy elsődleges célunkat elértük. Ekkor nagy bajban találtuk magunkat: ahhoz, hogy hitünk a munkában ne vesztődjön el, új célokat kellett megfogalmaznunk és magunk elé tűznünk. Ekkor kezdődött el az a folyamat, melynek következményeként Olga végül elhagyta színházunkat. Számomra a következő célt az előadásaink színvonalának további emelése mellett az adta, hogy rendkívüli módon lelkesített a remekművek mélységeinek a feltárása. Kimeríthetetlen forrást jelentenek mind a rendező mind a társulat számára ezek a szövegek, amelyek kortárs színházi formába öntve a mindenkori közönséggel erős kapcsolat kiépítésére adnak lehetőséget. Ebből a gondolatból nyertem energiát és hitet a további építkezéshez.

- *Hogyan lehetett az erdélyi szinten avantgárdnak tekinthető színházad egyeztetni a népszínházon nevelkedett közönség elvárásaival?*

- Nemes Leventének és a sorsnak köszönhetően sikerült átvészelnünk a kezdeti időszakot addig, amíg az első komolyabb sikereink megszilárdították pozícióinkat. Következésképpen kitartottunk a művészsínház eszménye mellett. Ezt hirdettük és ennek az eszménynek a jegyében szerveztük az évadainkat. Ennek a következetességnek lett meg hosszú távon az eredménye. Természetesen nem minden meghívott rendezőre, illetve előadásunkra tudok büszkén gondolni, de munkánk 80%-a a főcsapás mentén haladt. A helyi lap munkatársai felkarolták és támogatták törekvésünket, így módon az értő közönség számának növekedése sem váratott magára sokáig. Az újdonságra éhes fiatal nézőket első pillanattól kezdve magunk mellett tudhattuk, de lassan egyre többen kezdték érteni az előadásaink által használt színházi nyelvet, s fokozatosan kialakult a városban a színvonalas színházi előadások iránti igény. Hazudnék azonban, ha azt állítanám, hogy Szentgyörgyön ma már mindenki ránk esküszik. A folyamat nem zárult le.

Függelék

Az erdélyi magyar színházak repertórima 1990-2010 közt²¹²

KOLOZSVÁRI ÁLLAMI MAGYAR SZÍNHÁZ

<i>évad</i>	<i>bemutató</i>	<i>szerző</i>	<i>cím</i>	<i>rendező</i>	<i>díszlettervező</i>	<i>jelmeztervező</i>	<i>megjegyzés / további stáb</i>
1989/90	Március 10.	Székely János	Caligula helytartója	Tompa Gábor	T.Th. Ciupe	Mihai Ciupe f.h.	z. Demény Attila
1989/90	Május 2.	Müller Péter	Szemen szedett igazság	Parászka Miklós	Baász Imre	Baász Imre	z. Demény Attila
1990/91	Október 5.	Slawomir Mrozek	Rendőrség	Árkosi Árpád	Antal Csaba	Antal Csaba	z. Demény Attila
1990/91	Október 26.	Federico García Lorca	Bernarda Alba háza	Tompa Miklós	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	z. Demény Attila
1990/91	November 23.	Heltai Jenő	Naftalin	Tompa Gábor	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	k. Pintér Jenő
1990/91	December 30.	***	Herkules Bonbon – szilvezeri kabaré	Csíky András, László Gerő	Valovits László	Valovits László	k. Pintér Jenő
1990/91	Április 12.	Molnár Ferenc	Az ördög	Szabó Ágnes	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	z. Fornwald László
1990/91	Április 24.	William Shakespeare	Ahogy tetszik	Tompa Gábor	T. Th. Ciupe	Dobre-Kóthay Judit	
1991/92	Október 18.	Katona József	Bánk bán	Árkosi Árpád	T. Th. Ciupe	Dobre-Kóthay Judit	z. Demény Attila
1991/92	December 13.	Nyikolaj Erdman	Az öngyilkos	Seprődi Kiss Attila	T. Th. Ciupe	Dobre-Kóthay Judit	z. Fornwald László, k. Valkay Ferenc
1991/92	December 31.	***	Miért múlik el minden ami szép? — szilvezeri kabaré	László Gerő, Csíky András	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	k. Pintér Jenő
1991/92	Február 14.	Eugen Ionesco	A kopasz énekesnő	Tompa Gábor	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
1991/92	Április 5.	Szigligeti Ede	Liliomfi	Boér Ferenc, Csíky András, László Gerő, Tompa Gábor	Witlinger Margit	Witlinger Margit	
1991/92	Május 17.	Spiró György	Csirkefej	Vincze János	Werner József	Dobre-Kóthay Judit	
1991/92	Június 27.	Jevgenyij Svarc	A sárkány	Bocsárdi László f.h.,	Mihai Ciupe	Dobre-Kóthay Judit	
1992/93	Szeptember 26.	Lázár Ervin	Bab Berci kalandjai	Mózes István	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
1992/93	November 11.	William Shakespeare	Szentivánéji álom	Tompa Gábor	Both András	Dobre-Kóthay Judit	
1992/93	December 17.	Márton László	A nagyratörő	Parászka Miklós	T.Th. Ciupe	T.Th. Ciupe	z. Demény Attila k. Csák Zsolt
1992/93	Február 12.	Molnár Ferenc	Doktor úr	Mózes István	Árvai György	Békési Ildikó	k. Pintér Jenő
1992/93	Március 5.	Albert Camus	A félreértés	Tompa Gábor	T. Th. Ciupe	T.Th. Ciupe	z. Demény Attila
1992/93	Április 15.	Hunyady Sándor	Erdélyi kastély	Dehel Gábor	Nagy Endre	Starmüller Katalin	z. Katona József
1992/93	Május 21.	Örkény István	Pisti a vérzivatarban	Vincze János	Werner József		

²¹² A repertoár szerkezetében a Kántor Lajos- Kötő József: Magyar színház Erdélyben 1919-1992 című kötetben szereplő repertórium struktúráját követtem.

1993/94	Október 22.	Szép Ernő	Patika	Mózes István	Wagner Tamás	Labancz Klára	k. Pintér Jenő
1993/94	November 21.	Szilágyi Andor	Leánder és Lenszirom	Czeizel Gábor	Nagy Endre	Horváth Judit	z. Incze G. Katalin
1993/94	Március 9.	Georg Büchner	Leonce és Léna	Barabás Olga f.h.,	T.Th Ciupe	T.Th Ciupe	z. Hencz József
1993/94	Március 27.	***	Cseberből vederbe – zenés kabaré		Nagy Endre	Nagy Endre	
1993/94	Június 1.	Spiró György	Az imposztor	Árkosi Árpád	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
1993/94	Július 1.	Székely János	Mórok	Tompa Gábor	Nagy Endre	Pap János	z. Márta István
1994/95	Október 8.	Füst Milán	Máli néni	Árkosi Árpád	Király Anna	Király Anna	z. Lászlóffy Zsolt f.h.
1994/95	november 18.	Tom Stoppard	Rosencrantz és Guildenstern halott	Kövesdy István f.h.	T. Th. Ciupe	Mihai Ciupe	z. Hencz József
1994/95	február 3.	Mihail Bulgakov	Képmutatók cselszövése	Tompa Gábor	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
1994/95	április 14.	William Shakespeare	Vízkereszt	Victor Ioan Frunză	Adriana Grand	Adriana Grand	z. Marius Marchis, k. Felicia Dalu
1994/95	május 17.	Molnár Ferenc	Pál utcai fiúk	Czeizel Gábor	Simon Gabriella f.h.,	Simon Gabriella f.h.,	z. Incze G. Katalin
1994/95	június 16.	Carlo Goldoni	Csetepaté Chioggiában	Árkosi Árpád m.v	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	z. Incze G. Katalin
1995/96	október 20.	William Shakespeare	Tévedések vigjátéka	Kövesy István	Kövesdy István, Nagy Endre	Dobre-Kóthay Judit	
1995/96	december 15.	Lope de Vega	A kertész kutyája	Bocsárdi László	T. Th Ciupe	T. Th Ciupe	z. Selmeczi György
1995/96	február 4.	Örkény István	Kulcskeresők	Csíky András, Spolarics Andrea			– IV. éves főiskolai hallgatók vizsgaelőadása
1995/96	február 7.	Molnár Ferenc	Liliom	Kövesdy István	Szegő György	Sárdi Zoltán	z. András Enikő
1995/96	március 15.	Arany János	Nagyidai cigányok	Senkálzsky Endre	Nagy Endre		z. Lászlóffy Zsolt
1995/96	március 24.	William Shakespeare	Ahogy tetszik	Csíky András, Spolarics Andrea			– IV. éves főiskolai hallgatók vizsgaelőadása
1995/96	március 31.	Witolt Gombrowicz	Operett	Tompa Gábor	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	z. Incze G. Katalin, Lászlóffy Zsolt
1995/96	június 21.	Kárpáti Péter	Méhednek gyümölcse	Bérczes László	Sárkány Sándor		z. Cseh Tamás
1996/97	október 2.	Eugen Ionesco	A székek	Vlad Mugur	T.Th. Ciupe	Vioara Bara	z. Mathias Thurrow
1996/97	november 10.	Carlo Goldoni	A velencei ikrek	Vlad Mugur	Vioara Bara	Vioara Bara	m. Varga-Járó Ilona
1996/97	december 18.	Vörösmarty Mihály	Csongor és Tünde	Csizmadia Tibor	Király Anna	Király Anna	z. Demény Attila k. Liviu Matei
1996/97	február 2.	Molnár Ferenc	Üvegcipő	Spolarics Andrea			IV. éves főiskolások vizsgaelőadása
1996/97	február 21.	A. P. Csehov	Ivanov	Kövesdy István	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	z. Lászlóffy Zsolt, Takács András
1996/97	április 13.	Parti Nagy Lajos	Ibusár	Kövesdy István	Bartha József	Labancz Klára	z. Darvas Ferenc, k. Sipos Margit
1997/98	október 10.	Georges Feydeau	Bolha a fülbe	Kövesdy István	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
1997/98	október 24.	Madách Imre	Az ember tragédiája	Csiszár Imre	Csiszár Imre	Szakács Györgyi	z. Márta István k. Valkay

1997/98	december 10.	William Shakespeare	A két veronai nemes	Hatházi András			Ferenc – IV. éves főiskolások vizsgaelőadása
1997/98	december 31.	***	Szilvesztei Kabaré	Boér Ferenc	Nagy Endre	Nagy Endre	k. Boér Jakab Ilona
1997/98	február 11.	William Shakespeare	Troilus és Cressida	Tompa Gábor	Both András	Dobre-Kóthay Judit	z. Iosifi Herțea
1997/98	május 27.	A. P. Csehov	Cseresznyés kert	Vlad Mugur	Helmuth Stürmer	Lia Manțoc	z. Iosif Herțea
1998/99	november 14.	William Shakespeare	A vihar	Dragoș Galgoțiu	Vittorio Holtier	Georgeta Cara	z. Lászlóffy Zsolt
1998/99	december 14.	Eugene Labiche	A Lourcine utcai gyilkosság	Vlad Mugur	Helmuth Stürmer	Varga Járó Ilona	z. Nicu Alifantis
1998/99	április 7.	Bertolt Brecht – Kurt Weil	Koldusopera	Kövesdy István	T.Th. Ciupe	Vioara Bara	k. Bodor Johanna
1998/99	április 19.	Molière	Képzelt beteg	Keresztes Attila			z. Incze G. Katalin IV. éves főiskolások vizsgaelőadása
1998/99	május 23.	Láng Zsolt	A Rúkmadár	Hatházi András	Bartha József	Dobre-Kóthay Judit	
1999/00	október 13.	Remenyik Zsigmond	Az atyai ház	Hatházi András	Bartha József	Labancz Klára	
1999/00	december 3.	Samuel Beckett	A játszma vége	Tompa Gábor	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
1999/00	december 29.	Vörösmarty Mihály – Görgey Gábor	A fátyol titkai	Keresztes Attila	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	z. Incze G. Katalin
1999/00	március 17.	N.V. Gogol	Háztűznéző	Mona Chirilă	T.Th. Ciupe	Carmencita Brojboiu	
1999/00	május 5.	Molière	A mizantrop	Tompa Gábor	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
1999/00	május 12.	Spiró György	Kvartett	Kövesdy István	Nagy Endre	Dobre-Kóthay Judit	
1999/00	május 19.	A. P. Csehov	Három nővér	Keresztes Attila			IV. éves főiskolások vizsgaelőadása
1999/00	június 3.	Timberlake Wertenbaker	Kinek kell a színház?	Bokor Péter	Labancz Klára	Labancz Klára	
2000/01	október 27	Luigi Pirandello	Így van (ha így tetszik)	Vlad Mugur	Helmuth Stürmer	Lia Manțoc	
2000/01	december 8	August Strindberg	Julie kisasszony	András Lóránt	Balogh Borbála	Balogh Borbála	z. Varga H. András (Guadalquivir), k. András Lóránt
2000/01	február 2.	William Shakespeare	Romeo és Júlia	Keresztes Attila	Dobre-Kóthay Judit	Varga-Járó Ilona	z. Selmeczi György
2000/01	március 21.	Federico García Lorca	Vérnász	Mona Chirilă	T. Th. Ciupe	Carmencita Brojboiu	
2000/01	április 8.	Bajor Andor-Kelemen Kinga	Egy bátor egér viszontagságai	Hatházi András	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
2001/02	szeptember 25.	Slavomir Mrozek	Károly	Tompa Gábor	Tompa Gábor		
2001/02	október 6.	Brian Friel	Fordítások	David Grant	Dobre-Kóthay Judit		
2001/02	november 17.	A. P. Csehov nyomán	... nem bírtok játszani rajtam...	Hatházi András			IV. éves főiskolások vizsgaelőadása
2001/02	december 31.	Paul és Franz Schönthan – Kellér Dezső	A szabin nők elrablása	Keresztes Attila		Labancz Klára	
2001/02	február 27.	/Az Ezeregyéjszaka meséi nyomán/	Éjszakák az Ezeregyéből	Mona Chirilă	T. Th. Ciupe		
2001/02	március 13.	Marie Jones	Kövekkel a zsebében	Keresztes Attila	Keresztes Attila	Varga-Járó Ilona	

2001/02	április 17.	Egressy Zoltán	Kék, kék, kék	Szilágyi-Palkó Csaba				IV. éves főiskolások vizsgaelőadása
2001/02	május 17.	S. Anski nyomán	Fehér tűz, fekete tűz (Dybbuk)	David Zinder	Miriam Guretzky	Miriam Guretzky		z. Lászlóffy Zsolt, k. Yael Cramszky
2001/02	június 29..	Molnár Ferenc	Játék a kastélyban	Kövesdy István				
2002/03	október 12.	I. L. Caragiale	Farsang	Mona Chirilă	Eugenia Tărășescu Jianu	Eugenia Tărășescu Jianu		
2002/03	november 8.	Visky András	Júlia	Tompa Gábor	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit		
2002/03	december 4.	Carlo Goldoni	Komédiaszínház	Rusznay Gábor	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit		
2002/03	január 29.	William Shakespeare	Téli rege	Keresztes Attila	Keresztes Attila	Szakács Ágnes		
2002/03	február 23.	Benjamin Britten–Selmeczi György–Visky András	A vasárnapi iskola, avagy Noé bárkája	Selmeczi György	Ferencz István, Nagy Endre	Emanuel Pasztor, Venczel Attila		
2002/03	március 28.	Christopher Marlowe	Doktor Faustus tragikus históriája	Mihai Măniuțiu	Mihai Măniuțiu, Cristian Rusu	Cristian Rusu		
2002/03	május 25.	Samuel Beckett	Játék	Tompa Gábor	Both András	Both András		
2002/03	május 28.	/Francois Rabelais nyomán/	Pantagruel sógornője	Silviu Purcărete	Helmut Stürmer	Helmut Stürmer		
2003/04	Szeptember 28.	Szabó Attila	Együgyű Misó	Szabó Attila	Szabó Attila	Szabó Attila		Z: Szabó Attila
2003/04	Október 3.	Tom Stoppard	Bulldog hadnagy Magritte nyomán	David Zinder	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit		
2003/04	December 3	Eugène Ionesco	Jaques vagy a behódolás	Tompa Gábor	Bartha József	Carmencita Brojboiu		Z: Könczei Árpád, K: Könczei Árpád, maszk: Venczel Attila
2003/04	Január 28.	Luigi Pirandello	Öltöztessük fel a mezteleneket	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József		
2003/04	Március 21.	Henrik Ibsen	A vadkacsa	Keresztes Attila	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu		
2004/05	Szeptember 19.	Muszty Bea – Dobay András	A kék csodatorta	Keresztes Attila	Bartha József	Bianca Imelda Jeremias		
2004/05	Október 15.	Barabás Olga	Krimi	Barabás Olga	Bartha József	Lukácsy Ildikó		Z: Darvas Ferenc K: Uray Péter, látvány: Sebesi Sándor
2004/05	December 12.	Euripidész	Bakhánszók	David Zinder	Miriam Guretzky	Miriam Guretzky		Z: Lászlóffy Zsolt, K: Vava Ștefănescu
2004/05	December 31.	Ray Cooney	Egyszer kettő néha sok	Keresztes Attila	Bianca Imelda Jeremias	Bianca Imelda Jeremias		
2004/05	Január 28.	Carlo Goldoni	Velencei terecske	Mona Chirilă	T. Th. Ciupe	Carmencita Brojboiu		Y. Oana Sârbu, Maszk: Venczel Attila, Carmencita Brojboiu
2004/05	Április 2.	Georg Büchner	Woyzeck	Mihai Măniuțiu	Mihai Constantin Ranin (McRanin)	Valentin Codoiu		K: Vava Ștefănescu, látvány: Mihai Bucșa, Claudiu Moisescu
2004/05	Május 25.		Feketeszemű rózsák	Alan Lyddiard	Carmencita Brojboiu	Carmencita		Z: Iosif Herțea, K: Tamara

2005/06	November 4.	Visky András	Tanítványok	Tompa Gábor	Carmencita Brojboiu	Brojboiu Carmencita Brojboiu	Mclorg K: Florin Fieroiu
2005/06	Január 8.	I. L. Caragiale	Az elveszett levél	Tompa Gábor	T. Th. Ciupe	Carmencita Brojboiu	K: Vava Ștefănescu
2005/06	Január 18.	Ken Ludwig	Botrány az operában	Bokor Péter	Puiu Antemir	Anca Marcu	K: Sinkó Ferenc
2005/06	Február 24	Bertolt Brecht	Kispolgári nász	Anca Bradu	Mihai Păcurar	Mihai Păcurar	K: Mălina Andrei
2005/06	Április 2.	Szophoklész	Oidipus király	Mihai Măniuțiu	Cristian Rusu	Cristian Rusu	
2006/07	Szeptember 22.	Natalie Sarraute	Egy Igenért vagy egy Nemért	Patrick Le Mauff	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu	Z: Michael Jon Fink
2006/07	Szeptember 29.	Hanoch Levin	Jákobi és Lájdentál	Elie Malka	Bernard Michel	Bernard Michel	
2006/07	November 11.	Varró Dániel – Presser Gábor	Túl a Maszat-hegyen	Keresztes Attila	Bianca Imelda Jeremias	Bianca Imelda Jeremias	K: Sinkó Ferenc, maszk: Venczel Attila
2006/07	December 8.	Visky András	Hosszú péntek	Tompa Gábor	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu	K: Vava Ștefănescu, maszk: Venczel Attila
2006/07	December 13.	Heiner Müller	Kvartett	Tompa Gábor	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu	K: Vava Ștefănescu, maszk: Venczel Attila
2006/07	Február 9.	Aki Kaurismäki	Bohémélet	Radu Alexandru Nica	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu	
2006/07	Március 23.		Énekek éneke	Mihai Măniuțiu	Valentin Codoiu	Valentin Codoiu	K: Vava Ștefănescu
2006/07	Május 11.	William Shakespeare	A windsori víg nők	Keresztes Attila	Bianca Imelda Jeremias	Bianca Imelda Jeremias	K: Sinkó Ferenc, Vívás: Habala Péter
2007/08	Október 3.	A. P. Csehov	Ványa bácsi	Andrei Șerban	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu	
2007/08	Október 29.	Giacomo Puccini	Gianni Schicchi	Silviu Purcărete	Helmut Stürmer	Lia Manțoc	Zenei vezető: Incze G. Katalin
2007/08	Február 2.	Thomas Bernhard	A vadásztársaság	Dragoș Galgoțiu	Both András	Doina Levintza	
2007/08	Március 21.	Henrik Ibsen	Peer Gynt	David Zinder	Miriam Guretzky	Carmencita Brojboiu	Z: Lászlóffy Zsolt, K: Jakab Melinda
2007/08	Május 21.	Danilo Kiš	Borisz Davidovics síremléke	Robert Raponja	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu	Z: Massimo Brajkovic, K: Vava Ștefănescu
2008/09	Szeptember 24.	A. P. Csehov	Három nővér	Tompa Gábor	Both András	Carmencita Brojboiu	Z: Rahmanyinov, Sosztakovics, Șirli
2008/09	November 19.	William Shakespeare	III. Richárd	Tompa Gábor	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu	K: Florin Fieroiu, maszk: Varga-Járó Ilona, digitális média: Tofán Zsolt
2008/09	December 31.	Michael Frayn	Még egyszer hátulról	Bokor Péter	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu	
2008/09	Január 25.	Kozma Mária	Csillala mester	Keresztes Attila	Bianca Imelda Jeremias	Bianca Imelda Jeremias	Z: Incze G. Katalin, K: Báthory Gabriella,

2008/09	Február 12.	Győjtötte és lejegyezte: Marosi Árva élet Julianna						dalszövegek: Demény Péter Elmondja: Kakuts Ágnes
2008/09	Március 14.	Sarah Ruhl	Tiszta ház	Keresztes Attila	Carmencita Brojboiu	Bianca Imelda Jeremias		Digitális média: Tofán Zsolt, Soós Attila
2008/09	Május 23.	Georg Büchner	Danton halála	Mihai Măniuțiu	Tenkei Tibor	Carmencita Brojboiu		
2009/10	Szeptember 30.	Visky András	Visszaszületés	Tompa Gábor	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu		K: Vava Ștefănescu, maszk: Venczel Attila
2009/10	November 24.	F.M. Dosztojevszkij	Ördögök	Albu István	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu		
2009/10	Január 24.	Ingmar Bergman	Suttogások és sikolyok	Andrei Șerban	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu		
2009/10	Március 19.	Hanoch Levin	Téli temetés	Elie Malka	Bernard Michel	Bernard Michel		

MAROSVÁSÁHELYI NEMZETI SZÍNHÁZ TOMPA MIKLÓS TÁRSULAT

<i>évad</i>	<i>bemutató</i>	<i>szerző</i>	<i>cím</i>	<i>rendező</i>	<i>díszlettervező</i>	<i>jelmeztervező</i>	<i>megjegyzés / további stáb</i>
1990/91			Záróra				Gáspárik Attila előadóestje
1990/91	november 16.	Móricz Zsigmond	Úri muri	Kincses Elemér	Kemény Árpád	Kemény Árpád	
1990/91	december 19.	Victor Eftimiu	A csavargó	Hunyadi András	Bob József	Bob József	
1990/91	december 28.	Somerset Maugham	Színház	Kovács Levente	Dobre kothay judi	?	
1990/91	február 15.	Kincses Elemér	Marathón	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	
1990/91	február 12.	Radnóti Miklós	Szél se fúj itt már	Művészeti tanácsadó: Lohinszky Loránd			Kozsik józsef egyéni műsora
1990/91	április 12.	N.V. Gogol	A revizor	Parászka Miklós	Dobre Kóthay Judit	Dobre Kóthay Judit	
1990/91	június 21.	Székely János	Vak béla király	Kovács Levente	Dobre Kóthay Judit	Dobre Kóthay Judit	
1990/91	október 18.	Sütő András	Az álomkommandó	Seprődi Kiss Attila	Kemény Árpád	Dobre Kóthay Judit	
1991/92	december 27.	G.G. Marquez	Száz év magány	Kincses Elemér	Emilia Jivanov	Emilia Jivanov	
1991/92	január 31.	Móricz Zsigmond	Sári bíró	Hunyadi András	Bob József	Bob József	
1991/92	Március 8.		A bárány hatalma				Bartis Ildikó egyéni műsora
1991/92	április 4.	Vaszary Gábor	Az ördög nem alszik	Kovács Levente	Varga György	Varga György	
1991/92	május 26.	Lucian Blaga	Gyermekkeresztesek	Victor Ioan Frunză	Adriana Grand	Adriana Grand	Z.: Szakács Mária
1992/93	szeptember 15.	Antoine de Saint Exupery	A kis herceg	V.A. Vita	Labancz Klára	Labancz Klára	
1992/93	szeptember 25.	Bohumil Hrabal – Ivo Krobot	Szigorúan ellenőrzött vonatok	Kincses Elemér	Bob József	Bob József	
1992/93	december 19.	Kishont Ferenc (Ephraim Kishon)	A házasságlevél	Rónai András	Labancz Klára	Labancz Klára	
1992/93	február 07.	Bánffy Miklós	Martinovics	Kovács Levente	Bartha József	Bartha József	
1992/93	március 13.	Vörösmarty Mihály – Görgey Gábor	A fátyol titkai	Tarr László	Bartha József		z. Apostolache Eusebio - a színművészeti akadémiaival közös produkció
1992/93	március 19.	Ödön von Horváth	Mesél a bécsi erdő	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	Z.: Aldobói Nagy György
1992/93	április 17.	Görgey Gábor	Komámasszony, hol a stukker	Gali László	Pilinyi Márta	Harák Judit	
1992/93	május 22.	August Strindberg	Júlia kisasszony	Kincses Elemér	Bob József	Bob József	z. Kozma Mátyás
1992/93	június 25.	Carlo Goldoni	Terecske	Kovács Levente	László Ildikó	László Ildikó	z. Csiky Csaba
1993/94	november 26.	Sütő András	Az ugató madár	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	z. Csiky Csaba , k. Csiky Kinga
1993/94	december 10.	Paul Foster	Tom Paine	Victor Ioan Frunză	Adriana Grand	Adriana Grand	Z.: Dorina Crisan Rusu K.: Felicia Dalu – a Színművészeti Akadémia Szentgyörgyi István tagozatával közös produkció
1993/94	február 04.	Molnár Ferenc	Delila	Kovács Levente	Bartha József	Bartha József	
1993/94	február 12.	/Válogatás a cigány népköltészetből és irodalomból/	Virágzik számban az átok	Kincses Elemér	Bob József	Bandi Kati	Kilyén Ilka előadóestje

1993/94	március 11.	Arthur Kopit	Szárnyak	Theodor Cristian Popescu	Darko Bakliza	Darko Bakliza	z. Mircea Octavian , k. Florin Fieroiu
1993/94	március 25.	Heltai Jenő	A néma levente	Kincses Elemér	Bob József	Bob József	z. Csiky Csaba
1994/95	szeptember 16.	Móricz Zsigmond – Miklós Tibor – Kocsák Tibor	Légy jó mindhalálig	Pinczés István , és Porcsin László	É.Kiss Piroska	É.Kiss Piroska	z. Kocsák Tibor , k. Nagy György
1994/95	szeptember 30.	William Shakespeare	Tévedések vigjátéka	Gali László	Kastner Péter	Szabó Ágnes	Z.: Aldobolyi Nagy György , Mozsás- játékmester: Karsai János
1994/95	október 21.	William Wharton	Madárka	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	
1994/95	november 3	Edward Albee	Nem félünk a farkastól	Mircea Cornisteanu	Papp Judit és Kemény Árpád	Papp Judit és Kemény Árpád	
1994/95	Március 10.	Friedrich Dürrenmatt	Az öreg hölgy látogatása	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	z. Csiky Csaba
1994/95	április 8	Frederico Garcia Lorca	Don Perlimpin és Belisa szerelme a kertben	Pápai Márta f.h.	Pápai Márta f.h.	Pápai Márta f.h.	Z.: Eusebio Apostolache K.:Selyem Ildikó
1994/95	április 21.	Bornemisza Péter	Magyar Electra	Beke Sándor	Labancz Klára	Labancz Klára	Z.: Csiky Csaba , K.: Domokos István
1994/95	május 25.	Kocsis István	Bolyai János estéje	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	
1995/96	október 20.	Leo Birinski	Bolondok tánca	Kovács Levente	Bartha józsef	László Ildikó	
1995/96	november 4	Ray Cooney	Bigámia /Páratlan páros	Cristian Ioan	Bob József	Bob József	
1995/96	december 22.	Móricz Zsigmond	Sári bíró	Hunyadi András	Bob József	Bob József	z. Nagy József – felújított bemutató a 70 éves Hunyadi András tiszteletére
1995/96	január 26.	A.P.Csehov	Sirály	Mircea Cornisteanu	Labancz Klára	Labancz Klára	Z.: Mircea Cornisteanu
1995/96	március 10.	Sütő András	Káin és Ábel	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	z. Csiky Csaba , k. Kelemen Ferenc
1995/96	március 18.	***	Ez a szerelem	Theodor Cristian Popescu	Dobre Kóthay Judit	Dobre Kóthay Judit	Bartis Ildikó előadóestje
1996/97	augusztus 20.	Sík Sándor	István király	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	
1996/97	október 6.	Bertolt Brech – Kurt Weill	Koldusopera	Kincses Elemér	Bob József	Kovács gabriela	K.: Timár Tamás
1996/97	október 6.	Felix Mitterer	Hotel Szibéria	Anatol Constantin ,	Szabó Annamária	Szabó Annamária	
1996/97	október 19.	/Markó Béla verseiből/	Kannibál idő	Művészeti tanácsadó Kovács Levente			Balázs éva előadóestje-
1996/97	október 19.	Tamási Áron	Boldog nyárfalevél	Ferenczy István	Ferenczy István	Ferenczy István	
1996/97	január 04.	Márai Sándor	San Gennaro vére	Előadó: Illyés Kinga			
1996/97	január 21.	Neil Simon	Furcsa pár	Kovács Levente	Laskay Noémi-Kүнő	Laskay Noémi-Kүнő	
1996/97	február 20.	Nádas Péter	Találkozás	Kovács Levente	Labancz Klára	Labancz Klára	
1996/97	március 25.	Nagy László	A bomlás üzenete				
1996/97	április 11.	Szöcs Géza	A kisberek bösörmények	Kincses Elemér	Labancz Klára	Kovács Gabriella	Z.: Eusebio Apostolache , K.:Timár Tamás
1996/97	június 20.	Giulio Scarnacci – Renzo	Kaviár és lencse	Gali László	Húros Annamária	Húros Annamária	

1997/98	október 10.	Tarabusi Dosztojevszkij	Ördögök	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	Z.: Csiky Csaba
1997/98	október 25.	Edna Mazya	Játékok a hátsódvarban	Anatol Constantin m.v	Szabó Annamária	Szabó Annamária	K.: Selyem Ildikó
1997/98	december 12.	Heinrich von Kleist	Homburg hercege	Kövesdy István	Bartha józsef	Bartha józsef	
1997/98	december 30.	Rejtő Jenő	Ezen egy éjszaka	Nagy István	Szabó Annamária	Szabó Annamária	K.: Timár Tamás
1997/98	február 05.	Barta Lajos	Szerelem	Gáspárik Attila	Bob József	Bob József	A Színművészeti Akadémia Szentgyörgyi István tagozatával közös produkció
1997/98	február 20.	Heltai Jenő – Innocent Vincze Ernö – Szirmai Albert	A tündérlaki lányok	Kovács Levente	Labancz Klára	Labancz Klára	K.:Timár Tamás
1997/98	szeptember 10.	Kincses Elemér	Koporshow	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	
1998/99	október 16.	Milan Kundera	Jacques és gazdája	Bokor Péter	Bokor Péter	Maria Miu	Z.: Adrian Enescu , K.:Selyem Ildikó
1998/99	október 30.	Moliere	A fősvény	Parászka Miklós	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
1998/99	december 18	Carlo Goldoni	Chioggiai csetepaté	Novák Eszter m.v	Labancz Klára	Labancz Klára	Z: Kiss Ferenc
1998/99	december 31.	***	Más gömb nincs?!	Kovács Levente	Bob József	Bob József	K.:Szőke István
1998/99	március 27.	***	Színészbál (színházi világnap)	Kovács Levente			
1998/99	április 16	Jean Giraudoux	Elektra	Anca Bradu	Lia Maria Vasilescu	Lia Maria Vasilescu	Színpadi mozgás: Mălina Andrei
1999/00	szeptember 17.	Eisemann Mihály – K. Halász Gyula	Fiatalság, bolondság	Simon Balázs			
1999/00	november 26.	Friedrich Dürrenmatt	A nagy Romulus	Kincses Elemér			
1999/00	december 31.	***	Mi lesz holnap? Kabaréelőadás	Kovács Levente			
1999/00	március 12	Frank Wedekind	A tavasz ébredése	Anca Bradu,	Lia Maria Vasilescu,	?	k.: Mălina Andrei
1999/00	március 27	/vígságos szomorújáték Árpád – házi Szent Erzsébet életéről/	Az élet kenyere				Illyés Kinga előadóestje
1999/00	május 26	William Shakespeare	Szentivánéji álom	Novák Eszter	Zeke Edit	Zeke Edit	
2000/01	szeptember 29	Molnár Ferenc	Liliom	Babarczy László	Babarczy László	Cselényi Nóra	Z.: Novák Péter
2000/01	november 25.	Albert Ramsdell Gurney	Szerelmes levelek	Mircea Cornișteanu	Mircea Cornișteanu	Mircea Cornișteanu	Díszelőadás Lohinszky Loránd érdemes művész pályafutásának 50. Évfordulója tiszteletére
2000/01	január 28.	Szilágyi László – Kellér Dezső – Harmath Imre – Ábrahám Pál	3:1 a szerelem javára	Novák Eszter	Bajkó Attila	Federits Zsófia	K.: Novák Péter
2000/01	március 10.	Josep Maria Benet i Jornet	Színésznők	Kovács Levente	Romulus Feneş	Romulus Feneş	
2000/01		Ray Cooney	A miniszter félrelép	Cristian Ioan	Alexandru Radu	Szabó Annamária	
2001/02	november 17	Madách Imre	Az ember tragédiája	Anca Bradu	Lia Maria Vasilescu	Lia Maria Vasilescu	z. Iosif Herțea , K.:Mălina Andrei m.v
2001/02	január 11	Spiró György	Csirkefej	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	

2001/02	január 18.		Nem bánok semmit sem	Kovács Levente	Szabó Annamária		Mende Gaby előadóestje, mozgásművészeti tanácsadó Selyem Ildikó
2001/02	március 8.	Molière	A hecc (Monsieur de Pourceaugnac)	Rusznyák Gábor	László–Balizs Ildikó	László–Balizs Ildikó	
2001/02	május 24.	Caragiale	Zürzavaros éjszaka	Béres Attila	É. Kiss Piroska	É. Kiss Piroska	z.: Hencz József
2001/02	május 28.	Shakespeare – Csányi	T.T.T. Vagyis Tunyogi Tekla postáskisasszony esete a theátrummal	Kovács Levente			
2002/03	október 11.	Molnár Ferenc	A testőr	Lohinszky Loránd	László-Balizs Ildikó	László-Balizs Ildikó	
2002/03	december 29.	Eugen Ionesco	A kötelesség oltárán	Csáky Csilla e.h.	Deák Réka	Deák Réka	z. Kovács Áron
2002/03	január 17.	A. A. Milne	Micimackó	Kovács Levente	Horváth Ödön	Horváth Ödön	Z.: Hencz József
2002/03	március 21.	Pierre Carlet de Chamblain de Marivaux	Két nő közt	Alexandru Colpacci	Labancz Klára	Labancz Klára	z. Delia Serban
2002/03	március 29.	***	Színészbáli varieté	Kovács Levente	Szabó Annamária	Szabó Annamária	
2002/03	április 27.	Sütő András	Egy lócsiszár virágvasárnapja	Béres Attila	É. Kiss Piroska	László Ildikó	z.: Hencz József
2002/03	május 13.	Eric – Eemmanuel Schmitt	Rejtélyes viszonyok	Cristian Ioan	Szabó Annamária	Szabó Annamária	
2003/04	Szeptember 19.	Kosztolányi Dezső – Soltészky Tibor	Édes Anna	Gali László	Langmár András	László Ildikó	Z: Zsákovits László
2003/04	Október 11.	Barta Lajos	Zsuzsi	Kovács Levente	Szabó Annamária	Szabó Annamária	
2003/04	November 10,	Arthur Miller	Pillantás a hídról	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	Z: Kincses Elemér
2003/04	december 31.	***	Túl az óperencián	Kilyén László, Sebestyén Aba	Szabó Annamária		
2003/04	Január 16.	Füst Milán	Boldogtalanok	Bodó Viktor	Bodó Viktor	Szakács Ágnes	
2003/04	Február 29.	Hatházi András	A dilis Resner	Parászka Miklós	Dobre Kóthay Judit	Dobre Kóthay Judit	
2003/04	Március 12	Robert Thomas	Nyolc nő	Radu Dinulescu			
2004/05	Szeptember 17.	Michel Tremblay	Bingó, Bingó	Bokor Péter	Labancz Klára	Labancz Klára	
2004/05	Szeptember 30.	Reginald Rose	Tizenkét dühös ember	Gali László	Langmár András	Langmár András	
2004/05	November 19,	Szomory Dezső	Györgyike, drága gyermek	Kovács Levente	László Ildikó	László Ildikó	K: Szőke István
2004/05	Március 18.	Janusz Glowaczki	Negyedik nővér	Alexandre Colpacci	Iuliana Vilsan	Iuliana Vilsan	Z: Delia Serban
2005/06	Szeptember 30,	A.P. Csehov	Cseresznyés kert	Andreea Vulpe	Iuliana Vilsan	Iuliana Vilsan	
2005/06	Október 21.	Szigligeti - Mészöly - Aldobolyi Nagy	Liliomfi	Gali László			
2005/06	Október 27.	Jean Cocteau	Rettenetes szülők				
2005/06	December 10.	Visky András	Szökés	Patkó Éva	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	z: Nagy Endre
2005/06	Február 17.	Shevelove - Gelbart - Sondheim	Hallottátok, mi esett meg útban a Fórum felé?!	Bokor Péter	Sică Rusescu	Maria Miu	K: Maria Bokor, Szőke István
2006/07	Szeptember 29.	Ray Cooney	Ketten a neten (Bigámia II.)	Cristian Ioan	Alexandru Radu	Doina Antemir	
2006/07	Október 29.		A változó hold alatt	Barabás Olga	Bartha József	Bartha József	Z: Apostolache Zénó, K: Uray Péter

2006/07	November 5		Alvajáró románc	András Lóránt	Szabó Annamária	Szabó Annamária	
2006/07	December 14.	Edward Albee	Mese az állatkertről	Liviu Pancu	Szabó Annamária	Szabó Annamária	Z: Mihai Sorohan
2006/07	Február 4.	Witold Gombrowicz	Yvonne, burgundi hercegnő	Alexandre Colpacci	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	Z: Delia Șerban, K: András Lóránt, pirotechnika: Belloni
2006/07	Április 15.	Niccolo Macchiavelli nyomán	A lé	Király István	Szakács Ágnes	Szakács Ágnes	
2006/07	Április 29.	Örkény István	Macs kajáték	László Csaba			Videóprojekció: Kelemen Zsombor
2006/07	Május 11	J. B. P. Molière	Az embergyűlölő	Farkas Ibolya	Szabó Annamária	Szabó Annamária	
2007/08	Október 24	Andreea Vulpa adaptációja Shakespeare III. Richárdja alapján	A III.	Andreea Vulpe	Iuliana Vîlsan	Iuliana Vîlsan	K: Carmen Coțofana, videó: Katyi Antal
2007/08	December 29,	Spiró György	Prah	László Csaba	Bartha József	Bartha József	Film: Sebesi Sándor
2007/08	Február 1.	William Shakespeare	Szeget szeggel	Alexandre Colpacci	Puiu Antemir	Sanda Mitache	Z: Delia Șerban, K: András Lóránt
2007/08	Március 16.	Roland Schimmelpfennig	Nő a múltból	Harsányi Zsolt	Bianca Imelda Jeremias	Bianca Imelda Jeremias	Z: Zénó Apostolache, dalszöveg: Fehér Csaba
2007/08	Március 27.	Székely János	Caligula helytartója	Kincses Elemér	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	Z: Demény Attila
2007/08	Május 4.	Carlo Goldoni	A legyező	Kiss Csaba	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	K: Selyem Ildikó
2007/08	Június 15.	Eugène Labiche – Marc Michel	Olasz szalmakalap	Kövesdy István	Bartha József	Kiss Zsuzsanna	Z: Könczei Árpád, K: Liviu Matei
2008/09	Október 12.	Király Kinga Júlia	A szerencse fia	Király István	Labancz Klára	Labancz Klára	Z: Király István, K: Orza Călin
2008/09	December 14,	Ingmar Bergman	Dúl-fül és elnémul	Kövesdy István	Damokos Csaba	Salat Csaga	Z: Zénó Apostolache, K: Liviu Matei, film: Sebesi Sándor
2008/09	December 28,	Tamási Áron	Hullámzó vőlegény	Török Viola	Bartha József	Bartha József	Z: Könczei Árpád, K: Könczei Árpád
2008/09	Március 6.	Jon Fosse	Alvás	Sorin Militaru	Horațiu Mihaiu	Horațiu Mihaiu	Z: Vlaicu Golcea
2008/09	Május 3	Müller Péter – Seress Rezső	Szomorú vasárnap	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	K: Szőke István
2008/09	Június 19.	Závada Pál	Bethlen	Kövesdy István	Ondraschek Péter	Dobre-Kóthay Judit	Z: Demény Attila, k: Liviu Matei
2009/10	Szeptember 25.	Bródy Sándor	A tanítónő	László Csaba	Soó Ágnes	Soó Ágnes	Z: Zénó Apostolache
2009/10	December 23,	Ödön von Horváth	Mit csinál a kongresszus?	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
2009/10	Január 16.	Kiss Csaba	Esti próba	Porogi Dorka e.h.	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
2009/10	Január 22.	Alexander Galin	Válogatás	Kincses Elemér	Labancz Klára	Labancz Klára	Z: Kincses Elemér
2009/10	Február 28.	Luigi Pirandello	Hat szereplő szerzőt keres	David Zinder	Cristian Rusu	Cristian Rusu	Z: Lászlóffy Zsolt
2009/10	Május 8.	Kiss Csaba	A dög	Kiss Csaba	Bartha József	Bagoly Zsuzsa	Z: Zénó Apostolache, film: Sebesi Sándor

NAGYVÁRADAI ÁLLAMI SZÍNHÁZ SZIGLIGETI TÁRSULAT

<i>évad</i>	<i>bemutató</i>	<i>szerző</i>	<i>cím</i>	<i>rendező</i>	<i>díszlettervező</i>	<i>jelmeztervező</i>	<i>megjegyzés / további stáb</i>
1990/91	október 28	Kovács Aladár	Téli zsoltár	Szabó József	Maria Hațeganu	Hruby Mária	Országos bemutató
1990/91	december 31	Pierre Veber-Szenes Iván-Nádas Gábor	Elvámolt éjszaka	Gábor Kati	Bíró I. Géza	Újvárossy Gyöngyi	K. Săteanu T. Gitta
1990/91	március 1	Zilahy Lajos	Zenebohócok	Varga Vilmos	Böloni Vilmos	Böloni Vilmos	Z. Hencz József
1990/91	április 14	Ugo Betti	Büntény a kecskeszigeten	Seregi Zoltán	Bíró I. Géza	Bíró I. Géza	
1990/91	június 16	Eugène O'Neill	Utazás az éjszakába	Galgóczy Judit	Újvárossy Gyöngyi	Újvárossy Gyöngyi	
1990/91	június 18.	Ray Cooney	Páratlan páros	Cseke Péter	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	
1991/92	október 27	Heltai Jenő	A néma levente	Szombati Gille Ottó	Bíró I. Géza	Bíró I. Géza	
1991/92	december 1	Eugène Ionesco	Haldoklik a király	Szabó József	Újvárossy Gyöngyi	Újvárossy Gyöngyi	
1991/92	december 31	Szilágyi László-Eisemann Mihály	Tokaji aszú	Gábor Kati	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	K. Valkay Ferenc
1991/92	február 28	Háy Gyula	Mohács	Seregi Zoltán	Seregi Zoltán	Györffy Anikó	
1991/92	március 20	***	...A múltat s jövődöt	Varga Vilmos			
1991/92	május 15	***	Várad, városa szívemnek	Meleg Vilmos	Bíró I. Géza		
1991/92	május 19	Presser Gábor-Stevanovity Dusán-Horváth Péter	A padlás	Horányi László	Horányi László	Újvárossy Gyöngyi	K: Valkay Ferenc
1991/92	június 2	Willy Russel	Helló, én voltam az anyu! (Shirley Valentine)	Miske László			
1992/93	október 16	Marc Camoletti	Leszállás Párizsban	Gábor Kati	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	Z. Kisfalussy Bálint,
1992/93	december 31	***	Szerelmes szívek	Gábor Kati	Bíró I. Géza	Starmüller Katalin	K. Sipos Margit
1992/93	január 23	Tamási Áron	Ördögölő Józsiás	Novák Ferenc	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	Z. Rossa László , K: Novák Ferenc
1992/93	április 8	Márai Sándor	Kaland	Kovács Ferenc	Maria Gheorghiane	Maria Gheorghiane	
1992/93	május 22	Kertész Ákos	Névnep	Miszlay István	Bíró I. Géza	Bíró I. Géza	
1992/93	augusztus 25	Leonard Gershe	A pillangók szabadok	Gábor Kati	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	Z. Ari Nagy Sándor
1993/94	október 19	Kardos G. György-Mészöly Dezső-Victor Máté	Villon és barátai	Horányi László	Kudelász József	Kudelász József	K: Szabó József András
1993/94	december 12	Peter Shaffer	A szörny ajándéka	Szabó József	Ifj. Czikéli László	Vioara Bara	M: Böloni Vilmos , K: Szabó József András
1993/94	december 18	Matei Vișniec	Három nap Madox-szal	Meleg Vilmos	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	Ősbemutató
1993/94	január 15	Csemer Géza	Eltörött a hegedűm	Csemer Géza	Dóra Gábor n.v.	Horváth Éva	
1993/94	január 27	***	In memoriam Ady Endre	Meleg Vilmos	Kruch Nicolae Otto		
1993/94	március 16	Diósszilágyi Ibolya-Horváth Károly	Tündér Ilona	Gábor Kati	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	K: Szabó József András

1993/94	május 20	Lengyel Menyhért	Róza néni	Miszlay István	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	
1993/94	június 24	Bárd Oszkár	Teleki László	Magács László	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	
1994/95	október 29	Szigligeti Ede	Házassági három parancs	Varga Vilmos	Bölöni Vilmos	Bölöni Vilmos	Z. Dankó János , K. Csíky Kinga
1994/95	december 18	Ken Kesey-Dale Wasserman	Kakukkfészek	Miske László	Kalmár András	Kalmár András m.v	Z. Hencz József
1994/95	január 7	Pietro Garinei-Alessandro Giovannini	Tigris a garázsban	Gábor Kati	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	Z. Ari Nagy Sándor , K. Imre Lucia és Dan Șiclovan
1994/95	február 19	Jack Popplewell-Robert Thomas	A szegény hekus esete a papagájjal	Seregi Zoltán	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	Z. Horváth Károly
1994/95	február 26	Wolfgang Kolhaase-Rita Zimmer	Hal négyesben	Seregi Zoltán	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	
1994/95	március 12	Kornis Mihály	Körmagyar	Kovács Levente	Bölöni Vilmos	Bölöni Vilmos	
1995/96	szeptember 23	Turczi István	Anna-bál	Merő Béla	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	Z. Horváth Károly , K. Mangra Valéria
1995/96	november 17	Ray Cooney-John Chapman	Ne most, drágám!	Barbinek Péter	Bölöni Vilmos	Bölöni Vilmos	Országos bemutató
1995/96	december 31	Csiky Gergely	A nagymama	Gergely László	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	k. Săteanu T. Gitta ,
1995/96	február 9	Georg Büchner	Woyzeck	Pápai Márta	Maria Hațeganu		z. Eusebio Apostolache , k. Selyem Ildikó
1995/96	április 19	Kárpáti Péter	Akárki	Kövesdy István	Damokos Csaba	Damokos Csaba	
1995/96	május 11	Szabó Magda	Az a szép, fényes nap	Barbinek Péter	Bölöni Vilmos	Bölöni Vilmos	, z. Radványi Balázs
1995/96	június 30	Halász Imre-Békeffy István-Eisemann Mihály	Egy csók és más semmi	Gábor Kati	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	k. Săteanu T. Gitta
1996/97	október 6	Heltai Jenő	A tündérlaki lányok	Tasnádi Márton	Bölöni Vilmos	Kelemen Kata	
1996/97	november 26	Friedrich Schiller	Stuart Mária	Kerényi Imre	Horesnyi Balázs	Rátkai Erzsébet	
1996/97	február 16	William Shakespeare	A makrancos hölgy	Magács László	Bölöni Vilmos	Kelemen Kata	
1996/97	március 7	Georg Kreisler	Lola Blau	Magács László	Vioara Bara	Vioara Bara	z. G. Dénes György, k. Bakó Gábor
1996/97	április 13	Joseph Stein-Jerry Bock-Sheldon Harnick	Hegedűs a háztetőn	Russel Boyce	Bölöni Vilmos	Kelemen Kata	k. Szűcs Elemér
1996/97	május 9	Kopeczky László	Don Juan utolsó kalandja	Horányi László	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	
1996/97	június 20	Neil Simon	Furcsa pár	Tasnádi Márton	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	
1997/98	október 17	Dés László-Gesztli Péter-Békés Pál	A dzsungel könyve	Tasnádi Márton	Bölöni Vilmos		k. Szakály György
1997/98	november 21	Szép Ernő	Vőlegény	Parászka Miklós	Kudelász József	Kelemen Kata	
1997/98	december 6	***	Epilógus	Gáll Annamária		Maria Hațeganu	
1997/98	december 31	***	Három dinnye...egy száron	Meleg Vilmos	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	k. Imre Lucia
1997/98	február 13	Daphne du Maurier	A Manderley-ház asszonya	Tatár Eszter	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	

1997/98	február 20	***	Csak egy kis emlék	Gábor Kati	Maria Hațeganu		k. Săteanu T. Gitta
1997/98	május 10	Szabó Magda	Fanni hagyományai	Pinczés István	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	k. Nagy György
1997/98	június 7	Aldo Nicolaj	Kétes erények (Éljen az ifjú pár!, Rend a lelke mindennek, A kilátó)	Kovács Levente	Bölöni Vilmos	Bölöni Vilmos	
1998/99	szeptember 20	Katona József	Bánk bán	Kincses Elemér	Bölöni Vilmos	Kelemen Kata	Z: Csiky Csaba
1998/99	október 4	Németh Ervin	Emlékem elől ne fussatok	Pataki András	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	
1998/99	november 20	Tomcsa Sándor-Kovács Levente	Műtét	Kovács Levente	Kovács Levente	Bölöni Vilmos	
1998/99	december 27	Móricz Zsigmond	Nem élhetek muzsikaszó nélkül	Hajdu Géza	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	K: Brúgós Sándor , Z: Rézműves Zoltán
1998/99	március 14	Varga Gábor	Tábornokok	Meleg Vilmos	Meleg Vilmos	Bölöni Vilmos	Z: Ari Nagy Sándor
1998/99	április 23	Kocsis István	Árpád-Házi Szent Margit	Novák Ferenc	Bölöni Vilmos	Bölöni Vilmos	Z: Rossa László , K: Novák Ferenc
1999/00	szeptember 22	Tamási Áron	Énekes madár	Gali László	Csányi Árpád	Deák Réka	Z: Szabó Viola
1999/00	november 26	Thornton Wilder	A mi kis városnk	Kovács Levente	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	
1999/00	december 31	***	Az év század kabaréja	Meleg Vilmos	Meleg Vilmos	Maria Hațeganu	Z: Rézműves Zoltán
1999/00	február 6	Sam Shepard	Szerelembolondja	Dézsi Szilárd	Florina Bellinda Birea	Florina Bellinda Birea	
1999/00	március 10	A.P.Csehov	Három nővér	Gali László	Bölöni Vilmos	Maria Hațeganu	Z: Ari Nagy Sándor
1999/00	április 16	***	Orfeum	Tóth Tünde			K: Dimény Levente, Z: Rézműves Zoltán
1999/00	május 5	Örkény István	Macs kajáték	Parászka Miklós	Meleg Vilmos	Kelemen Kata	Z: Manfrédi Annamária
1999/00	május 21	Tolcsvay László – Müller Péter – Müller Péter Sziámi	Mária evangéliuma	Horányi László	Bölöni Vilmos	Bölöni Vilmos	Játékmester: Dimény Levente, Z: Rézműves Zoltán
2000/01	október 15	Tóth-Máthé Miklós	Tűz és kereszt	Gali László	Bölöni Vilmos	Húros Annamária	Z: Aldobolyi Nagy György, k. Dimény Levente
2000/01	október 16	***	És díszes palotát emeltünk	Hajdu Géza			
2000/01	november 10	Madách Imre	Az ember tragédiája	Varga Vilmos		Kiss Gabriella	z. Radványi Balázs , k. Bucum Victoria
2000/01	december 5	Békés József	A legbátrabb gyáva	Tóth Tünde	Florina Bellinda Birea	Maria Hațeganu	Z: Veress László
2000/01	december 17 ?	Szigligeti Ede	Fenn az ernyő, nincsen kas	Kovács Levente	Florina Bellinda Birea	Florina Bellinda Birea	Z: Ari Nagy Sándor
2000/01	december 31	***	Visszatapsolás, avagy szilveszteri XXXX	Meleg Vilmos			Z: Nemlaha Gtörgy , K: Dimény Levente
2000/01	február	Ödön von Horvath	Mesél a bécsi erdő	Dézsi Szilárd	Florina Bellinda Birea		Z. Ari Nagy Sándor
2000/01	április 27	Thomas Brandon – Aldobolyi Nagy György – Szenes Iván	Charley nénye	Meleg Vilmos	Maria Hațeganu	Maria Hațeganu	k. Dimény Levente, Z: Rézműves Zoltán

2001/02	október 7.	Déry – Pös – Presser – Adamis	Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról	Horányi László	Meleg Vilmos	Florina Beliinda Birea	k. Jakab Melinda
2001/02	november 2.	J. Graham Reid	Zárt ajtó mögött	Vlad Massaci	Florina Beliinda Birea	Florina Beliinda Birea	
2001/02	november 29.	Moliere	Gömböc úr	Dézszi Szilárd és Meleg Vilmos	Dézszi Szilárd és Meleg Vilmos	Dézszi Szilárd és Meleg Vilmos	Z. Ari Nagy Sándor
2001/02	december 21.	Ben Jonson	A pénz komédiája (Volpone)	Gali László	Bölöni Vilmos	Maria Hațeganu, Florina Beliinda Birea	z. Aldobolzi Nagy György
2001/02	február 8.	***	Masz-Ka-Baré	Meleg Vilmos	Florina Beliinda Birea	Florina Beliinda Birea	
2001/02	március 22.	Szabó Magda	Régimódi történet	Kovács Levente	Florina Beliinda Birea	Florina Beliinda Birea	Z. Ari Nagy Sándor
2001/02	május 10.	Molnár Ferenc	Olympia	Szombati Gille Ottó	Bölöni Vilmos	Bölöni Vilmos	
2001/02	június 7.	Németh Ákos	Müller Táncosai	Béres László	András Lóránt	András Lóránt	k. András Lóránt
2002/03	október 17.	Móricz Zsigmond	Rokonok	Bodolay Géza	Florina Beliinda Birea	Florina Beliinda Birea	
2002/03	november 22.		Ady, Nagyvárad	Meleg Vilmos		Florina Beliinda Birea	
2002/03	november 29.	/Összeállítás Örkény István műveiből/	Az életről	Szakmai tanácsadó: Balázs Éva			Molnos András Csaba előadőestje
2002/03	december 31.	H. Keroul – A. Barré	Léni néni	Meleg Vilmos	Meleg Vilmos	Florina Beliinda Birea	k. Valkay Ferenc
2002/03	január 15.	Bertolt Brecht	Kurázs mama és gyermekei	Parászka Miklós	Bölöni Vilmos	Bölöni Vilmos	z. Paul Dessau
2002/03	március 9.	Kerényi Ferenc	A nemzet csalogánya - Blaha Lujza	Kovács Levente	Meleg Vilmos	Florina Beliinda Birea	
2002/03	március 14.	Arthur Miller	A salemi boszorkányok	Kovács Levente	Florina Beliinda Birea	Florina Beliinda Birea	z. Ari Nagy Sándor
2002/03	május 9.	Hubay Miklós	Freud, avagy az álmofejtő álma	Pinczés István	Pinczés István	Kelemen Kata	
2003/04	október 2.	Kincses Elemér	A csatorna	Kicses Elemér	Kincse Elemér		
2003/04	október 26.	William Shakespeare	Amit akartok (Vízkereszt)	Bodolay Géza	Bölöni Vilmos	Florina Bellinda Birea	
2003/04	november 9.	***	A só útja	László Csaba			Táncjáték, a nagyváradai Állami Filharmónia magyar népi táncgyűjtésével közös produkció
2003/04	december 31.	Zágon István - Nóti Károly - Eisemann Mihály	Hyppolit, a lakáj	Wellman György	Menczel Róbert	Florina Bellinda Birea	Zenei vezető: Ari Nagy Sándor, k: Stefán Gábor
2003/04	január 9.	Jean-Paul Sartre	Zárt tárgyalás	Emil Sauciuc	Bölöni Vilmos	Bölöni Vilmos	

2003/04	február 27.	Jókai Mór (átdolgozta Gali László)	Az arany ember	Gali László	Bölöni Vilmos	Kelemen Kata	Z: Aldobolyi Nagy György
2003/04	március 8.	***	Nincs szebb, mint a szerelem	Madarász Lóránt			Összeállítás népszerű operettekől
2003/04	március 19.	A.A. Milne - Kovács I. - Hencz J.	Micimackó	Kovács Levente	Kovács Levente	Florina Bellinda Birea	Z: Hencz József , k: Dimény Levente
2003/04	május 2	Janusz Glowacki	Antigoné New Yorkban	Alexandru Colpacci	Vioara Bara	Vioara Bara	K: Liviu Matei , z. összeállítás: Delia Șerban
2003/04	május 23	Csokonai Vitéz Mihály (Meleg Vilmos átdolgozása)	Özvegy Karnyóné s a két szeleburdiak	Meleg Vilmos	Meleg Vilmos, szcenikus: Vasilatos Ianis	Florina Bellinda Birea	K: Dimény Levente,
2004/05	szeptember 21.	Hubay Miklós	Elnémulás	Vadas László	Meleg Vilmos, Torkos István	Meleg Vilmos, Torkos István	K: Dimény Levente
2004/05	október 1.	***	Nő húszszor	Kovács Levente	Florina Bellinda Birea	Florina Bellinda Birea	K: Dimény Levente
2004/05	október 21.	Páskándi Géza	A hazáért és a szabadságért	Koltay Gábor	Bölöni Vilmos, szcenikus: Torkos István	Kelemen Kata	Z: Koltay Gergely
2004/05	november 30	Eugène Ionesco	Rövidzárlat	Emil Sauciuc	Emil Sauciuc	Emil Sauciuc	
2004/05	december 31.	Martos Ferenc - Huszka Jenő	Lili bárónő	Vadas László	Florina Bellinda Birea, szcenikus: Vasilatos Ianis	Florina Bellinda Birea	K: Ádám János
2004/05	február 18.	David Rogers - Várady Szabolcs - Darvas Ferenc	Tom Jones	Pinczés István	Bölöni Vilmos, Torkos István	Kelemen Kata	z. vezető: Rézműves Zoltán
2004/05	március 19.	Jean Genet	A cselédek	Kovács Levente	Florina Bellinda Birea	Florina Bellinda Birea	K: Dimény Levente
2004/05	április 23.	Friedrich Dürrenmatt	Végjáték (Play Strindberg)	Parászka Miklós	Kelemen Kata	Kelemen Kata	
2004/05	május 1.	Bródy Sándor	A dada	Szabó József	Bölöni Vilmos, Torkos István	Kelemen Kata	
2005/06	október 2.	Görgey Gábor, Illés Lajos	Csongor és a Tündér	Vadas László	Torkos István, filmvágó: Heipach Gábor	Florina Bellinda Birea	K: Dimény Levente, z. vezető: Rézműves Zoltán
2005/06	november 13.	William Shakespeare	Othello, a velencei mór	Kincses Elemér	Bölöni Vilmos	Bölöni Vilmos	
2005/06	november 19.	Albert Camus	A félreértés	Emil Sauciuc			
2005/06	december 31.	Kálmán Imre - Martos Ferenc - Bródy Miksa	Zsuzsi kisasszony	Meleg Vilmos	Meleg Vilmos, szcenikus: Ianis Vasilatos	Florina Bellinda Birea	z. vezető: Ari Nagy Sándor, k: Dimény Levente
2005/06	január 20.	Slawomir Mrozek	A multság	Vadas László	Vasilatos Ianis	Vasilatos Ianis	
2005/06	február 17.	Brian Friel	Fordítások	Russell Boyce	Florina Bellinda Birea,	Florina Bellinda Birea, Ianis	

2005/06	március 19.	Csányi János - Kovács Levente	TTT	Kovács Levente	Ianis Vasilatos	Vasilatos	
2005/06	március 31.	Ariel Dorsman	A halál és a lányka	Harsányi Zsolt	Torkos István	Torkos István	
2005/06	április 2.	Rideg Sándor - Bereményi Géza	Indul a bakterház	Pinczés István	Böloni Vilmos	Kelemen Kata	
2006/07	Október 7.	Nell Dunn	Gőzben	Meleg Vilmos	Meleg Vilmos	Meleg Vilmos	
2006/07	Október 13.	Carlo Goldoni	A hazug	Vadás László	Florina Bellinda	Florina Bellinda	K: Dimény Levente
					Birea, Ianis Vasilatos	Birea, Ianis Vasilatos	
2006/07	December 9.	August Strindberg	Julie kisasszony	Funk Iván	Torkos István	Torkos István	K: Dimény Levente
2006/07	December 31	Zerkovitz Béla – Szilágyi László	Csókos asszony	Meleg Vilmos	Meleg Vilmos	Florina Bellinda	K: Dimény Levente
						Birea	
2006/07	Február 18.	Moliére	Tudós nők	Parászka Miklós	Parászka Miklós	Kelemen Kata	
2006/07	Március 25.	Paul Foster	I. Erzsébet	Kovács Levente	Böloni Vilmos		K: Dimény Levente
2006/07	Április 28.	Németh Ákos	Lovass Anita	Vadas László	Florina Bellinda	Florina Bellinda	
					Birea	Birea	
2006/07	Május 21.	Szabó Magda	Az a szép, fényes nap	Meleg Vilmos	Böloni Vilmos	Böloni Vilmos	
2007/08	Október 7.	Georges Feydeau	A hülyéje	Meleg vilmos	Meleg Vilmos	Kelemen Kata	
2007/08	November 18	Kazem Shahryari	A nők színei –A nyár	Meleg Vilmos	Meleg Vilmos		Z: Ari Nagy Sándor, K: Dimény Levente
2007/08	November 24.	Stanislaw Ignacy Witkiewicz	Az örült és az apáca	Vadas László	Albert Alpár	Albert Alpár	
2007/08	December 31.	Kálmán Imre	Csárdáskirálynő (részletek)	Nemlaha György, játékmester: Meleg Vilmos	Böloni Vilmos	Florina Bellinda	K: Dimény Levente, koncert-pódiumváltozat
						Birea	
2007/08	Február 17.	Kárpáti Péter	Nick Carter avagy végső leszámolás dr. Quartzal	Pinczés István	Pinczés István, Florina Bellinda	Florina Bellinda	
					Birea	Birea	
2007/08	Március 30,	Molnár Ferenc	Az üvegcipő	Kovács Levente	László Ildikó	László Ildikó	
2007/08	Május 16.	William Shakespeare	A tévedések komédiája	Bodolay	Mira János	Florina Bellinda	
						Birea	
2007/08	Június 14-	Szép Ernő	Kávécarnok / Tűzoltó	Hajdu Géza	Meleg Vilmos		
2008/09	Szeptember 20.	Jean Racine	Phaedra	Török Viola	Török Viola	Török Viola	Z: Könczi Árpád, K: Könczi Árpád
2008/09	Október 26.	Gogol	A revizor	Bodolay Géza	Perovics Zoltán	Florina Bellinda	Z: Ari Nagy Sándor
						Birea	
2008/09	November 16.	Alessandro Baricco	Novecento				Veress Előd egyéni előadása
2008/09	December 6.	Aczél Géza	Timúrra várva	Demcsák Ottó	Torkos István	Torkos István	
2008/09	December 31.	Nóti Károly	Fele is tréfa	Meleg Vilmos	Böloni Vilmos, Meleg Vilmos	Böloni Vilmos	K: Dimény Levente
2008/09	Február 22.	Ödön von Horváth	Kasimir és Karoline	Anca Bradu	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	Z: Horváth Károly, K: Mălina Andrei

2008/09	Április 25.	Radu Macrinici	Tamás evangéliuma	Vadas László	Albert Alpár	Albert Alpár	
2008/09	Május 3.	Vajda Katalin	Anconai szerelmesek	Parászka Miklós	Meleg Vilmos, Torkos István	Kelemen Kata	K: Dimény Levente
2008/09	Május 4.	Jerome Kilty	Kedves hazug	Parászka Miklós	Meleg Vilmos	Kelemen Kata	
2008/09	Június 12.	Bernard Pomerance	Az elefántember	Russel Boyce	Florina Bellinda Birea, Ianis Vasilatos	Florina Bellinda Birea, Ianis Vasilatos	
2009/10	Október 24.	Carlo Goldoni	A kávéház	Anca Bradu	Florica Mălureanu	Florica Mălureanu	K: Mălina Andrei
2009/10	Novembe 16.	Kai Hensel	Klamm háborúja	Török Viola			
2009/10	Decembe 31.		Képzeld, beteg!	Árkosi Árpád	Florina Bellinda Birea	Florina Bellinda Birea	K: Bóbis László
2009/10	Január 16.	Moravec Levente – Venczel Péter	Ali Baba és vAgy negyven rabló	Vadas László	Albert Alpár	Albert Alpár	K: Jakab Melinda
2009/10	Január 27.		Temetetlenül - Ady Endre emlékműsor	Csatlós Lóránt			
2009/10	február	Parti Nagy Lajos	Mauzóleum	Szabó K. István	Kiss Borbála Florina Bellinda Birea	Kiss Borbála Florina Bellinda Birea	K: László Csaba
2009/10	Március 10.		Hej páva, hej páva				

SEPSISZENTGYÖRGYI TAMÁSI ÁRON SZÍNHÁZ

<i>évad</i>	<i>bemutató</i>	<i>szerző</i>	<i>cím</i>	<i>rendező</i>	<i>díszlettervező</i>	<i>jelmeztervező</i>	<i>megjegyzés / további stáb</i>
1990/91	október 24.	Harsányi Zsolt	A bolond Ásvayné	Seprődi Kiss Attila	Deák Barna és Deák M. Ria	Deák Barna és Deák M. Ria	
1990/91	november 9.	Csurka István	Döglött aknák	Seprődi Kiss Attila	Mircea Rîbinschi	Mircea Rîbinschi	
1990/91	március 13.	Szakonyi Károly	Adáshiba	Balogh András	Mircea Rîbinschi	Mircea Rîbinschi	
1990/91	május 15.	Eugen Ionesco	Rinocérosz	Tudor Mărescu	Mircea Rîbinschi	Mircea Rîbinschi	
1990/91	június 27.	Siklós Olga	A legnagyobb magyar				Veress László előadóestje
1991/92	október 9.	Móricz Zsigmond	Sári bíró	Balogh András	Deák Barna és Deák M. Ria	Deák Barna és Deák M. Ria	
1991/92	december 11	Alfonso Sartre	Szájkosár	Nemes Levente	Mircea Rîbinschi	Mircea Rîbinschi	
1991/92	április 3	Karl Schönherr	Hit és szülőföld	Balogh András	Mircea Rîbinschi	Deák M. Ria	
1991/92	május 15.	Bajor Andor	Most jöttem a félhetessel				Nemes Levente előadóműsora
1991/92	június 30.	Pérel Gabriella – Aldobolyi Nagy György	Roncsderby				István Márta előadóműsora
1992/93	szept. 18	Tömöry Márta – Korcsmaros György	Csizmás kandúr	László Károly			
1992/93	november 3	Csepreghy Ferenc	A piros bugyelláris	Szőke István	Szőke István	Fekete Mária	
1992/93	december 31.	Karinthy Frigyes	Bűvös szék – szilveszteri kabaré	László Károly			
1992/93	február 12	William Shakespeare	Ahogy tetszik	Jeney István	Jeney István	Fekete Mária	
1992/93	május 12	W. Kohlhaase – R. Zimmer	Semmi sem igaz, igaz?	Balogh András	Mircea Rîbinschi		
1993/94	szept. 10	H. Meilhac– A. Milhaud.	Nebáncsvirág	Szőke István	Vayer Tamás	Fekete Mária	
1993/94	október	Joseph Stein – Jerry Bock	Hegedûs a háztetõn	Schlanger András	Zeke Edit	Zeke Edit	k. Foltin Jolán
1993/94	október	Ben Jonson	Volpone	Balogh András	Mircea Rîbinschi	Deák M. Ria	
1993/94	december 22	Pilinszky János	Egy néma, néma állat				Daróczi Zsuzsa előadóestje
1993/94	december 31.	***	Az õsembertõl a parlamentig	László Károly	Deák Barna és Deák M. Ria	Deák Barna és Deák M. Ria	
1993/94	március 4.	Ödön von Horváth	Kasimir és Karoline	Bocsárdi László	Bartha József m.v	Bartha József m.v	
1994/95	december 16	Euripidész	Iphigeneia Auliszban	Bocsárdi László	Bartha József m.v	Dobre-Kóthay Judit m.v	
1994/95	április 21	Benedek Elek, Muharay Elemér meséi alapján	Mesekerék	László Károly			
1994/95	március 14.	Carlo Goldoni	A hazug	Barabás Olga	Mircea Rîbinschi,	Mircea Rîbinschi,	
1994/95	május 19	Jevgenyij Svarc	Az árnyék	Bocsárdi László	Bartha József m.v	Bartha József m.v	
1995/96	október 4	Szép Ernő	Vőlegény	Árkosi Árpád m.v	Dobre-Kóthay Judit m.v	Dobre-Kóthay Judit m.v	
1995/96	november 10.	Presser – Sztevanovity –	A padlás	Ditzendy Attila m.v	Húros Annamária	Húros Annamária	

1995/96	december 31.	Horváth Koczka György, Jancsó Miklós, Gazda Zoltán	Anyám, én nem ilyen lovat akartam	Balogh András	Mircea Rîbinschi	Deák M. Ria	
1995/96	december 19.	Molière	Scapin furfangjai	Barabás Olga	Barabás Olga	Barabás Olga	
1995/96	március 29	N. V. Gogol	Háztűznéző	Barabás Olga	Bartha József és Deák Barna	Bartha József és Deák Barna	
1995/96	június 28	Henrik Ibsen	A nép ellensége	Bocsárdi László	Dartha Réka f.h.	Dartha Réka f.h.	
1996/97	október 4.	Barta Lajos	Zsuzsi	Balogh András	Deák Barna	Deák Ria	
1996/97	november 7	Witkiewicz	Vízityúk	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
1996/97	február 7	Geoffrey Chaucer nyomán	Chaucer úr meséi	Barabás Olga	Bob József	Bob József	
1996/97	december 31.	***	Rablótámadás	Bocsárdi László	Mircea Rîbinschi	Mircea Rîbinschi	
1996/97	március 14.	Schwartz – Tebelac – Greene	Godspell	Pinczés István	Deák Barna	Deák Barna	
1997/98	október 2.	Tamási Áron	Vitéz lélek	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
1997/98	november. 30.	Molière	Don Juan	Barabás Olga	Barabás Olga	Barabás Olga	
1997/98	december 31.	Nóti Károly – Fényes Szabolcs	Nyitott ablak	Balogh András	Deák Réka	Deák Réka	
1997/98	március 7.	Euripidész	Alkésztisz	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
1997/98	május. 22	Carlo Goldoni	Két úr szolgája a komédiaszínházban	Harsányi Sulyom László	Rózsa István	Deák Réka	
1998/99	szeptember 27.	Tamási Áron	Ösvigasztalás	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
1998/99	november. 20	Grimm testvérek	Hamupipőke	Barabás Olga	Rózsa István	Rózsa István	
1998/99	december 31	Paul és Franz Schönthan – Keller Dezső – Horváth Jenő	A szabin nők elrablása	Balogh András	Deák Réka	Deák Réka	
1998/99	február 12	Tersánszky Józsi Jenő – Örkény István – Tömöry Péter – Darvas Ferenc	Kakuk Marci	Soltis Lajos m.v	Deák Barna	Deák M. Ria	
1998/99	április 11	Ivan Turgenyev Egy hónap falun című vígjátéka alapján	Isten hozott, szellő	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
1998/99	május. 13.	Aldo Nicolaj	Hárman a padon	Balogh András	Deák Barna	Deák M. Ria	
1998/99	május 20	Andersen A császár új ruhája című meséjének ötlete alapján írta Sebestyén Rita	Királykék	Béres László f.h	Rózsa István	Rózsa István	
1999/00	október 12	William Shakespeare	Szeget szeggel	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
1999/00	december 12	Ibsen alapján	Peer Gynt	Barabás Olga	Barabás Olga és Bartha József	Barabás Olga és Bartha József	
1999/00	december 31	***	Három szék közt a pad alatt	Gáspárik Attila	Deák Barna	Deák M. Ria	
1999/00	április 4	F.G. Lorca színműve alapján	Vérnász	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	k. Orză Călin, Uray Péter
1999/00	április 31	Molnár Ferenc	Játék a kastélyban	Kövesdy István	Damokos Csaba	Damokos Csaba	
2000/01	november 16	Luigi Pirandello	Az ember, az állat és az erény	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	Marosvásárhelyi

2000/01	december 1.	Tömöry Péter – Horváth Károly	Nőpápa	Tömöry Péter	Lőrincz Melinda	Vioara Bara	Színművészeti Egyetem, a Tamási Áron Színház felújításában Ősbemutató
2000/01	március 9.	Ödön von Horvath	Kasimir és Karoline (felújítás),	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
2000/01	március 17.	Tomcsa Sándor	Műtét	Balogh András	Deák Barna	Deák M. Ria	
2001/02	október 21.	Madách Imre	Az ember tragédiája	Árkosi Árpád	Merétei Tamás	Bozoki Mara	
2001/02	december 18.	Tadeusz Słobodzianek	Ilja próféta	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	Magyar nyelvű ősbemutató
2001/02	február 15.	George Feydeau	Bolha a fülbe	Kövesdy István	Damokos Csaba	Damokos Csaba	
2001/02	április 19	Tamási Áron Az énekes madár című műve alapján	A csoda	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
2002/03	szeptember 27	Thuróczy – Horváth	Filléres komédia	Árkosi Árpád	Damokos Csaba	Bocskay Anna	
2002/03	november 16.	William Shakespeare	Romeo és Júlia	Bocsárdi László	Bartha József	Dobre-Kóthay Judit	
2002/03	december 31.	Heltai Jenő – Szirmai Albert	A tündérlaki lányok	Kövesdy István	Damokos Csaba	Damokos Csaba	
2002/03	március 28.	Barabás Olga	Partok, szirtek, hullámok	Barabás Olga	Bartha József	Bartha József	
2002/03	május 25.	Carlo Gozzi	A szarvaskirály	Kövesdy István	Damokos Csaba	Damokos Csaba	
2003/04	szeptember 26.	Szophoklész	Antigoné	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
2003/04	december 19.	Molière	Nők iskolája	Kövesdy István	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
2003/04	április 6.	Bertolt Brecht	Jóembert keresünk	Bocsárdi László	Bartha József	Dobre-Kóthay Judit	Z: Könczei Árpád
2004/05	szeptember 26.	Gyurkó László	A búsképű	Kövesdy István	Damokos Csaba	Damokos Csaba	Z: Incze G. Katalin
2004/05	november 26.	William Shakespeare	Othello	Bocsárdi László	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	Z: Könczei Árpád
2004/05	február 4.	Euripidész nyomán	Médeia	Mihai Maniutiu	Cristian Rusu	Iuliana Vîlsan	K: Vava Stefanescu
2004/05	május 5.	Balassi Bálint	Szép magyar komédia	Török Viola	Bartha József	Bartha József	Z: Könczei Árpád, k: Liviu Matei
2005/06	október 9.	Samuel Beckett	Godot-ra várva	Tompa Gábor	Both András	Both András	
2005/06	december 1.	Tamási Áron	Boldog nyárfalevél	Török Viola			
2005/06	december 31	Kálmán Imre	Csárdáskirálynő	Keresztes Attila	Bartha József	Bianca Imelda Jeremias	K: Könczei Árpád, Karmester: Incze G. Katalin
2005/06	március 24.	William Shakespeare	Macbeth	David Zinder	Miriam Guretzki	Miriam Guretzki	Z: Könczei Árpád, k: Vava Stefanescu, világitástervező: Yaron Abulafia
2005/06	május 31.	John Millington Singe	A nyugati világ bajnoka	Bocsárdi László	Bartha József	Dobre-Kóthay Judit	Z: Könczei Árpád
2006/07	október 6.		Apokrif	Bicskei Zsuzsanna			
2006/07	november 28.	William Shakespeare	Lear király	Bocsárdi László	Bartha József	Dobre-Kóthay Judit	Z: Könczei Árpád, K: Liviu Matei
2006/07	január 14.	Pozsgai-Pinczés-Apostolache	Diploma után	Pinczés István	Pinczés István, Csíki Csaba	Kiss Zsuzsanna	K: Szepesi Krisztina
2006/07	február 4.	Harold Pinter	A gondnok	Patkó Éva	Iuliana Vîlsan	Iuliana Vîlsan	

2006/07	április 20.	Fehér Csaba – Apostolache Zénó	A pincér dalai	Szabó Tibor		Kiss Zsuzsanna	
2006/07	május 5.	Vörösmarty Mihály	Csongor és Tünde	Török Viola	Bartha József	Bartha József	Z: Könczei Árpád, K: Könczei Árpád
2007/08	október 5.	Fr. Dürrenmatt	A csendestárs	Zakariás Zalán	Kerecsi Nemere	Bagoly Zsuzsa	
2007/08	október 19.	Visky András	Júlia	Ruszuly Éva			
2007/08	november 23.	John Steinbeck	George és Lennie	Barabás Olga	Barabás Olga	Barabás Olga	Z: Apostolache Zénó
2007/08	december 31	Schönthan-Schönthan-Kellér-Szenes-Horváth	A szabin nők elrablása	Keresztes Attila	Bianca Imelda Jeremias	Bianca Imelda Jeremias	K: Imreh Marton Enikő
2007/08	március 28.	Witold Gombrowicz	Yvonne, burgundi hercegnő	Bocsárdi László	Bartha József	Dobre-Kóthay Judit	Z: Könczei Árpád, K: Fatma Mohamed
2008/09	szeptember 13.	Tamási Áron Az énekes madár című műve alapján	A csoda	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József.	K: Könczei Árpád
2008/09	október 10.	A. P. Csehov	A sirály	Kiss Csaba	Bartha József	Kiss Zsuzsanna	Z: Könczei Árpád
2008/09	november 27.		Párjavesztett	Török Viola			Z: Hána László
2008/09	december 9	Beaumarchais	Figaro házassága, avagy Bolond 1 örült nap!	Zakariás Zalán	Csíki Csaba	György Eszter	Z: Ardeleanu Daniel
2008/09	december 31.	Francis Veber	Balfácánt vacsorára!	Mircea Cornișteanu	Puiu Antemir	Doina Antemir	
2008/09	május 5.	William Shaakespeare	Szentivánéji álom	Török Viola	Bartha József	Bartha József.	Z: Robert Schumann és Könczei Árpád K: Fatma Mohamed és Könczei Árpád
2008/09	május 19.	Samuel Beckett	Az utolsó tekercs	Pálffy Tibor	Kerecsi Nemere		Film: Kató Zsolt
2009/10	október 19.	Moliére	A mizantróp	Bocsárdi László	Bartha József	Dobre-Kóthay Judit	Világítás: Bányai Tamás
2009/10	december 4.	J.D. Salinger nyomán	Zabhegyező	Kolcsár József			Kolcsár József egyéni műsora, művészeti tanácsadó Zakariás Zalán
2009/10	december 11.	I.L. Caragiale	Karnebál	Alexandru Dabija	Bartha József	Bagoly Zsuzsa, György Eszter	
2009/10	december 31.		A nagy utazás	Selmeczi György			Vezényel: Selmeczi György
2009/10	március 9.	Tadeusz Slobodzianek	Ilja próféta	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	Z: Könczei Árpád
2009/10	április 19.	Makszim Gorkij	A nap fiai	Zakariás Zalán	Kerecsi Nemere	György Eszter	Z: Ardeleanu Daniel

TEMESVÁRI CSIKY GERGELY SZÍNHÁZ

<i>évad</i>	<i>bemutató</i>	<i>szerező</i>	<i>cím</i>	<i>rendező</i>	<i>díszlettervező</i>	<i>jelmeztervező</i>	<i>megjegyzés / további stáb</i>
1989/90	okt. 19.	Farkas Imre	Az iglói diákok	Sinka Károly	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1989/90	nov. 5.	***	Köszöntünk dicső korszak	Sinka Károly	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1989/90	dec. 7.	***	Fővárosi történetek	Sinka Károly	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1989/90	Ápr. 5.	Kányádi Sándor	Kétszemélyes tragédia	Cseresnyés Gyula	Emilia Jivanov	Emilia Jivanov	
1989/90	feb. 15	***	A művész ne legyen fuvola	Sinka Károly – Makra Lajos	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1989/90	Máj 3..	Thomas Brandon	Charley nénye	Makra Lajos	Traian Zamfirescu	Traian Zamfirescu	
1990/91	Dec. 5.	/Összeállítás Feredico García Lorca verseiből/	Viadal	Higyed Imre	Higyed Imre	Higyed Imre	
1990/91	feb. 15	Csurka István	Deficit	Seprődi Kiss Attila	Grigore Gorduz	Grigore Gorduz	
1990/91	ápr. 12.	Molnár Ferenc	Játék a kastélyban	Mátray László	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1990/91	máj. 10.	Ingrid Strörntrand	A felnőttek furcsák néha	Mátray László	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1991/92	szept.	Kisfaludy Károly	A kérők	Higyed Imre	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1991/92	nov. 24.	Karinthy Frigyes-Majoros István	A nagy ékszerész	Cseresnyés Gyula	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1991/92	dec. 13.	Csiky Gergely	Buborékok	Miszlay István	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1991/92	dec. 28	Aldo de Benedetti	Téves kapcsolás	Szász Enikő	Grigore Gorduz	Grigore Gorduz	
1991/92	Jan 21.	***	Egyet fizet, kettőt kap	Rappert Károly	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1991/92	Febr. 29	Göncz Árpád	Rácsok	Laurian Oniga	Ioan Badila	Ioan Badila	
1991/92	Márc. 19.	***	Pajzán históriák	Kovács Levente	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1991/92		***	Bukfencóra	Szász Enikő	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1991/92	máj. 15	Csurka István	Nagytakarítás	Miszlay István	Ioan Badila	Ioan Badila	
1992/93	Okt. 08.	Herczeg Ferenc	Kék róka	Kovács Levente	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1992/93	Okt. 19	Henrik Ibsen	Nóra	Kovács Levente	László Ildikó	László Ildikó	
1992/93	Okt. 24.	Arthur Schnitzler	Körtánc	Kovács Levente	Kovács Levente	Kovács Levente	
1992/93	Nov. 14.	Kocsis István	Bolyai János estéje				Nemes Péter egyéni műsora
1992/93	Dec. 16.	/Összeállítás Kós Károly műveiből/	Kós Károly megemlékezés	Mátray László	Mátray László	Mátray László	
1992/93	Jan. 7.	***	A név kapui előtt				Demeter András István egyéni műsora
1992/93	Jan. 16.	Moliere	Scapin furfangjai	Laurian Oniga	Nagy Krisztina	Nagy Krisztina	
1992/93	Márc. 7.	Csukás István	Ágacska	Miszlay István	Nagy Krisztina	Nagy Krisztina	
1992/93	Márc. 12.	Szántó-Szécsén-Fényes	Dunaparti randevú	Miszlay István	Nagy Krisztina	Nagy Krisztina	
1993/94	okt. 1.	Sl. Mrozek	Tangó	Laurian Oniga	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1993/94	nov. 10.	Jean Anouilh	Chér Antoine	Alexandra Gandi	George Petre	George Petre	
1993/94	dec. 20	Görgey Gábor	Fejek Ferdinándnak	Sándor János	Mira János	Mira János	
1993/94	már. 3.	Örkény István	Macskajáték	Kovács Ferenc	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	

1993/94	ápr. 28.	Peter Weiss	Mockinpott úr kínjai és meggyógyíttatása	Laurian Oniga	Nagy Krisztina	Nagy Krisztina	
1994/95	szep. 23.	Illyés Gyula	Tüvétevők	Sándor János	Mira János	Mira János	
1994/95	nov. 12.	Robin White	Katonák	Gáll Ernő	Mira János	Nagy Krisztina	
1994/95	dec. 22.	***	A mosoly országában	Rooth László	Emil Grama	Emil Grama	
1994/95	jan. 15.	Collodi-Litvay	Pinokkió	Rusz Mónika	Nagy Krisztina	Rusz Mónika	
1994/95	már. 05.	Csukás István	Ágacska	Miszlay István - Demeter András	Nagy Krisztina	Nagy Krisztina	
1994/95	máj. 05.	Marin Drzič	Dundo Maroje	Kövesdy István	Nagy Krisztina	Bartha József	
1995/96	szep.	Illyés Gyula – Litvay Nelli	Szélkötő Kalamóna	Vas-Zoltán Iván	Werner József	Nagy Krisztina	
1995/96	okt. 24.	Wasserman – Leigh – Darion	La Mancha lovagja	Vas-Zoltán Iván	Werner József	Nagy Krisztina	
1995/96	jan. 30.	Maxim Gorkij	A mélyben	Árkosi Árpád	Mira János	Mira János	
1995/96	már. 02.	Beaumarchais	Figaro házassága	Merő Béla	Mira János	Húros Annamária	
1995/96	már. 14.	Vörösmarty Mihály	Csongor és Tünde	Merő Béla	Mira János	Húros Annamária	
1995/96	máj. 29.	Harold Pinter	A gondnok	Radu Tempea	Radu Tempea	Radu Tempea	
1996/97	szep. 28.	Arthur Miller	Pillantás a hídról	Meczner János	Emil Grama	Emil Grama	
1996/97	okt. 25.	Stúdióavató előadás	Interferenciák	Emilia Jivanov	Lucian Lichiardopol	Georgeta Medinski	
1996/97	nov. 02.	Edmond Rostand	A két Pierrot	Alexandra Gandi	Emilia Jivanov		
1996/97	dec. 02.	Márton Gábor – Vas-Zoltán Iván	Szépség és szörnyeteg	Vas-Zoltán Iván	Werner József	Húros Annamária	
1996/97	dec. 12.	W. Russell	Vértestvérek	Werner József	Húros Annamária		
1996/97	dec. 16.	***	Szeressül egymást, gyerekek	Vértés József	Winterfeld Sándor	Winterfeld Sándor	
1996/97	jan. 09.	***	Így múlik el az életünk	Merő Béla	Emil Grama	Emil Grama	Ferenczy Annamária egyéni műsora
1996/97	feb. 03.	Georges Feydeau	A férj vadászni jár	Merő Béla	Alexandra Bardan	Alexandra Bardan	
1996/97	feb. 16.	Jannis Ritszosz	Holdfénysonáta	Merő Béla	Emil Grama	Emil Grama	Ráduly Katalin egyéni műsora
1996/97	már. 28.	Iosif Naghiu	Különleges kórház	Diogene Bihoi	Emil Grama	Emil Grama	
1997/98	szep. 17.	Kós Károly	Az országépítő	Árkosi Árpád	Emil Grama	Emil Grama	
1997/98	okt. 17.	Dosztojevszkij nyomán	Marmeladov	Spolarics Andrea			Kocsárdi Levente egyéni műsora
1997/98	nov. 18.	/Összeállítás Petőfi Sándor és Ady Endre verseiből/	Mindörökké Petőfi				Mátray László egyéni műsora
1997/98	dec. 07.	John Fowles	A lepkegyűjtő	Vas-Zoltán Iván	Werner József	Werner József	
1997/98	dec. 16.	Dés-Gesztli-Béhés	A dzsungel könyve	Vas-Zoltán Iván	Werner József	Molnár Zsuzsa	
1997/98	dec. 23.	***	Rádió Kabaré	Koczka György	Emil Grama	Emil Grama	
1997/98	dec. 24.	/Összeállítás Szilágyi Domokos verseiből/	Egyenes beszéd				Mátray László egyéni műsora
1997/98	feb. 01.	J. P. Sartre	Zárt tárgyalás	Alexandra Gandi	Georgeta Medinski	Georgeta Medinski	
1997/98	máj. 17.	Alfred de Musset	Lorenzaccio	Victor Ioan Frunză	Adriana Grand	Adriana Grand	

1998/99	okt. 24.	Moliere-Tasnádi	Mániákusok	Kántor László	Damokos Csaba	Szűcs Edit	
1998/99	nov. 03.	***	Bolyai emlékest	Mátray László	Mátray László	Mátray László	
1998/99	nov. 24.	***	Bolondos élet	Mátray László	Marcshinek Gabriella	Marcshinek Gabriella	
1998/99	jan. 21.	Sl. Mrozek	A nyílt tengeren, Strip-tease	Florin Ionescu	Emil Grama	Emil Grama	
1998/99	feb. 24.	Örkény István	Tóték	Tóth Miklós	Werner József	Werner József	
1998/99	máj. 27.	Jaroslav Hasek	Svejk, a derék katona	Árkosi Árpád	Király Anna	Están Mónika	
1999/00	okt. 02.	Jean Cocteau	Emberi hang	Emil Reus	Emil Reus	Emil Reus	Zorkóczi Zenóbia egyéni műsora
1999/00	okt. 12.	Frank Baum	Óz, a nagy varázsló	Mátray László-Tóth Tünde	Emil Grama	Emil Grama	
1999/00	nov. 06.	Ken Ludwig	Othello kerestetik	Bernd von Bömches	Emil Grama	Emil Grama	
1999/00	dec. 23.	Dario Fo	Ártalmatlan tolvajok	Alexandra Gandi	Georgeta Medinski	Georgeta Medinski	
1999/00	dec. 31.	***	Helló, újra kabaré	Fall Ilona	Emil Grama	Emil Grama	
1999/00	már. 09.	Csiky-Horváth-Hatházi	Az ellenállhatatlan	Bal József	Emil Grama	Nagy Krisztina	
1999/00	már. 14.	Valentin Katajev	A kör négyszögesítése	Hatházi András	Hatházi András	Hatházi András	
2000/01	szept. 22.	Raymond Cousse	Sonkastratégia / Gyermekszemmel	Victor Ioan Frunză	Adriana Grand	Adriana Grand	
2000/01	szept.	***	Egy állástalan színész				Pavel Bartos egyéni műsora
2000/01	okt. 08.	Radu Macrinici	Tamás evangéliuma	Anca Maria Colțeanu	Emil Grama	Emil Grama	
2000/01	nov. 15.	Balogh Győző	Makrancos Ginny	Vizauer Attila	Mihai Pastramagiu	Mihai Pastramagiu	
2000/01	dec. 06.	Lázár Ervin	Mesél a Négyszögletű kerek erdő	Mátray László	Mátray László	Mátray László	
2000/01	már. 20.	népmeseátirat	A három kismalac	Gheorghe Stana	Szilágyi Olga		bábelőadás, bábok: Szilágyi Olga
2000/01	már. 27.	Rejtő Jenő	A repedt gonghoz	Demeter András István	Adriana Grand	Adriana Grand	
2001/02	szept. 29.	Rejtő Jenő	Egy csésze teára	Demeter András István	Adriana Grand	Adriana Grand	
2001/02	nov. 06.	Pam Gems	Edith és Marlene	Vas-Zoltán Iván	Werner József	Húros Annamária	
2001/02	nov. 25.	Cezar Petrescu	Fram, a jegesmedve	Adela Moldovan	Emil Grama	Emil Grama	bábelőadás, bábok: Eustațiu Gregorian
2001/02	dec. 5.	Eugene Ionesco	A lecke	Victor Ioan Frunză	Adriana Grand	Adriana Grand	
2001/02	dec. 16.	Bernard-Maric Koltés	A gyapotmezők magányában	Ionuț Totu Angheliescu	Emil Grama	Adriana Grand	
2001/02	jan. 17.	Stein-Bock-Harnick	Hegedűs a háztetőn	Vas-Zoltán Iván	Werner József	Molnár Zsuzsa	
2001/02	feb. 16.	Kiss Csaba	Esti próba	Mátray László	Mátray László	Mátray László	
2001/02	már. 31.	Louis Verneuil	Haragszom rád	Szász Enikő	Emil Grama	Nagy Krisztina	
2001/02	ápr. 6.	Tamási Áron	Búbos Vitéz	Bánki Gábor	Szamosvári Éva	Szamosvári Éva	bábelőadás
2001/02	jún. 07.	M. Kundera	Mon ouvreusc grise	Dorian Ditttrich			
2002/03	szept. 17.	Szigligeti Ede –Spiró György	Liliomfi, avagy fogadó a Nagy kátyúhoz	Keresztes Attila	Varga Járó Ilona	Varga Járó Ilona	
2002/03	nov. 13.	E. A. Poe	Az áruló szív	Dukász Péter	Iordanescu-Fogarasi Dorothea	Iordanescu-Fogarasi Dorothea	

2002/03	dec. 8.	Illyés Gyula-Anavi Ádám	Árgyélus királyfi és Tündérszép Ilona	Megyes Lábadi Eva				bábelőadás
2002/03	máj. 03.	William Shakespeare	Hamlet	Victor Ioan Frunză	Adriana Grand	Adriana Grand		
2002/03	máj. 31.	***	Mese, mese, álom	Megyes Lábadi Eva	Milos Marina			bábelőadás, bábok: Milos Marina
2003/04	Ápr. 18. Máj. 21.	Molnár Ferenc Felix Mitterer	Café Molnár – kabaré Szibéria	Demeter András Zeno Stanek	Mira János Traian Zamfirescu	Döry Virág Traian Zamfirescu		Z: Cári Tibor
2004/05	Aug. 21	Heltai Jenő	Úri jog. Menazséria	Dukász Péter	Demeter András	Nagy Krisztina		
2004/05	Szept. 1ö.		Borban a vigasz	Mátray László				Mátray László egyéni mősora
2004/05	Szept. 19.	Fodor Sándor	Csipike	Lábadi Éva	Gheorghe Stana	Szilágyi Olga		Bábelőadás
2004/05	Dec. 12.	Gorkij – Csemer – Sicoe	A cigánytábor	Beatrice Rancea	Werner József	Liza Panait		Z: Eugen Doga
2004/05	Jan 18.	Görgy Gábor	Komámasszony, hol a stukker	Vadas László	Vadas László	Szekeres Bernadette		
2004/05	Febr. 19.	Parti Nagy Lajos	Ibusár	Kövesdy István	Damokos Csaba	Szekeres Bernadette		Z: Darvas Ferenc
2004/05	Márc. 27.	Salinger Richard	Az írás	Salinger Richard	Deák Réka	Deák Réka		
2004/05	Ápr. 10.	Paul Foster	Tükörduett	Vadas László	Geta Medinski	Geta Medinski		
2004/05	Május 8.	Szép Ernő	Lila ákác	Verebes István	Kiss Kovács Gergely	Gadus Erika		
2005/06	Aug. 19.	Nóti Károly – Panki Tibor	Vakablak	Demeter András	Szekeres Bernadette	Szekeres Bernadette		
2005/06		Heltai Jenő	Úri jog	Dukász Péter	Demeter András	Nagy Krisztina		
2005/06	Szept. 20.	Christian Dietrich Grabbe	Don Juan és Faust	Alexander Hausvater	Florinela Popescu	Golcea Vlaicu		K: Wolff Hugo
2005/06	Nov. 8.	Georg Büchner	Lehetőségek országa	Szilágyi Emese				
2005/06	Jan. 13.	William Shakespeare nyomán	Lear = C R G	Patkó Éva	Szakács Ágnes	Szakács Ágnes		Z: Nagy Endre
2005/06	Márc. 24.	Szirmai – Bakonyi – Gábor	Mágnás Miska	Király István	Szekeres Bernadetta	Szekeres Bernadetta		
2005/06	Júni. 4.	Radu Macrinici	Lolita mama	Szabá K. István	Herescu Simona-Alina	Herescu Simona-Alina		Z: Horváth Károly
2006/07	Szept. 15.	Vadas László	Mátyás király	Vadas László	Szekeres Bernadetta	Szekeres Bernadetta		Z: Kiss Attila
2006/07	Okt. 7.	Nagy András	A csábító naplója	Kövesdy István	Bartha József	Nagy Krisztina		Z: Lászlóffy Zsolt
2006/07	Nov. 4.		Nekem élet a színház	Dukász Péter				Ferenczi Annamária pódiummősora
2006/07	Nov. 30,	Csiky Gergely	Ingyenélők	Török Viola	Bartha József	Bartha József		Z: Könczei Árpád, K: Könczei Árpád
2006/07	Jan. 22.	Urs Winder	Top Dogs	Laurian Oniga	Nagy Krisztina	Nagy Krisztina		
2006/07	Febr. 13		Szíve van a nótának	Fall Ilona				
2006/07	Márc. 18.	Zalán Tibor verziója	Gogol: A revizor azaz Gogol, a revizorr	Szabó K. István	Kiss Borbála	Kiss Borbála		Z: Horváth Károly, K: András Lóránt
2006/07	Máj. 4.	Szörényi Levente – Bródy János	István, a király	Vas-Zoltán Iván	Húros Annamária	Húros Annamária		K: Moravetz Levente
2006/07	Júni. 24.	Karinthy Frigyes emlékműsor	Így írok én	Szász Enikő	Szász Enikő			K: Valkay Ferenc
2006/07	Máj. 30.	M. Józsa Tímea Ildikó – Mátyás Zsolt Imre	Ködszurkáló, avagy egy bohóc nézetei	Mátyás Zsolt Imre	Vasilatos Ianis			K: András Lóránt, Mátyás Zsolt Imre – magánszáma

2007/08	Szept. 13.		Az állat is ember				Mátray László egyéni músora
2007/08	Szept. 27.		Gyöngyharmat János	Lábadai Éva	Lihor Laza Éva	Lihor Laza Éva	Z: Vajda András, bábjáték
2007/08	Okt. 3.	A. P. Csehov – Kiss Csaba	De mi lett a nővel?	Mátyás Zsolt Imre	Janis Vasilatos		Z: Veress Albert – Nagy Endre
2007/08	Nov. 14.	Szép Ernő	Patika	Patkó Éva	Bagoly Zsuzsa	Kiss Zsuzsa	Z: Nagy Endre – Veres Albert
2007/08	Dec. 8.		Bolondos ünnep	A Társulat	Bagoly Zsuzsa	Bagoly Zsuzsa	
2007/08	Febr. 23	Howard Ashman – Alan Menken	Rámségek kicsiny boltja	Vass-Zoltán Iván	Werner József	Hüros Annamária	K: Pataky Klára
2007/08	Márc. 20.	Line Knutzon	Közeleg az idő	László Sándor	László Sándor	László Sándor	K: Liana Iancu
2007/08	Márc. 2.	Bohumil Hrabal	Sörgyári capriccio		Bagoly Zsuzsa		Szilágyi Ágota egyéni músora
2007/08	Ápr. 6.	Cervantes nyomán	Don Quijote	Vadas László	Albert Alpár	Albert Alpár	Z: Cári Tibor
2007/08	Máj. 7.	Ödön von Horváth	A férfiak nélküli falu	Török Viola	Török Viola	Török Viola	Z: Könczei Árpád, K: Könczei Árpád
2008/09	Aug. 31.	Molière	Szívek és szarvak	B. Fülöp Erzsébet			
2008/09	Szept. 16.	Grimm Testvérek	A brémai muzsikások	A Társulat	Bagoly Zsuzsa		K: Radu Andreea
2008/09	Okt. 31.	Tasnádi István	Titanic vizirevű	Galambos Péter (konzultáns: Tasnádi Csaba)	Galambos Péter	Kárpáti Enikő	K: Katona Gábor
2008/09	Dec. 21.	Kerényi Ferenc	A nemzet csalogánya	Mátyás Zsolt Imre	Ianis Vasilatos	Szekeres Bernadette	
2008/09	Jan. 10.	Arni Ibsen	Mennyország	László Sándor	Csik György	Csik György	Z: Cári Tibor
2008/09	Febr. 21.		Amor Omnia	Peter Pashov és Zheni Pashova		Albert Alpár	Z: Cári Tibor
2008/09	Febr. 26.	Anavi Ádám	Második Matyi	Dukász Péter	Szekeres Bernadette	Szekeres Bernadette	
2008/09	Márc. 27.	Ali Taylor	Puha pihe	Barabás Olga	Barabás Olga	Barabás Olga	Z: Apostolache Zénó
2008/09	Máj. 22.	***	Prométheusz	Katona Gábor	Albert Alpár	Kiss Julcsi	Z: Cári Tibor
2008/09	Máj. 25.	Grimm testvérek	Jancsi és Juliska	Carmen Mărginean	Nelu Pitic	Nelu Pitic	Z: Cári Tibor, bábelőadás
2009/10	Szeptember 5.	Egressy Zoltán	Június	Victor Ioan Frunzá	Adriana Grand	Adriana Grand	
2009/10	Szeptember 6.	Tom Stoppard	Rosencrantz és Guildenstern halott	Victor Ioan Frunzá	Adriana Grand	Adriana Grand	Z: Cári Tibor
2009/10	Novembe 7.	Jimmy Roberts – Joe Dipietro	Ájlávjú	Puskás Zoltán	Albert Alpár	Szekeres Bernadetta	K: Fekete Miklós
2009/10	Novembe 19.	Alina Nelega	Zurinka	Rudy Moca	Carmencita Brojboiu	Carmencita Brojboiu	Z: Apostolache Zénó, bábelőadás
2009/10	Március 11.	Homérosz – Márai – Monteverdi	Odüsszeusz hazatérése	Balázs Zoltán	Velica Panduru	Velica Panduru	Z: Cári Tibor, K: Szöllösi András
2009/10	Április 13.	Gianina Cărbunariu	Mady-Baby	B. Fülöp Erzsébet			
2009/10	Április 16.	Herman Melville	Moby Dick	Rumi László	Rumi László	Rumi László	Z: Csörsz Rumen István, bábok: Balla Gábor,

2009/10 Április 30.

A. P. Csehov

Cseresznyés kert

László Sándor

Csík György

Csík György

bábelőadás
Z: Cári Tibor, k: Liana Iancu

SZATMÁRNÉMETI ÉSZAKI SZÍNHÁZ HARAG GYÖRGY TÁRSULAT

<i>évad</i>	<i>bemutató</i>	<i>szerző</i>	<i>cím</i>	<i>rendező</i>	<i>díszlettervező</i>	<i>jelmeztervező</i>	<i>megjegyzés / további stáb</i>
1990/91	december 14.	Gellért Sándor verseiből	Levelek Anna Maijához	Tóth-Páll Miklós	Cordea, Aurel		
1990/91	december 31.	Rejtő Jenő	Szabad a vásár	Parászka Miklós	Gheorghide Mária	Gheorghide Mária	
1990/91	február 8.	Örkény István	Kulcskeresők	Parászka Miklós	Gheorghide Mária	Gheorghide Mária	
1990/91	március 14.	Vaszary Gábor – Fornwald László – Szenes Iván	Bubus	Kovács Levente	Görgényi Gabriella	Görgényi Gabriella	k. Valkay Ferenc
1990/91	április 06.	Németh László	Iszony	Kovács Levente	Görgényi Gabriella	Görgényi Gabriella	Színpadra alkalmazta és előadja: Lőrincz Erika, Z. Fornwald László
1991/92	október 11.	Mrozek, Slawomir, Pinter, Harold	Strep-tease, Étellift	Gergely Géza és Kovács Levente	Aurel Cordea	Aurel Cordea	
1991/92	november 22.	Molnár Ferenc	Úri divat	Parászka Miklós	Görgényi Gabriella	Görgényi Gabriella	
1991/92	december 31.	***	Bolondok közt, szűk cipőben	Parászka Miklós és Bessenyei István	Szatmári Ágnes	Szatmári Ágnes	Mozgásművészeti tanácsadó: Sárközi Sándor
1991/92	március 6.	Illyés Gyula	Dupla vagy semmi	Szabó József	Gheorghide Mária	Gheorghide Mária	Z. Nagy Árpád, K. Valkay Ferenc
1991/92	05.08.	/Dside Jenő előadást/	Népem, te szent, te kárhozott, te drága	Tóth-Páll Miklós			
1991/92	május 16.	Romhányi József – Fényes Szabolcs	Hamupipóke	Tóth-Páll Miklós	Gabriela Nicolaescu	Gabriela Nicolaescu	
1992/93	október 9	Eisemann Mihály – Zágon István – Somogyi Gyula	Fekete Péter	Koncz István	Gheorghide Mária	Gheorghide Mária	K. Papp Zoltán
1992/93	október 23.	Neil Simon	A Napsugár fiúk	Parászka Miklós	Gheorghide Mária	Gheorghide Mária	
1992/93	december 31.	***	Hihetetlen véletlen	Czintos József és Méhes Kati	Gabriela Nicolaescu	Gabriela Nicolaescu	K. Papp Zoltán
1992/93	március 05.	Csukás István – Bergendy István	Mesélj, Münchenhausen	Tóth-Páll Miklós	Gabriela Nicolaescu	Gabriela Nicolaescu	K. Sipos Margit
1992/93	március 15.	***	A virágnak megtiltani nem lehet-zenés műsor	Szugyiczky István	Gheorghide Mária	Gheorghide Mária	
1992/93	április 23.	Spiró György	Csirkefej	Kövesdy István	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
1992/93	április 30.	***	Győzhetetlen én köszálom	Tóth-Páll Miklós			előadást
1992/93	május 17.	***	Te vagy a szabadító- előadást	Tóth-Páll Miklós			
1993/94	október 08.	Vaclav Havel	A leirat	Parászka Miklós	Gheorghide Mária	Gheorghide Mária	
1993/94	október 24.	Stephen Leacock	Rosszcsirkeff Mária Emlékiratai	Parászka Miklós			
1993/94	november 26.	Somerset Maugham – Nádas Gábor – Szenes Iván	Imádok férjhez menni	Vajda István	Tarczy István	Szatmári Ágnes	K. Szabó József
1993/94	december 05.	Csukás Ferenc – Darvas	Ágacska	Tóth-Páll Miklós	Deák László		K. Szabó József András

1993/94	december 31.	Ferenc ***	Privatizélünk	Czintos József	Tarczy István	Gheorghiane Mária	
1993/94	február 26.	Slavomir Mrozek	Emigránsok	Bérczes László	Tarczy István	Gheorghiane Mária	
1993/94	március 04.	Pataki Éva	Edith és Marlene	Parászka Miklós és Bessenyei István	Gheorghiane Mária	Gheorghiane Mária	
1993/94	április 22.	Örkény István	Tóték	Árkosi Árpád	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	
1994/95	október 21.	Ivan Kusan	Galócza	Tasnádi Csaba	Perényi Tamás	Veres Gabriella	K. Csík Gabriella
1994/95	december 31.	Zerkovitz Béla – Szilágyi László	Csókos asszony	Parászka Miklós	Tarczy István	Gheorghiane Mária	K. Sipos Margit
1994/95	február 24.	Mihail Bulgakov	Kutyaszív	Kövesdy István	Kövesdy István	Gheorghiane Mária	
1994/95	április 07.	Móricz Zsigmond	Rokonok	Parászka Miklós	Tarczy István	Gheorghiane Mária	Színpadra alkalmazta: Darvai Nagy Adrienne, Z. Manfrédi Annamária
1994/95	május 19.	Harold Pinter	A gondnok	Bérczes László	Sárkány Sándor	Sárkány Sándor-	
1995/96	október 13.	Tamási Áron	Csalóka szivárvány	Parászka Miklós	Dobre-Kóthay Judit	Gheorghiane Mária	Z. Hencz József, K. Ördög István
1995/96	október 14.	***	Több is vezett mohácsnál	Tóth-Páll Miklós			
1995/96	december 01.	Szomory Dezső, Szép Ernő, Karinthy Frigyes	Mesék a hazugságról	Tasnádi Csaba	Perényi Csaba	Veres Gabriella	
1995/96	december 31.	Halász – Békeffy – Eisemann	Egy csók és más semmi	Parászka Miklós	Tarczy István	Gheorghiane Mária	K. Szabó József
1995/96	március 22.	Pierre Corneille	Illúziók játéka	Szabó Ágnes	Labancz Klára	Labancz Klára	
1995/96	május 3.	Szép Ernő	Vőlegény	Parászka Miklós	Gheorghiane Mária	Gheorghiane Mária	
1995/96	május 14.	Ion Luca Caragiale	Zürzavaros éjszaka	Nagy Ágota	Nagy Ágota	Gheorghiane Mária	
1996/97	október 4.	Friedrich Schiller	Ármány és szerelem	Kövesdy István	Damokos Csaba	Damokos Csaba	
1996/97	október 5.	August Strinberg	Ezüstlakodalom	Tóth Miklós	Bodnár Enikő	Bodnár Enikő	
1996/97	december 06.	/Gellért Sándor versöszeállítás/	In memoriam Gellért Sándor	Tóth-Páll Miklós			
1996/97	december 31.	Huszka Jenő – Darvas Szilárd – Martos Ferenc	Lili bárónő	Parászka Miklós	Tarczy István	Gheorghiane Mária	K. Sipos Margit
1996/97	február 02.	Frank Baum – Schwajda György – Tamássy Zdenkó	Óz, a nagy varázsló	Nagy Ágota	Húros Annamária és Krecz Krisztina	Húros Annamária és Krecz Krisztina	K. Hajzer Gábor
1996/97	március 14.	Molnár Ferenc	Üvegcipő	Szighety Gábor	Gheorghiane Mária	Gheorghiane Mária	
1996/97	május 23.	William Shakespeare	Lear király	Parászka Miklós	Gheorghiane Mária	Gheorghiane Mária	
1997/98	10 március	Tamási Áron	Ósvigasztalás	Parászka Miklós	Deák Réka	Gheorghiane Mária	
1997/98	október 11.	Jean Paul Sartre	Zárt tárgyalás	Nagy Ágota	Nicolaescu, Gabriela	Nicolaescu, Gabriela	
1997/98	november 28.	Bertold Brecht – Paul Dessau	A kaukázusi krétakör	Tóth Miklós	Bozóki Mara	Gheorghiane Mária	
1997/98	december 31.	Szirmai Albert – Bakonyi Károly – Békeffy László – Kaszó Elek	Mágnás Miska	Parászka Miklós	Tarczy István	Gheorghiane Mária	k. Ottrok Ferenc

1997/98	február 08.	Novák János – Tamkó Sirató Károly	A mesélő kert	Nagy Ágota	Tarczy István	Gheorghiane Mária	Mozgásmester: Barta Enikő
1997/98	március 13.	Kacsóh Pongrác – Bakonyi Károly	János vitéz	Pinczés István	Deák Réka és Pinczés István	Deák Réka és Pinczés István	K. Nagy György
1997/98	május 30.	***	Tikk-Takk	Lőrincz András Ernő és Sebestyén Ábá	Lőrincz András Ernő	Lőrincz András Ernő	
1998/99	október 9	Shakespeare, William	Szentivánéji álom	Árkosi Árpád	Esztán Mónika	Gheorghiane Mária	Mozgásművészeti tanácsadó: Somi Panni
1998/99	november 07.	Keyes, Daniel	Virágot Algernonnak	Nagy István	Lőrincz András Ernő	Gheorghiane Mária	
1998/99	november 20.	Horváth Károly – Józsa Erika	Leányrablás	Pinczés István	Deák Réka	Deák Réka	K. Nagy György
1998/99	december 31.	***	Jó a rosszat elfeledni	Czintos József és Márk-Nagy Ágota	Tarczy István	Gheorghiane Mária	
1998/99	március 07.	Michael Ende	A pokoli punci-pancs	Márk-Nagy Ágota	Lenkeffy-Deák Réka	Lenkeffy-Deák Réka	
1998/99	április 30.	Jókai Mór	A köszívű ember fiai	Parászka Miklós	Gheorghiane Mária	Gheorghiane Mária	
1999/00	szeptember 24.	Ivancsits Tamás	A tékozló fiú	Buzogány Béla	Gheorghiane Mária	Gheorghiane Mária	K. Demarcsek György és Demarcsek Györgyné
1999/00	december 31.	***	Volt is-lesz is kabaré!	Buzogány Béla	Tarczy István	Gheorghiane Mária	
1999/00	március 10.	William Shakespeare	A makrancos hölgy megszelidítése	Gavriil Pinte	Roxana Ionescu	Roxana Ionescu	Z. Cristian Tarnovetchi és Constantin Fleancu
1999/00	április 20.	Egressy Zoltán	Sóska, sültkrumpli	Tóth-Páll Miklós	Tarczy István	Tóth-Páll Miklós	
1999/00	május 19.	Páskándi Géza	Őnarcképek ujjlenyomatból (előadást)	Szugyiczky István			Z. Bázsza Levente
2000/01	szeptember 07.	***	Beszélgj, hogy lássalak	Tóth-Páll Miklós	–	–	Előadást a magyar humorról
2000/01	szeptember 29.	Peter Shaffer	Amadeus	Kövesdy István	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	K. Liviu Matei
2000/01	november 17.	Páskándi Géza	László, szent király	Parászka Miklós	Deák Réka	Gheorghiane Mária	
2000/01	november 26.	***	Dalokkal emlékezem	Márk-Nagy Ágota			Méhes Kati előadástje
2000/01	december 31.	***	Indul az ezred	Márk-Nagy Ágota	Tarczy István	Gheorghiane Mária	K. Lőrincz Ágnes
2000/01	április 10.	Kafka Margit	Az Isten óriás köd tenyerében (előadást)	Szugyiczky István			
2000/01	április 25.	William Shakespeare	Rómeó és Júlia	Parászka Miklós	Gheorghiane Mária	Gheorghiane Mária	
2000/01	május 30.	Lázár Ervin	A négy szögletű kerek erdő meséi	Márk-Nagy Ágota	Deák Réka	Deák Réka	
2000/01	július 21.	Csokonai Vitéz Mihály	Karnyóné	Tóth-Páll Miklós	Alexandru, Radu	Alexandru, Radu	
2001/02	szeptember 21.	Moliere	Scapin furfangjai	Gavriil Pinte	Ionescu, Roxana	Ionescu, Roxana	Z: Cristian Tarnovetchi, Constantin Fleancu
2001/02	november 30.	Bernard Slade	Jövőre veled ugyanitt	Parászka Miklós	Gheorghiane Mária	Gheorghiane Mária	
2001/02	december 31.	Vajda Katalin – Fábry Péter	Anconai szerelmesek	Michalache, Andrei	Gheorghiane Mária	Gheorghiane Mária	K: Gabriela Tănase
2001/02	március 3	Molnár Ferenc	Egy, kettő, három	Parászka Miklós	Gheorghiane Mária	Gheorghiane Mária	

2001/02	március 07.	Tennessee Williams	Beszélj, mint az eső, hadd lássalak	Bessenyei István				
2001/02	április 13.	Márai Sándor	Egy percre nálam van a szeretet-előadást	Szugyiczky István				
2001/02	április 20.	Kiss Csaba	De mi lett a nővel?	Venczel Valentin	Rabóczky Judit	Rabóczky Judit		
2002/03	október 4	Presser – Sztevanovity – Horváth	A padlás	Horányi László	Gheorghiede Mária	Gheorghiede Mária	K. K: Gabriela Tănase	
2002/03	november 22.	Anton Pavlovics Csehov	Cseresznyés kert	Árkosi Árpád	Merétei Tamás	Gheorghiede Mária		
2002/03	december 31.	Karácsony Benő – Kisfalussy Bálint	Rút kiskacsa	Michalache, Andrei				
2002/03	február 28.	Móricz Zsigmond	Búzakalász	Parászka Miklós	Lenkeffy-Deák Réka	Lenkeffy-Deák Réka		
2002/03	május 09.	Egressy Zoltán	Portugál	Lendvai Zoltán	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit		
2003/04	Október 17.	Molière	Tartuffe	Kövesdy István	Damokos Csaba	Gheorghiede Mária	Z: Manfrédi Annmária	
2003/04	December 4.	Jevgenyis Griskovec	Tél	Béres László	Cristian Gătina	Cristian Gătina		
2003/04	December 31.	Szüle Mihály – Walter László – Harmath Imre	Egy bolond százat csinál	Parászka Miklós	Gheorghiede Mária	Gheorghiede Mária	K: Gabriela Tănase	
2003/04	Február 27.	Shakespeare alapján átdolgozta Sebestyén Rita Júlia	Falstaff	Béres László	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit		
2003/04	Április 30.	Szigligeti Ede	Liliomfi	Árkosi Árpád	Bozóki Mara	Bozóki Mara	Z: Horváth Károly, K: Könczi Árpád	
2003/04	Június 4.	Szákás Tóth Péter	Mihasznák	Szákás Tóth Péter			Z: Gryllus Samu	
2004/05	Október 8.	Szomory Dezső	Györgyike, drága gyermek	Lendvai Zoltán	Alexandru Radu	Alexandru Radu		
2004/05	December 31.	Márai Sándor alapján	Szegények iskolája	Árkosi Árpád	Alexandru Radu	Alexandru Radu	K: Gabriela Tănase	
2004/05	November 20.	***	Róbert gida és barátai	Márk-Nagy Ágota	Cristian Gătina	Cristian Gătina	K: Gabriela Tănase, K: Nyeső Mária	
2004/05	Március 11.	Arthur Miller alapján	Boszorkányhajsza	Uray Péter	Paseczky Zsolt	Bianca Imelda Jeremias	Z: Rozs Tamás	
2004/05	Április 16.	***	Bababolt	Márk-Nagy Ágota, Szilágyi Regina			Bábelőadás	
2004/05	Május 13.	Eduardo da Filippo	Belső hangok	Alexandre Colpacci	Alexandru Radu	Alexandru Radu		
	Szeptember 30,	Déry Tibor – Pócs Sándor – Presser Gábor – Adamis Anna	Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról	Horányi László	Valkó Gyula	Valkó Gyula	K: Gabriela Tănase	
2005/06	Október 6.	Hamvai Kornél	Márton partjelző fázik	Árkosi Árpád	Bozóki Mara	Bozóki Mara		
2005/06	November 25.	Háy János	A senák	Lendvai Zoltán	Gabriela Nicolaescu	Gabriela Nicolaescu		
2005/06	December 31.	Bús Fekete László – Török Rezső – Görög László	Félnótás kabaré szilveszterre, avagy a dürrögő gyászhuszár	Tóth-Páll Miklós	Gabriela Nicolaescu	Gabriela Nicolaescu	K: Gabriela Tănase	
2005/06	Március 10.	William Shakespeare	A velencei kalmár	Parászka Miklós	Adriana Grand	Adriana Grand		
2005/06	Április 7.	Dan Goggin	Apácák	Csurulya Csongor			K: Gabriela Tănase	
2005/06	Május 24.	Giovannini Kornél alapján	Árgyéus királyfi és Tündérszép	Nagy Kopeczki	Ritter Szilvia		Báb: Ritter Szilvia,	

2006/07	Szeptember 22.	Gaál József – Darvas Ferenc – Várady Szabolcs – Bognár Róbert	Ilona A peleskei notárius	Kálmán Schlanger András	Bodor Judit	Bodor Judit	bábelőadás K: Gabriela Tánase
2006/07	November 7.	A Grimm testvérek nyomán	Rigócsőr királyfi	Szilágyi Regina	Bodor Judit		Báb: Bodor Judit, bábea.
2006/07	November 17.	Carlo Goldoni	Különös történet	Csurulya Csongor	Ghiorghiade Mária	Ghiorghiade Mária	
2006/07	December 31.	***	Haccacaré-haccacaré – csintalan kabaré	Tóth-Páll Miklós			K: Gabriela Tánase
2006/07	Február 23.	Rideg Sándor – Timár Péter	Indul a bakterház	Árkosi Árpád	Túri Erzsébet	Kelemen Kata	
2006/07	Április 20.	Csáth Géza	A Janika	Bérczes László	Sárkány Sándor	Bodor Judit	
2007/08	Október 5.	Szabó Magda – Bereményi Géza	Az ajtó	Berményi Géza	László Ildikó	László Ildikó	Z: Horváth Károly
2007/08	November 23.	Molnár Ferenc	Játék a kastélyban	Parászka Miklós	Adriana Grand	Adriana Grand	
2007/08	November 29.	Xaver Kroetz	Felső-Ausztria	Márk-Nagy Ágota	Cristian Gätina	Cristian Gätina	
2007/08	December 31.	Michel André – Fényes Szabolcs – Szenes Iván	Lulu	Czintos József	Ghiorghiade Mária	Ghiorghiade Mária	K: Gabriela Tánase
2007/08	Február 22.	Georges Feydeau	Bolha a fülbe	Árkosi Árpád	Bozóki Mara	Bozóki Mara	K: Gabriela Tánase
2007/08	Április 11.	Ibsen művei alapján	Légvár	Csurulya Csongor	Gabriela Nicolaescu	Gabriela Nicolaescu	
2008/09	Október 10.	Robert Thomas	8 nő	Kincses Elemér	László Ildikó	László Ildikó	
2008/09	November 7.	Munkácsi Miklós	Mindhalálíg Beatles	Csurulya Csongor	Csurulya Csongor	Csurulya Csongor	
2008/09	December 31.	Valentin Katajev – Aldobolyi Nagy György	Bolond vasárnap	Aldobolyi Nagy György	Langmár András	Laangmár András	K: Gabriela Tánase
2008/09	Február 20.	Ion Luca Caragiale	Zürzavaros éjszaka	Árkosi Árpád	Alexandru Radu	Alexandru Radu	K: Gabriela Tánase
2008/09	Április 17.	Dosztojevszkij – Láng György	Két férfi az ágy alatt	Csurulya Csongor	Csurulya Csongor	Gheorghide Mária	
2009/10	Október 2.	A. P. Csehov	Három nővér	Keresztes Attila	Khell Zsolt	Bianca Imelda Jeremias	
2009/10	Novembe 20.	Tóth Ede	A falu rossza	Csurulya Csongor	Csurulya Csongor	Csurulya Csongor	
2009/10	Novembe 27.	Tasnádi István	Malacbefőtt	Tasnádi Csaba	Mira János	Mira János	Z: Monori András, k: Vida Gábor
2009/10	Decembe 30.	Kálmán Imre	Csárdáskirálynő	Keresztes Attila	Bartha József	Bianca Imelda Jeremias	K: Kozma Attila
2009/10	Január 15.	Grimm testvérek – Pozsgai Zsolt	Holle anyó	Szilágyi Regina	Bodor Judit	Bodor Judit	
2009/10	Február 19.	Michael Frayn	Vesztett fejsze	Mohácsi János	Khell Zsolt	Szűcs Edit	Z: Kovács Márton
2009/10	Április 16.	Kiss Csaba	Hazatérés Dániába	Albu István	Tenkei Tibor	Bianca Imelda Jeremias	
2009/10	Május 28.	Szilágyi Andor	Leánder és Lenszirom	Keresztes Attila	Bianca Imelda Jeremias	Bianca Imelda Jeremias	Z: Incze G. Katalin, k: Kozma Attila

FIGURA STÚDIÓ SZÍNHÁZ

<i>évad</i>	<i>bemutató</i>	<i>szerző</i>	<i>cím</i>	<i>rendező</i>	<i>díszlettervező</i>	<i>jelmeztervező</i>	<i>megjegyzés / további stáb</i>
1989/90		Slawomir Mrozek	Károly	Bocsárdi László			
1990/91	december 6.	***	Az igazi Mikulás	Figurások, közösen			
1990/91	március 17.	Alfred Jarry	Übü király	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
1991/92	október 4.	Lázár Ervin	A kisfiú és az oroszlánok	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
1991/92	február 9.	Turgenyev	Egy hónap falun	Bocsárdi László	Bocsárdi László	Bocsárdi László	
1991/92	március 4.	Charles Perrault meséje nyomán	Piroska és a farkas	Bocsárdi László			
1991/92	május 8.	Samuel Beckett	Pöszmékör	Lantos László	Lantos László	Lantos László	
1991/92	július 16.	Samuel Beckett	Koponyatorony	Lantos László	Lantos László	Lantos László	
1992/93	október 30.	Slawomir Mrozek	Ház a határon	Kövesdy István	Kövesdy István	Kövesdy István	
1992/93	január 17.	Castellani de Castellano	Játék a tékozló fiúról	Bocsárdi László	Miholesa József		
1993/94	október 15.	Balassi Bálint	Szép magyar komédia	Barabás Olga	Kövesdy István	Kövesdy István	
1993/94	március 06.	Ödön von Horváth	Kasimir és Karoline	Bocsárdi László	Bartha József	Bartha József	
1994/95	november 25.	Friedrich Dürrenmatt	A fizikusok	Vadas László	Vadas László	Vadas László	
1994/95	eleje	Luigi Pirandello	Hat szereplő szerzőt keres	Vadas László	Vadas László	Vadas László	
1994/95	november 19.	Euripidész	Iphigeneia Auliszban	Bocsárdi László	Bartha József	Dobre Kóthay Judit	
1994/95	eleje	Carlo Goldoni	A hazug	Barabás Olga	Mircea Rîbinschi	Mircea Rîbinschi	
1995/96	Április	Jevgenyij Svarc	Az ármányék	Bocsárdi László	Dobre Kóthay Judit	Dobre Kóthay Judit	
1995/96	Július 12.	Görgey Gábor	Örömállam	Vadas László	Vadas László	Vadas László	
1996/97	December 5.	***	Sárkányirtás	A társulat közös produkciója			
1996/97	Március 21.	Szócs Géza	Rómeó és Júlia	Vadas László	Vadas László	Vadas László, Tamás Anikó	
1997/98	Október 20.	Stanislaw Witkiewicz	Az örült és az apáca	Árkosi Árpád	Árvai György	Salamon Eszter	
1997/98	Február 02.	/Összeállítás Petőfi Sándor verseiből/	Petőfi egy kicsit másként	Szabó Tibor			
1997/98	Március 15.	Imets Dénes	Gál Sándor éjszakája	Vadas László	Vadas László	Vadas László	
1997/98	Május 23.	***	Arlecchino az alvilágban	Gelu Badea	Alexandru Iuga	Gelu Badea	
1998/99	December 5.	Tamási Zoltán	A történelem kereke	Tamási Zoltán	Tamási Zoltán	Tamás Anikó	
1998/99	Március 14.	Slawomir Mrozek	Emigránsok	Bocz Mészáros Zoltán	Burján G. Emil	Tamás Anikó	
1998/99	Április 11.	Jean Anouilh	Ardele, avagy szeret, nem szeret	Szabó Nagy András	Szabó Nagy András	Szabó Nagy András	
1999/00	December 3.	Jean Weiss	Mockinpott úr szenvedései	Mihály	Mihály	Mihály	
1999/00	December 3.	Jean Weiss	Mockinpott úr szenvedései	Sajnárr Gy. – Harsányi Zsolt	Sajnárr – Harsányi	Sajnárr – Harsányi	
1999/00	December 13.	Hubay – Vas – Ránki	Egy szerelem három éjszakája	Liviu Pancu	Liviu Pancu	Balizs-László Ildikó	
1999/00	Február 09.	***	Bohócos barangolás	A Figura társulat közös produkciója			
1999/00	Május 19.		János, az Arany	Veress László			
2000/01	Szeptember 17.	Sütő András	Káin és Ábel	Árkosi Árpád	Damokos Csaba	Damokos Csaba	

2000/01	Október 5.	A.P. Csehov nyomán	"...nem bírtok játszani rajtam"	Hatházi András				
2000/01	November 21.	Harold Pinter	A születésnap	Béres László				
2000/01	Február 14.		Főzzünk, főzzünk valamit	Cseke P. Péter				
2000/01	Április 28.		Búskomor Aranykor	Tamási Zoltán				
2001/02	November 16.	Samuel Beckett	Godot-ra várva	András Lóránt	András Lóránt		András Lóránt	
2001/02	December 18.	Petőfi Sándor	A helység kalapácsa	Béres László	Lokodi Ildikó		Lokodi Ildikó	
2001/02	December 23.	Fodor Sándor	Csipike és Kukucsi	Béres László	Lokodi Ildikó		Lokodi Ildikó	
2001/02	Március 16.	***	Szalonspicc	Kolozsi Kilián és Barabás Árpád zenés estje				
2002/03	Szeptember 27.	Thuróczy – Horváth – Gay – Brecht	Filléres komédia	Árkosi Árpád	Damokos Csaba		Bocskay Anna	
2002/03	November 08.	Grimm	A brémai muzsikuskok	Figurások, közösen				
2002/03	Március 14.	Frank Wedekind	Lulu	András Lóránt				
2002/03	Május 22	Aiszkhülosz	Agamemnón	Béres László				Z: Könczei Árpád
2003/04	Október 1.	Hauff	A golyakalifa	Kolozsi Kilián			Tamás Boglár	z. összeállítás: Kolozsi Kilián, k: Polgár Emília, Bajkó László
2003/04	November 15.	***	A malom	Uray Péter	Bocskay Anna		Bocskay Anna	Z: Könczei Árpád
2003/04	December 12.		Fagyöngyszüret	Barabás Olga	Sebesi Sándor			K. Uray Péter, z: Darvas Ferenc, a marosvásárhelyi Ariel Színházzal közös produkció
2003/04		Csehov	Medve – Leánykérés					
2003/04	Május 14.	Moliére	Scapin furfangjai	Béres László	Cristian Gatina		Cristian Gatina	K: Liviu Matei
2003/04	Május 31.	Wass Albert nyomán	Nuca	Szakmai tanácsadók: Barabás Árpád és Hatházi András				
2004/05	Szeptember 22	Csehov	Lakodalom	Florin Vidamski	Florin Vidamski		Florin Vidamski	Z: Apostolache Zeno, k: Fatma Mohamed
2004/05	Október 23.	***	Szerencsefi	Kolozsi Kilián	Kolozsi Kilián		Gáll Ildikó, Tamás Anikó	
2004/05	Február 12.	Molnár Ferenc	Üvegcipő	Béres László	Dobre Kóthay Judit		Dobre Kóthay Judit	
2004/05	Március 15.	***	Hagyaték	Béres László				K: Bajkó László Közös emlékműsor a Hóvirág táncegyüttessel József Attila emlékműsor
2004/05	Április 11		Fiatal életek indulója	Blénessy Enikő				Z: Bereczky Botond
2004/05	Április 16	Pilinszky János nyomán	Infinitivusz	Barabás Árpád	Bíró Zoltán, Molnár Cs. Antal			
2005/06	Augusztus 30	***	Szaggató	Uray Péter				
2005/06	Október 4.	Wilhelm Hauff	Orros, a törpe	Dézsai Szilárd	Dézsai Szilárd		Dézsai Szilárd	z. válogatás: Dézsai Szilárd
2005/06	December 4.	Georges Feydeau	Zsákbamacska	Kövesdy István	Kövesdy István		Szakács Ágnes	Z: Zeno Apostolache, k:

2005/06	Április 21.	***	Történetek a láthatatlan városból	Vava Stefanescu	Bocskay Anna., film: Balázs Áron		Liviu Matei
2005/06	Május 23.	Láng Zsolt	Téli kert	Patkó Éva	Staicov Karin	Szekeres Bernadette	Z: Fűszál együttes
2006/07	Október 22	Ben Jonson nyomán	Rókajáték	Béres László	Béres László, Csíki Csaba	Kiss Zsuzsanna	Z: Zénó Apostolache, K: Liviu Matei
2006/07	December 4		Abul Hasszán, a rosszcson	Décsi Szilárd	Décsi Szilárd	Décsi Szilárd	
2006/07	Március 11.	Bornemisza Péter	Magyar Elektra	Katona Imre	Katona Imre	Katona Imre	
2006/07	Április 21		Történetek a láthatatlan városból	Vava Ștefănescu	Bocskay Anna	Bocskay Anna	Film: Balázs Áron
2006/07	Április 29.	Vaszilij Szigarjev	Fekete tej	Barabás Árpád	Vetési-Szabados Kenéz	Barabás Árpád	Z: Bereczky Botond
2007/08	Október 14.	Beaumarchais	Figaro házassága	Anger Zsolt	Bodnár Enikő	Fekete Katalin	K: Bajnai Bea
2007/08	Október 19.	Grimm testvérek – Zalán Tibor	Jancsi és Juliska	Décsi Szilárd			
2007/08	December 16.	F. G. Lorca	Yerma	Béres László	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	Z: Zénó Apostolache, K: Vámos Veronika
2007/08	Február 3.	Thúróczy Katalin	Szandrosz	Sorin Militaru	Csíki csaba	Csíki Csaba	Z: Vlaicu Golcea, K: Orza Călin, Video: Csíki Csaba
2007/08	Április 11.	Kiss Csaba	Világtalanok	Kövesdy István	Damokos Csaba	Salat Csaga	Z: Zénó Apostolache
2008/09	Szeptember 7.	Samuel Beckett	3 tánc Beckettre	Vava Ștefănescu	Csíki Csaba	Csíki Csaba	
2008/09	November 3.	Tor Äge Bringsvaerd - Papadimitriu Grigorisz	A Hatalmas Színrelő	Katona Imre	Katona Imre	Szekeres Bernadette	
2008/09	December 21	Kárpáti Péter	Pájinkás János	Anger Zsolt		Laczó Henriette	Z: Cári Tibor
2008/09		Georg Büchner	Leonce és Léna	Béres László		Laczó Henriette	Z: Yonderboy, Philippe Heritier
2008/09	Április 30.		Játszóter	Bozsik Yvette		Berzsenyi Krisztina	
2009/10	Október 15.	Benedek Elek	Többsincs királyfi	Barabás Árpád	Barabás Árpád, Kolozsi Borsos Gábor	Barabás Árpád	Átdolgozta: Duró Győző
2009/10	December 20.	William Shakespeare	Minden jó, ha vége jó	Kövesdy István		Szabó Annamária	Z: Zénó Apostolache
2009/10	Február 7.	Jevgenyij Griskovec	Tél	Béres László			
2009/10	Március 27	Danyi Zoltán	Napút a cédrus árnyékában	Döbrei Dénes	Hegyi Zoltán	Hegyi Zoltán	Z: Rodolphe Bourotte
2009/10	Május 25.	Barabás Olga nyomán	Krimi	a játszó	a játszó	a játszó	

CSÍKI JÁTÉKSZÍN

<i>évad</i>	<i>bemutató</i>	<i>szerző</i>	<i>cím</i>	<i>rendező</i>	<i>díszlettervező</i>	<i>jelmeztervező</i>	<i>megjegyzés / további stáb</i>
1999/00	szeptember 26.	Dragos Galgotiu – Dosztojevszkij	Részegek	Dragos Galgotiu	Dragos Galgotiu	Dragos Galgotiu	
1999/00	október 1.	Molnár Ferenc	A doktor úr	Parászka Miklós	Deák Réka	Deák Réka	
1999/00	december 13.	***	Szép fehér Annácska				Márdirosz Ágnes előadóestje
1999/00	december 21.	Fazekas – Móricz – Bessenyei	Ludas Matyi Csíkországban	Bessenyei István	Csibi Katalin	Csibi Katalin	
1999/00	április 11.	/Összeállítás József Attila verseiből/	Tedd a kezed...				Antal Ildikó és Nagy Csongor előadásában
2000/01	augusztus 2.	Köves József – Balázs Árpád – Baranyi Ferenc	Nyakigláb, csupaháj, málészáj	Márk-Nagy Ágota	Deák Réka	Deák Réka	
2000/01	október 6.	Vörösmarty Mihály	Csongor és Tünde	Parászka Miklós	Berszán-Márkos Zsolt	Deák Réka	
2000/01	december 8.	Brandon Thomas – Aldobolyi Nagy György – Szenes Iván	Charley néjje	Hunyadi László	Deák Réka	Deák Réka	k. Nagy György
2000/01	március 17.	Ramón del Valle – Inclán	Vérkötelék	Béres László	Dobre-Kóthay Judit	Dobre-Kóthay Judit	k. András Lóránt
2001/02	október 21.	Carlo Gozzi	Turandot	Gavriil Pinte	Roxana Ionescu	Roxana Ionescu	Z. Cristian Tarnovetchi, Constantin Fleancu és Kosztándi Zsolt
2001/02	december 7.	Kárpáti Péter Méhednek gyümölcse alapján írta Barabás Olga	Harcsadal	Barabás Olga			
2001/02	december 30.	***	Ujjé, kabaré!	Parászka Miklós	Deák Réka	Deák Réka	
2001/02	február 26.	Fodor Sándor	Csipike	Márk-Nagy Ágota	Deák Réka	Deák Réka	
2001/02	május 24.	Moliere	Úrhatnám polgár	Parászka Miklós	Deák Réka	Dobre-Kóthay Judit	
2001/02	július 17.	Fodor Sándor	Csipike és Tipetupa	Budaházi Attila	Deák Réka	Deák Réka	
2002/03	november 15.	Dés László – Geszti Péter – Békés Pál	A dzsungel könyve	Nagy György	Lenkeffi Deák Réka	Lenkeffi Deák Réka	k. Nagy György
2002/03	december 30.	Békeffi István – Halász Imre – Eisemann Mihály	Egy csók és más semmi	Parászka Miklós	Ferencz S. Apor	Lenkeffy Deák Réka	k. András Lóránt
2002/03	február 16.	/Edgar Allan Poe novellái alapján/	Az éj tánca	András Lóránt	András Lóránt	Ambrus Amaryll	k. András Lóránt
2002/03	március 17.	Raymond Queneau	Stílusgyakorlat	Giacomello Roberto, Kozma Attila és Lung László Zsolt	improvizációs játék		
2002/03	április 26.	Euripidész	Íphigeneia Auliszban	Parászka Miklós	Lenkeffi Deák Réka	Lenkeffi Deák Réka	
2003/04	Október 14.	Gabnai Katalin	A macskacicó	Budaházi Attila	Deák Barna	Deák M. Ria	Z: Demény Attila
2003/04	Október 25.	Vajda Katalin	Anconai szerelmese	Parászka Miklós	Deák Barna	Deák M. Ria	K: Gabriela Tánase
2003/04	December 12	Bródy Sándor	A medikus	Venczel Valentin	Labancz Klára	Labancz Klára	
2003/04	Március 2	Conor Mcpherson	A gát	Andreea Vulpe	Dan Titza	Dan Titza	
2003/04	Március 4	Neil LaBute	Szentek fecsegése	Andreea Vulpe	Dan Titza	Dan Titza	
2003/04	Március 10.	Müller Péter	Szomorú vasárnap	Budaházi Attila	Budaházi Attila	Budaházi Attila	

2003/04	Április 23	Székely János	Caligula helytartója	Parászka Miklós	Dobre-Kóthay Judit	Gheorghiane Mária	Z: Demény Attila
2004/05	Október 8.	A.P. Csehov	Platonov	Andreea Vulpe	Dan Titza	Dan Titza	
2004/05	November 11.	Budaházi Attila	A csodaforrás	Budaházi Attila	Szakács Ágnes	Szakács Ágnes	K: Liviu Matei
2004/05	November 25.	Tasnádi István	Nézőművészeti főiskola	Harsányi Zsolt			
2004/05	December 30,	Szüle – Walter – Harmath	Egy bolond százat csinál	Parászka Miklós	Gheorghiane Mária	Bakcsi Kata	K: Gabriela Tănase
2004/05	Március 11	Madách Imre	Az ember tragédiája	Gavriil Pinte	Roxana Ionescu	Roxana Ionescu	
2005/06	Október 7.	Molière	Sganarelle	Kövesdy István	Damokos Csaba	Bocskay Anna	Z: Könczi Árpád, K: Liviu Matei
2005/06	December 30,	Kálmán Imre – Julius Brammer – Alfred Grünvald	Montmartre-i Ibolya	Parászka Miklós	Kelemen Kata	Kelemen Kata	K: Liviu Matei
2005/06	Február 24.	Barta Lajos	Szerelem	Keresztes Attila	Bianca Imelda Jeremias	Bianca Imelda Jeremias	
2005/06	Április 9.	Ferenczes István	Didergés				Csíky Csengele előadóestje
2005/06	Április 21.	Eugéne Ionesco	Haláli nagy játék	Gavriil Pinte	Roxana Ionescu		
2005/06	Május 23.	Bajor Andor	A csodálatos esernyő	Budaházi Attila	Sándor Levente	Bíró Zsuzsa	K: Antal Zsófia
2006/07	Október 6.	Stein – Bock – Harnick	Hegedűs a háztetőn	Parászka Miklós	Kelemen Kata	Kelemen Kata	
2006/07	December 1.	Feo Belcari	Játék Ábrahámról és Izsákról	Kövesdy István	Kövesdy István	Salat Zakariás Csaga	K: Udvari Róbert
2006/07	December 30,	Martos Ferenc – Huszka Jenő – Darvas Szilárd	Lili bárónő	Parászka Miklós	Kelemen Kata	Kelemen Kata	K: Antal Zsófia
2006/07	Március 9.	Friedrich Schiller	Ármány és szerelem	Hargitai Iván	Tresz Zsuzsa	Kovalcsik Anikó	K: Kocsis „Szúnyog” László
2006/07	Április 10.		Angyalstop				Szabó Enikő és a Nagy István Művészeti Liceum diákjainak közös előadóestje
2006/07	Május 2.	Budaházi Attila – Italo Calvino	A zöld madár	Budaházi Attila	Kelemen Kata	Kelemen Kata	Bábterv: Bíró Zsuzsa
2007/08	Szeptember 22.	William Shakespeare	Tévedések vígjátéka	Kövesdy István	Kövesdy István	Bíró Zsuzsa	K: Liviu Matei
2007/08	Október 12.	Wassermann – Leigh – Darion	La Mancha lovagja	Parászka Miklós	Parászka Miklós, Bíró Zsuzsa	Bíró Zsuzsa	K: Orza Călin
2007/08	November 30,	A. P. Csehov	Cseresznyés kert	Hargitai Iván	Tresz Zsuzsa	Kovalcsik Anikó	
2007/08	December 30,	Kállai István – Nemlaha György	Mesék az operetttről	Csutka István	Kelemen Kata	Kelemen Kata	K: Csutka István
2007/08	Február 21.	Darvasi László	Trapiti	Budaházi Attila	Kelemen Kata	Kelemen Kata	
2007/08	Május 9,	Szép Ernő	Lila ákác	Parászka Miklós	Kelemen Kata	Kelemen Kata	
2008/09	Október 3.	Kacsóh Pongrác – Bakonyi Károly – Heltai Jenő	János vitéz	Budaházi Attila	Kelemen Kata	Kelemen Kata	K: Orza Călin
2008/09	December 5.	Maurice Maeterlinck	A kék madár	Victor Ioan Frunză	Adriana Grand	Adriana Grand	Z: Cări Tibor K: Baczó Tünde
2008/09	December 16.	Parti Nagy Lajos	Ibusár – megállóhely		Bagoly Zsuzsa	Bagoly Zsuzsa	Művészeti tanácsadók: Szabó Enikő, Kovács Zsuzsánna

2008/09	December 30,	Eisemann – Zágon – Somogy	Fekete Péter	Parászka Miklós	Bíró Zsuzsa	Bíró Zsuzsa	K: Antal Zsófia
2008/09	Február 27.	William Shakespeare	Hamlet	Gavriil Pinte	Roxana Ionescu	Roxana Ionescu	
2009/10	Szeptember 12.	Urs Winder	Nagykutyák	Harsányi Zsolt	Harsányi Zsolt	Zsigmond Adél	
2009/10	Október 30.	Molnár Ferenc	Liliom	Victor Ioan Frunzã	Adriana Grand	Adriana Grand	
2009/10	December 30,	Maugham – Nádas – Szenes	Imádok férjhez menni	Parászka Miklós	Kelemen Kata	Kelemen Kata	K: Ráduly Beáta
2009/10	Február 1.	Shakespeare – Cári	Szentivánéji álom	Szabó Emese	Lőrincz Gyula	Szabó Emese	K: Baczó Tünde
2009/10	Március 2.		A halhatatlan herceg	Budaházi Attila	Kelemen Kata	Kelemen Kata	
2009/10	Március 18.		Átváltozás	Baczó Tünde	Albert Alpár		K: Baczó Tünde, mozgásszínházi előadás
2009/10	Május 28.	Heltai Jenő	Naftalin	Parászka Miklós	Kelemen Kata	Kelemen Kata	

TOMCSA SÁNDOR SZÍNHÁZ SZÉKELYUDVARHELY

<i>évad</i>	<i>bemutató</i>	<i>szerző</i>	<i>cím</i>	<i>rendező</i>	<i>díszlettervező</i>	<i>jelmeztervező</i>	<i>megjegyzés / további stáb</i>
1998/99	november 6	Móricz Zsigmond	Nem élhetek muzsikaszó nélkül	Merő Béla	Merő Béla	Damokos Csaba	z. Horváth Károly, k. László Csaba
1999/00	szeptember 24	Carlo Goldoni	Két úr szolgája	Gáspár Tibor			z. Király Péter
1999/00	szeptember 23.	Jevgenyij Svarc – Romhányi – Lendvai	Hókirálynő	Merő Béla	Kastner Péter	Pilinyi Márta	z. Filtner József, k. Carina Reich
1999/00	november 19	***	Férfiak, nők és ami köztük lehet	László Károly	Bencze László	Bencze László	z. Filtner József
1999/00	december 3.	I.L. Caragiale	Megtorlás	Szabó K. István	Horváth Ödön	Horváth Ödön	z. Ovidiu Iloc
1999/00	december 31.	Szilágyi – Eisemann	Én és a kisöcsém	Merő Béla	Damokos Csaba	Damokos Csaba	z. Hajdú Sándor, k. Stefán Gábor
1999/00	február 23.	Noel Coward	Vidám kísértet	Lohinszky Lóránd	Damokos Csaba	Damokos Csaba	
1999/00	május 5.	Kós Károly – Zalán Tibor	Az ország, az építő	Merő Béla	Merő Béla	Merő Béla	
2000/01	június 21.	Déry – Pös – Presser – Adamis	Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról	Szabó K. István	Szabó K. István	Szabó K. István	k. Énekes István
2000/01	november 3.	Frank L. Baum – Filtner József	Óz, a nagy varázsló	Sütő Udvari András	Elekes Gyula	Elekes Gyula	z. Filtner József
2000/01	december 15	Niccoló Machiavelli	Mandragóra	Gergely László	Kubaneck László	Kubaneck László	
2000/01	február 16.	Jean Genet	Cselédek	Szabó K. István	Elekes Gyula	Elekes Gyula	
2000/01	május 4.	Páskándi Géza	Vendégség	Szabó K. István	Elekes Gyula	Elekes Gyula	
2000/01	május 31.	Görgey Gábor	Komámasszony, hol a stukker?	Pálfy Zoltán	Pálfy Andrea	Pálfy Andrea	
2001/02	október 5	William Shakespeare	Sok hűhó semmiért	Gergely László	Damokos Csaba	Damokos Csaba	z. Kövi Szabolcs
2001/02	november 16.	Molière	Don Juan	Szabó K. István	Szabó K. István	Szabó K. István	
2001/02	december 31.	Ábrahám Pál	Viktória	Dehel Gábor	Elekes Gyula	Vidovenyecz Edina / Dunkler Réka	k. Lőrincz József
2001/02	február 19.	Csukás István	Ágacska	Dézsi Szilárd	Dézsi Szilárd	Vidovenyecz Edina	
2001/02	március 15.	Nyíró József	Jézusfaragó ember	Gergely László	Szabó K. István	Szabó K. István	
2001/02	május 17	Nyikolaj Erdman	Az öngyilkos	Dézsi Szilárd	Dézsi Szilárd	Dézsi Szilárd	
2002/03	szeptember 20.	Stanisław Wyspiański nyomán	Menyegző	Szabó K. István	Szabó K. István	Szabó K. István	z. Molnár Endre , Színpadi mozgás: András Lóránt
2002/03	november 15.	Balassi Bálint	Szép magyar komédia	Dézsi Szilárd	Dézsi Szilárd	Dézsi Szilárd	
2002/03	december 31	Szirmai Albert	Mágnás Miska	Dehel Gábor	Elekes Gyula	Varga Melinda	k. Lőrincz József
2002/03	február 14.	***	Egy perc Örkeny...Két perc Tomcsa...Három perc	Szabó K. István	Szabó K. István	Szabó K. István	

2002/03	április 7.	Weöres Sándor	Karinthy...Öt perc... Színház					
2002/03	május 30.	/Thomas Mann Mario és a varázsló c. elbeszélése nyomán/	Csalóka Péter Vénusz Tornyá	Dézsi Szilárd András Lóránt	Dézsi Szilárd András Lóránt	Dézsi Szilárd Ambrus Amaryll	k. András Lóránt	
2003/04	október 24.	A.P. Csehov	Sirály	Sorin Militaru	Lőrincz Melinda	Lőrincz Melinda	K: Lőrincz József	
2003/04	december 5.	Füst Milán	A lázadó	Dézsi Szilárd	Dézsi Szilárd	Dézsi Szilárd	Z: Kovács Áron	
2003/04	december 31.	Budai Dénes	Csárdás	Dehel Gábor	Elekes Gyula		zenei vezető: Benczédi Hunor-Lehel, k: Lőrincz József	
2003/04	március 5.	Jean Cocteau – Forgách András	Vásott kölykök	Szabó K. István	Bocskay Anna	Bocskay Anna	Z: Horváth Károly	
2003/04	április 23.	Romhányi – Fényes	Hamupipőke	Szabó K. István	Bocskay Anna	Bocskay Anna	z. vezető: Horváth Károly, k: Lőrincz József	
2004/05	szeptember 17.	Beaumarchais	Figaro házassága	Marius Oltean	Lőrincz Melinda	Lőrincz Melinda	Z: Horváth Károly	
2004/05	október 22.	Tennessee Williams	Üvegfigurák	Szabó K. István	Bocskay Anna	Bocskay Anna	Z: Horváth Károly, k: Lőrincz József	
2004/05	december 4.	Tömöry Péter	Az idő alkalmatos volta	Gergely László	Gergely László			
2004/05	január 14.	Paul és Franz Schönthan – Kellér Dezső	A szabin nők elrablása	Dehel Gábor	Bocskay Anna	Bocskay Anna	z. vezető: Bodurian Ágota	
2004/05	március 31.	William Shakespeare	Szeget szeggel	Alexandru Berceanu	Bocskay Anna	Bocskay Anna	K: Lőrincz József	
2004/05	május 22.	Móricz Zsigmond – Kocsák Tibor – Miklós Tibor	Légy jó mindhalálig	Pinczés István	Pinczés István	Bocskay Anna	z. Vezető: Bodurian Ágota, Benczédi Hunor, k.: Lőrincz József	
2005/06	Szept. 26.	Balázs Ágnes	Andresen, avagy a mesék meséje	Csurulya Csongor				
2005/06	okt	Jaques Prevert	Köztünk szólva	Lőrincz József		Bocskay Anna	Szász Kriszta egyéni műsora, k: Lőrincz József	
2005/06	Nov. 25.	Georg Büchner	Leonce és Léna	Gergely László	Martini Yvette	Kiss Zsuzsanna	K: Lőrincz József	
2005/06	Dec. 31.	Zágoni – Nóti – Eisemann	Hyppolit, a lakáj	Kovács István				
2005/06	Febr. 24.	Nagy András, Tolsztoj értelmezése	Anna Karenina pályaúdvár	Szabó K. István	Dobre Kóthay Judit	Dobre Kóthay Judit	z: Horváth Károly, k: Lőrincz József, filmes animáció: Bálint Arthur	
2005/06	Május 5.	Vándorfy László	Paraszt Dekameron	Gáspár Tibor	Bocskay Anna	Bocskay Anna	k: Lőrincz József	
2005/06	Aug. 12.	Tömöri Péter	Vőlegényfogó	Tömöry Péter	Lőrincz Melinda	Lőrincz Melinda	z: Horváth Károly, k: Lőrincz József	

2006/07	Szept. 28.	H. C. Andresen	Csizmás Kandúr	Csurulya Csongor				
2006/07	Nov. 20	Zalán Tibor	Katonák, katonák	Pinczés István	Pinczés István, Szócs	Ambrus Amaryll		
2006/07	Dec. 31.	Vaszary János	A vörös bestia	Csurulya Csongor	Olcsváry Gellért			k: Lőrincz József
2006/07	Márc. 30.	Slawomir Mrozek	Szerenád	Patkó Éva	Csurulya Csongor			
2006/07	Márc. 2.	Uray Péter	Álmatlanság	Uray Péter	Paseczki Zsolt	Kiss Zsuzsanna		
2006/07	Május 11.	Michael Frayn	Még egyszer hátulról	Szabó K. István				
2007/08	Október 18.	Euripidész nyomán	Elektra	Sorin Militaru	Csíki Csaba	Csíki Csaba		Z: Vlaicu Golcea, K: Bodor Johanna Varga Márta egyéni műsora
2007/08	November 28.	Pedro Almodóvar	Patty Diphusa					
2007/08	December 31.	Kander – Masteroff - Ebb	Kabaré	Gajdos József	Csíki Csaba	Kiss Zsuzsanna		K: Gajdos József
2007/08	Február 14.	Federico Garcia Lorca	Yerma	Csurulya Csongor				
2007/08	Április 9.	Hans Cristian Andresen	A császár új ruhája	Béres László	Béres László, Szűcs Olcsváry Gellért	Szekeres Bernadetta		K: Liviu Matei
2007/08	Április 17.	Truman Capote és Márai Sándor nyomán	Álmatlan hánykolódás	Kányádi Szilárd				Benedek Botond-Farkas egyéni műsora
2007/08	Június 19.	Carlo Goldoni	A patikus	Csurulya Csongor				
2007/08	Július 14.	Daniel Keyes regénye nyomán	Az ötödik Sally	Albu István		Salat Zakariás Csaga		Mezei Gabriella pódium- előadása
2008/09	Szeptember 30.	Békés Pál	A félőlény	Szilágyi Regina	Bodor Judit	Bianca Imelda Jeremias		K: Lőrincz József
2008/09	December 18.	Baróti – Dalos – Eisemann	Bástyasétány 77	Csurulya Csongor	Csurulya Csongor, Szűcs-Olcsváry Gellért	Marosi Márta, Csurulya Csongor		K: Lőrincz József
2008/09	Február 12.	Ödön von Horváth	Mesél a bécsi erdő	Zakariás Zalán	Kerezsi Nemere	Kerezsi Nemere		Videó: Kató Zsolt
2008/09	Április 9.	Ken Ludvig	Csillagok Buffalóban	Pálfi Zoltán				
2009/10	Október 1.	Matei Vişniec	És a csellóval mi legyen?	Zakariás Zalán	Csíki Csaba	Csíki Csaba		
2009/10	Október 8.	Federico Garcia Lorca	Bernarda Alba háza	Csurulya Csongor				Z: Orbán Ferenc, k: Lőrincz József
2009/10	November 20,	Tasnádi István	Magyar a Holdon	Tóth Árpád	Tóth Árpád	Tóth Árpád		
2009/10	December 17,		Senki sem tökéletes, avagy nincs aki hidegen szereti	Megyeri Zoltán	Megyeri Zoltán, Kubanek László	Megyeri Zoltán, Kubanek László		K: Lőrincz József
2009/10	Február 25.	Shakespeare	Ahogy tetszik	Anca Bradu	Horatiu Mihai	Horatiu Mihai		Z: Horváth Károly, k: Mălina Andrei
2009/10	Április 15.	Tordon Ákos – Szilágyi Regina	Skatulyácska	Szilágyi Regina	Szabó Boglárka	Szabó Boglárka		K: Lőrincz József

Z – zeneszerző
K – koreográfus

Országos Színházi Találkozó / Pécsi Országos Színházi Találkozó

1992 – Szolnok

Legjobb jelmeztervező:

– **Dobre-Kóthay Judit** – Eugene Ionesco: *A kopasz énekesnő* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

1995 – Budapest

Legjobb férfi mellékszereplő:

– **Bíró József** – Spiró György: *Az impostor* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

1996 – Debrecen

Legjobb rendező:

– Tompa Gábor – Mihail Bulgakov: *Képmutatók cselszövése* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb férfi mellékszereplő:

– Bíró József – Mihail Bulgakov: *Képmutatók cselszövése* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

2004 – POSzT

Pécs város Önkormányzatának Kulturális és Külügyi Bizottságának különdíja a határon túli magyar színházművészet hírnevének elmélyítéséért, kiemelkedő teljesítményéért:

– Ionesco: *Jacques, vagy a behódolás* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

2005 – POSzT

Legjobb jelmez:

– **Iuliana Vilsan** – Euripidész: *Médeia* (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)

Pécs város Önkormányzatának Kulturális és Külügyi Bizottságának különdíja a határon túli magyar színházművészet hírnevének elmélyítéséért, kiemelkedő teljesítményéért:

– **Bicskei Zsuzsanna** – Euripidész: *Médeia* (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)

2006 – POSzT

Legjobb férfi főszereplő:

– **Bogdán Zsolt** – Büchner: *Woyzeck* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

A Pesti Műsor díjai – Legjobb 30 év alatti színész:

– **Kézdi Imola** – Büchner: *Woyzeck* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

2007 – POSzT

Különdíj:

– **Visky András** – a Hosszú péntek című dráma szerzői-dramaturgi munkájáért (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

A közönségszíri díja:

– **Visky András: Hosszú péntek (rendezte: Tompa Gábor)** – Kolozsvári Állami Magyar Színház

2008 – POSzT

Legjobb férfi epizódszereplő:

– Pálffy Tibor – Witold Gombrowicz: *Yvonne, burgundi hercegnő* (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)

2010 – POSzT

Különdíj:

– **Gianina Cărbunariu: 20/20** (rendezte **Gianina Cărbunariu**) –Yorick Stúdió, Marosvásárhely & dramAcum, Bukarest

A Thália Színház Rivalda díja (vendégjáték a Thália Színházban):

– **Gianina Cărbunariu: 20/20** (rendezte **Gianina Cărbunariu**) –Yorick Stúdió, Marosvásárhely & dramAcum, Bukarest

Színikritikusok Díja

2001/2002

A Fővárosi Önkormányzat Különdíja:

– *Ilja próféta* (rendezte: Bocsárdi László) a *Vendégségben Budapesten* című sorozat vendégjátéka – Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy

2005/2006

Legjobb női mellékszereplő:

– Péter Hilda – Beckett: *Godot-ra várva* (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)

2007/2008

Legjobb előadás:

– *Ványa bácsi* (rendezte: Andrei Șerban) – Kolozsvári Állami Magyar Színház (megosztva a Pécsi Nemzeti Színház *Képzelt beteg* című előadásával - rendezte Mohácsi János)

Legjobb férfi mellékszereplő:

– Pálffy Tibor – *Yvonne, burgundi hercegnő* (rendezte: Bocsárdi László) – Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy

1. Uniter-díjak

1992/1993

Legjobb rendező:

– Tompa Gábor – *Félreértés* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

1996/1997

Legjobb előadás:

– *A velencei ikrek* (rendező: Vlad Mugur), Kolozsvári Állami Magyar Színház

Legjobb debüt:

– Sebestyén Aba – *Fiatalember, Találkozás* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház)

1997/1998

Legjobb előadás:

– *Cseresznyés kert* (rendező: Vlad Mugur), Kolozsvári Állami Magyar Színház

Kiválósági díj:

– Vlad Mugur

1998/1999

Életműdíj:

- Lohinszky Loránd

1999/2000

Legjobb rendező:

– Anca Bradu – *A tavasz ébredése* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház – Tompa Miklós Társulat)

2000/2001

Kiválósági díj:

– Tompa Gábor

2002²¹³

Legjobb női főszereplő:

- Kézdi Imola – Lea, *Fehér tűz, fekete tűz (Dybbuk)* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

2003

Legjobb rendező:

- Mihai Măniutu – *A Jób kísérlet* (Szebeni Radu Stanca Színház) és *Doktor Faustus tragikus históriája* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb férfi főszereplő:

- Bogdán Zsolt – fiatal Faustus, *Doktor Faustus tragikus históriája* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb díszlet:

- Both András (Andrei Both) – *Dorian Gray arcképe* (Odeon Színház)

Legjobb debüt:

- Szalma Hajnalka – Nyina, *Sirály* (Tomcsa Sándor Színház)

Az UNITER elnökének különdíja:

- Senkálzky Endre

2005

Legjobb előadás:

- *Woyzeck* (rendező: Mihai Măniutu), Kolozsvári Állami Magyar Színház

Legjobb női mellékszereplő:

- Péter Hilda – Lucky, *Godot-ra várva*, (Tamási Áron Színház)

2006

Életműdíj:

- Csíky Andras

2007

Legjobb férfi főszereplő:

²¹³ Ettől az évtől kezdve az Uniter-díjakat nem évadra, hanem naptári évre adják

– Hatházi **András** – **Ványa**, *Ványa bácsi*, (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb rendező:

– **Andrei Şerban** *Ványa bácsi*, (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb előadás:

– *Ványa bácsi* (rendező **Andrei Şerban**), Kolozsvári Állami Magyar Színház

2008

Legjobb előadás:

– *Három nővér* (rendező: Tompa Gábor), Kolozsvári Állami Magyar Színház

Legjobb rendező:

– Tompa Gábor – *Három nővér* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

2009

Legjobb előadás:

– *Rosencrantz és Guildenstern halott* (rendező: Victor Ioan Frunză), Temesvári Csíky Gergely Színház

Életműdíj:

– Both András (Andrei Both) – díszlettervező

2010

Különdíj²¹⁴:

– András Lóránt koreográfus

2. Az Uniter Gálán (annak égisze alatt) átadott díjak:

1998/1999

Kritikusok díja:

Vlad Mugar, Helmut Stürmer, Lia Manţoc és Varga-Járó Ilona – *Két úr szolgálja és Így van, ha így tetszik* (Krajovai Nemzeti Színház)

²¹⁴ Dolgozatom zárásakor a 2010-re szóló díjakat még nem adták át, a Különdíjról viszont az Uniter szenátusa dönt, az a második zsűrizésre váró különböző kategóriák jelöltjeinek nyilvánosságra hozatalakor nyilvánossá válik

1999/2000

Kritikusok díja: *Tizenketten a kétezres generációért* címmel

– Bogdán Zsolt

2000/2001

Legjobb díszlet:

– Adriana Grand– *Utazások gyászokcsin – Sonkastratégia/Gyermekszemmel* és *A lecke* (Csiky Gergely Színház, Temesvár)

Legjobb új román dráma

– Kincses Elemér: *Csatorna*²¹⁵

2002²¹⁶

British Council díja:

– Kövekkel a zsebében (rendező: Keresztes Attila), Kolozsvári Állami Magyar Színház

Kritikusok díja:

– Victor Ioan Frunză és Adriana Grand – *Haldoklik a király* (Bukaresti Theatrum Mundi) és *A lecke* (Csiky Gergely Színház, Temesvár)

3. Uniter-díj jelölések

1991/1992

Legjobb előadás

– *Gyermekkeresztesek* (rendező: Victor Ioan Frunză) Marosvásárhelyi Nemzeti Színház

– *A kopasz énekesnő* (rendező: Tompa Gábor) Kolozsvári Állami Magyar Színház

Legjobb rendező

– Victor Ioan Frunză – *Marat-Sade* (Kolozsvári Nemzeti Színház) és *Gyermekkeresztesek* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház)

²¹⁵ románul: Canalul, fordította Zeno Fodor

²¹⁶ Ettől az évtől kezdve az Uniter-díjakat nem évadra, hanem naptári évre adják

– Tompa Gábor – *A kopasz énekesnő* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb női főszereplő

– Spolarics Andrea – Mrs. Smith, *A kopasz énekesnő* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb díszlet²¹⁷

– Adriana Grand *Gyermekkeresztesek* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház) és *Marat-Sade* (Kolozsvári Nemzeti Színház)

1992/1993

Legjobb előadás

– *Félreértés* (rendező: Tompa Gábor), Kolozsvári Állami Magyar Színház

Legjobb női főszereplő

– Spolarics Andrea – *Félreértés* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

1993/1994

Legjobb debüt

– Balázs Attila – Giton, *Satyricon* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház)

Legjobb színművészeti egyetemi előadás

– Tom Paine és *Tartuffe* – Marosvásárhelyi Színművészeti Akadémia Magyar tagozta, osztályvezető

Kovács Levente

1995/1996

Legjobb előadás

– *Operett* (rendező: Tompa Gábor), Kolozsvári Állami Magyar Színház

Legjobb rendező

– Tompa Gábor – *Woyzeck* (Bulandra Színház) és *Operett* (Kolozsvári Állami Magyar Színház).

1996/1997

Legjobb előadás

– *Hamlet* (rendező: Tompa Gábor), Krajovai Nemzeti Színház

Legjobb rendező

– Tompa Gábor – *Hamlet* (Krajovai Nemzeti Színház)

²¹⁷

Az Uniter díjak esetében a díszlet megnevezést használják, de ez látványt, díszletet és/vagy jelmezt fed

– Vlad Mugar – *A velencei ikrek* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb női főszereplő

– Farkas Ibolya –Mária, *Találkozás* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház)

1997/1998

Legjobb rendező

– Victor Ioan Frunză – *Lorenzaccio* (Csiky Gergely Színház, Temesvár)

Legjobb férfi főszereplő

– Bogdán Zsolt – Lopahin, *Cseresznyés kert és Tersitész, Troilus és Cressida* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb színikritikus

– Halász Anna

1998/1999

Legjobb férfi főszereplő

– Bogdán Zsolt – Caliban, *A vihar* és Lenglumé, *A Lourcine utcai gyilkosság* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

1999/2000

Legjobb előadás

– *Mizantróp* (rendező: Tompa Gábor), Kolozsvári Állami Magyar Színház

Legjobb női főszereplő

– Magda Mugar²¹⁸ – Ponzané, *Így van, ha így tetszik* (Krajovai Nemzeti Színház)

2000/2001

Legjobb rendező

– Victor Ioan Frunză – *Utazások gyászkocsin – Sonkastratégia/Gyermekszemmel* és *A lecke* (Csiky Gergely Színház, Temesvár)

Legjobb díszlet

– Helmut Stürmer és Lia Manțoc – *Hamlet* (Kolozsvári Nemzeti Színház) és **Így van, ha így tetszik** (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

²¹⁸

Stief Magda

2002

Legjobb előadás

– *Fehér tűz, fekete tűz (Dybbuk)* (rendező: David Zinder), Kolozsvári Állami Magyar Színház

2003

Legjobb előadás

– *Pantagruel sógornője* (rendező: Silviu Purcărete), a Lyon-i Compagne Silviu Purcărete, a Kolozsvári Állami Magyar Színház és a Szebeni Radu Stanca Színház koprodukciója

– *Jacques, vagy a behódolás* (rendező: Tompa Gábor), Kolozsvári Állami Magyar Színház

Legjobb rendező

– Bocsárdi László – *Antigoné* (Tamási Áron Színház)

– Alexandre Colpacci – *Két nő között* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat)

Legjobb férfi főszereplő

– Biró József – Kreón, *Antigoné* (Tamási Áron Színház)

Legjobb díszlet

– Labancz Klára – *Két nő között* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat)

2004

Legjobb előadás

– *Othello* (rendező: Bocsárdi László), Tamási Áron Színház

Legjobb rendező

– Bocsárdi László – *Othello* (Tamási Áron Színház)

Legjobb férfi főszereplő

– Zayzon Zsolt – Hüber Vilmos, *Boldogtalanok* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat)

Legjobb férfi mellékszereplő

– Mátray László – Cassio, *Othello* (Tamási Áron Színház)

– Sebestyén Ábá – Dr. Beck Gyula, *Boldogtalanok* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat)

Legjobb női főszereplő

– Péter Hilda – Sen Te / Sui Ta, *Jóembert keresünk* (Tamási Áron Színház)

Legjobb női mellékszereplő

– B. Fülöp Erzsébet – Rózsi, *Boldogtalanok* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat)

– Kicsid Gizella – Vízhordó, *Jóembert keresünk*, (Tamási Áron Színház)

Legjobb díszlet

– Bartha József – *Öltöztessük fel a mezteleneket* (Kolozsvári Állami Magyar Színház) és *A fősvény* (Krajovai Nemzeti Színház)

Legjobb debüt

– Wegroszta László – *David's Boutique* (Andrei Mureşanu Színház, Sepsiszentgyörgy)

2005

Legjobb előadás

– *Godot-ra várva* (rendező: Tompa Gabor), Tamási Áron Színház

Legjobb férfi mellékszereplő

– Hatházi András – Ezreddobos és Bolond, *Woyzeck* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb női főszereplő

– Kézdi Imola – Marie, *Woyzeck* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb női mellékszereplő

– Tokay Andrea – Mephisto, *Don Juan és Faust* (Csiky Gergely Színház)

Legjobb díszlet

– Bartha József – *Nem tudni, hogyan* (Nottara Színház)

– Iuliana Vâlsan – *Cseresznyés kert* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat)

Legjobb debüt

– Bodolai Balázs – Kolja, *Negyedik nővér* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat)

2006

Legjobb férfi főszereplő

– Hatházi András – Tinker, *Megtisztulás* (Kolozsvári Nemzeti Színház)

– Lovas Zoltán (Zoltan Lovas)²¹⁹ – Hyppolitosz, *Phaedra szerelme*, (Ioan Slavici Színház, Arad)

Legjobb női mellékszereplő

– Tokay Andrea – Dupa, *Krum* (Temesvári Nemzeti Színház)

²¹⁹ románul játszó, vegyes családból származó színész. Magyar nyelven a temesvári Csiky Gergely Színházban játszott

Rádiószínház

– *T asszony portréja* – rendező Vizauer Attila (Attila Vizauer)²²⁰

2007

Legjobb rendező

– Bocsárdi **László** – *Don Juan* (Toma Caragiu Színház, Plojest)

Legjobb díszlet

– **Carmencita Brojboiu** – *Ványa bácsi*, (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb debüt

– **Jakab Orsolya** – *Elektra*, *Elektra* (Tomcsa Sándor Színház)

– **Pethő Anikó** – *Szonja*, *Ványa bácsi*, (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

2008

Legjobb előadás

– *Yvonne, burgundi hercegnő* (rendező: Bocsárdi László) – Tamási Áron Színház

Legjobb rendező

– Bocsárdi László – *Yvonne, burgundi hercegnő* (Tamási Áron Színház)

Legjobb férfi főszereplő

– Bogdán Zsolt – *Versinyin*, *Három nővér* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

– Mátray László – *Fülöp herceg*, *Yvonne, burgundi hercegnő* (Tamási Áron Színház)

Legjobb női főszereplő

– Kézdi Imola – *Mása*, *Három nővér* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb férfi mellékszereplő:

– Hatházi András – *Andrej*, *Három nővér* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

– Pálffy Tibor – *Kamarás*, *Yvonne, burgundi hercegnő* (Tamási Áron Színház)

Legjobb női mellékszereplő

– Skovrán Tünde – *Natasa*, *Három nővér* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb díszlet

– Both András – *Három nővér* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

– Bartha József – *Yvonne, burgundi hercegnő* (Tamási Áron Színház)

²²⁰

a Román Rádió magyar anyanyelvű rádiószínházi rendezője

2009

Legjobb rendező:

– Victor Ioan Frunză – *Rosencrantz és Guildenstern halott* (Temesvári Csíky Gergely Színház)

Legjobb férfi mellékszereplő:

– Bíró József – Csebutikin, *Három nővér* (Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulat)

Legjobb díszlet:

– Adriana Grand – *Rosencrantz és Guildenstern halott* (Temesvári Csíky Gergely Színház)

2010

Legjobb előadás:

– *Leonce és Léna* (rendező: Tompa Gábor) – Kolozsvári Állami Magyar Színház

– *Suttogások és sikolyok* (rendező: Andrei Șerban) – Kolozsvári Állami Magyar Színház

Legjobb rendező:

– Bocsárdi László – *A velencei kalmár* (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)

– Andrei Șerban – *Suttogások és sikolyok* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb férfi főszereplő:

– Bogdán Zsolt – Bergman, *Suttogások és sikolyok* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb férfi mellékszereplő:

– Viola Gábor – Valerio, *Leonce és Léna* (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

Legjobb díszlet:

– Adriana Grand – *Június* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház)

4. Magyar drámák előadásában nyújtott teljesítményért kapott Uniter-díjak és jelölések

1996/1997

Legjobb férfi főszereplő

– Horațiu Mălăele – K. Müller, *Komámasszony hol a stukker* (Nottara Színház) és Wally Murdoch, *A kávézó* (Bulandra Színház) – díjazott

Legjobb rendező

– Radu Afrim – *Csütörtökünne*²²¹ (Odeon Színház) – díjazott

Legjobb férfi mellékszereplő

– Constantin Cojocaru – István, *Csütörtökünne* (Odeon Színház) – jelölés

Legjobb női mellékszereplő

– Rodica Mandache – Adél, *Csütörtökünne* (Odeon Színház) – díjazott

²²¹ román címe joi.megaJoy, fordította Anamaria Pop

*A Figura Stúdió Színház színészei 1990-2010 közt*²²²

Albu Annamária **
Antal D. Csaba *
Ágoston Beáta
Árus Katalin
Árus Zsolt
Bajkó László
Barabás Árpád *
Bartha Boróka *
Bálint Éva *
Bándi Johanna *
Blénessy Enikő *
Blénessy Gabriella
Bocsárdi Angi Gabriella
Bocsárdi László **
Bocz-Mészáros Zoltán
Bodea Tibor *
Boros Mária *
Borsos Attila
Borsos Levente
Czegő Csongor
Csák Zsolt
Cseke P. Péter
Danguly Ervin
Diószegi Imola
Domokos Erika *
Éder Enikő *
Fekete Mária *
Flórián Szabolcs **
Galló Ernő **

²²² A listában dőlt betűvel jeleztem a jelenlegi társulati tagokat, *-gal azokat, akik diplomás színészként voltak a társulat tagjai, ** -gal pedig azokat, akik Figurás színészkedés után jutottak be színművészeti egyetemre. Azon színészeket, akik az egyetem elvégzése után visszatértek a Figurához, az első kategóriába soroltam.

Gazdag Erzsébet *

Györgypál Judit

Kedves Mária

Kemenes Gabriella

*Kolozsi Borsos Gábor **

Kolozsi Kilián *

Kozma Dávid **

Kőmíves Csongor *

Makai András

*Máthé Annamária **

Molnár Levente **

*Moşu Norbert László **

Nagy Alfréd **

Nagy József **

Ördög Miklós Levente **

Pál Attila

Pálffy Tibor **

Pázmán Attila

Péter Elvira

Polgár Emília

Portik Imre

Portik Szabó Emese

Szabadi Emő **

*Szabó Eduárd **

Szabó Jenő **

Szabó Tibor **

Szakács László

Székely Katalin

*Tamás Boglár **

Téglás István *

Török Zoltán

Vadas László **

*Vajda Györgyvér **

Vass Csaba *

Veres Előd *

Vincze Csilla

Zorkóczy Zenóbia **

Zsigmond Éva Beáta **

Zsigmond István

A Tamási Áron Színház színészei 1990–2010 közt

Balázs Éva *
Bartha Boróka
Bayer Szilveszter *
Benő Kinga
Bicskai (Daróczi) Zsuzsa
Botka László (†) *
B. Angi Gabriella
B. Piroska Klára *
*Darvas László **
*Debreczi Kálmán **
Diószegi Attila
Diószegi Imola
D. Albu Annamária
Erdei Gábor
Fazakas Misi
Fekete Mária
Fülöp Klára (†) *
Gajzágó Zsuzsa
Gazda Zoltán *
Győry András Botond
István Márta *
Kalamár György *
Kicsid Gizella
Király József (†) *
Kolcsár József
*Kőmíves Mihály **
Kövesdy István
*Krizsovánszky Szidónia **
*László Károly **
Márton Lóránt

Mátray László
*Molnár Gizella **
Nagy Alfréd
Nagy Csongor-Zsolt
Nagy Ilona *
Nagy Kopeczky Kálmán
Nagy Lázár József
*Nemes Levente **
Pál Ferenczi Gyöngyi
Pálffy Tibor
Péter Hilda
P. Magyarosi Imola
Ruszuly Éva
*Sebestyén Melinda **
Szabó Enikő
Szabó E. Lajos (†) *
Szabó Tibor
Szakács László
Szalma Hajnalka
Tóth J. Tamás (†) *
Török-Illyés Orsolya
Várady Mária *
Váta Loránd
*Veress László **
Zsoldos Árpád (†) *

Bibliográfia

Felhasznált általános bibliográfia

- Antonin ARTAUD: A könyörtelen színház – Gondolat, Budapest, 1985.
- Antonin ARTAUD: Teatrul si dublul sau – Echinox, Cluj, 1997.
- BÉCSY Tamás: A színháték lételméletéről – Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 1997.
- Bertolt BRECHT: Schriften zum Theater – Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Mein, 1993. (magyarul: Bertolt Brecht: A színházról – Színháztudományi Intézet, 1960.)
- Peter BROOK: Az üres tér – Európa, Budapest, é.n.
- Robert COHEN: A színész mesterség alapjai – Jelenkor, Pécs, 1998.
- Martin ESSLIN: A dráma vetületei – JATE-Press, Szeged, 1998.
- Erika FISCHER-LICHTE: A dráma története – Jelenkor, Pécs, 2001.
- JÁKFALVI Magdolna (szerk.): Színházi Antológia XX. század – Balassi, Budapest, 2000.
- KÉKESI KUN Árpád: Tükörképek lázadása – JAK, Budapest, 1998
- KISS Gabriella: Bevezetés a színházi előadások világába – Korona, 1998.
- Jan KOTT: Kortársunk Shakespeare – Gondolat, 1970.
- Jan KOTT: A Lehetetlen Színház vége – OSZMI, Budapest, 1997.
- Leon MOUSSINAC: Kézikönyv a rendezésről – N.P.I., 1981.
- NÁNAY István: A színpadi rendezésről – Magyar drámapedagógiai Társaság, Budapest, 1999.
- PÁLYI András: Egy ember kibújik a bőréből – HungAvia Kráter Kiadó, Budapest, 1992.
- Konsztantyin SZTANYISZLAVSZKIJ: A színész munkája – Gondolat, Budapest, 1988.

A témához közvetlenül kapcsolódó bibliográfia

- BALÁZS Attila – GÁLOVICS Zoltán – KATONA Mihály – SZEKERNYÉS Irén: Temesvári Csíky Gergely Állami Magyar Színház 1953–2008 – Graphite, h.n., 2008.
- George BANU: Livada de visini, teatrul nostru – Allfa, h.n., 2000. (magyarul: Színházunk, a Cseresznyés kert – Koinónia, Kolozsvár, 2006.)
- George BANU: A felügyelt színpad – Koinónia, Kolozsvár, 2007.

- C.C.BURICEA-MLINARCIC: Tragicul și alte note subiective – Eikon, București, 2004.
- CSIRÁK Csaba: 50 év krónikája – Szent-Györgyi Albert Társaság, Szatmárnémeti, 2003.
- BÉRCZES László: Székely körvasút – Pesti Szalon, Budapest, 1996.
- DARVAY NAGY Adrienne: Színek Kisvárdán – Informa, Nyíregyháza, 1998.
- DARVAY NAGY Adrienne: Megkönnyezett szabadság – Argumentum, Budapest, 2000.
- Florica ICHIM: La vorbă cu Vlad Mugur – Revista „Teatrul azi”, București, 2000.
- KACSÍR Mária: A varázslat elemzése, Kriterion, Bukarest, 1985.
- KACSÍR Mária: Ágak a családfán – Kriterion, Kolozsvár, 2004.
- KÁNTOR Lajos-KÖTŐ József: Magyar színház Erdélyben 1919–1992 – Kriterion, Bukarest, 1994.
- KÁNTOR L. – KÖTŐ J. – VISKY A.: Kolozsvár magyar színháza – KÁMSZ-KÁMO, Kolozsvár, 1992.
- KELEMEN Kinga (szerk.) A Buszmegállótól A játszma végéig – KÁMSZ, Kolozsvár, 2000.
- KÖLLŐ Katalin: Orosz Lujza – Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 2004.
- KÖLLŐ Katalin: Csíky András – Komp-Press, Kolozsvár, 2008.
- KÖTŐ József: Színháztudomány Erdélyben anno 2001. – In: Az erdélyi magyar tudományosság helyzete 1990-2001. közt, Sapientia, Kolozsvár, 2002.
- KÖTŐ József: A színház fanatikusa. Senkálzky Endre életregénye – Korunk Baráti Társaság–Komp-Press Kiadó, Kolozsvár, 2004.
- Mihai MĂNIUȚIU: Act si mimare – Eminescu, Bucuresti, 1989. (magyarul: Aktus és utánzás – Koinónia, Kolozsvár, 2006.)
- Mihai MĂNIUȚIU: Cercul de aur – Fund. C. Petrescu, Bucuresti, 2003.
- MAROSI Ildikó: Kis/Harag/könyv. Emlékpróba – Riportok, jegyzetek, interjúk Harag Györggyel, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005.
- Ciprian PETRE-MATEESCU: Măniuțiu. Imagini de spectacol – Idea, Cluj, 2002.
- MÁTHÉ Éva: Lohinszky – Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 2004.
- METZ Katalin: Forgószelemben – OSZMI, Budapest, 1998.
- NAGY Béla: 50 év az állam tenyerén – Imprimeria de Vest, Nagyvárad, 1998.
- NÁNAY István (szerk.): Harag György színháza – Pesti Szalon, Budapest, 1992.
- NÁNAY István (szerk.): Rendezte: Harag György – OSZMI, Budapest, 2000.
- NÁNAY István: Harag és a Nemzeti – In: Beszélő, 1998. szeptember
- NEMES Levente: Tervezet a Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház tevékenységének hatékonyabbá tételére (2001. jan. 1 – 2003. jún. 30.) – kézirat

- OLÁH Tibor: Thália vonzásában – Impress, Marosvásárhely, 1996.
- Adrian PINTEA: Hamlet sau actorul lucid – Editura All, h.n., 2002.
- Marian POPESCU: Scenele teatrului românesc 1945-2004. De la cenzură la libertate –Unitext, București, 2004.
- M. RUNCAN—C.C.BURICEA-MLINARCIC: Cinci divane ad hoc – Unitext, Bucuresti, 1994.
- Miruna RUNCAN: Fotoliul scepticului spectator – Unitext, Bucuresti, 2007.
- SALAMON Sándor: Színháztörténet a Sepsiszentgyörgyön a 19. században – In: Aluta, A Sepsiszentgyörgyi Múzeum évkönyve, 1970.
- SALAMON Sándor: Színháztörténet a Sepsiszentgyörgyön a 20. század elején – In: Aluta, a Sepsiszentgyörgyi Múzeum évkönyve, 1971.
- SALAMON Sándor: Thália szekeren (1812-1912) – In: A Hét évkönyve, 1981.
- Andrei ȘERBAN: Lumea magică din spatele cortinei – Editura Unitext, Bukarest, 1999.
- Andrei ȘERBAN: O biografie – Polirom, Bukarest, 2006.
- SZEBENI Zsuzsa: A Figura Stúdió Színház –Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Budapest, 2000.
- TOMPA Gábor: A hűtlen színház – Kriterion, Bukarest, 1987.
- TOMPA Gábor: A késdöfés gyöngédsége – Komp-Press, Kolozsvár, 1995.
- TOMPA Gábor – Florica ICHIM: Conversație în șase acte cu Tompa Gábor – Fundația Culturală „Camil Petrescu” – Revista „Teatrul azi”, București, 2003. (magyarul: Florica Ichim: Tompa Gábor. Beszélgetés hat felvonásban. Fordította: Váli Éva. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2004.)
- VÁRSZEGI Tibor (szerk): Fordulatok. Hungarian Theatres 1992 – szerkesztői kiadás, h.n., é.n.
- Ion VARTIC: Modelul și oglinda – Cartea Românească, București, 1982.
- VISKY András: Hamlet elindul – Szivárvány – Mentor, Chicago – Marosvásárhely, 1995.
- VISKY András (szerk.): Színház és rítus – TÁSZ, Sepsiszentgyörgy, 1997.
- VISKY András: Írni és (nem) rendezni – Koinónia, Kolozsvár, 2002.
- Visky András: Megváltozhat-e egy ember – Komp-Press, Kolozsvár, 2009.
- Xxx: The Trilogy of the Double – Unitext, București, 1997.
- Xxx: Negyven év – Szatmárnémeti Északi Színház, Szatmárnémeti, 1994.

valamint:

- A magyar és román nyelvű színházi lapokban (CRITICAI LAPOK, ELLENFÉNY, FÜGGÖNY, SCENA, SCENA.RO, STUDIA DRAMATICA, SYMBOLON, SZÍNHÁZ, TEATRUL AZI, VILÁGSZÍNHÁZ, ZSÖLLYE) megjelent kritikák, tanulmányok, interjúk
- heti- és napilapokban megjelent zsrnálkritikák, recenziók, interjúk

Fontosabb webográfia

- a Kolozsvári Állami Magyar Színház honlapja – www.huntheater.ro
- a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház honlapja – www.tntgm.ro
- a Nagyváradai Állami Színház Szigligeti Ede Társulatának honlapja – www.szigligeti.ro
- a Tamási Áron Színház honlapja – www.tamasitheatre.ro
- a Temesvári Csíky Gergely Színház honlapja – www.tm-t.ro
- a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulat honlapja – www.harag.eu,
www.haragtarsulat.ro
- a Figura Stúdió Színház honlapja – www.figura.ro
- a Székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház honlapja – www.szin haz.ro
- a Csíki Játékszín honlapja – www.csikijatekszin.ro
- a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem honlapja – www.szini.ro
- a BBTE Színház és Televízió Kar honlapja – <http://teatrutv.ubbcluj.ro>,
<http://szinikolozsvar.wordpress.com>
- Magyar Színházi Portál – www.szin haz.hu
- Theater Online – www.theater.hu
- Uniter – www.uniter.ro
- Művelődési és Nemzeti Örökség Minisztériuma (Ro) – www.cultura.ro
- Kulturális Emlékezet Intézete (Ro) – www.cimec.ro
- www.liternet.ro
- www.kontextus.hu
- www.ahet.ro
- www.artactmagazine.ro
- www.wikipedia.com